

Priručnik za predizbornu kampanju

Konrad
Adenauer
Stiftung

Priručnik za
predizbornu
kampanju

NASLOV ORIGINALA

Handbuch zur Bundestagswahl 2005

IZDAVAČ

Fondacija Konrad Adenauer

ZA IZDAVAČA

Sabina Wölkner

UREDNIKA

Ivana Marić

PREVODITELJICA

Sanja Katarić

RECENZENT

Doc. dr. Suad Arnautović

LEKTORICA

Dijana Prljic

PRIPREMA I ŠTAMPA

Arka press

TIRAŽ

1.000 primjeraka

Copyright © 2010. Konrad-Adenauer-Stiftung

Sva prava zadržana. Ova knjiga, ili njeni dijelovi, ne smiju se reproducirati, čuvati u dostupnoj bazi podataka ili prenositi u bilo kom obliku ili na bilo koji način (elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem ili na neki drugi način) bez prethodnog pismenog odobrenja vlasnika autorskih prava.

Priručnik za predizbornu kampanju

Sarajevo, 2010.

Sadržaj

Uvod	11
Poglavlje 1: Analiza i program	13
1.1. „Konkurencija nikad ne spava“	13
1.1.1. Kakva je situacija u zemlji/općini	13
1.1.2. Kako je predstavljena Vaša stranka	14
1.1.3. Kakva je pozicija ostalih stranaka	14
1.2. Program: Želimo da budemo uvjerljivi	15
Poglavlje 2: Osnovni principi	17
2.1. Sastavljanje izborne liste	17
2.1.1. Termin i rokovi	17
2.1.2. Izborni zakon i statut stranke	17
2.1.3. Početak predizborne kampanje	18
2.2. Finansije i pravni okviri	18
2.2.1. Planiranje finansija i finansijska komisija	18
2.2.2. Uspješno pribavljanje donacija	18
2.2.3. Primanje donacija i potvrda o pruženoj donaciji	21
2.3. Manifestacije	22
2.3.1. Dozvole	22
2.3.2. Zaštita autorskih prava	22
2.3.3. Osiguranje	22
Poglavlje 3: CI i reklamna sredstva	25
3.1. 'Corporate identity' za izbore	25
3.1.1. Logo	25
3.1.2. Font	26
3.1.3. Boja	26
3.2. Korištenje identiteta	26
3.2.1. Mogućnost korištenja	26
3.2.2. Jednoobraznost	27
3.3. Reklamna sredstva stranke	27
3.3.1. Šimpatična reklamna sredstva	27
3.3.2. Štampani proizvodi	27

Poglavlje 4: Servis centrale Vaše stranke.....	29
4.1. Zadaci i dostignuća centrale stranke.....	29
A: Usluge za kandidate	29
4.2. Plakati	29
4.2.1. Plakati kandidata.....	29
4.2.2. Ostali plakati	30
4.2.3. Oprema za plakatiranje.....	31
4.3. Prospekti kandidata i lična reklamna sredstva kandidata	31
4.3.1. Termini za fotografiranje.....	31
4.3.2. Plakati kandidata	32
4.3.3. Prospekti kandidata.....	32
4.3.4. Lična reklamna sredstva kandidata.....	32
4.3.5. Kontakt osobe u centrali Vaše stranke.....	32
4.4. Osnovna oprema	33
4.5. Plakati velike površine	33
4.6. Centralni govori popularnih političara	33
4.6.1. Govornici kao pokretači predizborne kampanje.....	33
4.6.2. Organizacija	34
B: Ostale ponude	34
4.7. Ponude na internetu	34
4.7.1. Mreža članova.....	35
4.7.2. Izborna ponuda kandidatima na mreži članova.....	36
4.7.3. Javna internet ponuda.....	36
4.7.4. Homepage kandidata!.....	37
4.8. Online štampani portal.....	40
Poglavlje 5: Predizborna kampanja na lokalnom nivou	41
5.1. Osnovno planiranje: finansije – teme – reklamna sredstva – manifestacije.....	41
5.2. Priprema predizborne kampanje	41
5.2.1. Izborni štab	41
5.2.2. Reklamni nastup.....	42
5.2.3. Timovi i podrška.....	42
5.2.4. Finansije.....	44
5.2.5. Planiranje termina.....	45
5.2.6. Vlastite manifestacije.....	45
5.2.7. Ciljne grupe.....	46
5.2.8. Rezultati izbora i potencijal birača.....	46
5.3. Tim podrške	47
5.3.1. Prednosti za registrirane članove tima podrške.....	47
5.3.2. Angažiranje dobrovoljaca.....	48

5.4. Period prije izborne kampanje	49
5.4.1. Mobiliziranje članova.....	50
5.4.2. Predstavljanje kandidata.....	50
5.5. Predizborne strategije na lokalnom nivou.....	53
5.5.1. Analiza političkih odnosa na lokalnom nivou.....	53
5.5.2. Statističke osnove.....	54
5.5.3. Raspoloženje i javno mnijenje.....	55
5.5.4. Vaš kandidat i politički protivnik: analiza jakih strana i slabosti	56
5.6. Akcije: Privlačenje simpatija	58
5.6.1. Manifestacije nude materijal za razgovor: događaji i akcije	58
5.6.2. Vrste manifestacija	58
5.6.3. Osvajanje simpatija: ljetne akcije	59
5.6.4. Posebne akcije	60
5.6.5. Informativne manifestacije.....	60
5.6.6. Ciljne grupe.....	60
5.6.7. Stvaranje okvira	62
5.7. Canvassing: info-štanđ	63
5.7.1. Akcije na info-štanđ.....	63
5.7.2. Tematske akcije na info-štanđ (primjeri).....	64
5.7.3. Šta je sve potrebno za aktivnosti na štanđ?.....	64
5.8. Vruća faza predizborne kampanje.....	64
5.8.1. Mobiliziranje članova	65
5.8.2. Mobiliziranje birača	65
5.8.3. Stupanje u kontakt preko pisma i elektronske pošte.....	65
5.8.4. Telefonski marketing	67
Poglavlje 6: Prilog.....	71
6.1. Rad sa medijima.....	71
6.1.1. Osnovna pravila u radu sa medijima.....	71
6.1.2. Odnos prema medijima.....	71
6.1.3. Rad sa medijima je rad na kontaktima.....	72
6.1.4. Po mogućnosti koristite sve medije!.....	72
6.1.5. Novinarima su potrebne informacije – Vi ih imate.....	72
6.1.6. Izjave za novinare.....	73
6.1.7. Sastavite i održavajte novinarsku mailing-listu.....	73
6.1.8. Redakcijski rokovi.....	73
6.1.9. Fotografije	74
6.2. Oblici rada sa medijima	74
6.2.1. Najava.....	74
6.2.2. Izvještaj sa događaja.....	74
6.2.3. Izjava za novinare	74
6.2.4. Intervju.....	75
6.2.5. Pisma čitalaca.....	77
6.2.6. Savjeti i trikovi iz prakse.....	77
6.2.7. Primjer izjave za štampu.....	80
6.3. Planiranje i oblikovanje oglasa.....	81
6.4. Check-liste, smjernice i ostali primjeri / prijedlozi.....	82
6.4.1. Check-lista za kandidatkinje i kandidate.....	83
6.4.2. Check-lista za manifestacije i akcije.....	84
6.4.3. Smjernice za mobiliziranje birača.....	85

6.4.4. Smjernice za mobiliziranje članova.....	86
6.4.5. Primjer pisma novog kandidata za parlament članovima stranke u njegovom regionu.....	89
6.4.6. Primjer pisma dugogodišnjeg parlamentarca članovima stranke u njegovom regionu.....	90
6.4.7. Izvještaj o kontaktima.....	91
6.4.8. Važni savjeti za telefonski marketing.....	92
6.4.9. Check-lista za velike manifestacije	95
6.4.10. Check-lista za velike govore i javne nastupe.....	95
6.4.11. Check-lista za pomoćna sredstva.....	96
6.4.12. Check-lista za termine.....	97
6.5. Donacije i odvajanja za političke stranke.....	99
6.5.1. Prilog: Zakon o finansiranju političkih stranaka.....	99
6.6. Zakon o izborima.....	102
6.6.1. Prilog: Izborni zakon Bosne i Hercegovine	102
6.7. Obrada rezultata izbora.....	148
6.7.1. Osigurati većinu.....	148
6.7.2. Zahvalite se pomagačima i biračima.....	148
6.7.3. Analiza izbora.....	148
6.8. Berza ideja: 100 ideja do izbora.....	149
6.8.1. Djeca i omladina, škola i slobodno vrijeme	149
6.8.2. Za mlade i stare: slobodno vrijeme, sport i više od toga.....	150
6.8.3. Na lokalnom nivou.....	151
6.8.4. Zaštita životne sredine.....	151
6.8.5. Zajednička zabava.....	152
6.8.6. Posebne akcije.....	153
6.8.7. Sigurnosna politika.....	153
6.8.8. Umjetnost, kultura, istraživanje i internet za mlade i stare.....	153
6.8.9. Ostalo.....	154
6.9. Kontakt osobe, kontakti i linkovi.....	154
6.9.1. Kontakt osobe u centrali stranke.....	154
6.9.2. Adrese lokalnih ogranaka.....	154
6.9.3. Internet kao izvor informacija.....	155
6.9.4. Literatura	160

Uvod

Poštovane dame i gospodo,

imate pred sobom priručnik koji bi trebalo da Vam pomogne u pripremi narednih izbora. Bez obzira da li se radi o lokalnim izborima ili o izborima na državnom nivou – postoje neka pravila i savjeti na koje treba obratiti pažnju.

Priručnik je namijenjen kako rukovodstvu stranke tako i centrali stranke i lokalnim i mjesnim ograncima i kandidatima. S jedne strane ovaj priručnik nudi prijedloge i podsticaje u vezi sa onim što centrala stranke može da ponudi svojim kandidatima, a sa druge strane on pomaže kandidatima da se sistematski pripreme za predizbornu kampanju.

Koristite ovaj priručnik kao radnu bilježnicu, što znači, izaberite ono što se odnosi na Vas i prilagodite to prilikama u kojima se nalazite. Tako postoji mogućnost da Vaša stranka primjeni Poglavlje 1 na svoju aktuelnu situaciju: da sprovede analizu i predstavi svoj program. Ostala poglavlja moraju također biti prilagođena mogućnostima i postojećoj strukturi stranke. Centrala stranke trebalo bi da se trudi da bude na usluzi svojim kandidatima.

Za svake izbore važi sljedeće: koliko god da je značajan globalni trend, za izbore je odlučujući angažiran stranački rad koji mora da se odvija i u najmanjim mjestima. Dobro je poznato da predizborna kampanja počinje neposredno nakon izbora. To znači da se stranački rad mora vršiti tokom čitavog trajanja mandata. Posebno dio priručnika koji se odnosi na aktivnosti, rad sa medijima i internet važi nezavisno od izbora. Također i informacije o adresama i pravne savjete trebalo bi da koristite nezavisno od izbora.

Fondacija Konrad Adenauer želi Vam mnogo uspjeha sa ovim priručnikom i nada se da će Vam on biti dobar savjetnik.

S najboljim željama,

Vaša Fondacija Konrad Adenauer

Poglavlje 1: Analiza i program

1.1 „Konkurencija nikad ne spava“

Na početku stoji poruka

Želite da pobijedite na izborima. Da biste to postigli, birač mora da zna zbog čega treba da glasa za Vas i baš za Vas, a ne za nekog drugog. Morate mu dakle dati dobar razlog za to, što znači da Vam je potrebna poruka.

Konkurencija nikad ne spava

Ostale stranke se također trude da pridobiju birače. I one šalju svoje poruke. Morate stoga da analizirate kakve će biti poruke ostalih i da li birač može da razlikuje Vašu poruku od poruka ostalih. Treba pri tome da se koncentrirate na svoje osnovne konkurente.

1.1.1 Kakva je situacija u zemlji/općini

Upoznati se sa situacijom

Da biste uspješno nastupili kao stranka, morate prije svega znati u kakvoj situaciji je okruženje u kojem vodite predizbornu kampanju. O čemu razmišljaju ljudi koji tu žive? Šta ih brine? Kakve promjene su nastale posljednjih godina? Da li postoje neke specifičnosti u ovom trenutku/u dotičnom mjestu?

Analiza

Ova pitanja traže opsežnu analizu. Budite iskreni prema sebi odnosno prema svojoj stranci. Nema smisla predstavljati stvari boljim nego što jesu, jer će građani to doživjeti kao nedostatak razumijevanja. Analiza mora da uzme u obzir i različite specifičnosti Vaše zemlje odnosno Vaše općine. Postoji razlika između toga da li vodite predizbornu kampanju u gradu ili na selu. Također je potrebno da se u predizbornoj kampanji obratite različitim slojevima stanovništva.

Teme

Analiza mora biti obimna, posebno kada se radi o državnim izborima. Pri tom je najbolje početi sa temama koje za stanovništvo imaju najveći značaj. Najčešće su to pitanja koja se odnose na ekonomsku situaciju, životni standard i radna mjesta. Od toga umnogome zavisi zadovoljstvo stanovništva. Naravno da se u najvažnije teme ubrajaju i socijalna pitanja: kakav je razvoj sistema socijalne zaštite, kakva se pomoć pruža porodicama i starijim ljudima? Još jedna značajna tema je obrazovni sistem. Kakav je kvalitet škola i univerziteta? Uvijek postoje i posebne teme koje mogu da uđu u analizu, kao što su posebno značajni vanjskopolitički događaji ili životna situacija neke posebne grupe stanovništva, recimo izbjeglica.

Pozitivan i aktivirajući opis

Zapišite svoju analizu za svoju stranku odnosno za tim koji se bavi predizbornom kampanjom kako bi čitav tim imao iste preduvjete za rad. Trudite se pri tom da date pozitivan opis, jer ljudima je potrebno ohrabrenje. Ako im sve predstavite kao potpuno

crno, ljudi će se osjećati obeshrabreno, a vi nećete djelovati atraktivno. Upotrebljavajte radije riječ „izazovi“ nego „problemi“.

1.1.2 Kako je predstavljena Vaša stranka

Početna situacija

Početnu situaciju treba također iskreno analizirati. Kakva je pozicija stranke na državnom nivou? Ako je bila na vlasti: kako je ispunila svoja obećanja? Šta je postigla od posljednjih izbora do danas? Na ovom mjestu trebalo bi detaljno navesti sve što je postignuto. Jasno je da se u vrijeme predizborne kampanje posebno ističu pozitivne strane. Pričajte o svojim uspjesima koje su ljudi osjetili. Ako ste bili u opoziciji, analizirajte svoj opozicioni rad. Da li ste bili vidljivi kao stranka? Koje su bile glavne teme? Koje konkretne prijedloge ste dali?

Sposobnost vođenja kampanje i organizacija

Nužno je poznavati vlastite mogućnosti. Možemo imati najbolje ideje na svijetu, ali ako nemamo kapaciteta za njihovo provođenje, one su potpuno bezvrijedne. Kao prvo, organizacija stranke mora funkcionirati. Da li je komunikacija efikasna i omogućava li kooperaciju? Da li su odgovornosti jasno podijeljene? Da li su finansijska sredstva dovoljna? Razmišljanja o ovim stvarima Vaš su zadatak i to ne treba naglašavati u ovom priručniku. Ali sposobnost vođenja kampanje u predizbornoj kampanji je odlučujuća i stoga mora biti unaprijed detaljno provjerena.

Strategija

Nema bitke bez strategije. Predizborna kampanja predstavlja bitku, što znači da stranka mora da se bori. Zbog toga je potrebno da stranka osmisli odgovarajuću strategiju. Kako se stranka predstavlja u javnosti? Koje treba da budu osnovne teme? Koja aktivnost se sprovodi i kada? Ko je glavni rival i kako se stranka odnosi prema njemu? To su također razmišljanja koja su zadatak centrale stranke odnosno predizbornog tima pojedinih kandidata. Ali u ovom slučaju ovakva značajna pitanja treba da uđu i u ovaj priručnik, kako bi članovi stranke razumjeli i mogli da podrže postupke centrale stranke i kandidata.

Motivacija

Poseban cilj u postupku pripreme predizborne kampanje mora biti motiviranje vlastitih članova kako bi se potpuno angažirali u kampanji. Stoga ovdje treba navesti argumente zbog kojih je vlastita stranka bolja alternativa. Zahvaljujući opširnoj analizi situacije u zemlji i u stranci napravljena je dobra osnova za to. Budite jasni u vezi sa suštinom svoje predizborne kampanje. Nametnite alternativu svojim političkim protivnicima. Izaberite svoje nadležnosti i svoje kandidate. Vaši vlastiti članovi moraju biti potpuno sigurno u to da ste vi pravi izbor, jer samo tako možete da pridobijete i ostale.

1.1.3 Kakva je pozicija ostalih stranaka

Početna situacija/pozicija

Morate znati ko još ulazi sa vama u predizbornu borbu. To podrazumijeva da morate da provjerite i njihove kapacitete i sposobnosti. Nije dobro ne razmišljati o njima i misliti kako ste u svakom slučaju bolji. Potrebno je obaviti vrlo detaljnu analizu jačih i slabijih strana u pripremi za izbore. Predstavite na ovom mjestu sve značajnije stranke i to sa svim detaljima koji slijede.

Izborni cilj/organizacija

Prvo na šta treba obratiti pažnju jeste organizacija one druge stranke. Dobro je napraviti konkretnu analizu i navesti i najvažnije ličnosti iz druge stranke, jer je to dobar izvor informacija za članove vlastite stranke. Dovoljno je navesti stranke koje su trenutno u parlamentu ili koje imaju dobre šanse da budu izabrane u parlament.

Drugo na šta treba obratiti pažnju jeste izborni cilj. Koje su glavne teme one druge strane? Kakve zahtjeve prema samima sebi postavljaju konkurenti?

Strategija

Ostale stranke će se također truditi da imaju strategiju. Pri tom sigurno postoje postupci koji su za očekivati. Neke stranke će možda željeti svjesno da se ograde od drugih odnosno od određenih sadržaja. Druge će možda davati izjave o koaliciji. Za opozicione stranke može se pretpostaviti da će po mogućnosti ići u predizbornu kampanju bez konkretnih izjava kako ne bi bilo moguće vezati ih za neki sadržaj.

U svakom slučaju bi ono što se očekuje da će biti osnovne teme trebalo analizirati i navesti, najbolje odmah, sa čvrstim kontra-argumentima.

Bilans

Ovdje bi trebalo navesti dosadašnje rezultate ostalih stranaka. Ukoliko se radi o opozicionim strankama, ovdje je moguće barem navesti njihove stavove u pojedinim oblastima politike. Značajne teme su, na primjer: radna mjesta, privredni razvoj, socijalne teme, porezi i finansije, obrazovanje, sigurnost, vanjska politika.

1.2 Program: Želimo da budemo uvjerljivi

Došao je trenutak da pokažete kako izgleda Vaš izborni program.

Birači očekuju od Vas odgovore iz najznačajnijih oblasti. Izborni program bi trebalo da se orijentira prema Vašem generalnom programskom pravcu. Jasno je, naravno, da ćete za mandat koji je pred vama imati konkretne planove. U jednom mandatu nije moguće promijeniti čitav svijet, već je potrebno postaviti što je moguće konkretnije ciljeve.

Poruke moraju pri tom da budu jasne i razumljive. Vaši ciljevi bi trebalo da budu realistični i da pokrivaju oblasti koje za stanovništvo imaju apsolutni prioritet. Kako biste ovdje izabrali prave teme, slobodno se poslužite anketama. Teme koje se pokazuju kao odlučujuće su upravo one koje su u prethodnom dijelu bile predmet analize (u našem slučaju: radna mjesta, privredni razvoj, socijalni sistem, porezi i finansije, obrazovanje, sigurnost, vanjska politika). Kao stranka koja pretendira da dođe na vlast i da bude izabrana od strane širokih slojeva stanovništva, morate imati u sebi zaokružen, sveobuhvatan program. Birači moraju da znaju na čemu su sa Vama.

Za konkretnu izbornu borbu biće, međutim, od značaja samo neke malobrojne teme. Mislite na to: **manje je često više!** Mora se napraviti procjena sa koliko tema je moguće ići u predizbornu kampanju. Rješenja koja nudite u tim oblastima moraju biti uvjerljiva i razumljiva. Trebalo bi se koncentrirati na maksimalno tri osnovne teme. Koristite jednostavan način izražavanja i objasnite svoje namjere i svoje prijedloge rešenja.

Poglavlje 2: Osnovni principi

2.1 Sastavljanje izborne liste

Sastavljanje izborne liste vezano je za zakonske odredbe. U to spadaju:

- Odredbe u vezi sa terminom
- Formalne odredbe za formiranje izborne liste
- Formalne odredbe u vezi sa podnošenjem izbornih prijedloga

2.1.1 Termini i rokovi

Redovni mandat državnog parlamenta, kao i parlamenata na nižim nivoima vlasti i lokalnih skupština iznosi četiri godine. Rokovi za sastavljanje i predavanje izbornih lista i prijedloga proizlaze iz izbornog zakona (vidi prilog).

Kada se održavaju prijevremeni izbori za određeni nivo vlasti Centralna izborna komisija utvrđuje poseban rokovnik izbornih radnji prema kojemu se neki rokovi utvrđeni u Izbornom zakonu BiH mogu skratiti.

2.1.2 Izborni zakoni i statut stranke

Za sastavljanje lista za državne i lokalne izbore postoje strogi propisi. Ti propisi su sastavni dio izbornih zakona.¹ Vodite računa posebno od početka o sljedećim propisima:

- Pravo da bude biran ima svaki/a državljanin/ka Bosne i Hercegovine koji/a na dan izbora ima 18 godina ili više i raspolaže aktivnim i pasivnim biračkim pravom. Svaki kandidat potpisuje izjavu kojom prihvata kandidaturu.
- Svaka politička stranka svojim internim pravilima utvrđuje proceduru sastavljanja i verifikacije kandidatskih lista. Liste verificira glavno političko tijelo predviđeno statutom stranke.
- Izborni prijedlozi moraju zadovoljavati u Zakonu navedenu formu (imena i oznake stranke)
- Vodite računa da prijedloge koje dobijete odmah morate provjeriti kako bi bilo dovoljno vremena za eventualne ispravke.

Također, potrebno je u vezi sa svim izbornim pitanjima konsultirati pravnika iz vaše stranke, odnosno člana izbornog štaba vaše stranke zaduženog za pravna pitanja

Obavezno vodite računa o propisima vezanim za izborni postupak.

¹ **Izborni zakon BiH** naći ćete na internet stranici <http://www.izbori.ba>

2.1.3 Početak predizborne kampanje

Izborne liste se sastavljaju u okviru sjednica kojima prisustvuje veliki dio članova stranke. Iskoristite stoga te sjednice kao vrlo značajan podsticaj na putu ka izborima. Uputite svojim članovima poziv u skladu sa statutom.

Pripremite sjednicu tako da od nje možete napraviti uspješan medijski događaj. Iskoristite je također kao platformu na kojoj možete kratko i sažeto predstaviti program.

2.2 Finansije i pravni okviri

2.2.1 Planiranje finansija i finansijska komisija

Na početku svoje predizborne kampanje treba da napravite finansijski plan:

- Kolika sredstva ćete imati na raspolaganju?
- Koji zadaci Vas čekaju?

Kako biste planirali prikupljanje dodatnih sredstava, možete da osnujete finansijsku komisiju. Njeni članovi bi trebalo da budu:

- Blagajnik
- Lokalni nosioci mandata
- Predstavnici privrede

Prilikom svih aktivnosti u cilju pribavljanja donacija vodite računa odredbama Zakona o finansiranju političkih stranaka!

2.2.2 Uspješno pribavljanje donacija

Kako biste imali uspjeha sa pribavljanjem donacija i sa obraćanjem članovima i pristalicama na odgovarajući način, sastavili smo za Vas nekoliko prijedloga:

- Koristite sve načine komunikacije koji Vam stoje na raspolaganju.
- Osnovni preduvjet za uspješnu kampanju pribavljanja donacija jeste brižljivo pripremana baza podataka sa adresama. Napravite bazu podataka sa imenima i adresama donatora kao i mogućih budućih donatora (npr. tabelu u Excelu-u).
- Posebno je značajno da vodite računa o tome da funkcija, ime i adresa budu ispisani bez greške i da su uvijek aktuelni! Spremnost za donaciju Vašeg donatora odmah će opasti ako od Vas dobije dopis sa pogrešnim imenom ili adresom.
- Ukoliko se obraćate preduzećima, saznajte najprije telefonom funkciju svoje kontakt osobe u tom preduzeću. Kada šaljete dopis u kome molite za donaciju, nikada nemojte početi sa „Poštovane dame i gospodo...“.

Lični kontakt

Uvijek se iznova pokazuje da spremnost za donacije firmi i pojedinaca nije posebno izražena. Stoga je lični kontakt posebno značajan kriterij za uspješno animiranje donatora. Kandidati lično ili – a ovo je ponekad još efikasnije – poznate ličnosti iz nekog kraja trebalo bi obavezno da pokušaju ostvariti lični kontakt sa potencijalnim donatorima.

- Idite lično na sastanak.
- Ako je moguće zakažite termin za sastanak.
- Pohvalite svoje kandidate.
- Opišite ciljeve svoje stranke.

Za lični kontakt vrlo je značajno navesti svrhu donacije:

- Navedite najmanje jedan konkretni projekt za koji će se iskoristiti donacije.
- Navedite i ukupne troškove i ciljeve tog projekta.
- Ponudite po mogućnosti i alternativne projekte.

Lični kontakt treba da pokušate uspostaviti svuda gdje postoji mogućnost dobijanja većih donacija.

Cirkularna pisma donatorima

Cirkularna pisma upućena donatorima nisu tako lična kao što je to neposredni kontakt. Ona su, međutim, zgodna kada je potrebno obratiti se većoj ciljnoj grupi, npr:

- Članovima stranke
- Nadzornim i upravnim odborima pravnih lica u kojima nije uložena javni kapital 25% i više
- Privatnim preduzećima, koja ne obavljaju javne usluge na osnovu ugovora sa vladom.

Posebno vodite računa o tome da oni kojima se želite lično obratiti ili kojima ste se već lično obratili ne budu na spisku osoba kojima treba da se pošalje cirkularno pismo.

Molba za donaciju

Pored konkretnog i ličnog obraćanja postoje i sljedeće mogućnosti:

- Zamolite za donaciju u cirkularnim pismima.
- Pozivajte na donaciju u publikacijama, brošurama.
- Ako mobilizirate članove i birače telefonom, možete i tom prilikom da zamolite za donaciju za svoju predizbornu kampanju.
- Spomenite donacije i prilikom svojih aktivnosti i manifestacija.
- I na svojoj internet stranici obratite se potencijalnim donatorima.

I u ovoj oblasti važi sljedeće: Donacija je za mnoge ljude zanimljivija i „opipljivija“ ukoliko ne tražite apstraktne novčane iznose već ponudite konkretne „izborne pakete“.

Na primjer:

- Tražite donaciju za štampanje 100 plakata kandidata ili prospekata o kandidatu.
- Tražite donaciju u vrijednosti jednog izdanja materijala (razglednice, brošure, itd.) za određenu kampanju.

Sponzorstvo

Još jedna mogućnost finansiranja Vaših manifestacija jeste sponzorstvo. Možete, na primjer, da zamolite ugostiteljske objekte da budu sponzori Vaših manifestacija: ugostitelj stavlja na raspolaganje hranu i piće, a zauzvrat dobija mogućnost da se reklamira na Vašoj manifestaciji. Isto važi i za pozivnice, publikacije ili oglase. Kada se radi o partnerskom odnosu sa ciljem sponzorstva također važi sljedeće: obratite pažnju na zakonske odredbe i konsultira financijskog savjetnika, ukoliko imate pitanja.

Ulaganje svog vremena

Svaka pomoć je dobrodošla: vjerovatno Vas neće obradovati samo novčani prilozi već ćete biti zahvalni i nekome ko pristane da uloži svoje vrijeme.

Pozovite članove i pristalice da besplatno pomognu u Vašoj predizbornoj kampanji. Besplatni suradnici uštedjet će Vam novac.

Mnoge predizborne aktivnosti, za koje se podrazumijeva da se obavljaju na dobrovoljnoj bazi, sve više se obavljaju uz novčanu nadoknadu. U takve aktivnosti spada, između ostalog,

- Lijepljenje plakata
- Dijeljenje reklamnog materijala
- Organizacija manifestacije
- Posluženje.

Dobrovoljni pomagači u predizbornoj kampanji predstavljaju uštedu u novcu.

Dodatni savjet

Pridobijte mlade ili nove članove za dobrovoljnu pomoć. Upravo učenici, studenti, penzioneri ili nezaposleni često imaju problem sa plaćanjem članarine.

Zamolite u dogovoru sa lokalnim odborom tj. ogrankom za mogućnost da one koji pružaju konkretnu pomoć u predizbornoj kampanji oslobodite plaćanja članarine u trajanju do jedne godine. Od toga će profitirati dobrovoljni pomagači, okružni odbor, kao i kandidati.

Zahvalite se

Učinite stranačke priloge i donacije za članove i pristalice svoje stranke što je moguće atraktivnijim tako što ćete im ponuditi nešto za njihov prilog. Možete npr. u zavisnosti od visine donacije, napraviti gradaciju u izražavanju svoje zahvalnosti – taj sistem se već dugo vrlo uspješno primjenjuje prilikom „prikupljanja priloga“ u SAD.

U nastavku Vam predstavljamo primjer takvog sistema gradacije. Naravno da Vaš odnos prema priložima i Vaša komunikacija sa donatorima zavisi od Vaših ličnih i finansijskih mogućnosti.

Donacije u visini do xxx KM

Donator dobija pismo-zahvalnicu i potvrdu o donaciji.

Uz pismo-zahvalnicu priložen je i mali reklamni materijal. Poštom ili elektronskom poštom donator se obavještava o tekućim kampanjama i akcijama.

Donacije u visini do xxx KM

Donatora dodatno poziva telefonom suradnik predizbornog tima, a uz to on dobija i „Počasnu zahvalnicu“ kao „osoba koja značajno podržava predizbornu kampanju“. Uz pismo je priložen vrijedan i značajan reklamni materijal.

Po završetku predizborne kampanje pozovite donatore na mali koktel kako biste im se lično zahvalili.

Donacije u visini do xxx KM

Donator dodatno dobija ličnu pozivnicu kandidata iz svog mjesta na razgovor uz ručak.

Kao posebnu „poslasticu“ možete u periodu nakon izbora pokušati da na takav ručak pozovete i nekog od visokorangiranih političara.

Ali, vodite računa o sljedećem:

Ne smijete stvoriti utisak da se novac od donacije koristi za finansiranje izraza zahvalnosti. Svojim izrazima zahvalnosti dajte lični pečat.

Na kraju

Ne ustručavajte se da donatore koji su jednom pomogli Vašu predizbornu kampanju i drugi i treći put pozovete da Vam pomognu. U tom slučaju je, međutim, od velikog značaja da se takvom donatoru obratite na drugačiji način: najprije se zahvalite za već pruženu pomoć, a onda izložite zbog čega ponovo molite za podršku. Nikako nemojte višestrukim donatorima slati cirkularna pisma koja se u načinu obraćanja ne razlikuju od obraćanja onima koji prvi put daju prilog!

2.2.3 Primanje donacija i potvrda o pruženoj donaciji

Pobrinite se za to da se donacije ne predaju u gotovom novcu. Primanje priloga najlakše se kontrolira ukoliko se oni uplaćuju na poseban račun. To pomaže i kod ispunjavanja svih neophodnih zakonskih propisa. Morate imati odgovarajuću dokumentaciju za svaku primljenu donaciju.

Zakon o finansiranju političkih stranaka propisuje da je politička stranka dužna izdati potvrdu fizičkom i pravnom licu od koga je primila prilog.

2.3 Manifestacije

Prilikom organiziranja javnih manifestacija treba voditi računa o pravnim propisima.

2.3.1 Dozvole

Za javne manifestacije u prostorijama organizatora ili u ugostiteljskom objektu nije potrebna nikakva posebna dozvola.

Za manifestacije na javnim trgovima ili na javnim mjestima skup je potrebno najaviti nadležnoj policijskoj upravi. Isto tako, potrebna je dozvola nadležnog općinskog organa za zauzimanje javne površine. Zahtjev za ovu dozvolu potrebno je podnijeti na vrijeme, jer prema odredbama Izbornog zakona BiH prednost pri zauzimanju javne površine ima onaj politički subjekt koji je prije predao zahtjev za zauzimanje javne površine nadležnom općinskom organu.

Za prodaju namirnica i osvježenja tokom skupa, posebno za prodaju alkoholnih pića, potrebno je dobiti posebnu dozvolu nadležnog općinskog organa i nadležne sanitarno-veterinarske inspekcije.

I ove dozvole potrebno je pribaviti na vrijeme.

U vezi sa ovim pitanjima najbolje je na vrijeme konsultirati nadležne organe lokalne vlasti.

2.3.2 Zaštita autorskih prava

Javno puštanje muzike regulirano je odredbama Zakona o autorskom i srodnim pravima. Zakonom je predviđeno da autor ima isključivo pravo da drugome zabrani ili dozvoli da njegovo djelo javno reproducira.

Također je predviđeno da autori svoja prava mogu kolektivno ostvarivati preko organizacije za kolektivno ostvarivanje autorskih prava – Sine Qua Non.

Tarifom Agencije Sine Qua Non predviđeno je plaćanje naknade za javno saopštavanje muzičkih djela na javnoj manifestaciji.

Preporučuje se da se organizator prije održavanja političke manifestacije obrati Agenciji Sine Qua Non radi pribavljanja suglasnosti autora za javno izvođenje njihovih muzičkih djela na toj manifestaciji.

2.3.3 Osiguranje

Manifestacije stranke su osigurane u okviru obaveznog osiguranja stranke ukoliko stranka u cjelini ima obavezno osiguranje i ukoliko se radi o manifestacijama ili slavljenjima koja su u skladu sa statutom stranke ili proizlaze iz svrhe postojanja stranke. To znači: Za materijalnu ili ličnu štetu prema trećim licima nastalu u okviru manifestacija ili u predizbornoj kampanji stranka ima obavezno osiguranje.

Provjerite unaprijed da li Vaša stranka ima zaključeno osiguranje.

Šteta nastala u predizbornoj kampanji na vozilu u principu je pokrivena obaveznim osiguranjem vozila. Provjerite da li Vaša stranka ima kasko osiguranje vozila.

Provjerite unaprijed kakvo osiguranje ima Vaša stranka. U slučaju potrebe postoji i mogućnost dodatnog osiguranja za period predizborne kampanje.

- Ukoliko iznajmljujete skupu tehničku opremu za pozornicu ili muzičke uređaje, postoji mogućnosti da ih osigurate od štete ili gubitka **osiguranjem za elektroniku**. No, najbolji način je da tu opremu iznajmite od odgovarajuće agencije i da ugovorom precizirate njihovu obavezu osiguranja elektronike.
- Šteta koja nastane **upotrebom kamiona** npr. prilikom postavljanja bine, transporta gostiju može biti pokrivena samo osiguranjem vozila (ili osiguranjem organizatora skupa).
- Garantiranje za **garderobu** postoji jedino ako se preuzme odgovornost za njeno čuvanje.
- Gosti odgovaraju za štetu koju sami prouzrokuju. Kada postoji zahtjev za nadoknadu štete, odgovoran je gost ili njegovo privatno obavezno osiguranje od odgovornosti. Često se, međutim, dešava da se npr. **oštećenja izazvana vandalizmom** ustanove tek naknadno tako da krivac za štetu ne može biti ustanovljen. Zbog toga organizator mora sam da nadoknadi tu štetu, iako je nije prouzrokovao.
- Kod **napadnog ponašanja gosta** organizator mora da zatraži od dotičnog gosta da napusti skup i mora ga ispratiti. U suprotnom može biti pozvan na odgovornost u slučaju nastanka štete.
- Organizator manifestacije ne može obavezno da bude pozvan na odgovornost za **štete nastale u okruženju manifestacije** – npr. šteta na parkingu, protesti u okruženju.
- Ukoliko gost ili član nanese štetu samom sebi (npr. prilikom postavljanja štanda isprljaju sopstvenu jaknu), radi se o **vlastitoj šteti** koja se ne može nadoknaditi.
- Ukoliko se Vaš skup održava na javnom trgu, možda i općina ima obavezu da vodi računa o **sigurnosti saobraćaja**, npr. urednim pričvršćivanjem postojećih stalaka za bicikle ili saobraćajnih znakova.
- Stranka ne odgovara za **povrede prilikom sportskih takmičenja**.
- **Izostanak manifestacije** zbog lošeg vremena, nestanka struje ili bolesti umjetnika može biti pokriven odvojenim osiguranjem.

Poglavlje 3: CI i reklamna sredstva

3.1 'Corporate Identity' za izbore

Uspješna predizborna kampanja sastoji se u velikom dijelu od uspješnog reklamiranja. Uz to ide i cjelokupan nastup, prije svega jedinstven vizuelni identitet stranke, kako bi se postigao efekt raspoznavanja.²

Koristite rečenice i slogane sa kojima stanovništvo identificira Vas, Vašu stranku i Vaše osnovne kompetencije.

Jedinstvenu reklamnu nit treba slijediti kako na plakatima, brošurama i reklamnim materijalima Vaše stranke tako i na reklamnim materijalima kandidata i na Vašoj internet stranici.

Korištenje zajedničkog identiteta stranke na izborima važno je iz sljedećih razloga:

- Jedinstvena slika stranke u čitavoj državi osigurava joj veću prisutnost.
- Pripadnost i jednoobraznost se na taj način upečatljivo dokumentiraju.

Vizuelni identitet jedne stranke može se, na primjer, sastojati od sljedećeg:

- Logo
- Font
- Boje

Logo omogućava jedinstven nastup i dovoljno je fleksibilan da podržava kreativnost i lokalne specifičnosti.

Učesnici u predizbornoj kampanji na lokalnim izborima treba da koriste identitet svoje stranke koji je uspješno uveden u predizbornoj kampanji na državnom nivou i da mu dodaju svoje regionalne posebnosti.³

Aktuelni identitet trebalo bi u svakom slučaju da predstavite na svojoj internet stranici i da ga učinite dostupnim za članove stranke. Nižim strukturama stranke treba na vrijeme staviti na raspolaganje CD-rom sa svim neophodnim štampanim primjerima i tehničkim detaljima kao što su broj boje, font i logo.

3.1.1 Logo

Logo služi tome da omogući da onaj koji ga pogleda odmah napravi jasnu razliku između Vaše stranke i svih ostalih stranaka. Logo bi trebalo da bude lako razumljiv i da se identificira sa Vašom strankom.

² **CI i dodatne detalje trebalo bi da objasnite na internetu i da omogućite da se oni mogu preuzeti sa Vaše internet stranice. Navedite kako se CI može pronaći na Vašoj internet-prezentaciji.**

³ Na pitanja u vezi sa CI i reklamnom linijom predizborne kampanje trebalo bi da odgovara suradnik u Vašoj centrali stranke. Navedite na koji način je taj suradnik dostupan.

Možete koristiti slova iz naziva Vaše stranke i da od njih oblikujete upečatljiv i jasno razumljiv logo. Slova bi trebalo da imaju težinu i da budu dinamična. Morate biti prepoznatljivi u svom političkom okruženju.

Možete svom logo dodati prazan prostor kako biste ostavili mogućnost da regionalni odbori tj. ogranci stranke unesu svoj regionalni identitet u logo tako što će unijeti u taj prazan prostor svoje simbole, elemente grba itd. Na taj način će i kod upotrebe dodatnih simbola logo ostati prepoznatljiv i jedinstven.

3.1.2 Font

Kao logo, i font bi trebalo da doprinese jedinstvenoj slici i raspoznavanju. Vodite računa o tome da sav materijal i svi dopisi budu ispisani istim fontom.

Font mora također u svakom trenutku biti dostupan članovima stranke i stoga ga staviti na raspolaganje na intranetu stranke.

3.1.3 Boja

Za boje važi isto ono što je već rečeno za čitav identitet stranke. I boje služe lakom raspoznavanju, identifikaciji. Vaša osnovna boja mora da omogući da Vaša stranka uvijek bude povezivana sa tom bojom.

Uzmite pri tom u obzir i značenja i utjecaj koji se pripisuje bojama.

Izbjegavajte boje koje su već „zauzete“ na političkoj sceni.

3.2 Korištenje identiteta

3.2.1 Mogućnosti korištenja

Korištenje identiteta stranke u predizbornoj kampanji je obavezno. Potrudite se da to prihvate svi odbori stranke i svi kandidati. Trebalo bi ga dosljedno koristiti u najvažnijim medijima u predizbornoj kampanji:

- Na plakatima
- U brošurama i prospektima
- U lecima.

Osim toga, preporučuje se preuzimanje vlastitih „dnevni“ sredstava komunikacije u oblastima

- Prepiska
- Rad sa medijima kao i
- Internet

ukoliko to do sada nije bio slučaj.

Primjere internet stranica sa pravim identitetom morate ponuditi na internet adresi.

3.2.2 Jednoobraznost

Veoma je važno da svi lokalni odbori i kandidati u predizbornoj kampanji održe istu sliku Vaše stranke! Samo je tako moguće biti siguran da će i pri letimičnom pogledu svi građani odmah prepoznati da se radi o plakatu, brošuri, letku Vaše stranke.

Samo tako možete ostvariti efekt raspoznavanja između slike Vaše stranke u izvještajima na televiziji, u novinama i časopisima i na reklamama na licu mjesta.

Samo ćete tako uspjeti da u svijesti ljudi „zauzmete“ simbole i boje za svoju stranku.

3.3 Reklamna sredstva stranke

Da biste ostvarili jedinstveno i istovremeno što je moguće povoljnije reklamiranje, zamolite članove svoje stranke da iskoriste ponudu atraktivnih reklamnih sredstava sa jedinstvenim izgledom Vaše stranke koju bi Vi kao stranka trebalo da im vrlo povoljno stavite na raspolaganje. Napraviti vlastiti logo ili čak dati da se urade plakat i brošura zahtjeva dosta vremena i novca. Novac koji bi pojedini kandidati i lokalni odbori/ogranci stranke morali prikupiti za to mogu se daleko smislenije iskoristiti za druge aktivnosti u predizbornoj kampanji.⁴

3.3.1 Simpatična reklamna sredstva

Trebalo bi u svakoj predizbornoj kampanji da imate aktuelna reklamna sredstva. Na raspolaganju moraju biti sva važna reklamna sredstva sa aktuelnim identitetom stranke.

Osnovna reklamna sredstva koja se dijele su:

- Baloni
- Olovke
- Upaljači.

3.3.2 Štampani proizvodi

Značajni elementi u predizbornoj kampanji su štampani proizvodi kao tematska reklamna sredstva i pomoć u argumentaciji.

Morate najprije na jako visok nivo podići znanje svojih članova i pomagača u predizbornoj kampanji iz svih odlučujućih tema. Za to su jako pogodne kartice sa argumentacijom u kojima kratko i razumljivo treba da predstavite najvažnije teme: problem – alternativno rješenje vašeg osnovnog političkog protivnika – sopstveno rješenje. Na tim karticama možete na pregledan način predstaviti svoj izborni program. Na taj način objašnjenje za sve najznačajnije teme bit će uvijek na raspolaganju.

⁴ **Savjet:** Sve aktuelne kampanje i akcije treba uvijek da predstavite n intranetu svoje stranke. Osim toga, informirajte kandidate i lokalne odbore cirkularnim elektronskim pismom o novim kampanjama i akcijama. Obavezno uz informacije priložite i narudžbenicu za materijal.

Zatim, morate se obratiti biračima svojim porukama. Za to su jako zgodni mali leci ili brošure na kojima su navedene teme vaše predizborne kampanje u tezama. Pri tom možete napraviti letke sa cjelokupnim predstavljanjem kao i tematski orijentirane letke.

Čitav spisak svojih reklamnih sredstava za izbore morate na vrijeme staviti na intranet zajedno sa navedenom cijenom. To je za Vaše članove i lokalne odbore/ogranke neophodno kako bi mogli planirati predizbornu kampanju.

Poglavlje 4: Servis centrale Vaše stranke

4.1 Zadaci i dostignuća centrale stranke

U Poglavljima 1 do 3 bavili smo se nekim općenitim temama iz oblasti izbora kao i pravnim okvirima.

Da biste imali uspješnu predizbornu kampanju morate, međutim, prije svega Vi kao kandidat da budete na sveobuhvatan način na usluzi svojoj stranci i učesnicima u Vašoj predizbornoj kampanji na licu mjesta. S jedne strane, to u velikoj mjeri doprinosi ostvarenju cilja uniformnog nastupa, a s druge strane, Vaša uslužnost uštedjeće svima značajno vrijeme i novac. Predstavite u ovom Priručniku usluge koje nudite. Ovdje dajemo samo nekoliko prijedloga kako takav servis može izgledati i šta on sadrži.

Sve informacije u vezi sa izborima trebalo bi da uvijek budu na raspolaganju Vašim kandidatima i članovima na intranetu stranke. Intranet treba da bude Vaša centralna platforma za sve informacije i usluge. Plakati i brošure, uvodi govora, reklamni pokloni, politička dokumentacija, leci i Vaš online-servis - to su sve dijelovi raznovrsne ponude Vaših usluga.

Telefonska linija za kandidate

Uz intranet možete staviti na raspolaganje i posebnu telefonsku liniju za brzo dobijanje informacija i pomoć nezavisno od kompjutera.

A: Usluge za kandidate

4.2 Plakati

Plakati se kao način osiguranja prisustva i kao sredstvo za transponiranje tema, sadržaja i predstavljanja ličnosti koriste već vrlo, vrlo dugo, a ipak su potpuno neprevaziđeni.

Upravo se u završnoj fazi predizborne kampanje ne može bez plakata ukoliko želite da mobilizirate svoje redovne birače, ali i one neodlučne kao i one promjenljivog raspoloženja.

4.2.1 Plakati kandidata

Svi kandidati Vaše stranke moraju svim građankama i građanima biti vidljivi na plakatima.

I kada se radi o čistim proporcionalnim izborima kod kojih nema izbornih jedinica i kod kojih se ne biraju direktno ličnosti, treba se potruditi da svojoj stranci „pripisete“ neko lice. Politikom se bave ljudi za druge ljude. Kada se konkretne ličnosti zalažu za neku određenu politiku, ta politička stranka biva identificirana sa tim ličnostima. Što konkretnija lična iskustva građani imaju sa političarima, to im je lakše da donesu odluku na izborima. Stoga možemo preporučiti da **kandidate na listi** Vaše stranke proglasite **odgovornim za izbore u različitim dijelovima zemlje**. Na taj način ćete postići da

Vaša stranka bude prisutna u čitavoj zemlji. Osim toga, građani će se mnogo lakše identificirati sa Vašom strankom, jer su u stanju da u njoj vide konkretna lica.

Ukoliko se kandidati osjećaju odgovornim za konkretne lokalne zajednice, oni će imati mnogo intenzivniji kontakt sa građankama i građanima. Na taj način se postiže bolja komunikacija između stanovništva i politike.

Kandidati na listi treba zato da se predstave svojim plakatima u dijelu zemlje za koji se osjećaju odgovornim.

Insistiramo na tome da kao okvir za plakate koristite identitet svoje stranke. Morate u što je moguće većoj mjeri u čitavoj zemlji stvoriti jedinstvenu sliku o svojoj stranci.

Sva iskustva pokazuju da su samostalne kreativne varijante samo u veoma rijetkim slučajevima optički bolje i one općenito promatrano ne ispunjavaju sve kriterije koji važe za plakate.

U okviru svoje stranačke centrale trebalo bi da podržite svoje kandidate konkretnim ponudama.

- Ponudite svojim kandidatima da centrala stranke uradi lične plakate kandidata (preporučuju se formati A1 ili A0).
- Vaš servis bi preuzeo na sebe sve tehničke zadatke.
- Kandidati su dužni samo da stave na raspolaganje svoju fotografiju i da daju svoj lični utisak o predizbornoj kampanji. Za sve druge radne korake sve do isporučivanja poručene količine zadužen je servis za kandidate.

Ovakav postupak ne samo da rasterećuje kandidate već i osigurava jednoobrazan kvalitet, jedinstven nastup stranke i štedi novac. Doduše, potrebno je obavezno voditi računa o tome da plakati budu na vrijeme isporučeni kandidatima.

U principu se može početi sa plakatiranjem i do šest sedmica prije izbornog termina. Preporučljivo je da se u velikim mjestima plakati okače najkasnije četiri sedmice prije izbora, a u manjim mjestima tri sedmice prije izbora. Kako bi članovi stranke i pomagači imali dovoljno vremena da polijepe plakate, oni bi trebalo najkasnije 10 sedmica prije izbora da budu isporučeni kandidatima. Isto generalno važi i za opće plakate stranke za izbore.

4.2.2 Ostali plakati

Pored plakata kandidata trebalo bi da i plakati sa sadržajnim izjavama budu stavljeni na raspolaganje. Ovdje ćemo kao primjer predstaviti sljedeće tipove plakata:

- **Plakati velike površine** za komercijalne velike reklamne površine.
- **Tematski plakati** (A1/A0) i naljepnice sa dodatnim informacijama.
- **Plakati za najavljanje** (A1/A0) govornika.
- **Zidne novine** (A2 položeno) za postavljanje u izlozima.

Tematski plakati se koriste za kratko i upečatljivo prenošenje osnovnih poruka biračima. Ne zaboravite da je potrebno da se sadržaj plakata uoči i razumije iz vozila u pokretu. To znači: treba izabrati prave slike i koristiti kratke slogane. Birači moraju

identificirati Vašu stranku sa izjavama na plakatima. Trudite se da djelujete pozitivno i animirajuće. Stranka koja na svojim plakatima pokušava da ocrni druge stranke neće pridobiti simpatije.

Plakati za najavljivanje treba da najave poznate govornike koji će se pojaviti na mitinzima u kampanji. Oni doprinose tome da se stvori nova pažnja, pošto utiču na raznovrsnost u plakatiranju. Oni također povećavaju gustinu informacija o važnim događajima u toku predizborne kampanje. Njih bi trebalo polijepiti u širem krugu slijedeći pravilo da što je govornik poznatija ličnost – to je veći radijus u kome njegovi plakati uspješno privlače učesnike!

Zidne novine su lijep instrument za info-boksove koje stranke mogu da okače u svojim kancelarijama.

Za sve plakate osigurajte jednostavne načine poručivanja, na primjer faksom.

4.2.3 Oprema za plakatiranje

Obavezno provjerite da li je Vaša oprema potpuna, upotrebljiva i spremna za predizbornu kampanju. Slijedite sljedeći spisak na licu mjesta:

- Da li imate dovoljno držača i stalaka za plakate?
- Da li su oni u dobrom stanju?
- Da li je potrebno da se naruče novi? (Prilikom ponovnog naručivanja uzmite u obzir periode kada je isporučivanje sporije!)
- Veličina držača/stalka (DIN A1/ DIN A0)?
- Koliko plakata želite/morate da naručite?
- Da li imate sve neophodne dozvole gradskih vlasti?
- Da li imate okupljen tim za lijepljenje plakata?

4.3 Prospekti kandidata i lična reklamna sredstva kandidata

Predizborna kampanja na licu mjesta je osnova svake izborne pobjede. Stoga kandidati imaju centralnu ulogu. Podržite kao centrala stranke kandidate u njihovoj ličnoj kampanji što bolje možete i ponudite im sveobuhvatne usluge.

4.3.1 Termini za fotografiranje

Profesionalne fotografije su najvažniji preduvjet za plakate i prospekte kandidata. Pošto ne poznaje svaki kandidat nekog dobrog fotografa, zajednički termin za fotografiranje svih kandidata je ne samo najpovoljnija varijanta, jer sa profesionalnim fotografom možete da ugovorite popust zbog velikog broja fotografija, već je to i velika pomoć kandidatima. Takva usluga kandidatima pruža mogućnost da iskoriste termine za fotografiranje kako bi napravili svoje portrete za plakate, prospekte i sve reklamne nastupe.

Da bi se kandidati mogli na odgovarajući način pripremiti za fotografiranje, potrebno je da unaprijed dobiju posebne savjete u vezi sa garderobom.

Onaj ko nije u mogućnosti da iskoristi zajednički termin za fotografiranje, mora svoje fotografije napraviti u sopstvenoj organizaciji. Uputstva u vezi sa tim pronaći ćete u *Poglavlju 5.4.2.*

4.3.2 Plakati kandidata

Kandidati od centrale stranke dobijaju ponudu za proizvodnju svojih ličnih plakata.

4.3.3 Prospekti kandidata

Svi kandidati bi trebalo da dobiju primjerak prospekta za sastavljanje svog prospekta. I Ovdje je od pomoći ako ponudite svoje usluge u proizvodnji individualnog prospekta.

Kandidati treba da stave na raspolaganje određeni broj fotografija i tekstove, a servis za kandidate treba da preuzme na sebe čitavu pripremu. Pismenu ponudu sa cijenama treba da pošaljete kandidatima zajedno sa primjerkom prospekta.

4.3.4 Lična reklamna sredstva kandidata

Osim timskih reklamnih sredstava kao što su kape, jakne i majice sa kojima kandidati imaju jedinstven nastup i postižu veliki procent raspoznavanja, ponudite kandidatima i posebna mala reklamna sredstva sa njihovim imenom. Ta sredstva mogu direktno da se poruče preko online-prodavnice u mreži Vaših članova.

Osim toga trebalo bi na internetu da stavite na raspolaganje i ponudu podrške za izradu tih sredstava.

Leci i brošure

Leci i brošure su **klasična tematska reklamna sredstva** u predizbornoj kampanji na licu mjesta. Ova sredstva u principu nisu okrenuta lično kandidatu. Za kandidata postoji prospekt o kandidatu.

Centrala stranke mora omogućiti da se sva ova reklamna sredstva dobiju preko nje ili preko interneta na jednostavan način.

4.3.5 Kontakt osoba u centrali Vaše stranke

Uvijek se jave dodatna pitanja pa je dobro da ovdje navedete odgovorne osobe za određene teme sa brojevima telefona i e-mail adresama kako bi Vaši članovi mogli brzo da dobiju dodatne informacije.

Na primjer:

Ukoliko imate pitanja, javite nam se:

Produkcija:

N.N.

nn@stranka.ba / 033 123 456

Servis za kandidate:

N.N.

nn@stranka.ba / 033 123 456

Online-servis: vidi poglavlje 4.8.

4.4 Osnovna oprema

Za „vruću“ fazu stavite svojim stranačkim odborima i kandidatima dovoljnu količinu osnovnih reklamnih sredstava na raspolaganje kao što su plakati, brošure i kartice sa argumentacijom.

Za plakate se preporučuje da unaprijed pitate u stranačkim odborima koliko im je potrebno kako biste mogli na vrijeme da planirate količine.

- Odbori/ogranci stranke moraju na vrijeme provjeriti koje količine su im potrebne.
- Na zahtjev koji se pošalje iz centrale mora se odmah odgovoriti.

Na vrijeme obavijestite odbore stranke o isporuci osnovnih reklamnih sredstava.

4.5 Plakati velike površine

Centrala stranke zadužena je za plakate velike površine. Potrebno je na vrijeme saznati tačan broj raspoloživih bilborda i rezervirati potreban broj. To se mora uraditi u suradnji sa lokalnim ograncima stranke.

Preporučujemo sljedeće:

- Dovoljno rano rezervirajte ili naručite najbolje lokacije za velike plakate. Druge stranke ne spavaju.
- Informirajte odbore svoje stranke o broju bilborda predviđenih za Vas.

Provjerite na vrijeme koliki su troškovi velikih plakata i uračunajte ih u troškove centrale stranke. Lokalni odbori mogu odlučiti da li će iznajmiti dodatne bilborde o svom trošku.

Bilbordi imaju poseban reklamni efekt. Oni, prije svega, padaju u oči vozačima. Koristite stoga mjesta sa velikim protokom saobraćaja!

4.6 Centralni govori popularnih političara

4.6.1 Govornici kao pokretači predizborne kampanje

Za građane su mitinzi sa visoko rangiranim političarima za vrijeme predizborne kampanje posebno interesantni.

Cilj centralne organizacije govornika jeste osigurati da u svim dijelovima zemlje budu prisutni vrhunski političari Vaše stranke. U okviru organizacije govornika centrala stranke bavi se čitavim nizom izabраниh poznatih političara:

Predsjednik stranke i kandidat za najvišu funkciju na državnom ili entitetskom nivou

Generalni sekretar

Zamjenik predsjednika stranke

Ostali govornici

Na ovom mjestu predstavite svoje političare.

4.6.2 Organizacija

Prilikom organiziranja govornika na nivou čitave zemlje možete postupiti na sljedeći način:

Govornici centrali stranke dostavljaju određene termine kada će govoriti u vrijeme „vruće“ faze predizborne kampanje.

Termini se onda podijele po lokalnim ograncima. Lokalni ogranci pošalju te termine općinama. Centrala stranke podržava nadležne ogranke u pripremi tih termina.

Posebno važno:

- Odbori dobijaju određene upitnike prilikom organizacije nastupa govornika u kojima se definira sljedeće:
 - Okvirni datumi manifestacija sa govornikom koje planiraju kandidati ili ogranak (tema, mjesto, lokacija, dostupnost)
 - Važne informacije iz ogranka (politička većina, značajne programske oblasti, itd.)
 - Pitanja informiranja javnosti (novine, oglasi, plakati, itd.).

Lokalni odbor treba da popuni ove upitnike u što kraćem roku i da ih vrati centrali stranke. Ove informacije su neophodne govorniku kao priprema.

- Centrala stranke mora staviti na raspolaganje plakate za najavu govornika
- Centrala stranke mora također staviti na raspolaganje letke kao dodatnu najavu manifestacije.

Govornici su značajno sredstvo motivacije Vaših članova i pomoćnika kao i birača. Pružite svoj doprinos kako bi svaki nastup nekog govornika predstavljao uspjeh Vaše stranke.

B. Ostale ponude

4.7 Ponude na internetu

U današnje vrijeme Internet nudi ogromne prednosti za politički rad: najave, prijedlozi aktivnosti i leci stižu do Vas bez gubitka vremena.

Za razliku od brošura i dokumentacije nema troškova štampanja i dijeljenja. U stanju ste da predstavite sadržaj na mnogo načina – tekst, grafika, ton, film. Osim toga, internet sa svojim interaktivnim mogućnostima – *chat*, forum, e-mail – podstiče neposrednu razmjenu informacija između građana i stranke. Sa porastom broja korisnika računara posljednjih godina raste i značaj interneta.

Internet ponuda Vaše stranke trebalo bi da bude ista kao i ponude po ciljnim grupama kakve imaju preduzeća.

Suštinu predstavlja **mreža članova** koja se obraća članovima stranke. Najjednostavniji pristup toj mreži bio bi da se ona koristi nakon unošenja broja članske karte člana stranke. U internoj mreži učesnici u predizbornoj kampanji mogu pronaći najvažnije informacije u vezi sa predizbornom kampanjom.

Sve što je stranci i kandidatima potrebno za izbore u kampanji mora biti sastavni dio mreže članova. To je najvažniji i najaktuelniji izvor informacija. Pored političkih sadržaja tu treba da budu navedene sve usluge koje stranka nudi kandidatima. Između ostalog, tu treba da stoje: primjeri govora, pisma po ciljnim grupama, primjeri oglasa sa odgovarajućim uzorcima, primjer izjave za štampu, elementi reklamne linije (logo, prospekt kandidata), priručnik za predizbornu kampanju, ponuda usluga sa narudžbenicom (plakati, prospekti itd) ili ponuda za fotografiranje (sa savjetima u vezi sa garderobom).

Još jednu oblast predstavlja **javna internet ponuda** stranke. Tu građanke i građani mogu da pronađu opširne informacije u vezi sa strankom. Povodom značajnih političkih događaja – kongresa stranke, izbora ili sedmica raznih aktivnosti – ta ponuda može biti podijeljena u više platformi koje su svima dostupne. Moguće je, nezavisno od platformi sa uslugama u internom dijelu, ponuditi i javno dostupnu izbornu platformu.

4.7.1 Mreža članova

Mreža članova preuzima stratešku funkciju u internoj komunikaciji u predizbornoj kampanji. Tu se nalaze sve informacije, argumenti o politici Vaše stranke, sve što je potrebno da se zna o političkoj konkurenciji kao i pomoć za rad sa javnošću.

Značajne ponude na mreži članova su, između ostalog:

- Izvještaji i eventualno intervjui sa aktuelnim temama
- Informacije i argumenti o političkom protivniku
- Leci o aktuelnim temama
- Informacije i podsticaji za učesnike u predizbornoj kampanji na lokalnom nivou
- Prijedlozi akcija, manifestacija ili regrutiranja članova kao i aktuelni materijal u vezi sa akcijama na nivou cijele zemlje
- Pomoć za rad sa javnošću i reklamna sredstva
- Podaci o terminima i manifestacijama
- Smjernice za različite tematske oblasti
- Internet administratori u lokalnim odborima/ograncima dobijaju širok dijapazon pomoći za stvaranje i održavanje internet-prezentacije

- I ono što je najvažnije u političkom radu: pravilnik, uputstva za priloge, izvještaji i mnogo toga drugog.

Osim toga, trebalo bi u elektronskoj prodavnici (*e-shop*) ponuditi cjelokupan reklamni materijal svoje stranke.

4.7.2 Izborna ponuda kandidatima na mreži članova

Za kandidate mreža članova predstavlja najznačajniji i najaktuelniji izvor informacija. Pored političkih usluga trebalo bi ponuditi i sljedeće usluge:

- Primjer govora
- Pisma po ciljnim grupama
- Primjere oglasa sa odgovarajućim modelima
- Primjer izjave za štampu
- Elemente reklamne linije (logo, prospekt kandidata)
- Priručnik za predizbornu kampanju
- Ponudu usluga sa narudžbenicom (plakati, prospekti, itd.)
- Usluga fotografiranja (sa savjetima u vezi sa garderobom).

4.7.3 Javna internet ponuda

Težište Vaše internet stranice predstavlja dnevno-političko izvještavanje. U središtu stranice treba da stoje aktuelni dnevno-politički događaji po hronološkom redoslijedu, pri čemu najaktuelnija vijest treba da bude na početku. Dodajte linkove sa dodatnim informacijama kako bi se vijest mogla predstaviti kratko i sažeto i kako bi više informacija bilo vidljivo odjednom. U kolonama sa lijeve i desne strane možete smjestiti podatke o značajnim terminima ili neke druge informacije. Korisnici treba samo da kliknu kako bi pronašli opširne informacije o manifestacijama, konferencijama, televizijskim terminima. Ove linkove možete povezati i sa značajnim dodatnim informacijama o dotičnoj temi.

Ponudite na svojoj stranici također i pristup opsežnoj političkoj bazi podataka u kojoj se mogu pronaći detaljne informacije o temama kao što je npr. obrazovna politika, poreski koncept ili reforme socijalnih sistema. O svakoj pojedinačnoj oblasti politike potrebno je pronaći najznačajnije podatke kratko i sažeto predstavljene – npr. govore, analize, izjave za štampu i dokumentaciju sa sastanaka odbora.

Od posebnog značaja za Vaš politički rad su pojmovi kao „odluke“ i „kongres/sabor stranke“. Pod ovim pojmovima ponudite na internetu:

- Dokumentaciju sa kongresa/sabora stranke
- Dokumentaciju sa diskusija
- Odluke radnih grupa stranke.

Sve usluge koje centrala stranke nudi novinarima moraju, naravno, da budu dostupne i članovima.

Na primjer, bilo bi korisno imati **link „press-centar“** preko koga bi bilo moguće dobiti aktuelne izjave za novinare, redovno aktualiziran pregled važnih političkih termina i fotografije visoko rangiranih političara kao i fotografije sa određenih manifestacija.

Tu bi bilo moguće i dodati sveobuhvatan arhiv i **mailing listu za pregled vijesti** što bi značilo da bi svako ko bi se tu registrirao mogao da dobija aktuelne izjave za novinare besplatno elektronskom poštom.

Posebnu pomoć za predizbornu kampanju ponudite u **„oblasti usluga“**. U toj oblasti moguće je staviti svoju adresu na spisak i dobijati informacije o izabranim temama elektronskom poštom.

Ne zaboravite da u jednoj jasno označenoj rubrici, npr. **„identitet stranke“**, stavite na raspolaganje logo svoje stranke u raznim formatima tako da uvijek bude moguće preuzeti ga i uključiti u vlastite internet prezentacije ili publikacije.

Pored političkih sadržaja predstavite na internet stranici i portret svoje stranke. U rubrici **„stranka“** predstavite članove glavnog odbora/predsjedništva kao i zastupnike svoje stranke u parlamentu.

Osim toga, bilo bi dobro da Vaša internet stranica bude povezana linkovima sa lokalnim odborima/ograncima stranke.

Razmislite da li biste kao stranka željeli da ubacite i forum kao interaktivni element. Tu bi mnogobrojni korisnici mogli da učestvuju u diskusijama o raznim političkim temama: unutrašnja politika, vanjska politika, odnosi sa Europom, ekonomska i socijalna politika. Javno dostupan forum omogućava Vam da pratite aktuelne diskusije. Iskoristite tu mogućnost za prikupljanje informacija.

Za Vašu predizbornu kampanju od posebnog značaja je također i link **„kontakt“**. Taj link omogućava da se Vaši članovi elektronskom poštom obrate nadležnim osobama u pojedinim političkim resorima u centrali stranke.

Ponudite svojim članovima, osim toga, i internet-stranica koja se bavi predizbornom kampanjom političkog protivnika. To vam pruža mogućnost da ispravite greške u kampanji i da osmislite dokaze protiv određenih tvrdnji. Kada se radi o značajnim političkim događajima na ovoj stranici se argumentima i izjavama političkih protivnika suprotstavljaju aktuelne i detaljne činjenice. Takva platforma sa **izbornim činjenicama** je najbrži put za pružanje informacija članovima stranke. Vremenom se ova baza podataka razvije u opširan arhiv, u pravu riznicu podataka. Tu ćete onda moći da pronađete argumente političkih protivnika – i činjenice kojima možete da odgovorite na te argumente u diskusijama na licu mjesta. Koristite takvu ponudu i bićete spremni za raspravu sa političkim protivnikom.

Na Vašoj stranici također mora da postoji **zbirka fotografija** visoko rangiranih kandidata sa mogućnošću preuzimanja i memorisanja fotografija. Izaberite za to jasno vidljiv link.

4.7.4 Homepage kandidata!

Sve veći broj pristupa internet stranicama političkih stranaka generalno gledano pokazuje da politika nikako nije postala nezanimljiva ljudima. Oni samo traže nove načine bavljenja politikom i uvođenja svojih interesa u politiku.

Političari i političke stranke moraju stoga u današnje vrijeme da koriste sve elektronske medije kako bi uspjeli da dopru do građanki i građana sa svojim programskim ciljevima. Zato bi trebalo i Vi da koristite internet za svoj politički rad.

Koje su prednosti vlastite Internet prezentacije / homepage?

- U poređenju sa štampanim proizvodima i drugim klasičnim publikacijama vlastiti *homepage* nije skup. Internet prezentacija ne može da zamijeni klasične reklamne kanale. *Homepage*, međutim, sve više postaje značajan sastavni dio jedne „medijske mješavine“. Internet stranica se lako reklamira i zato bi internet adresa trebalo da bude vidljiva na svim štampanim stvarima, prilikom svih nastupa u kampanji, u svakom oglasu, na svim posterima i na govornici.
- Ne postoji brži medij. Internet Vam omogućava da u istom trenutku najvećem broju ljudi pošaljete aktuelne informacije, npr. priopćenje za novinare i informacije o manifestacijama.
- Pored toga, na internetu možete ponuditi multimedijalne elemente. U to spadaju npr. fotografije za preuzimanje. Novinari će Vam biti zahvalni na ovoj usluzi.
- Internet je jedini medij koji omogućava komunikaciju u oba smjera (forum, *chat*, elektronska pošta) i time se u značajnoj mjeri razlikuje od klasičnih medija.

Šta treba da radim kako bih bio uspješan na internetu?

Za razliku od ranijih izbora pitanje koje sebi postavljaju stranka i kandidat ne glasi više: „*Da li moram da koristim internet?*“

U današnje vrijeme to pitanje glasi: „*Šta treba da radim kako bih na internetu bio uspješan?*“

Prije tehničke realizacije internet stranice trebalo bi osmisлити koncept. Imajući taj cilj u vidu potrebno je razjasniti sljedećih nekoliko stvari:

- Šta želim da prenesem drugima? To znači, kakve informacije želim da objavim?
- Kome želim da se obratim? Kakve interese, predznanja i kakva očekivanja imaju posjetioci mojih stranica?
- Koja forma odgovara mom sadržaju? Posjetioci politički značajnih stranica očekuju kratke, sažete i lako čitljive političke informacije.
- Koje tehničko-organizacijske preduvjete moram da razjasnim kako bi mi se stranice pojavile na internetu? Da li ću svoje stranice programirati lično ili će to učiniti neko iz mog kruga poznanika ili rodbine ili neki prijatelj stranke ili ću angažirati neku agenciju koja se time bavi?
- Na kom serveru, kod kog provajdera ću ostaviti svoje podatke? Kolike troškove ću imati za koliki memorijski prostor? Da li je u cijenu uračunata neograničena posjeta mojih stranica ili moram računati sa dodatnim troškovima? Gdje mogu registrirati ime svoje stranice i koliko košta registracija? O čemu treba voditi računa prilikom smišljanja imena?

Kao ni u jednom drugom mediju na internetu je važno da prezentacija bude na prvi pogled što rječitija tako da posjetilac sa radošću obilazi čitavu stranicu i u idealnom slučaju ima želju da je posjeti ponovo. Stoga bi trebalo obratiti pažnju na sljedeće stvari:

- **Tekst:** tekstualni dijelovi trebalo bi da budu što kraći. Čitanje dugačkih tekstova sa ekrana zamara. Ne treba povezivati previše riječi sa daljim sadržajima (takozvani „hiperlinkovi“). Ne treba koristiti previše različitih veličina i boja fontova i treba voditi računa o ispravnim kontrastima između slova i pozadine. Nedostatak kontrasta „nervira“ čitaoca i skreće pažnju sa onoga što je bitno.
- **Grafike:** grafike čine tekst opuštenijim i pružaju dodatne informacije. Nije sve moguće objasniti riječima i grafike odmaraju oko. Grafike, osim toga, pomažu prilikom navigacije (npr. sporednu navigaciju).
- **Podjela:** stranice bi trebalo da budu programirane po šemi koja se ponavlja. Bez obzira na kojoj stranici prezentacije se korisnik nalazi, trebalo bi da može prepoznati sistem po kome su složene stranice.
- **Veličina stranice:** pojedine strane ne bi trebalo da budu previše opširne. Što je stranica opširnija, to je vrijeme njenog učitavanja duže i utoliko je teže njeno čitanje.
- **Navigacija:** svaka strana treba da posjeduje jedinstvenu navigaciju. Jedna navigaciona lajsna trebalo bi da ima što manje navigacionih grana. Slijepo ulice, tj. stranice sa kojih se više ne možete vratiti nazad, treba izbjegavati. Što je navigacija kraća i preglednija, utoliko bolje.
- **Vrijeme učitavanja:** dugotrajno učitavanje nervira korisnika. Stoga važi pravilo: što kraće vrijeme učitavanja, utoliko bolje. Kako bi vrijeme učitavanja bilo što kraće, treba slijediti sljedeća pravila: bolje je imati dvije kraće strane nego jednu dugačku. Broj boja kod grafika i slika treba biti što manji.
- **Održavanje stranica:** samo postavljanje internet prezentacije nije dovoljno. Korisnik očekuje aktuelnu prezentaciju i s pravom se nervira ako nailazi samo na „zastarjele“ informacije. Što su kraći intervali aktuelizacije, utoliko bolje. Ukoliko imate eksterne linkove na svojoj stranici, trebalo bi povremeno da provjeravate da li oni još uvijek rade. „Mrtvi“ linkovi nerviraju korisnika!
- **Elektronska pošta:** Omogućite na svojoj prezentaciji da Vam se pošalje elektronska pošta. Osim činjenice da korisnik očekuje ovu standardnu opciju, dobićete na taj način i vrlo povoljno savjete i prijedloge. Na elektronsku poštu odgovarajte u nekom primjerenom roku.
- **Interaktivni elementi:** U praksi su se interaktivni elementi pokazali kao posebno korisni. Interaktivni elementi su ponude usluga koje omogućavaju komunikaciju u oba pravca. U to spada npr. ponuda da se vodi trajna diskusija u internet-forumima, diskusija o aktuelnim temama u pričaonici (*chat*) ili slanje elektronskih razglednica. Sve su omiljenije ankete o posebnim temama na internetu i online-zagonetke.

Kako Vam centrala stranke može pomoći prilikom postavljanja internet prezentacije?

Trebalo bi da razmislite o tome kako biste i u ovoj oblasti mogli da ponudite usluge članovima svoje stranke. Moguće je, na primjer, na internet prezentaciji Vaše stranke staviti na raspolaganje opširne informacije o ovoj temi. Prilikom sprovođenja svih navedenih savjeta kao i ako dođe do problema svake vrste dobro je staviti na raspolaganje online-servis svoje centrale. Pri tome navedite kontakt osobe.

Osim toga, možete navesti i firme koje bi Vam pod povoljnim uslovima pomogle prilikom postavljanja internet prezentacije.

4.8 Online štampani portal

Korištenje online-štampanog portala dokazalo se kao vrlo korisno. Pružite svojim lokalnim ograncima i članovima mogućnost da poruče papir ili vizitke sa logom stranke.

Demo-verzija će olakšati korištenje štampanog portala i dovesti do željenog rezultata.

Omogućite također da se portal za štampanje koristi i za štampanje plakata govornika (A1/A0). Tako će biti moguće da se uvijek i na svakom mjestu naruče željeni plakati sa individualno osmišljenim tekstom.

Poglavlje 5: Predizborna kampanja na lokalnom nivou

5.1 Osnovno planiranje: finansije – teme – reklamna sredstva – manifestacije

Svaka predizborna kampanja mora biti brižljivo pripremljena. To je svakako otežano ukoliko se izbori održavaju u neregularnom terminu. U tom slučaju, stranka ima zadatak da sprovede kratku, ali angažiranu predizbornu kampanju.

Utoliko je važnije da stranka ima dobru strukturu. To znači da stranka i između izbora mora voditi računa o organizaciji i spremnosti za vođenje kampanje.

Za kandidate, lokalne ogranke i volontere na lokalnom nivou predizborna kampanja uvijek predstavlja dodatni napor. Neophodno je početi na vrijeme. Kampanja mora od samog početka da bude dobro strukturirana i isplanirana. Često uopće nisu moguće ispravke.

Isplanirajte i u koje godišnje doba treba da se odvija kampanja. Ljeti je moguće organizirati drugačije aktivnosti nego zimi što se odražava na opremu, reklamna sredstva, planiranje manifestacija i troškove.

Zato već sad odredite sljedeće:

- **Finansije:** Koliko novca imate na raspolaganju? Šta je potrebno finansirati?
- **Teme:** Koje teme su u dotičnom mjestu od posebnog značaja?
- **Reklamna sredstva:** Kako ćete na optimalan način prenijeti teme i kandidate?
- **Manifestacije:** Sa kojim manifestacijama ćete se najbolje obratiti kojim ciljnim grupama? (Uzmite u obzir godišnje doba!)

Samo optimalno provođenje plana omogućava optimalan uspjeh.

5.2 Priprema predizborne kampanje

Faza pripreme predizborne kampanje traje u idealnom slučaju tri do šest mjeseci. Treba voditi računa o sljedećim oblastima:

5.2.1 Izborni štab

Na početku predizborne kampanje trebalo bi da se, u lokalnom odboru ili u regionu za koji je kandidat odgovoran, izabere izborni štab. Taj štab bavi se sljedećim zadacima:

- Pitanjima pravilnika i svim zakonskim propisima;
- Pitanjima finansijskog planiranja i finansiranja;
- Planiranjem i dogovaranjem termina i koordinacijom,

- Planiranjem manifestacija,
- Radom sa medijima i javnošću (uključujući internet!)
- Određivanjem reklamne linije kandidata i donošenjem odluka u vezi sa reklamnim materijalima.

U izbornom štabu trebalo bi da bude predsjednik lokalnog ogranka, osoba zadužena za finansije i neke druge osobe sa posebnim odgovornostima koje mogu na sebe preuzeti neke od zadataka (traženje priloga, organiziranje manifestacija, osmišljavanje reklamne linije...).

Izborni štab dobija zadatke i ovlaštenje od kandidata i rukovodstava lokalnih odbora da u određenom finansijskom okviru donese nužne odluke.

Izborni štab bira **rukovodioca izborne kampanje** iz svojih redova. Taj posao zahtjeva poznavanje materije, veliki angažman i mnogo organizacijskog talenta.

5.2.2 Reklamni nastup

Brižljivo planirajte svoj javni nastup. Prije početka treba voditi računa o tome da preko svih medija treba da šaljete **jedinstvenu sliku**.

Stranka mora da ima jedinstven **logo** i **zaštitni znak**. Jedinstveni **identitet**, isti nastup svih kandidata i svih dijelova stranke ima sljedeći efekt:

- Efekt raspoznavanja: kandidati Vaše stranke su svuda prepoznatljivi.
- Efekt jednoobraznosti i pripadnosti.

Ovi efekti se pojačavaju ukoliko se održavaju i u reklamnoj liniji kandidata. To konkretno znači:

- Koristite uvijek identitet svoje stranke sa aktuelnim logom.
- Boje planirajte zajedno. Glavna boja Vaše stranke mora da dominira.
- Koristite fontove svoje stranke.
- Uskladite sva reklamna sredstva međusobno imajući u vidu prethodno navedeno.

Važno je da se ovo uzme u obzir od početka planiranja.

5.2.3 Timovi i podrška

Pored izbornog štaba trebalo sastaviti manje timove pomagača i podrške. Preko članova izbornog štaba, preko članova rukovodstva lokalnog ogranka i lokalnih udruženja pokušajte da pridobijete zainteresirane članove i prijatelje Vaše stranke za timove pomagača u kampanji ili kao podršku. Povezanost zajedničkim zadacima ne samo da motivira učesnike već se njihov polet prenosi na druge.

Američka predizborna kampanja, više od svih, živi upravo od ovakvih pomagača i volontera. Stotine volontera učestvuje u različitim akcijama bez nadoknade. To ne predstavlja samo uštedu u novcu već u ogromnoj mjeri doprinosi motivaciji stranke u cjelini i prenosi tu atmosferu punu entuzijazma na stanovništvo.

Baza podataka o simpatizerima Vaše stranke u predizbornoj kampanje je zlata vrijedna. Njih je najlakše aktivirati. Stoga je važno da zainteresirane i simpatizere dobro „njugujete“ tokom godina: treba im slati informacije (na primjer, uz pomoć elektronske pošte ili telefonskim pozivima), pozivati ih na manifestacije i direktno im se obratiti za pomoć u predizbornoj kampanji.

Sastavite odgovarajuću bazu podataka za svoju stranku i omogućite zainteresiranim građanima da Vam se obrate na jednostavan način, npr. svojom prijavom na internetu.

Primjer:

Na ovaj način možete postati član tima podrške:

- Internet: www.tim-podrške.stranka.ba
- Putem pisma: **Tim podrške, Ulica 1, Sarajevo**
- Telefon: 033 123 456

Timovi u predizbornoj kampanji

Timovi angažirani u predizbornoj kampanji su nezamjenjivi za organizaciju i sprovođenje manifestacija, dijeljenje letaka, plakatiranje i kao vidljiva podrška kandidatima na štandovima. Sa odgovarajućom opremom i vizuelno jedinstvenom pojavom članovi tima poručuju da stoje iza svog kandidata i ofanzivno zastupaju pozicije stranke. Istovremeno jasno pokazuju kome se zainteresirani građani mogu obratiti za informacije. Zajednička pojava kod tima povećava povezanost i pripadnost timu, a samim tim i radost zbog učešća.

Podrška

Pored tima pomagača u kampanji, oni koji predstavljaju podršku kandidatu mogu da pruže značajnu pomoć. Kao pomagači u drugom redu oni mogu npr:

- Da daju oglase za stranku ili za kandidata,
- Da prikupljaju priloge,
- Da se zalažu za stranku među svojim prijateljima i poznanicima i na manifestacijama
- Da pred trećim licima iznose argumente za svoju stranku,
- da pišu pisma čitalaca lokalnim novinama,
- Da utječu na atmosferu na manifestacijama u korist svoje stranke i svog kandidata.

Pridobijanje volontera

U predizbornoj kampanji ništa nije moguće postići bez volontera, posebno u „vrućoj fazi“ pred kraj kampanje.

Ljude koji su raspoloženi da Vam pomognu u predizbornoj kampanji naći ćete u stranci i izvan nje:

- Iz prethodnih predizbornih kampanja možda već poznajete članove stranke koji bi se rado ponovo angažirali.
- Razgovarajte sa mladim ljudima, studentima i penzionerima, jer oni imaju najviše vremena za politički angažman.
- Pokušajte da pridobijete i do sada pasivne članove svog ogranka za rad u predizbornoj kampanji.
- Ovom priručniku smo priložili primjer pisma. Koristite i telefonske akcije kako biste se obratili dobrovoljnim pomagačima.
- Zamolite mlade članove svog ogranka da Vam pomognu u radu sa internetom.
- Pitajte za pomoć i svoje rođake, kolege i prijatelje, jer pomoćnici u kampanji ne moraju biti članovi Vaše stranke.

5.2.4 Finansije

Prije nego što započnete sa predizbornom kampanjom morate ustanoviti kako stojite sa finansijama. Morate razmotriti:

- Koliko novca imate na raspolaganju?
- Ko daje finansijski doprinos? Koga možemo uključiti; koga moramo uključiti?
- Mogu li se prikupiti prilozi? Postoji li spisak donatora? Kome se možemo obratiti? Kome bi se trebalo obratiti?
- Da li je uključeno više općinskih ogranka? Da li je potrebno osnovati finansijski odbor?

Pored prihoda morate obračunati i rashode. U zavisnosti od finansijskih mogućnosti i uzimajući u obzir eventualne dodatne prihode predlažemo organizaciju sa tri različite vrste rashoda:

- Nužni rashodi
- Rashodi koji imaju smisla
- Željeni rashodi.

Imajući u vidu ove kriterije mogu se razraditi sljedeće stavke rashoda:

- Reklamiranje kandidata: plakati, brošure ili leci, oglasi i sl.
- Reklamiranje tema: leci i sl.
- Osvajanje simpatija: reklamni poklončići itd.
- Organiziranje manifestacija: U šta je potrebno investirati? Šta se može obaviti (skoro) bez troškova?

5.2.5 Planiranje termina

Većina kandidata će u najvećem dijelu predizborne kampanje samo povremeno biti na raspolaganju. Skoro uvijek treba uzeti u obzir poslovne i/ili porodične obaveze; poslanici imaju obaveze u parlamentu.

To znači da za uglavnom velika angažiranja kandidata ostaje vrlo malo vremena, koje mora biti optimalno iskorišteno ukoliko kandidati treba da budu prisutni u najvećem broju mjesta.

Kalendar manifestacija za vrijeme predizborne kampanje

Termine stoga treba interno dogovoriti. Kandidati bi trebalo da realizira najprije one termine koji imaju najbolji efekt u javnosti. Bilo bi dobro da se za predizbornu kampanju sastavi kalendar manifestacija. Raspitajte se po općinama koje manifestacije se održavaju u svakoj od njih; koristite internet kao izvor informacija. Pitajte prije svega u svojim lokalnim odborima kakva je posjećenost pojedinih manifestacija i da li se učešće ili prisustvo kandidata smatra korisnim.

5.2.6 Vlastite manifestacije

Vlastite manifestacije su značajne, jer ćete na njima

- Motivirati i mobilizirati svoje pristalice
- Demonstrirati snagu svoje stranke
- Predstaviti svoje kandidate
- Prenijeti biračima najvažnije teme
- Biti u mogućnosti da osvojite simpatije za svoju stranku.

Vlastite manifestacije moraju biti usklađene sa kalendarom termina i moraju biti organizirane tako da odgovaraju ličnosti kandidata.

Neophodno je zajedničko planiranje i interni dogovor. Planirajte rukovodeći se sljedećim kriterijima:

- Kome se želimo obratiti?
- Šta želimo postići?
- Da li je predviđena manifestacija pogodna za to?
- Da li su termin i vrijeme održavanja odgovarajući?
- Da li je mjesto održavanja dobro izabrano?
- Da li konkurencija održava manifestacije u isto vrijeme?

Od početka planirajte koga želite da pozovete na manifestaciju (članove, prijatelje, goste, i sl.).

Pozivnice koštaju. Uzmite u obzir te troškove prilikom obračuna finansija!

Ukoliko želite da oglasite održavanje manifestacije, onda po mogućnosti od samog početka planirajte te troškove i raspitajte se na vrijeme o troškovima oglašavanja i mogućnostima davanja popusta.

Posebno je značajno da se obratite i drugim ljudima izvan kruga posjetilaca manifestacije i zato obavezno pozovite novinare lokalnih medija – televizije, radija.

Manifestacije o kojima se govori u medijima šalju sljedeće poruke:

- Stranka je aktivna.
- To je ono što Vaša stranka želi da uradi u ovoj oblasti.

5.2.7 Ciljne grupe

Ranije je bilo moguće samim predstavljanjem kandidata ili političkih gostiju u okviru neke opće manifestacije obratiti se građanima, danas je često potrebno obraćanje ciljnim grupama. Mnogi ljudi su angažirani u određenim – često veoma ograničenim – oblastima javnog života. U tim oblastima oni traže informacije i zanimaju se za pozicije stranaka.

Stoga treba detaljno provjeriti:

- Koje ciljne grupe je moguće pridobiti za nas?
- Kako se možemo obratiti tim ciljnim grupama?

„Lično obraćanje“ postaje sve značajnije. Za manifestacije po ciljnim grupama potrebno je unaprijed

- odrediti ciljnu grupu kao cjelinu i
- pojedinačno obuhvatiti „članove ciljne grupe“.

To je sve dio pripreme predizborne kampanje. Priprema je vremenski veoma zahtjevna i dijelom podrazumijeva intenzivno istraživanje. Raspitajte se u svom okruženju da li bi dobrovoljci ili članovi Vaše stranke htjeli da preuzmu na sebe ove zadatke bez nadoknade. U suprotnom možete dati nalog za istraživanje uz nadoknadu.

Adrese članova ciljnih grupa pronaći ćete u telefonskim imenicima, na internetu, raspitajući se u općini (u raznim udruženjima) ili preko trećih lica.

5.2.8 Rezultati izbora i potencijal birača

Upravo vremenski kratka predizborna kampanja mora biti vođena što je efikasnije moguće. Stoga koncentrirajte predizbornu kampanju na oblasti svog regiona gdje se nalaze najveći potencijali Vaše stranke.

Analizirajte rezultate prethodnih izbora. Iako rezultati različitih izbora nisu neposredno uporedivi, oni ipak pokazuju gdje je stranka uspješnija, a gdje skoro da uopće ne može dobiti glasove.

U principu, **izborna mobiliziranje** vrijedi sprovoditi tamo gdje je uspjeh stranke veći.

Ubjeđivanje vrijedi raditi tamo gdje je zabilježena velika promjena raspoloženja od izbora do izbora.

Važno: Što imate manje vremena, više se morate baviti mjestima gdje dobijate redovno najviše glasova kako biste tamo postigli veliku izlaznost birača i postavili kamen temeljac za dobar sveukupni rezultat.

5.3 Tim podrške

Mobiliziranje vlastitih pristalica uvijek igra najznačajniju ulogu u izbornom rezultatu. Posebno je uspješno pri tom lično kontaktiranje na licu mjesta. To ne pokazuju samo iskustva sa američkih predsjedničkih izbora 2004. već i uspješne kampanje drugih država (posebno Njemačke).

Šta to podrazumijeva kada se radi o političkom poslu? Vrlo jednostavno: u modernoj predizbornoj kampanji manje je važno ko ima veći budžet u kampanji, ko je zalijepio najviše plakata ili ko ima najviše oglasa ili spotova u kinima. Onaj ko uspije da oduševi veći broj ljudi koji su spremni da pruže podršku, a koji će sa druge strane povući za sobom druge ljude, taj ima dobre izgleda da pobijedi na izborima. Za to nije dovoljno da se mobiliziraju samo članovi stranke. Mnogo više bi trebalo da oni koji nisu članovi stranke dobiju mogućnost da aktivno učestvuju i tako doprinesu uspjehu.

Tim budućnosti – tim podrške

Za široko mobiliziranje vlastitih pristalica i simpatizera Vaša stranka može na primjer da napravi kampanju za podršku. U **Tim budućnosti** može se uključiti svako ko želi aktivno ili svojim dobrim idejama da se angažira za dobru politiku sa Vašom strankom i da time doprinese boljoj budućnosti svoje zemlje – sa ili bez stranačke knjižice. Što je veći taj tim, to su veće šanse za uspjeh.

Kako bi se postigao uspjeh sa programom tima podrške, kao novim, modernim elementom predizborne kampanje, reklama novih članova tima podrške je najvažnija. Stoga bi sa reklamiranjem ljudi koji će vas podržavati u kampanji trebalo da počnete već sad.

U tu svrhu trebalo bi da otvorite adresu na internetu (npr: www.timpodrske.strankaxy.ba) sa informacijama u vezi sa kampanjom na kojoj se mogu registrirati simpatizeri. Ta stranica treba da bude dostupna i preko prezentacije Vaše stranke. Lokalnim odborima stavite na raspolaganje letak o programu podrške sa kojim mogu reklamirati taj program na manifestacijama u svom mjestu.

Svako ima pravo da se priključi! Članstvo u timu podrške je besplatno, članstvo u Vašoj stranci ili u nekom od Vaših udruženja nije potrebno.

5.3.1 Prednosti za registrirane članove Tima podrške

- Članovi dobijaju ekskluzivne informacije (elektronskom poštom) o aktuelnim političkim temama kao i terminima i imaju time prednost u odnosu na one koji se mogu informirati samo iz medija.
- Oni mogu redovno dobijati informacije o tome na koji način mogu aktivno da učestvuju u izbornoj pobjedi.
- Mogu da se angažiraju u velikom timu ili da budu aktivni kao pojedinci.

Zamolite svoje lokalne ogranke i kandidate da aktivno regrutiraju članove Tima podrške. Možete npr. da ponudite dugme za reklamu na internetu koje lokalni ogranci i kandidati mogu da stave na svoje prezentacije i da ga povežu sa novom prezentacijom kampanje www.timpodrške.strankaxy.ba. Zamolite i niže strukture stranke i udruženja u svom regionu da stave to dugme na svoje prezentacije.

Zadataka za volontere u kampanji ima u izobilju. Pronaći i prikupiti dobrovoljce i koordinirati zadatke – to je jedan od najznačajnijih zadataka u predizbornoj kampanji.

Koordinacija je sve!

Neko mora da snosi odgovornost, da delegira zadatke i da posao u predizbornoj kampanji ciljano rasporedi na više ramena. Ta osoba obično nema vremena da lično stoji na ulici ili na štandu.

Taj zadatak obavlja **rukovodilac predizborne kampanje**. Njemu je potrebno sljedeće:

- Spisak svih pomagača, uključujući i podatke o posebnim interesovanjima i sposobnostima kao i dostupnost,
- Spisak termina sa jasno navedenim
 - manifestacijama vlastite stranke,
 - manifestacijama ostalih,
 - javnim manifestacijama,
 - učesnicima iz redova stranke i dobrovoljcima,
 - prisutnostima kandidata.

5.3.2 Angažiranje dobrovoljaca

Za angažiranje volontera postoje mnogobrojne mogućnosti. Ovdje ćemo ukratko predstaviti najvažnije mogućnosti.

- U **birou predizborne kampanje** dobrovoljci mogu da se javljaju na telefon, da odgovaraju na elektronske poruke i pisma, da ispisuju adrese, slažu pisma i pakuju informacioni materijal. Dobrovoljci mogu da se uključe i u telefonske akcije – ako želite ciljano da pozovete birače i simpatizere da se odluče za Vašu stranku. Dobrovoljci također mogu da pomognu oko adresa za reklamne aktivnosti, oko sastavljanja cirkularnih pisama po ciljnim grupama i mailing listama.
- Kod **podjele informacionog materijala** volonteri su nezamjenjivi kada se radi o podjeli letaka, prospekata i pisama po domaćinstvima. Alternativa je skupa podjela materijala preko komercijalnih preduzeća koja nude te usluge (npr. pošta).
- **Plakatiranje** je nemoguće bez dobrovoljaca. Oni se bave naručivanjem i lijepljenjem plakata: plakata kandidata, plakata o manifestacijama i plakata koji najavljuju nastupe vaših poznatih političara.
- Prilikom *canvassing-a* dobrovoljci su uz Vas kada ste Vi kao kandidat prisutni na štandu ili kada vodite **ulične diskusije** ili **manifestacije** ili idete u **kućne posjete**.

- Prilikom organiziranja **manifestacija** dobrovoljci traže pogodne prostorije za Vašu manifestaciju, rezerviraju i pripremaju prostoriju (dekoracija), dijele reklamni materijal i stoje svim posjetiocima na raspolaganju kao kontakt osobe.
- Zajedno sa dobrovoljnim pomagačima Vi vodite **akcije sa političkim temama** i **akcije „privlačenja simpatija“** za svoju stranku. Dobrovoljci pomažu prilikom organizacije i dijele letke i informacioni i reklamni materijal.
- Kada se radi o **posmatranju protivnika** dobrovoljci su ti koji pažljivo prate političkog protivnika u zemlji i u svom mjestu, prikupljaju novinske članke o njegovim manifestacijama i političke izjave i izvještavaju o tome redovno kandidate odnosno predizborni tim u lokalnom ogranku.
- U **„medijskoj službi“** volonteri prikupljaju novinske članke o Vama kao kandidatu ili o Vašem lokalnom ogranku i redovno sastavljaju pregled štampe.
- U **internet timu** dobrovoljci održavaju Vašu prezentaciju aktuelnom i bave se Vašom elektronskom poštom. Dobrovoljci sastavljaju medijske izvještaje o Vama na prezentaciji, a time ih stavljaju na raspolaganje medijima i javnosti. I oni učestvuju u pričaonicama, forumima i glasanjima na internetu – i svuda se zalažu za Vašu stranku.

Iskoristite posebne sposobnosti

Pitajte one koji su novi u Vašem predizbornom timu da li imaju posebne sposobnosti i na odgovarajući način ih iskoristite:

- Možda se u Vašem timu neko dobro snalazi sa računarom i može da kreira **pozivnice** ili **cirkularna pisma za članove** na vizuelno savršen način.
- Onaj ko se dobro snalazi na internetu može uoči manifestacija, razgovora sa novinarima i ostalog preko **internet-istraživanja** da potraži značajne pomoći za argumentaciju: Šta su drugi rekli na tu temu? Koju poziciju zastupa stranka? Šta kažu druge institucije (sindikati, udruženja poslodavaca, udruženja roditelja, socijalna udruženja...)?
- Onaj ko dobro poznaje udruženja u određenom mjestu može u njima da djeluje kao **„portparol stranke“**.
- Oni koji rado i mnogo čitaju novine mogu da prate novine i oglase u svom regionu i da sastave i vode **„politički arhiv“** sa izvještajima o stranci i o političkim protivnicima. To je posebno važno za politički rad poslije izbora kada je potrebno konkurenciju podsjetiti na data obećanja.

Ukoliko angažirate više dobrovoljaca u jednoj od gore navedenih oblasti: odredite **rukovodioca tima** koji će biti odgovoran za pouzdanu koordinaciju. On odnosno ona će planirati akcije zajedno sa rukovodstvom predizbornog tima i izvještavati kasnije o uspjehu akcije.

5.4 Period prije izborne kampanje

Period prije izborne kampanje služi internom planiranju prije svega pripreme izborne kampanje navedene u poglavlju 5.2; u oblasti rada sa javnošću to prije svega podrazumijeva sljedeće:

- Mobiliziranje
- Privlačenje simpatija
- Predstavljanje kandidata kako bi postali poznati javnosti
- Povezivanje stranke i sadržajnih izjava u svijesti javnosti
- Obraćanje ciljnim grupama.

Najvažniji zadatak u periodu predizborne kampanje jeste osigurati jedinstven, zaokružen i angažiran nastup stranke u svakom mjestu.

Na vrijeme se obratite članovima. Na početku predizborne kampanje članovi treba da su već mobilizirani i veoma motivirani. Prenesite tu motivaciju kao uvjerenja na okolinu.

5.4.1 Mobiliziranje članova

Da bi članovi bili mobilizirani, morate ih uključiti u što ranijoj fazi. Mnogi članovi jedva čekaju da im se obratite i zamolite da pomognu. Za to postoje dvije mogućnosti:

- **Dopis**

Pošaljite dopis svim članovima svoje izborne jedinice. Predstavite sebe, cilj nastupajuće predizborne kampanje i njene najvažnije teme u kratkim crtama.

Obratite se članovima direktno i pitajte ih na koji način bi željeli da pomognu u predizbornoj kampanji. Ponudite im mogućnost izbora: organizacija, održavanje, podjela, prilozi i sl.

Budite jasni: svaki oblik pomoći je nužan i značajan.

- **Mobiliziranje telefonom**

Ukoliko želite da organizirate telefonsku akciju, potrebna Vam je pomoć. Već na početku akcije morate imati nekoliko volontera.

Postoje dvije mogućnosti mobiliziranja telefonom:

- Možete pozvati sve članove i zamoliti za podršku;
- Možete pozvati neke članove – npr. iz određenih udruženja - i pozvati ih na konkretne akcije ili manifestacije.

Mobiliziranje telefonom ima prednosti u tome što se ostvaruje neposredni kontakt sa članovima i što na kraju predizborne kampanje neće biti neophodan telefonski marketing – poziv na glasanje, mobiliziranje itd. – u punom obimu.

5.4.2 Predstavljanje kandidata

Čak i veoma aktivni poslanici provode mnogo vremena u parlamentu, u nadležnim ograncima, u poslaničkom klubu ili u određenim tijelima ili na manifestacijama u čitavoj zemlji. Zbog toga oni imaju veoma malo vremena za rad na lokalnom nivou.

U našem medijskom društvu ljudi se za vrijeme trajanja mandata vlasti vezuju samo za takozvane „političare visokog ranga“. Televizija, novine i časopisi redovno prenose aktuelne slike tako da je osigurano prepoznavanje.

Realno posmatrano, to ne važi za poslanike. Poslanici, prije svega novi kandidati, moraju stoga tek da „postanu poznati“. Za tu vizuelnu predizbornu kampanju postoje neki klasični mediji:

- Plakat kandidata
- Prospekt kandidata
- Leci, brošure
- Novinski oglas
- Lični nastup
- Internet-prezentacija kandidata.

Plakat kandidata

Plakat kandidata pruža svim ljudima mogućnost da vide kandidata. To je najznačajniji medij u predizbornoj kampanji.

Najveća prednost plakata je istovremeno i njegova najveća slabost: slike kandidata na plakatima urezuju se u pamćenje. Ljudi kandidate doživljavaju onako kako se oni predstavljaju. Zato mora velika pažnja da se posveti fotografiji i zato treba da budu ponuđeni zajednički termini za fotografiranje kako bi se osiguralo da fotografije budu profesionalno urađene. Produkcija plakata treba na kraju također da bude urađena zajednički za sve kandidate kako bi se iskoristile sve prethodno navedene prednosti.

Jasno je da uprkos svim pokušajima ne mogu svi kandidati iskoristiti te ponude – ili ne žele. Njima dajemo sljedeća uputstva.

Prilikom pravljenja svoje fotografije za plakat vodite računa o sljedećih nekoliko **osnovnih pravila**:

- Angažirajte obavezno **profesionalnog fotografa**. Nemojte prihvatati ponude prijatelja koji se fotografijom bave iz hobija, iako su one sigurno dobronamjerne i povoljnije.
- Neka vam fotograf uradi normalne fotografije u velikoj rezoluciji, on se u to razumije. Privatne fotografije sa filma od 100, 200 ili čak i 400 ASA nisu dovoljno dobre. Digitalna rezolucija čak ni kod dobrih fotoaparata od 6 MB ni izdaleka nije dovoljno dobra. Štamparijama su potrebne fotografije i do 500 MB za plakate formata A0.
- Uradite **portretne fotografije**. Fotografija cjelokupne osobe možda izbliza gledano izgleda bolje, ali plakati imaju ograničen prostor i uglavnom se posmatraju iz vozila u pokretu, a samo veoma rijetko iz velike blizine. Bilo bi šteta da se na plakatu skoro ništa ne vidi.
- Napravite **što više** svojih fotografija, iako to nešto više košta. Dobro je da kasnije možete izabrati najbolju od velikog broja negativa.

- Napravite **fotografije u različitoj garderobi**. Portret će kasnije možda imati neku drugu pozadinu.
- Neka Vaš predizborni tim učestvuje u izboru. Vaši suradnici vide Vas drugačije nego Vi sami sebe.

Za plakate izaberite bijeli papir, otporan na vodu, može biti i s jedne strane gladak. Potrebno je da odštampan i savijen određeno vrijeme stoji u vodi prije nego što se zalijepi (po normi DIN).

Ne zaboravite: plakati su skupi i njihova izrada relativno dugo traje. Nemoguće je ponovo ih štampati samo zbog loše fotografije.

Prospekt kandidata

Prospekt kandidata predstavlja političko sredstvo za pridobijanje simpatija. Pored funkcije vizuelnog prepoznavanja kandidata on daje informacije o ličnosti i o političkim stavovima i izjavama.

Centrala stranke bi u okviru usluga kandidatu trebalo da ponudi pomoć oko pravljenja prospekta.

Ako Vi kao kandidat ne želite da prihvatite pomoć oko pravljenja prospekta i želite da angažirate preduzeća za pripremu i proizvodnju u svom mjestu, željeli bismo Vam dati sljedeće savjete:

- Iskoristite model prospekta koji je napravila centrala stranke.
- Orijentirajte se prema identitetu stranke.
- Koristite fotografije u prospektu.
- Koristite fotografije kandidata; prikažite fotografije iz privatnog života i sebe u akciji, pokažite kontakt sa građanima, posjete firmama, sebe na putu, itd.
- Nemojte opteretiti prospekt: predugačak tekst odbija, ne čita se, a za detaljne informacije ionako nije dovoljan.
- Podijelite prospekt na jasne cjeline. On mora da bude pregledan na prvi pogled.
- Obavezno navedite internet adresu ili prezentaciju svog kandidata za sve dodatne informacije.

Leci i brošure

Na vrijeme treba napraviti **letke** i **brošure** o svim aktuelnim temama predizborne kampanje.

Sva ova reklamna sredstva trebalo bi dobiti preko centrale stranke ili preko interneta.

Leci moraju uvijek biti aktuelni. Sve značajnije teme moraju biti pokriveno. Navedite kontakt osobe za letke kako bi eventualno mogle da budu dodate zanimljive teme, ali i kako bi bilo moguće postaviti pitanja.

5.5 Predizborne strategije na lokalnom nivou

Osnovne predizborne strategije određuje stranka na centralnom nivou i one zavise od rezultata posljednjih godina i programskih određenja Vaše stranke.

To ne znači da u kampanji u Vašem mjestu ne da imati dodatne strategije, možda ćete čak i morati.

Dodatna predizborna strategija na lokalnom ili regionalnom nivou će zavisiti od lokalnih ili regionalnih uslova u kojima se nalaze Vaša stranka i Vaši kandidati.

5.5.1 Analiza političkih odnosa na lokalnom nivou

Polazna osnova analize političkih odnosa u Vašem regionu odnosno u oblasti Vašeg lokalnog ogranaka su prethodni izbori.

- Kakav je uspjeh imala Vaša stranka na posljednjim i prethodnim izborima na državnom nivou, a kakav su uspjeh imale ostale stranke?
- Kakva je bila podjela glasova na lokalnim izborima koji su se održali poslije toga?
- Mogu li se ustanoviti trendovi u ponašanju birača?

Osim toga, da li na lokalnom ili regionalnom nivou postoje posebno značajne teme ili raspoloženja koja treba uzeti u obzir kada se određuje strategija:

- Da li postoje teme koje su se etablirale kao efikasne u svakoj predizbornoj kampanji?
- Koje teme će u predizbornoj kampanji koja predstoji biti od značaja za ljude u Vašem okruženju?

Promjene glasačkog raspoloženja u određenoj izbornoj oblasti mogu nastati ne samo na osnovu političkih promjena raspoloženja već one mogu imati i socijalne uzroke – npr. ako se struktura populacije promijenila uslijed masovnog doseljavanja ili raseljavanja.

Pažljivo provjerite u kojim oblastima Vaše nadležnosti odnosno nadležnosti Vašeg lokalnog ogranaka u predizbornoj kampanji morate posebnim angažmanom da se borite za glasove – posebno za glasove birača promjenljivog raspoloženja.

Početa pozicija Vaše stranke određuje Vašu predizbornu strategiju. **Mobiliziranje, motiviranje ili osvajanje**: koja od ove tri strategije najbolje odgovara Vašoj oblasti angažiranja zavisi od snage stranke u Vašoj izbornoj jedinici.

Mobiliziranje

Ako se većina birača na prethodnim izborima uvijek odlučivala za Vašu stranku, onda u ovoj predizbornoj kampanji prije svega treba da mobilizirate svoje članove i simpatizere, jer na izborima možete da pobijedite samo ako Vaši birači na dan izbora zaista budu glasali za Vas.

Motiviranje

Ukoliko se političko raspoloženje mijenja od izbora do izbora, onda je broj birača koji različito glasaju u Vašoj izbornoj jedinici izuzetno visok. Cilj strategije mora biti da se u korist Vaše stranke motiviraju neodlučni birači i oni koji mijenjaju svoju odluku od izbora do izbora.

Osvajanje

Ako stranka na posljednjim izborima po pravilu nije dobijala većinu glasova, predstojeći izbori ipak pružaju šansu za promjenu.

- Da li postoje konkretni razlozi zbog čega je većina birača do sada birala druge stranke? Da li se ti razlozi mogu opravdati ličnostima ili sadržajima? U zavisnosti od rezultata analize stavite do znanja da poznajete probleme ljudi i da nudite alternativu u odnosu na stranku koja je pobjeđivala do sada.
- Da li je protivkandidat davao obećanja koja nije mogao ispuniti? Možete li ga suočiti sa nezadovoljavajućim rezultatima?

5.5.2 Statističke osnove

Kako biste ciljano planirali svoju predizbornu kampanju i kako biste mogli odlučiti u kojim oblastima se morate posebno intenzivno zalagati za politiku i kandidate svoje stranke, važno je razjasniti i sljedeća pitanja:

- U kojoj mjeri se promijenio broj građana sa pravom glasa od posljednjih izbora?
- Kolika je bila izlaznost biračkog tijela na prethodnim izborima?
- Kako su na posljednjim izborima bili podijeljeni glasovi između stranaka?
- Postoje li izborne oblasti ili jedinice u kojima je Vaša stranka tradicionalno jaka ili slaba?
- Da li je Vaša stranka u pojedinim izbornim jedinicama na nekim određenim izborima imala natprosječnu pobjedu ili gubitak?
- Koliko ima građana koji prvi put izlaze na glasanje?

Cifre koje su neophodne za ovu analizu možete dobiti na zahtjev od nadležnih općinskih uprava i Zavoda za statistiku. Što je oblast koju analizirate manja, to su Vaši zaključci značajniji.

Demografska struktura i ponašanje na izborima

Značajnu pomoć u izbornom planiranju predstavljaju podaci o strukturi stanovništva koje možete zatražiti od Zavoda za statistiku (na općinskom nivou) ili od drugih službi koje se bave razvojem grada.

Provjerite sljedeće:

- Da li u oblasti u kojoj sprovodite kampanju živi više žena ili muškaraca,
- Koje starosne grupe su u kojoj mjeri zastupljene

- Koje obrazovanje i koja zanimanja su dominantna i
- Da li je većina stanovništva pravoslavne, katoličke, islamske ili neke druge vjeroispovjesti ili nije religiozna.

Svi ovi podaci upućuju na ponašanje stanovništva na izborima. Ocijenite podatke zajedno sa članovima svog tima iz dotičnog mjesta kako biste odredili svoju strategiju. Uporedite te podatke o strukturi stanovništva sa rezultatima nekoliko prethodnih izbora. Ukoliko su izborni rezultati u istoj ili sličnoj socijalnoj strukturi za Vašu stranku bili različiti, potrebno je da ispitajte uzroke:

- Da li je angažman bio veći u regionima gdje ste imali uspjeha?
- Da li su drugi regioni zanemareni ili čak izbjegavani u kampanji?
- Da li ste imali posebno atraktivnog kandidata ili ste možda imali nekog kandidata koji uopće nije popularan u tom regionu?
- Da li su Vaši članovi i volonteri bili zaista podrška Vašem kandidatu?
- Da li je obraćanje biračima preko različitih medija bilo optimalno ili bi ga trebalo popraviti?
- Da li su kandidat stranke i lokalni ogranak bili uspješno prisutni u novinama i na radiju ili je protivnik u tom dijelu bio u prednosti?
- Da li je protivnik posebno uspješnim akcijama napravio poene kod građana? Ako jeste, koje su to akcije bile?
- Da li su članovi stranke u nekom regionu bili bolje motivirani nego u nekom drugom?

Raspitajte se u svakom slučaju i o ličnim procjenama dugogodišnjih članova. Lokalni političari sa dugogodišnjim iskustvom često imaju „uho za narod“ i u stanju su i kratkoročne i dugoročne promjene raspoloženja u biračkom tijelu protumačiti na pravi način i tako daju značajne savjete kada se radi o izboru prioriternih aktivnosti ili posebno važnih tema.

Sačekati rezultate – iskoristiti saznanja – ušteda vremena!

U predizbornim kampanjama sa jako kratkim vremenskim rokovima lako se dođe u iskušenje da se preskoči ovaj oblik statističke analize okvirnih uslova na lokalnom nivou.

Treba uraditi potpuno suprotno!

Upravo u situaciji sa veoma kratkim rokovima potrebno je predizbornu kampanju bude na pravi način isplanirati i pripremiti. Samo tako se vrijeme može iskoristiti za optimalno obraćanje biračima.

5.5.3 Raspoloženje i javno mnijenje

Koje teme su značajne ljudima u regionu u kojem planirate predizbornu kampanju kao kandidat ili kao lokalni ogranak?

Raspitajte se kakvo je raspoloženje birača u Vašem mjestu. Kroz direktan razgovor najbolje ćete saznati koje teme su bitne za ljude. Najbolje prilike za direktan razgovor imate

- Kada građane pozovete telefonom ili razgovarate sa njima u javnosti,
- Na otvorenim diskusijama i političkim manifestacijama, uključujući i manifestacije govornika
- Na štandu
- U kućnim posjetama
- Ako organizirate „otvorena vrata“ stranke, poslanika i poslaničkih grupa na lokalnom nivou.

Vođenje razgovora i saznavanje bitnih tema sadrži u sebi, osim toga, još jedan značajan aspekt:

Mnogi ljudi ne smatraju da ih političari doživljavaju ozbiljno. Oni često misle da politika služi održavanju na vlasti. Neki elementarni skepticizam u odnosu prema politici i političarima odnosi se na sve stranke podjednako.

- Nemojte stoga s ljudima razgovarati samo o svojim temama.
- Pustite ljude da govore i sakupljajte predloge i probleme.
- Vodite računa o tome da odgovorite na sva pitanja koja su Vam postavljena.

Podatke o raspoloženju i značajnim temama možete dobiti i od trećih lica:

- Zamolite lokalne članove stranke i ogranaka da Vam ispričaju o kojim temama građani posebno često međusobno razgovaraju.
- Razmotrite izvještaje novina i ostalih medija uključujući i pisma čitalaca.
- Provjerite koja udruženja, asocijacije, interesne grupe i građanske inicijative su aktivne u Vašem regionu – kojim temama se bave ove grupe, ko su njihovi članovi, koliko ljudi se priključilo kojoj grupi?

Pri tom obavezno vodite računa o tome da se ne može svakome udovoljiti. Stavite jasno do znanja gdje su Vam granice. Tako ćete izbjeći nepotrebne rasprave sa ljudima koji kasnije ionako neće glasati za Vas.

5.5.4 Vaš kandidat i politički protivnik – analiza jakih strana i slabosti

Ključnu ulogu u planiranju predizborne kampanje u pojedinim izbornim jedinicama igra kandidat stranke. Da bi se vješto iskoristile jače strane kandidata, a prikrije eventualne slabosti, potrebno je razjasniti sebi na početku kampanje:

- Kakva je njegova pozicija u odnosu na kandidate ostalih stranaka?
- U kom dijelu on mora još toga da nadoknadi?

Analiza jačih strana i slabosti pruža polaznu osnovu za strategiju kandidata. Ko ima veći broj glasova kada se radi o:

- Kompetenciji
- Kredibilitetu
- Simpatijama
- Popularnosti
- medijskoj prisutnosti
- volonterima
- Finansijama u kampanji.

Kako biste lakše otkrili svoje jače i slabije strane odnosno jače i slabije strane svog kandidata kao i konkurencije, pripremili smo za Vas tabelu koju treba da popunite. Pronaći ćete je u poglavlju 6, pod brojem 6.4.

Lični odnosi

Iako ne bi trebalo tako da bude, u predizbornoj kampanji se ponekad borba vodi svim sredstvima. To znači da morate da se pripremite za eventualne napade na Vašu ličnost i Vas lično. To se može dogoditi preko novina, u pismima čitalaca, na manifestacijama političkog protivnika ili na diskusijama sa političkim protivnikom.

Nikada ne zaboravite:

- Građanima je dosta svađa u politici.
- Ipak morate da reagujete. Kada je neko napadnut, a ne reaguje na napade, on se ipak uvijek doživljava kao učesnik.
- Svjesno odvojite lične napade drugih od političke argumentacije. Ako je potrebno, prekinite razgovor kako biste završili ličnu intervenciju.

Ako ste pripremljeni za ovakve napade, moći ćete da odreagujete na adekvatan način. Sa stanovišta Vaše stranke sljedeći način ponašanja je ispravan:

- U svakom trenutku ostanite mirni i objektivni.
- Svima objasnite da je došlo do ličnih napada od strane političkog protivnika.
- Stavite do znanja da lični napadi predstavljaju loš stil i da će opteretiti suradnju narednih godina.

Za većinu ljudi prijateljski odnos sa ljudima koji politički potpuno drugačije razmišljaju u udruženjima ili u krugu prijatelja sasvim je normalan. Onaj ko se zalaže za prijateljske odnose u privatnom životu uprkos različitom razmišljanju uvijek je u prednosti.

„Izborne činjenice“

U prethodnom poglavlju predstavljena je posebna usluga „izborne činjenice“: Kod nastupa poznatih protivničkih kandidata potrebno je njihove tvrdnje opovrgnuti u što kraćem vremenskom roku i to **podacima, ciframa, činjenicama – na internetu**. Ova usluga interesantna je posebno novinarima. Ona služi tome da se medijima i sopstvenim

članovima stranke stave na raspolaganje kontra-argumenti kako bi bilo moguće kritičko suočavanje sa tvrdnjama političkog protivnika.

Borite se i sa političkim protivnikom u Vašem mjestu činjenicama i argumentima. Odmah reagujte na protivnikove tvrdnje i najave kako se one ne bi učvrstile u glavama novinara i građana. Medijima stavite na raspolaganje odgovarajuće izjave za novinare.

5.6 Akcije: privlačenje simpatija

5.6.1 Manifestacije nude materijal za razgovor: događaji, akcije

Sa manifestacijama i akcijama u javnosti predstavljate se kao kandidat ili kao lokalni ogranak, a istovremeno predstavljate i svoju stranku. U okviru akcija ili manifestacija imate priliku da porazgovarate sa građanima, da ih informirate o svojoj politici i da svoju stranku predstavite kao simpatičnu i otvorenu.

5.6.2 Vrste manifestacija

Svojim članovima, simpatizerima i ciljnim grupama možete se obratiti na različitim vrstama manifestacija:

- Informativne manifestacije: konferencije, stručna savjetovanja, berze ideja, diskusije ili *talk-show* susreti.
- Ekonomski susreti: posjete preduzećima, večeri sa preduzetnicima, razgovori sa predstavnicima malih i srednjih preduzeća.
- Kulturni događaji: posjete, muzički program, čitalačke večeri.
- Druženja: redovni susreti u kafiću, berze kontakata, berze sezonskih poslova, baka-servis, doručak, slavlja, prijemi, posjete diskoteci.
- Internet-akcije: internet-kafić, „internet-dozvola“ za starije.
- Takmičenja.
- Nagradne igre: lutrija, tombola.

Ukoliko se veći dio predizborne kampanje odvija preko ljeta, onda treba voditi prije svega „mekanu kampanju“: neće dominirati političke diskusije u okviru manifestacija u zatvorenom, već prije svega manifestacije koje nude zanimljiv provod u slobodno vrijeme. U to spadaju:

- Kulinarski susreti: izleti, roštiljade, susreti uz kafu i kolače, večeri uz vino
- Proslave, izleti kolima
- Manifestacije na temu ekologije
- Sportski događaji: turniri u fudbalu ili odbojci, zajednička planinarenja i biciklističke ture, osvajanje pehara.

5.6.3 Osvajanje simpatija: ljetne akcije

Posebnim aktivnostima koje su prilagođene najljepšem periodu u godini možete doprijeti do birača i u toku ljeta. Ovakvim akcijama možete prije svega da radite na osvajanju simpatija. Sakupili smo ovdje nekoliko prijedloga za Vas – sigurno će Vam pasti na pamet još mnogo više mogućnosti. Sve prijedloge postavite na mrežu članova.

Otvoreni bazeni

Dogovorite sa svojim mladim ljudima odlazak na bazen, na jezero, u pivnicu, u kino na otvorenom, na rolerijade. Tamo dijelite simpatična reklamna sredstva – i osvojicete simpatije za svoju stranku.

Proslava na bazenu

Neke manje bazene je moguće iznajmiti! Raspitajte se da li je to moguće uraditi u Vašem izbornom regionu. Organizirajte ljetnu proslavu kao party na bazenu.

Iznenadenje u parku

Organizirajte mali koncert iznenadenja Vaše stranke u omiljenom parku Vašeg kraja u toplo nedjeljno popodne: pronađite saksofonistu, harmonikaša ili violinistu koji će za manji honorar odsvirati nešto. Iskoristite radoznalost prisutnih i predstavite se kao kandidat ili predstavite svog kandidata prospektima.

Žurka na raspustu

Organizirajte slavlje za djecu i odrasle koji nisu nigdje otputovali za vrijeme raspusta. Poklanjajte manja reklamna sredstva. Možda ćete pridobiti i neku pekaru ili mesaru kao sponzora manifestacije.

Pažnja: Za pravljenje roštilja ili točenje pića potrebne su Vam posebne dozvole. Na vrijeme se raspitajte o tome.

Biciklijada

Istražujte svoju izbornu jedinicu na biciklu. Pozovite prijatelje i zainteresirane građane da Vam se pridruže. Odredite mjesta za pauze i omogućite ostalima da Vam se pridruže na tim mjestima. Možda je čak moguće povezati različite termine u jedan zajednički događaj.

Dodatne akcije u opuštenoj atmosferi, ali koje ne moraju obavezno da se odvijaju ljeti , na primjer:

Džogiranje

Organizirajte kao kandidat, odnosno sa svojim kandidatom, džogiranje. Svojom političkom kompetencijom pokazacete da ste „u formi“ za svoj grad ili svoje selo.

Certifikat za uspješno pohađanje internet-seminara

Ponudite u svojoj stranačkoj kancelariji višesatni internet-seminar za starije. Na kraju polaznicima podijelite certifikate za uspješno pohađanje seminara. Ovu akciju povežite sa informacijama o obrazovnoj politici.

Recepti sa takmičenja u kuhanju

Svi se sa čežnjom sjećaju jela koje su nekada pripremale naše bake ili mame. Angažirajte se protiv konzervirane ili zamrznute hrane i organizirajte takmičenje u kuhanju: Ko u Vašem regionu poznaje najbolje tradicionalne recepte? Od svih poslanih recepata sastavite i objavite kuhar. Rezultat možete objaviti na svojoj internet-prezentaciji.

5.6.4 Posebne akcije

Provjerite da li ima povoda za posebne akcije: na primjer godišnjice značajnih političkih događaja, dan osnivanja stranke ili posebno značajne političke teme – to su sve razlozi za organiziranje posebnih manifestacija, slavlja kada se radi o lijepim povodima, ili spomen-obilježja. Takve prilike su po pravilu izuzetno pogodne za osvajanje simpatija.

Na primjer:

Rođendanski prijem

Pozovite članove, prijatelje i simpatizere svoje stranke na prijem kada Vaša stranka bude slavila neki „okrugli“ rođendan. Pored kratkog obraćanja i čestitanja, to je mogućnost za mnogobrojne kontakte i razgovore.

Pozovite članove svoje stranke iz ranih godina svoje stranke. Priče o tome kako je bilo nekada, povezane sa pogledom na rad u godinama koje dolaze, zanimljive su za članove i goste. Iz toga će proizaći kontakti i razgovori.

Za sve predložene akcija važi sljedeće:

- Pozovite predstavnike medija ukoliko manifestacija vrijedi!
- Iskoristite svaku priliku da prikupite *e-mail* adrese ljudi sa kojima razgovarate! Svaka adresa će Vam olakšati komunikaciju sa biračima.

5.6.5 Informativne manifestacije

Političke informativne manifestacije su, naravno, nužne.

Teme su uglavnom očigledne: privreda i finansije, radna mjesta ili poreska politika. Tu je također i kvalitet života. Postavljaju se pitanja: S obzirom na tešku finansijsku situaciju, šta možemo još sebi da priuštimo? Gdje možemo tražiti alternative?

Pozovite predstavnike politike, privrede i udruženja. Imajte hrabrosti da ponekad pozovete i nekoga ko drugačije misli, jer to pokazuje otvorenost i time osvajate simpatije. Vodite, međutim, računa o tome da predstavnici Vaših stanovišta budu u većini. Ako ste dobro pripremljeni, možete ofanzivno zastupati svoje teme.

5.6.6 Ciljne grupe

Do ljudi koji do sada nisu imali kontakta sa Vašom strankom doprijet ćete najlakše ako naćnete temu koja te ljude lićno pogađa. Time se obraćate ciljnoj grupi – dakle grupi ljudi koji imaju slične interese bazirane na pozivu, starosti, finansijskoj situaciji ili polu.

Na razgovor o određenim temama pozovite stručnjake i one koji su direktno pogođeni. Učinite to čak i ako se mišljenje te grupe suprotstavlja mišljenju Vaše stranke. Saslušajte različita mišljenja i nemojte obećati ništa što je izvan Vaše moći.

Primjer: mnoge roditelje možete privući na manifestacije koje za temu imaju politiku porodice / čuvanje djece ili školu / obrazovanje.

Manifestacijama i razgovorima možete pokazati simpatizerima svoje stranke koliko je ljudi u tom mjestu za Vašu stranku – stranka na taj način dobija „lice“ i postaje „dodirljiva“ i simpatična.

Ne zaboravite: ciljna grupa kojoj se želite da obratiti određuje vrijeme i mjesto Vaše manifestacije i akcije.

Zaposlenim građanima se možete obratiti na putu na posao i s posla, uvečer ili vikendom.

Stariji građani i domaćice mogu prisustvovati i dnevnim manifestacijama.

Studenti su obično prisutni u svom mjestu studiranja samo za vrijeme trajanja semestra.

Ako želite da se obratite određenim ciljnim grupama, može doći do preklapanja interesa sa udruženjima odnosno radnim grupama Vaše stranke. Budite otvoreni za suradnju: aktivnosti se mogu mnogo efikasnije organizirati zajednički, a vi ćete djelovati vjerodostojnije ako je, na primjer, na manifestaciji za omladinu prisutan i mladi predstavnik Vaše stranke. A udruženja mogu pomoći sa kontaktima u odgovarajućoj ciljnoj grupi.

Koje ciljne grupe su za Vas kao kandidata odnosno kao lokalni ogranak od značaja, posebno imajući u vidu teme koje su važne u Vašoj predizbornoj kampanji? O kojim ciljnim grupama je Vaša stranka do sada najmanje vodila računa?

Ciljne grupe za Vaše aktivnosti mogu biti:

- Zaposleni/nezaposleni
- Preduzetnici/srednji sloj
- Žene
- Stariji građani/penzioneri
- Mladi ljudi/oni koji prvi put glasaju
- Udruženja, volonterske grupe
- Grupe u okviru vjerskih zajednica
- Zdravstvo: pacijenti, ljekari/tehničari
- Obrazovanje: roditelji, učitelji, odgojitelji, učenici/studenti
- Policajci
- Poljoprivrednici
- Izbjeglice.

Ciljne grupe u ciljnim grupama

Ove ciljne grupe je moguće dodatno podijeliti. **Ciljna grupa „žene“** sastoji se, na primjer, od sljedećih grupacija:

- Mlade žene koje se još obrazuju
- Samohrane majke
- Neudate žene bez djece
- Zaposlene udate žene bez djece
- Zaposlene majke
- Žene sa djecom koje nemaju posao
- Domaćice sa odraslom djecom
- Starije žene, itd.

Posebna pažnja se u predizbornoj kampanji mora posvetiti mladim biračima i onima koji prvi put izlaze na glasanje. Među njima možete naći veliki broj pristalica!

Ciljna grupa „omladina“ sastoji se od:

- Učenika
- Studenata
- Nezaposlenih omladinaca, itd.

Osim toga, u svakoj kampanji morate voditi intenzivne razgovore sa starijim biračima.

Adrese po ciljnim grupama

Važno: Sakupljajte adrese osoba, udruženja, preduzeća i institucija u Vašem okruženju po ciljnim grupama i održavajte te podatke uvijek aktuelnim. To Vam omogućava da ciljano pozivate goste na tematske manifestacije.

Koristite svaku priliku da dobijete *e-mail* adresu Vašeg sugovornika! Svaka adresa će Vama i centrali stranke olakšati komunikaciju sa ciljnim grupama!

5.6.7 Stvaranje okvira

I na političkim manifestacijama – diskusijama ili razgovorima sa ciljnim grupama – možete se prilagoditi godišnjem dobu.

Na primjer, diskusiju ili javni razgovor možete organizirati u prijatnom društvu.

Zatim možete organizirati manifestacije na otvorenom.

Diskusije u pivnici mogu biti opuštenije uz povremeni nastup uličnih muzičara.

5.7 Canvassing: info-štant

Najdirektnija mogućnost kontakta uvijek će biti info-štant. Bez obzira da li se radi o info-štantu sa osobljem ili samo o prilici za postavljanje pitanja, to je svakako najbolje mjesto za kandidate i učesnike u predizbornoj kampanji i njihov razgovor sa građanima. Ni na jednom drugom mjestu se mišljenja ne mogu izraziti ili saznati na direktniji način.

Karakter info-štantova se promijenio proteklih godina. Zbog takozvane političke zatvorenosti, opšteg nepovjerenja u političke odluke ili čak zbog nerealnih očekivanja od politike kada se radi o individualnoj pomoći, mnogi građani štandove više ne smatraju značajnim i ne posjećuju ih.

5.7.1 Akcije na info-štantu

Info-štantovi u današnje vrijeme više ni u predizbornoj kampanji ne predstavljaju obavezno stjecište informacija. Da biste privukli ljude da stanu kod Vašeg info-štantu, morate im ponuditi neki doživljaj, ako ni zbog čega drugog onda samo kako biste razbili blokade u uspostavljanju kontakta. Primjeri koje navodimo u nastavku mogu Vam pomoći kao inspiracija.

Šta želite da promijenite?

Postavite veliku tablu od pluta na štandu i pozovite građanke i građane da učestvuju u prikupljanju ideja ili u malom takmičenju: zamolite ih da zabilježe probleme i da ih zakače na tablu od pluta – i ukažite im na koncept za rješenje tog problema koji ima Vaša stranka.

Poklonite dio predizborne kampanje

Ova akcija je veoma pogodna za „vruću fazu“ na kraju predizborne kampanje: držite spreman foto-aparat na štandu i slikajte se kao kandidat sa građanima. Poklonite te slike građanima, na primjer, elektronskom poštom, a uz to i neko od Vaših reklamnih sredstava.

Intervju

Nabavite jedan barski stočić, pult i bežični mikrofonski sa zvučnicima. To je sve što Vam je potrebno kako biste intervjuirali svog kandidata ili stručnjake o određenim temama. Ako imate malu pozornicu, čitav događaj će se bolje vidjeti. Posebne goste možete unaprijed najaviti na tabli sa navedenim vremenom održavanja intervjuja i temom. Tako ćete pronaći zainteresiranu publiku. Bežični mikrofonski će omogućiti i građanima da postavljaju pitanja.

Klasična usluga: čuvanje djece

Ako se nalazite na štandu subotom ispred tržnog centra možete da ponudite roditeljima da pričuvate njihovu djecu dok oni odu u kupovinu. Prethodno se obavezno dogovorite sa školovanom odgojiteljicom kako bi ona preuzela na sebe taj zadatak. Vodite računa o tome da imate na raspolaganju ograđen prostor - napolju ili unutra, ali svakako moraju postojati jasno postavljene ograde. Mora biti osigurana kontrola. Kako biste zabavili djecu, morate imati pri ruci razne igrice, bojice i sl. Kada roditelji ponovo dođu po svoju djecu, poklonite im na rastanku neko reklamno sredstvo za djecu i informativnu brošuru npr. o politici porodice Vaše stranke za roditelje.

5.7.2 Tematske akcije na info-štanu (primjeri)

Naš zdravstveni sistem ima budućnost:

Mnogi ljudi su vrlo zabrinuti kada se radi o zdravstvenom sistemu u budućnosti. **Predstavite koncept svoje stranke.**

Razgovor o zdravstvenoj politici možete započeti ako ponudite malu uslugu u vezi sa temom zdravstva na štanu: trakice za mjerenje šećera u krvi, mjerač krvnog pritiska ili informacije o vježbama za opuštanje. Zamolite nekog ljekara ili apotekara iz stranke da Vam pomogne.

Radimo na našoj unutrašnjoj sigurnosti

Pozovite nekog stručnjaka za sigurnosnu tehniku na svoj štan. On može davati savjete o tome kako se zaštititi od kriminala. Prije početka sezone godišnjih odmora suradnici kriminalističke policije mogu da dijele savjete u vezi sa temom sigurnost za vrijeme godišnjeg odmora: Kako zaštititi svoj automobil od krađe u inostranstvu? Koliko je siguran moj stan ili moja kuća? Kako se možemo zaštititi od džeparoša? To je istovremeno dobar povod da se sa građanima porazgovara o kompetenciji Vaše stranke kada se radi o unutrašnjoj sigurnosti!

Našoj zemlji potrebna je dobra ekonomska politika

Postavite štan u blizini mjesta kuda prolazi dosta zaposlenih u toku dana, npr. na željezničkim i autobuskim stanicama. Predajte im simpatično malo reklamno sredstvo kao uvod u dan ili na kraju dana. Informirajte ljude o konceptima stranke na temu ekonomska politika i tržište rada pomoću letaka i brošura.

5.7.3 Šta je sve potrebno za aktivnosti na štanu?

- Imate li dozvolu nadležnih vlasti?
- Imate li dovoljno ljudi za tu aktivnosti?
- Da li su termin i mjesto na kome se štan nalazi poznati članovima stranke?
- Imate li na raspolaganju neophodnu tehničku opremu?
- Da li je štan u skladu sa reklamnom linijom Vaše stranke?
- Imate li dovoljno informacionog materijala?
- Imate li dovoljno reklamnog materijala?
- Da li nudite još nešto (piće, slatkiše, itd.)?

5.8 Vruća faza predizborne kampanje

U vrućoj fazi predizborne kampanje treba optimalno iskoristiti raspoloženje građana i pretvoriti ga u glasove. To će Vam uspjeti ako ispunite dva osnovna zadatka:

- Mobiliziranje članova

- Mobiliziranje birača.

5.8.1 Mobiliziranje članova

Prva značajna tačka mobiliziranja članova odvija se već na početku priprema za predizbornu kampanju kroz obraćanje i pozivanje na aktivnu podršku u predizbornoj kampanji.

Ostali značajni elementi mobiliziranja vlastitih članova i pristalica su manifestacije stranke. Njima ćete pokazati svoju težinu i odrediti raspoloženje.

Posljednja značajna tačka mobiliziranja članova jeste stupanje u kontakt sa njima na kraju predizborne kampanje. To mobiliziranje trebalo bi da počne najkasnije 14 dana prije dana izbora.

Prenesite pozitivno raspoloženje još jednom na članove stranke koji do tada iz raznih razloga nisu aktivno učestvovali u kampanji.

Stavite do znanja da bi svi članovi sada trebalo još jednom da porazgovaraju sa svojim prijateljima, poznanicima i rođacima.

Radi se o šansi za izbornu pobjedu!

Za politiku koja je dobra za državu!

Raspitajte se da li je potrebno još informativnog materijala kao pomoć u argumentaciji.

Saznajte imena, adrese i eventualno brojeve telefona osoba sa kojima treba stupiti u direktan kontakt. Pomoćnici u kampanji mogu im u okviru mobiliziranja birača ciljano pisati ili im se obratiti.

5.8.2 Mobiliziranje birača

Mobiliziranje birača je cilj cjelokupne predizborne kampanje. Sve akcije i manifestacije imaju za cilj da pridobijete ljude za svoju stranku i za svoje izjave i da ih ubijedite da na dan izbora glasaju za Vašu stranku i Vaše kandidate.

Da biste imali što je moguće više birača, akcije ubjeđivanja na štandovima su nezamjenjive. Te akcije moraju biti sprovedene angažirano i iz uvjerenja na što je moguće većem broju mjesta sa velikim brojem prolaznika – tržni centri, samoposluge, centar grada. Velika potrošnja materijala se pri tome ne može izbjeći.

Za ciljano mobiliziranje birača, prije svega u posljednje četiri nedjelje prije dana glasanja, postoji čitav niz mogućnosti za stupanje u lični kontakt.

5.8.3 Stupanje u kontakt preko pisma i elektronske pošte

Pisma su dobar način za prvo obraćanje članovima, simpatizerima i sponzorima ili za produbljivanje postojećih kontakata. Uz pisma možete

- Poslati informacioni materijal o Vašem stranačkom kandidatu
- Poslati brošure o politici Vaše stranke

- Uputiti na manifestacije
- Zamoliti za prilog
- Pozvati na dobrovoljnu suradnju u predizbornom timu
- Motivirati za izbor neposredno prije dana glasanja.

Možete također ponuditi dijalog tako što ćete uz pismo poslati i dopisnicu za odgovor ili možete ponuditi direktni razgovor.

Preduvjeti za uspješan pisani kontakt:

- Imate aktuelne adrese ili se raspitujete za željene adrese. Možete zamoliti članove stranke da Vam pomognu oko pribavljanja adresa.
- Lično se obraćate ljudima – kako u pismu tako i na koverti trebalo bi da stoji ime primaoca. Ne zaboravite da mnoge ljude nervira kada vide da je njihovo ime pogrešno napisano. Vodite zato računa o tome da Vam se ne potkrade neka greška u pisanju.
- Koverta se izgledom ističe u odnosu na masu dnevne pošte, npr. time što je adresa odštampana na način koji je uočljiv ili tako što je potpuno neutralan.
- Pismo se lako čita i razumljivo je. Budite u svom pisanju što kraći, nemojte slati više od jedne i po strane teksta. Jasno istaknite ono što je najvažnije i nemojte primaoca zbunjivati mnoštvom različitih tema.
- Forma pisma mora biti pregledna, čista i bez greške. Apsolutno je obavezan logo stranke.
- Ciljano izaberite vrijeme slanja pisama.
- Prethodno razmislite da li želite poslati samo jedno pismo ili u toku kampanje želite slati više pisama istim primaocima. U skladu sa tim isplanirajte sadržaje pisama.
- Koristite *post scriptum* – to je element koji privlači pažnju, zato u njega smjestite neku važnu poruku!

U zavisnosti od svojih finansijskih mogućnosti prilikom **slanja pisama** imate na raspolaganju sljedeće mogućnosti:

- Možete pisma poslati kao informativna pisma poštom ili nekom privatnom službom.
- Možete pisma dati volonterima da podjele po domaćinstvima.
- Možete angažirati agenciju za marketing da vam napiše i pošalje pisma.
- Možete pisma poslati elektronskom poštom.

Pisma za ciljne grupe su dobra mogućnost za prvi kontakt. Lični kontakt bi bio drugi po redu korak na putu ostvarenja dugoročnog kontakta.

5.8.4 Telefonski marketing

Upravo u „vrućoj fazi“ predizborne kampanje telefon postaje vrlo značajan instrument za mobiliziranje članova i birača.

Cilj mobiliziranja članova telefonom:

- „Glasajte za našu stranku!“ (minimalni cilj)
- „Učestvujte na našim manifestacijama!“ (Navedite pri tome manifestacije koje dolaze u obzir.)
- „Pomozite nam u predizbornoj kampanji!“ (Navedite koje mogućnosti postoje i pitajte šta dolazi u obzir za dotičnu osobu.)
- „Podržite našu kampanju prilogom!“

Cilj mobiliziranja birača telefonom

- „Glasajte za nas!“

Priprema

Za dobro organiziranu akciju telefonskog marketinga potrebna je brižljiva priprema. Mnogi ogranci su unaprijed obučili svoj stalni telefonski tim. Ukoliko ipak planirate da iskoristite taj instrument, a obuka iz vremenskih razloga nije više moguća, nudimo Vam nekoliko savjeta:

Pravna osnova

Važno: Kod aktivnog telefonskog marketinga razlikujemo akcije u okviru članstva i izvan članstva.

U okviru članstva su telefonske akcije izjavom o pristupanju stranci osigurane sa pravnog aspekta.

Obraćanje građanima posredstvom telefona, faksa ili elektronske pošte u principu treba biti planirano u vrijeme koje neće izazvati kontraefekat kod građana. Na primjer treba voditi računa da ne zovete rano ujutro, u vrijeme popodnevnog odmora, kasno uveče, za vrijeme vjerskih blagdana itsl. Trebate imati u vidu da svako „ima pravo da u svojoj zaštićenoj pravnoj sferi bude neometan“. Ne postoji izuzetak za političke stranke!

Telefoniranje osobama koje nisu članovi stranke je pravno opravdano u slučajevima kada je onaj koga pozivate prethodno dao (pismenu) dozvolu za to.

To je de facto nemoguće izvesti.

Postoji, međutim, nekoliko mogućnosti za sprovođenje ograničenog telefonskog marketinga:

Najprije, telefonski marketing može biti ograničen na lične prijatelje i poznanike: svako može da napravi svoj spisak i da pozove osobe sa spiska.

Zatim, može se pozivati po konkretnoj preporuci (gospodin taj-i-taj nam je Vas preporučio.). Time bi se vještački uspostavio lični kontakt.

Treće, moguće je pružiti mogućnost onome koga želimo da pozovemo da odbije poziv npr. tako što bismo letkom ili dopisom na lično ime najavili vrijeme upućivanja poziva (npr. u ponedjeljak između 16 i 17 sati).

Važno: Ne ubacujte reklame u sandučice na kojima piše „Molimo, ne ubacujte reklame!“ (To važi i za takozvane informativne novine). Izuzetak: direktno lično obraćanje.

Tim

Potreban Vam je dovoljan broj ljudi. Uskladite plan sa rokovima i raspoloživosti telefonskih priključaka. Raspitajte se među članovima ko bi rado učestvovao u ovoj akciji. Možda su se i članovi nekada ranije javili na Vaš dopis. U svakom slučaju, telefoniranje treba da se vrši u timu, a nikako od kuće. Jednostavnije je telefonirati u timu. Potrebno je imati mogućnost za razgovor između sebe, to motivira i olakšava posao, a to opet utiče pozitivno na rezultat.

Mjesto

U kancelarijama stranke često nema dovoljno prostornih i tehničkih mogućnosti za provođenje ovakve akcije. Pitajte u srednjim i malim preduzećima sa kojima imate prijateljske odnose da li bi Vam stavili na raspolaganje kancelarije nakon radnog vremena za telefoniranje.

Nemojte u istu prostoriju staviti četvoro ili petoro članova telefonskog tima. To će na pozvanu osobu ostaviti utisak da je ona dio masovne akcije, a to bi bilo kontraproduktivno.

Vrijeme

Radnim danom ili subotom:

09.00 – 12.00 h 10.00 – 12.00 h

16.00 – 19.45 h 14.00 – 18.00 h

Nikada nedjeljom!

- Kod telefoniranja poštujujte vrijeme glavnih dnevnih vijesti na televiziji!
- Uzmite u obzir značajne TV-termine kao npr. fudbalske utakmice!

Ciljna grupa

Kako bi mobiliziranje birača preko telefona bilo uspješno preporučuje se da pozovete sebi bliske osobe. Možda ste u svojoj općini sastavili i spisak simpatizera sa podacima. Ukoliko je taj spisak redovno održavan na aktuelnom nivou, on predstavlja jako dobru osnovu. Analize potencijalnih birača također predstavljaju dobru osnovu za telefonsku akciju.

Telefoniranje po telefonskom imeniku ima malo smisla pošto postoji velika opasnost da ćete mobilizirati političkog protivnika.

Tok razgovora

Kod telefoniranja je veoma značajna nit koju provlačite kroz cijeli razgovor. Prijedloge za mobiliziranje članova i birača kao i prijedlog „kontakt-formulara“ pronaći ćete u poglavlju 6.4.

Rezultat razgovora

Odmah nakon razgovora napravite pismenu zabilješku o rezultatu razgovora. Izvještaj o kontaktima je također veoma važan! Nakon četvrtog razgovora više ne znate šta je bio rezultat prvog. Stoga: odmah pravite zabilješke.

Poglavlje 6: Prilog

6.1 Rad sa medijima

Odigrala se samo jedna manifestacija o kojoj su izvještavali mediji.

Naravno da imate pune ruke posla sa pripremama i sprovođenjem manifestacija predizborne kampanje. I onda se tome doda rad sa medijima! Ali čemu i najbolja manifestacija ako mali broj ljudi sazna za nju?

Što više ljudi čuje Vašu poruku, to će biti veći uspjeh Vaših nastojanja. U današnje vrijeme medijskog društva bez medija se ne može. Čak i ako imate prepunu salu, Vaša manifestacija će uvijek doprijeti do vrlo ograničenog broja ljudi – daleko veću publiku možete imati kroz izvještavanje medija. Političke izjave o kojima se ne govori ne zanimaju birače.

6.1.1 Osnovna pravila u radu sa medijima

- Rad sa medijima treba uvijek shvatiti ozbiljno.
- U ogranku treba da postoji osoba koja je odgovorna za rad sa medijima.
- Treba tačno utvrditi kojim kanalima informacije dolaze u javnost i koji su interni dogovori prethodno neophodni.
- Dugoročno planirajte na koje događaje možete pozvati novinare sa ciljem izvještavanja.
- Kontinuirano pratite izvještavanje lokalnih medija. Samo tako možete imati pregled i eventualno na vrijeme reagirati.
- Sve značajne lokalne medije uključujući i oglasne novine, internet portale i novine lokalnog ogranaka treba uključiti u rad sa medijima.
- Ostvarujte i njegujte lične kontakte sa medijima: ako novinara poznajete lično, bićete u prilici da plasirate mnogo vijesti koje inače ne bi bile izabrane za objavljivanje.

6.1.2 Odnos prema medijima

Za medije važi isto ono što važi u svim političkim aktivnostima: imate posla sa ljudima, ne sa novinama, radio ili televizijskim stanicama.

Pokušajte zato da ostvarite kontakte sa lokalnim novinarima izvan čisto političkih dešavanja i trudite se da negujete te kontakte. Trebalo bi da poznajete ljude koji u medijima izvještavaju o Vašem političkom radu.

Sa druge strane, novinari bi trebalo da imaju kontakt osobu kojoj se mogu obratiti. Ako niste Vi taj koji radi sa medijima,

- Vodite računa o tome da osoba koja je zadužena za rad sa medijima uvijek bude dobro informirana kako bi bila prihvaćena kao kontakt osoba za novinare.

- Obavijestite medije o tome ko je zadužen za rad sa medijima.
- Stvorite priliku kako bi se upoznali portparol Vaše stranke i predstavnici medija.
- Vodite računa o tome da mediji uvijek imaju vaš aktuelni broj telefona, faksa i aktuelnu e-mail adresu.

6.1.3 Rad sa medijima je rad na kontaktima

Kada se radi o svakodnevnom kontaktu sa medijima bitno je da znate da Vi doduše uglavnom kontaktirate sa istim novinarima, ali da su oni u svojoj redakciji dio čvrste hijerarhije. Kada stupate u kontakt sa redakcijama, trebalo bi da poznajete tu hijerarhiju. To važi posebno za termine sa karakterom predstavljanja. Pozivnice moraju naravno uvijek da budu naslovljene na šefa.

Za vrijeme predizborne kampanje posebno je značajno njegovati kontakt sa novinarima. Kada idete u posjetu redakciji trebalo bi najprije da se javite glavnom uredniku odnosno njegovom zamjeniku, a ako se radi velikim novinama, onda i lokalnom šefu. Onda bi trebalo posjetiti lokalne redakcije, jer u njima sjede naši partneri. Postojeće kontakte treba njegovati redovnim telefonskim razgovorima.

Ne postoji recept za odnos sa novinarima. U principu bi trebalo da negujete otvoren odnos sa medijima. Budite uvijek spremni za razgovor. To podrazumijeva redovne sastanke sa pojedinim predstavnicima medija, npr. pozive na ručak, kako biste razmijenili informacije. To, međutim, ne smije da djeluje nametljivo. Nikada ne pokušavajte da novinaru nametnete svoje mišljenje. Ako novinar stekne utisak da želite da mu „diktirate“ šta će pisati, sigurno će reagirati negativno.

6.1.4 Po mogućnosti koristite sve medije!

Spektar medija koji se mogu koristiti u radu sa medijima je širok: on se prostire od klasičnih dnevnih novina i lokalnih radio-stanica preko oglasnih novina, nedjeljnih magazina, lokalnih internet-formata, stručnih časopisa do regionalnih studija javnih i privatnih televizijskih i radio-stanica.

Značajni multiplikatori su također regionalni uredi novinskih agencija.

Stručne časopise, internet prezentacije kao i publikacije i informacione izvještaje prijateljskih organizacija trebalo bi imati u vidu u radu sa medijima.

6.1.5 Novinarima su potrebne informacije – Vi ih imate!

Novinari zavise od stalnih informacija iz stranke.

- Redovno šalžite pregled svojih planiranih termina (npr. na početku mjeseca) – tako ćete medijima olakšati planiranje.
- Sastavite i održavajte *mailing-listu* uz pomoć koje ćete redovno slati redakcijama informacije.
- I na kraju: Vodite računa o tome da redakcije uvijek imaju Vašu aktuelnu adresu, broj telefona i faksa kao i e-mail adresu. Vi ili Vaš portparol morate uvijek biti dostupni.

6.1.6 Izjave za novinare

Ako ste imali manifestaciju na kojoj nije bio prisutan ni jedan novinar, neka Vaš portparol napiše izvještaj sa tog događaja i pošalje ga, po mogućnosti sa fotografijom, „Vašoj“ lokalnoj redakciji ili „Vašem“ oglasnom listu.

Redakcije često nemaju dovoljno ljudi i dešava se da ne posjete neki događaj zato što trenutno niko nije na raspolaganju, a nema se novca za honorare vanjskih suradnika. Stoga, upravo na lokalnom nivou, izjave za novinare i izvještaji sa događaja koji se pošalju redakcijama imaju velike šanse da budu objavljeni. Što više ti izvještaji ispunjavaju novinarske kriterije (treba da budu aktuelni, objektivni, precizni, jasni i sažeti), to je veća šansa da neće biti izmijenjeni.

- U izvještajima sa događaja izbjegavajte davanje sudova.
- Ne zaboravite da ponudite citate glavnih govornika kako bi tekst bio raznovrsniji (primjer: Kandidatkinja Filipović založila se na konferenciji protiv širenja birokratije. „Sprovođenje propisa prilikom zapošljavanja koje je planirala ljubičasta stranka je primjer onesposobljavanja privrede. Veliki broj propisa sprečava stvaranje nužno potrebnih novih radnih mjesta“, rekla je Filipović.)

Trudite se da za vrijeme manifestacije pravite digitalne fotografije. One su Vam odmah na raspolaganju i mogu se zajedno sa izjavom za novinare poslati elektronskom poštom.

I ovdje važi: što aktuelnije, to bolje.

6.1.7 Napravite i održavajte novinarsku mailing-listu

Za dobar rad sa medijima važno je sljedeće:

- Sastavite sebi *mailing*-listu lokalnih i regionalnih medija. Redovno je provjeravajte i ažurirajte.
- Vodite računa o tome da li je vaša vijest zaista interesantna određenom novinaru. Nema ništa gore od ostavljanja utiska da nemate ništa značajno da izjavite. Kad jednom dođe do toga, onda se više ne objavljuju ni izjave za novinare koje daje centrala stranke.
- Mnogi novinari su zahvalni ako izjavu ne dobiju samo faksom već i elektronskom poštom.
- Ako imate svoju internet prezentaciju, možete naravno izjavu za novinare postaviti na prezentaciji. Isto važi i za fotografije i sve ostale dokumente koji mogu biti značajni za novinare.
- Ne zaboravite da reklamirate svoju prezentaciju.

6.1.8 Redakcijski rokovi

Kod slanja izjava za novinare treba voditi računa o roku za slanje vijesti kod različitih medija! Ono što kasno stigne, biće objavljeno možda kasnije, a možda uopće neće biti objavljeno.

- U novinske redakcije faksovi ili elektronske pošiljke trebalo bi da stignu najkasnije do podne.

- U lokalnim radio-stanicama nisu tako kratki rokovi kao u novinama, ali vesti ipak ne smiju da stignu prekasno. U radio-stanicama se vijesti redovno aktualiziraju. Posebno su interesantni jutarnji sati, jer najveći broj ljudi sluša radio ujutro i jer je izbor vijesti ujutro najmanji.

6.1.9 Fotografije

Bitno je da novinske redakcije imaju dobre portretne fotografije. U najvećem broju slučajeva redakcije imaju svoj arhiv sa odgovarajućim fotografijama. Ukoliko se, međutim, redovno objavljuje ista fotografija kandidata i ako on na njoj ima i neku grimasu, trebalo bi napraviti novu profesionalnu fotografiju i poslati je redakciji uz ljubazno pismo. Redakcija će je sigurno zahvalno prihvatiti.

Koristite također i svoju internet stranicu. Galerija fotografija sa aktuelnim fotografijama sa događaja i sa funkcijom preuzimanja biće jako korisna za redakcije. Vodite računa o tome da fotografije budu u rezoluciji pogodnoj za štampanje.

6.2 Oblici rada sa medijima

6.2.1 Najava

Najava događaja trebalo bi da bude poslana na vrijeme (otprilike nedjelju dana prije održavanja) novinama, lokalnim radio-stanicama i internet-portalima. Ona ne bi trebalo da bude duža od tri do pet rečenica. Ono najvažnije (tema događaja, poznati govornik) navodi se na početku. Naravno da moraju biti navedeni i ostali značajni podaci (kada? ko?).

6.2.2 Izveštaj sa događaja

Nakon svake političke manifestacije, ukoliko nisu bili pozvani ili prisutni lokalni mediji, trebalo bi sastaviti izvještaj i poslati ga po mogućnosti već sljedećeg dana redakcijama.

Izveštaj također treba da sadrži sve najvažnije informacije na početku. To može da bude događaj, zahtjev ili zaključak, ali i neka značajna nova lična odluka (vidi izjavu za novinare).

6.2.3 Izjava za novinare

Izjava za novinare je najčešće sredstvo Vašeg rada sa medijima. Kroz izjave za novinare izražavate svoju poziciju ili reagirate na izjave političkih protivnika.

O svim javnim terminima svog ogranaka trebalo bi da dajete izjave za novinare.

Uspjeh izjave za novinare zavisi u prvoj liniji od vrijednosti vijesti, a u drugoj liniji od njenog uobličjenja. Stavite se uvijek na mjesto urednika koji dobija Vašu vijest i treba da je obradi.

Vodite računa o pet najvažnijih pitanja u novinarstvu: KO je ŠTA KAD GDJE ZAŠTO izjavio? Odgovore na ovih pet pitanja treba da sadrži svaka izjava za štampu.

U principu važi: izjavu za novinare pošaljite po mogućnosti u gotovom obliku.

Cilj mora da bude da novinar bude u stanju da izjavu za štampu objavi tačno tako kako ste je Vi sastavili. On to doduše uglavnom neće učiniti, ali i novinari su zahvalni ako su teme u izjavama već obrađene na razumljiv način.

- Pošaljite izjave za novinare samo ako zaista imate šta da izjavite. I ovdje je bitan kvalitet, a ne kvantitet! Izjave koje nemaju sadržaj nemaju šansu da budu objavljene već će jako brzo završiti u kanti za otpatke. Izjave duže od jedne stranice trebalo bi da budu izuzetak.
- Budite kratki. Urednici često rade pod pritiskom i imaju malo vremena da čitaju dugačke izjave za novinare.
 - Već naslovom bi trebalo da privučete pažnju urednika.
 - Svoju poruku stavite u prve redove vijesti.
 - Klasična struktura „uvod – razrada – zaključak“ ne važi za izjave za novinare.
- Krenite odmah od suštine! Niste vezani za hronološki tok manifestacije: ako se glavni događaj desio tek na kraju sedmice, on mora kao prvi da bude naveden u izjavi za novinare!
- Izbjegavajte strane riječi i ne zaboravite da objasnite stručne izraze (ne zna svako npr. šta znači „ustavotvorna skupština“). Politički žargon običnom građaninu nije uvijek razumljiv.
- Izjave za štampu bi trebalo na prvi pogled da budu prepoznatljive. Vodite stoga računa o formi i koristite po mogućnosti aktuelni memorandum stranke. Logo stranke naravno mora uvijek biti prisutan na dopisima i faksovima koje šaljete novinarima.
- Možete svoje izjave za novinare slati i pod nazivom „stranačka služba za medije“. Ne zaboravite da navedete datum.

Na nekim izjavama za štampu navedeno je do kada ne smiju biti objavljene kako bi svi mediji istovremeno izvještavali o nekom događaju. Po pravilu takvi navodi nisu potrebni, jer oni imaju smisla samo kada unaprijed šaljete napisan govor, a takav govor uvijek treba da ima naznaku „važi samo izgovorena riječ“.

Savjet: Koristite u svom radu sa medijima izjave za novinare centrale stranke ili poslaničke grupe u parlamentu:

- Primijenite teme koje je spomenulo rukovodstvo stranke, kao što su npr. privreda, tržište rada, zdravstvo, obrazovanje, itd. na situaciju u Vašem mjestu
- Izaberite lokalni događaj koji će biti dobar povod za Vašu izjavu za štampu koju ćete bazirati na aktuelnoj izjavi za štampu svoje stranke.

6.2.4 Intervju

Lično obrađivanje neke teme jako je pogodno za svaki članak, lični intervju se uvijek čita. Trebalo bi da se sjetite toga kad god Vas neki novinar zamoli za intervju. Nikada ne bi

trebalo da odbijete da lično izrazite svoj stav o nekoj temi. To Vam pruža odličnu mogućnost da prenesete svoju poziciju širokoj publici.

Osim toga, nijedan novinar neće odbiti da objavi intervju ako se unaprijed dogovorio sa Vama.

Da biste bili dobro pripremljeni za intervju, slijedite ovih nekoliko pravila:

- Prije intervjua obavezno pitajte o kojoj temi se radi.
- Ako je moguće ograničite tematsku oblast intervjua.
- Sadržajno se dobro pripremite za intervju.
- Razmislite i o tome koja pitanja bi novinar mogao da Vam postavi izuzev onih koja su unaprijed navedena (opća politička situacija).

Kod novinskog intervjua novinar ima dvije mogućnosti. On može objaviti intervju od riječi do riječi onako kako je tekao ili može sastaviti urednički izvještaj o razgovoru sa Vama.

Kada se radi o tome, važno je sljedeće:

- Ako će biti objavljen cijeli intervju, dogovorite se unaprijed da Vam bude poslat tekst intervjua na autorizaciju. To Vam pruža mogućnost da svoje izjave korigirate, konkretizirate ili čak precrtate. Često se dešava da izgovorena riječ, čim se pismeno zabilježi, dobije potpuno novu težinu. Pri tom ćete vjerovatno najprije naići na neodobranje novinara. Ne morate se, međutim, plašiti loših odnosa sa novinarom: novinarski je standard da se intervju daje na autorizaciju ukoliko je bio unaprijed dogovoren.
- Ako će biti objavljen izvještaj o razgovoru sa Vama, neka Vam također pošalju citate na autorizaciju. Novinar ovdje nije u obavezi da Vam pored Vaših citata pošalje i ostatak izvještaja.

Intervju na radiju ima također različite forme.

- Možete biti gost u studiju i voditi dugačak razgovor sa novinarom,
- ili Vas novinar može zamoliti (npr. nakon neke manifestacije, u Vašoj kancelariji) za tonski snimak (kratki intervju) ili
- možete preko telefona dati kratku izjavu.

Važno: Pitajte unaprijed da li se intervju emituje uživo ili se snima. U oba slučaju trebalo bi unaprijed da saznate pitanja i da ograničite tematsku oblast. Ako ste nesigurni, zamolite da Vam daju snimak intervjua. Odgovori, koji po Vašem mišljenju nisu bili zadovoljavajući, mogu se naknadno snimiti.

Nikada nije pogrešno povesti nekoga sa sobom na intervju. Isto kao što četvoro očiju više vidi tako i četvoro ušiju bolje čuje.

Televizijski intervjui su uglavnom prethodno snimljeni ili direktno u studiju ili negdje drugo. I za njih, naravno, važi tematsko ograničenje i dobra priprema.

Vodite računa o sljedećem:

- Bez obzira da li se radi o snimku ili intervjuu uživo: na televiziji je utisak koji gledalac stiče o Vama samo djelimično baziran na sadržaju Vaših izjava. Najmanje isto toliko je značajan Vaš nastup:
- Trebalo bi da mirni i opušteni odete na intervju. Pokušajte izbjeći vremenski pritisak.
- Vodite računa o odgovarajućoj garderobi (nemojte nositi nešto sa sitnom karošarom, ona izaziva nemirne slike), o skladu boja, zakopčanim dugmadima na košulji, dobro namještenoj kravati, urednoj frizuri, itd.
- Značajna je i pozadina ispred koje stojite: izbjegavajte bijele zidove, vodite računa o predmetima koji vise na zidu iza Vas u visini glave ili o nezgodno pozicioniranim plafonjerama koje na emitovanoj slici djeluju kao „oreol“.
- Nije loše da povedete sa sobom nekoga ko će voditi računa o svim ovim detaljima.
- Nemojte se čuditi ako na kraju samo jedan mali dio Vaše izjave bude emitiran. Često se u izvještajima koristi samo jezgro Vaše izjave.
- Kod pripreme svakog intervjuja trebalo bi da razmislite o suštinskoj poruci. Intervju bez poruke i bez izjave nema vrijednost ni za Vas ni za novinara. Suštinu i najvažniji dio izjave izrecite odmah na početku odgovora na neko pitanje. Ako novinar pita, možete svoju poruku i da ponovite. Na taj način ona će biti upečatljivija za gledaoca/slušaoća.

6.2.5 Pisma čitalaca

Pisma čitalaca privlače veliku pažnju čitalaca. Novinske redakcije također pridaju veliki značaj pismima čitalaca, na primjer tako što imaju vlastite stranice sa pismima čitalaca u subotnjem izdanju svojih novina. Za razliku od novinskog izvještaja pisma čitalaca mogu i treba da sadrže vlastito mišljenje. Ona su posebno pogodna kao reakcija na objavljene novinske članke ili napade političkog protivnika.

Naš savjet: Pišite i lično pisma čitalaca svojim novinama o važnim lokalnim i regionalnim izvještajima.

Novinske redakcije u skoro svim slučajevima skraćuju pisma čitalaca. Zato, što kraće i upečatljivije pismo pošaljete, to će biti veća šansa da ono bude objavljeno u cjelini.

6.2.6 Savjeti i trikovi iz prakse

Dobri povodi

Novinare pozivajte na konferencije za novinare ili razgovore sa novinarima samo ako su teme ili povodi zaista značajni. Te konferencije za štampu ili razgovori sa novinarima mogu da se održavaju i na nekom mjestu koje predstavlja dobru pozadinu za fotografije – ako se radi o obrazovnoj politici možete organizirati konferenciju za štampu npr. ispred neke škole. Ponudite medijima nešto novo. Ne zaboravite da je vrijeme novinara uvijek dragocjeno. Stoga konferencije za štampu treba organizirati samo sa značajnim povodom.

Prostorije pogodne za medije i logo stranke

Vodite računa da imate prostorije pogodne za medije. Izbjegavajte mračne sobe ili mračne sporedne prostorije. Potražite svijetle i moderne prostorije koje su same po sebi dovoljne za prijatnu atmosferu. Vodite računa o sveukupno gledano prijatnom okruženju.

Pružite kamermanu ili fotoreporteru priliku da naprave interesantne snimke.

Na sastancima sa novinarima dozvoljeno je da bude očigledno da se radi o Vašoj stranci: logo i zastavice Vaše stranke ne samo da su dozvoljeni nego i poželjni elementi!

Konferencije za štampu i razgovori sa novinarima

Konferencije za štampu bi trebalo da se planiraju u kasno prije podne kako bi novinari mogli da stignu nakon svog jutarnjeg sastanka kolegija u redakciji. Osim toga, izjave ne bi trebalo da traju duže od 5 do 10 minuta kako bi novinari imali mogućnosti da postavljaju pitanja. Nikako ne bi trebalo više od tri osobe da daju izjave. Ponudite piće i možda malu zakusku.

Radijski reporteri na konferencije za štampu uvijek dolaze sa malim magnetofonom kojim ponekad na početku i u toku konferencije za štampu svima smetaju, jer moraju postaviti kabl za mikrofona, za vrijeme konferencije moraju kontrolirati snimanje itd. Stavite se radijskim reporterima na kraju konferencije za štampu na raspolaganje za **pojedinačni intervju** ili za **kratku tonsku izjavu**.

Za sastanke sa novinarima pripremite **fasciklu** u koju ćete staviti izjavu za štampu. Novinarima ćete olakšati rad ako im teme o kojima se govorilo na sastanku još jednom pismeno obradite. Priložite u fasciklu i **letke, dopisnice o akcijama stranke** ili **fotografije**.

Ponudite dnevnim novinama koje imaju svoju prezentaciju ili drugim lokalnim internet-portalima **chat uživo**. Ponudite kao kandidat/kinja i svoju **„privatnu priču“** - pokažite svoju privatnu stranu, sebe sa svojom porodicom, svojim kućnim ljubimcima, na svojim omiljenim mjestima, kako se bavite svojim hobijima.

Nesporazumi sa novinarima

Na greške u izvještavanju ne treba burno reagirati.

Ako osjetite da su novinari nepravedni prema Vama, jer se nisu pozitivno izrazili o Vašem radu, ne bi trebalo odmah da se žalite glavnom uredniku ili čak da tražite suočavanje.

Kad budete u prilici, možete onako uz put da porazgovarate sa novinarom o tome. Često će razgovor sa novinarom brže razriješiti tu situaciju nego tužba kod glavnog urednika. Novi izvještaj u kome su pogrešne tvrdnje ispravljene je bolji od formalnog demantija.

Praćenje medija

Često se stiče dojam da novine izvještavaju u korist suprotne strane. Da li je taj utisak opravdan ili ne može se objektivno utvrditi praćenjem medija.

Preporučujemo sljedeće:

- U predizbornoj kampanji sakupljajte sve novinske članke o svim strankama.
- Sakupljajte fotoreportaže.

- Povremeno sprovedite kraće poređenje novinskih izvještaja:
 - Dužina članaka o manifestacijama stranaka.
 - Broj fotografija sa manifestacija stranaka.
 - Da li članci sadrže ocjenu, odnosno da li se u njima može pronaći lično mišljenje novinara ili urednika.
 - Postoje li komentari, stavovi ili ironični komentari? Koja je njihova svrha?
- Čak i kada imate opravdane sumnje u objektivnost, postupajte vrlo pažljivo. Najprije se obratite dotičnom novinaru, a tek nakon toga eventualno i glavnom uredniku.

Praćenje štampe ima još jednu prednost:

Poređenje izvještaja uvijek je i poređenje aktivnosti. To nam omogućava da djelujemo i reagiramo čim drugi urade nešto što zahtjeva našu reakciju.

6.2.7 Primjer izjave za štampu

Sarajevo, 03.07.2010.

„Stranka XYZ“ za moderan i pravičan zdravstveni sistem.

Kandidatkinja za gradonačelnicu A.: Ne smijemo dozvoliti da postoje pacijenti prve i druge klase.

Lokalni ogranak „Stranke XYZ“ Grada X sinoć je u foajeu klinike „Zdravstvena pomoć“ vodio diskusiju na temu zdravstvene politike.

Učesnici u diskusiji bili su kandidatkinja „Stranke XYZ“, A.A., ljekar iz Grada X, B.B. i N.N., direktor zdravstvenog osiguranja iz Grada X. Razgovor je vodila predsjednica lokalnog ogranaka „Stranke X“ N.N.

A.A, B.B. i N.N. složili su se da je situacija u kojoj se nalaze pacijenti i ljekari u Gradu X zbog mjera koje je uveo gradonačelnik N.N. iz Suprotne stranke teška.

Kandidatkinja A.A. (36), koja je do 1995. radila kao medicinska sestra, ispričala je šta je saznala od građanki i građana: „Mnogi ljudi, kojima su često potrebne bolničke usluge, stječu dojam da su pacijenti druge klase.“ N.N. je dodao da će „Stranka XYZ“ nakon pobjede na izborima za gradonačelnika, poništiti dosadašnje odluke.

Manifestaciji je prisustvovalo stotinjak pacijenata klinike kao i građani Velegrada.

Pitanja u vezi sa ovim događajem možete postaviti predsjednici lokalnog ogranaka „Stranke XYZ“ C.C., Telefon: 033 345 678
E-Mail: c.c@strankaxyz.ba

Navedite mjesto i datum!

Ono što je najvažnije nalazi se u naslovu

U podnaslovu: Šta kaže kandidat/kinja?

Najvažnija informacija je na početku izjave za štampu. Ko, kako, šta, kad, gdje? Odgovori na ta pitanja treba da se nalaze odmah na početku teksta.

Osobe u tekstu navode se punim imenom i prezimenom. Navedite i funkciju pomenutih osoba i eventualno godine starosti.

Skraćenice koje nisu uobičajene i svima poznate treba prilikom prvog navođenja ispisati u potpunom značenju.

Treba izbjegavati vlastite sudove.

Koristite u tekstu citate i indirektni govor.

Koristite kratke rečenice i jasan, jednostavan način izražavanja.

Detaljnim informacijama mjesto je na kraju izjave za štampu.

Navedite kontakt osobu.

6.3 Planiranje i oblikovanje oglasa

Oglasi u lokalnim novinama, oglasnim novinama, gradskim magazinima ili publikacijama udruženja mogu da budu podrška predizbornoj kampanji – ako se ciljano koriste.

Rukovodstvo stranke mora odlučiti u kojoj mjeri će koristiti oglase na nivou države. Informacije o planiranim aktivnostima bi trebalo na vrijeme proslijediti lokalnim ograncima i kandidatima.

Ako želite u svom mjestu koristiti „svoje“ oglase, evo nekoliko savjeta:

- Odmah na početku predizborne kampanje saznajte cijene oglasa i važne podatke (tiraž, čitalaštvo, itd.) različitih medija.
- Informirajte se o cijenama za crno-bijele oglase i oglase sa jednom dodatnom bojom ili u četiri boje.
- Provjerite koji mediji su pogodni za Vaše oglase. Koji mediji imaju natprosječno mnogo Vaših pristalica među svojim korisnicima?
- Kojim medijima možete doprijeti do najšireg kruga čitalaca? Možete li se obratiti mladima i posebno onima koji prvi put izlaze na glasanje oglasom u gradskom magazinu ili zabavnom nedjeljniku?
- Na vrijeme planirajte budžet koji Vam stoji na raspolaganju za oglase.
- Na vrijeme ustanovite kada i koliko često želite objavljujete oglase (npr. povodom značajnih manifestacija, značajnih tema, kao poziv na glasanje, kao poziv na određene akcije).
- Neka Vaši oglasi imaju dizajn Vaše stranke. Nemojte preopteretiti oglase informacijama – oglašavajte se jednom, jasnom i kratkom porukom.
- Što je veći oglas, to privlači veću pažnju. Ako oglas ima veličinu od oko 1/5 stranice, pogledaće ga 42% čitalaca, ako ima veličinu 1/1 stranice, pažnja raste na 70%.
- Oglasi u boji privlače veću pažnju nego crno-bijeli oglasi.
- Oglasi u boji emotivno jače uključuju čitaoca u poruku.
- U oglasnom dijelu dnevnih novina nalaze se također i oglasi po rubrikama. Tu ćete pronaći, na primjer, i oglase iz oblasti trgovine automobilima, putovanja i oglase za radna mjesta.
- U redakcijskom dijelu nalaze se novinarski izvještaji dnevnih novina. Taj dio privlači mnogo veću pažnju čitalaca nego oglasni dio. U tom dijelu važe, međutim, posebne restrikcije i formati. Preporučujemo da svoj oglas plasirate u redakcijskom dijelu.
- Za oglase u redakcijskom dijelu dnevnih novina važe u zavisnosti od dnevnih novina različita ograničenja veličina. Za oglas u redakcijskom dijelu morat ćete u prosjeku zakupiti najmanje jednu četvrtinu stranice. Oglasi u boji primaju se i na manje od jedne četvrtine stranice, ali u oglasnom dijelu.

- Dnevne novine po pravilu izlaze radnim danima (uključujući subote). Posljednji termini za predavanje oglasa i štampanih ploča razlikuju se od novine do novine, a i u zavisnosti od boja i vrste oglasa.
- Vodite računa o tome da za storniranje oglasa važe određeni rokovi koji su različiti od novine do novine.
- Što se ranije uplate oglasi, to je vjerovatnije da ćete dobiti željeno mjesto u novini. Ako želite oglas u lokalnom izdanju novine, onda je moguće njegovo objavljivanje samo u lokalnom dijelu tog izdanja. Neke novine imaju ograničen broj mjesta za oglase u boji.

6.4 Check-liste, smjernice i ostali primjeri/prijedlozi

Slijede neke smjernice i prijedlozi za mobiliziranje birača, članova i dokumentiranje kontakata.

Smjernice treba da Vam služe samo kao orijentir. One su osmišljene kao pomoć neuvježbanim pomagačima npr. kod vođenja telefonskih razgovora sa članovima i biračima.

6.4.1 Check-lista za kandidatkinje i kandidate

Poznat / omiljen kod	Sopstvena stranka	Politički konkurenti	Ostali
Članova vlastite stranke			
Birača:			
Mladi ljudi			
Ljudi između 30 i 50			
Stariji ljudi			
Žene			
Muškarci			
U građanskim inicijativama			
Udruženjima i asocijacijama			
Vjerskim grupama			
Kod odgovornih u privredi i upravi			
U sindikatima			
Kod novinara			
Ljudi iz kulture			
Vjerodostojno obrađivanje tema:			
Ekonomska politika i politika tržišta rada			
Socijalna politika			
Politika porodice			
Unutrašnja sigurnost			
Obrazovna politika / istraživanja			
Ekologija			
Političko iskustvo / funkcije			
Medijska prisutnost			
Novine, oglasni listovi			
Radio, televizija			
Broj javnih nastupa (kao govornik itd.)			
Govornička sposobnost			
Broj i kvalitet korištenih instrumenata komunikacije (telefonski marketing, elektronska pošta, internet-prezentacija itd.)			
Efikasnost predizbornog tima			
Raspoloživa finansijska sredstva			

U zavisnosti od svoje procjene unesite

- + za iznad prosjeka,
- 0 za prosjek i
- za ispod prosjeka.

Na kraju uporedite svoje kritičke ocjene i malo ćete jasnije vidjeti kako bi trebalo da planirate predizbornu kampanju.

6.4.2 Check-lista za manifestacije i akcije

Za sve manifestacije - bez obzira da li su političke ili predstavljaju pripremu za političke manifestacije ili imaju karakter slobodnog vremena, bez obzira da li se radi o manifestacijama za ciljane grupe, diskusijama, informacijama ili govorima, bez obzira da li se održavaju u zakupljenoj sali ili na info-štanđu - za sve njih važi sljedeće: prije kao i nakon manifestacije provjerite okvirne uslove koje ste postavili.

Check-lista za pripremu manifestacija i akcija

- Koje mjesto i koje vrijeme su pogodni?
- Koja je tema manifestacije? Koju poruku želite poslati?
- Kako ćete privući pažnju javnosti? Da li ćete prethodno dati oglas, da li ćete akciju najaviti cirkularnim pismom ili telefonskim pozivima? Da li ćete polijepiti plakate ili ćete možda pozvati ciljano određene osobe na manifestaciju pozivnicama pripremljenim za tu priliku?
- Koliki troškovi su predviđeni?
- Da li ste informirali medije o svojoj manifestaciji?
- Kojim informacionim materijalima raspolazete?
- Koja reklamna sredstva su Vam potrebna kako biste posjetiocima i gostima omogućili da kući ponesu „jedan dio Vaše stranke“?

Vrlo važno:

- Da li su potrebne dozvole ili ih možda imate?

Check-lista za ocjenjivanje manifestacije i akcije

- Da li su Vam građani za vrijeme manifestacije prenijeli neke primjedbe ili pritužbe? Pozabavite se time nakon manifestacije. Pokažite da se zalažete za ljude.
- Da li je manifestacija imala željeni odziv?
- Da li je odnos između troškova i koristi bio u zadovoljavajućem odnosu?

6.4.3 Smjernice za mobiliziranje birača

Smiješite se! Stranka

**Zvučite
optimistično i
opušteno!**

Ured _____

(Kandidat/kinja sa imenom i prezimenom, bez funkcije)

Moje ime je _____ (ime i prezime).

Dobar dan/dobro veče!

Da li je to _____ (ime i prezime)?

Drago mi je!

Gospodine/gospođu _____ (prezime),

nadam se da ne smetam.

Imate li par minuta vremena za mene?

Da, zavisi:

To je lijepo od Vas. Zovem u ime kandidata _____ (ime i prezime). Gospodin/gospođa (ime i prezime) Vas srdačno moli da _____ (dan izbora) iskoristite svoje pravo glasa i da izađete na glasanje.

Kratka politička poruka za izbore.

To je sve, gospodine/gospođu (prezime)!

Ne bih Vas više zadržavao/la.

Zahvaljujem se i želim Vam prijatan dan/veče. Doviđenja.

Ne:

Šteta, žao mi je. Želim Vam prijatan dan/veče, gospodine/gospođu (prezime).

Doviđenja.

6.4.4 Smjernice za mobiliziranje članova

Primjer: Poziv na manifestacije

Smiješite se! Stranka

Zvučite optimistično i opušteno!

Ured _____

(Kandidat/kinja sa imenom i prezimenom, bez funkcije)

Moje ime je _____ (ime i prezime).

Dobar dan/dobro veče!

Da li je to _____ (ime i prezime)?

Da!

Drago mi je!

Gospodine/gospođo _____ (prezime), zovem u ime kandidata _____ (ime i prezime).

Željeli bismo Vas danas lično pozvati na dvije značajne manifestacije. Prva se održava _____ (mjesto) u _____ (datum i vrijeme), a druga u _____ (mjesto) u _____ (datum i vrijeme).

Da li imate vremena i da li ste zainteresirani da učestvujete u jednoj ili obje manifestacije?

Da!

Onda ćemo Vam rado rezervirati mjesto / poslati ulaznicu.

Ako ste zainteresirani za ostale manifestacije, možete saznati termine na internetu (www.strankaxy.ba).

Ili želite da Vam pošaljemo spisak termina?

Ne!

Šteta, žao mi je. Želim Vam prijatan dan/veče, gospodine/gospođo (prezime).

Doviđenja!

Primjer: mobiliziranje članova 1 – organizacija predizborne kampanje

Smiješite se! Gospodine/gospođu _____(prezime)

Zvučite optimistično i opušteno!

U predizbornoj kampanju potreban nam je veliki broj pomoćnika koji će svojim prijateljima, komšijama i poznanicima pričati šta naša stranka znači za naš region. Ne smijemo se igrati budućnošću naše zemlje.

Možete li Vi sebe zamisliti kao našeg pomoćnika u predizbornoj kampanji? Da li biste bili spremni da aktivno učestvujete?

Da!

Gospodine/gospođu _____(prezime), potrebna nam je Vaša pomoć na primjer u uspostavljanju ličnog kontakta.

(Aktivnosti poput podjele letaka, lijepljenja plakata, rada na info-štanu, taksija za glasanje)

sa nama bliskim biračima kako biste ih zamolili da obavezno iskoriste svoje glasačko pravo.

Podrška nam je potrebna i u sljedećim aktivnostima:

DA! Mogao/gla bih da...

Mislite li da postoji mogućnost da aktivno surađujete u našem timu?

To je izvrsno!

Poslat ćemo Vam onda u idućih nekoliko dana odgovarajući materijal / nazvat ćemo Vas narednih dana da se dogovorimo konkretno oko Vašeg angažmana.

Gospodine/gospođu _____(prezime), preostaje mi samo da Vam se srdačno zahvalim na ovako spontanom pristanku i da Vam poželim prijatan dan/večer.

Doviđenja!

Ne!

Ne želim / ne mogu da aktivno pomognem, jer...

Shvatam. Tu se naravno ništa ne može.

(U zavisnosti od odgovora, ukazati na mogućnost podrške prilogom, u suprotnom...)

Gospodine/gospođu _____(prezime), zahvaljujem Vam se na razgovoru i u ime _____ i želim Vam prijatan dan/večer.

Doviđenja!

Primjer: mobiliziranje članova 2 – vruća faza predizborne kampanje

Smiješite se!

Gospodine/gospođu _____(prezime), predizborna kampanja je skoro gotova. Za nekoliko dana birat ćemo se novu vladu.

Zvučite optimistično i opušteno!

Gospodine/gospođu _____(prezime), potrebna nam je Vaša pomoć na primjer za uspostavljanje ličnog kontakta sa nama bliskim biračima kako biste ih zamolili da obavezno iskoriste svoje glasačko pravo.

Za posljednje dane kampanje zamolili bismo Vas da svojim prijateljima, komšijama i poznanicima još jednom skrenete pažnju na to koliko su značajni ovi izbori.

Da li biste bili spremni da obavite taj zadatak za nas narednih dana u svom susjedstvu?

Da!

Možete li nam možda navesti imena susjeda ili prijatelja koje možemo pozvati po Vašoj preporuci?

Da!

Onda bismo mi pozvali te osobe po Vašoj preporuci.

Ne jer...

Shvatam. Tu se naravno ništa ne može.

Gospodine/gospođu _____(prezime), srdačno Vam se zahvaljujem na razgovoru i u ime _____ i želim Vam prijatan dan/večer.

Doviđenja!

6.4.5 Primjer pisma novog kandidata za parlament članovima stranke u njegovom regionu

Gospođa / Gospodin

Poštovana/i gospođo/gospodine _____ ,

Želio bih ovim putem kratko da Vam se predstavim. Moje ime je _____ i ove godine se prvi put kandidiram za poslanika u državnom parlamentu.

Do sada još, na žalost, nismo bili u prilici da se lično upoznamo. Nadam se da će nam se uskoro pružiti mogućnost za razgovor. Već danas bih želio da Vam pošaljem svoju biografiju i pregled mojih najvažnijih ciljeva.

Kratka biografija (godine starosti, zanimanje, politički put i politički ciljevi, profesionalni put, djeca, hobiji).

Dodatne informacije naći ćete na mojoj internet prezentaciji www.ime-prezime.ba.

Predstojeći izbori predstavljaju veliku šansu za budući razvoj naše države.

(Ako je **vlastita stranka trenutno u vladi**, ovdje treba u nekoliko kratkih rečenica navesti šta je sve postignuto. Ne treba navoditi više od tri teme. Treba nabrojati koji sve zadaci predstoje u budućnosti. Ako je **stranka u opoziciji**, ovdje navesti neriješene probleme i vlastite prijedloge rješenja.)

Gospodin N.N. je naš glavni kandidat koji ima puno iskustva i koji je spreman da radi na rješavanju problema. Temelj naše pobjede na izborima smatramo, međutim, da je ovdje, na lokalnom nivou.

Stoga Vas srdačno molim: pomozite mi u ovoj kampanji kako bismo postigli uspjeh na izborima. Uključite se u predizbornu kampanju, jer potreban nam je svako. Možete popuniti priloženi upitnik ili se telefonom obratiti sjedištu lokalnog ogranaka (**broj telefona**).

Preko interneta se možete registrirati kao pomoćnik u timu za podršku naše stranke: www.tim-podrske.ba .

Prilozi su također uvijek dobrodošli kao podrška našem radu. Bilo bi mi drago da nam se javite.

Ako imate pitanja, stojim Vam na raspolaganju: (**broj telefona/dežurstvo za razgovor**).

Srdačan pozdrav,
(**potpis**)

6.4.6 Primjer pisma dugogodišnjeg parlamentarca članovima stranke u njegovom regionu

Gospodin / gospođa

Poštovana/i gospođo/gospodine _____,

Ove godine ću se ponovo kandidirati za mandat u parlamentu i želio bih ovim putem da Vas zamolim za podršku.

Predstojeći izbori predstavljaju veliku šansu za budući razvoj naše države.

(Ako je **vlastita stranka trenutno u vladi**, ovdje treba u nekoliko kratkih rečenica navesti šta je sve postignuto. Ne treba navoditi više od tri teme. Treba nabrojati koji sve zadaci predstoje u budućnosti. Ako je **stranka u opoziciji**, ovdje navesti neriješene probleme i vlastite prijedloge rješenja.)

Gospodin N.N. je naš glavni kandidat koji ima puno iskustva i koji je spreman da radi na rješenju problema. Temelj naše pobjede na izborima smatramo, međutim, da je ovdje, na lokalnom nivou.

Stoga Vas srdačno molim: pomozite mi u ovoj kampanji kako bismo postigli uspjeh na izborima. Uključite se u predizbornu kampanju, jer potreban nam je svako. Možete popuniti priloženi upitnik ili se telefonom obratiti sjedištu lokalnog ogranaka (**broj telefona**).

Preko interneta se možete registrirati kao pomoćnik u timu za podršku naše stranke: www.tim-podrske.ba .

Prilozi su također uvijek dobrodošli kao podrška našem radu. Bilo bi mi drago da nam se javite.

Ako imate pitanja, stojim Vam na raspolaganju: (**broj telefona/dežurstvo za razgovor**).

Srdačan pozdrav,
(**potpis**)

6.4.7 Izvještaj o kontaktima

Adresa:

Pokušani pozivi

Broj	1	2	3
Datum:			
Razgovor vođen sa			
Potpis			

Rezultat razgovora

- razgovor vođen sa kontakt osobom
- razgovor vođen sa bračnim partnerom
- razgovor vođen sa nekom drugom osobom
- kontakt nije ostvaren

Atmosfera prilikom razgovora

- odlična
- dobra
- osrednja
- loša

Primjedbe/specifičnosti

6.4.8 Važni savjeti za telefonski marketing

- Smiješite se. Zvučite optimistično i opušteno. Osmjeh se ne može vidjeti kada se razgovara telefonom, ali može se čuti! Kada se Smiješite, glas Vam se mijenja!
- Koristite povod najvišeg realnog ranga: ostavićete jači utisak na građane ako ih pozovete u ime kandidata nego ako se samo predstavite kao lokalni ogranak.
- Sve što je ekstremno djeluje negativno: nemojte govoriti ni previše glasno ni previše tiho, ali ni previše sporo ni previše brzo.
- Izbjegavajte formulacije kao što su: sprovodimo telefonsku akciju, pozivamo sve redom po spisku, i sl.
- Jasno se predstavite: „Ured kandidata stranke XYZ Ime Prezime, moje ime je N.N. Razgovaram li sa gospodinom X.Y.?”
- Razmijenite u timu argumentaciju na primjedbe nakon prvog sata telefoniranja. Ako su Vam poznate primjedbe, moći ćete na njih da reagirate.
- Ukoliko bi neko na telefonu djelovao iznervirano, nemojte to shvatati lično. Obavezno se zahvalite na kraju svakog razgovora.
- Prije svakog poziva spremite materijal da Vam bude pri ruci: smjernice za razgovor, izvještaj o kontaktima, olovku, politički argumentacioni materijal i kalendar manifestacija.
- Budite kratki. Vodite računa o tome da ne govorite suviše opširno. Cilj je da što veći broj ljudi pozovete i sa njima vodite uspješan razgovor.

6.4.9 Check-lista za velike manifestacije

1. Mjesto održavanja: Datum: _____
Vrijeme: _____
Kapacitet sale: _____
Govornik stiže u _____
Završetak _____
Polazak _____
Prostorija za razgovore: _____
(uklj. poslužnje)
Ugovor za salu: _____
(kontakt osoba)
Dozvola: _____
(gradska uprava za manif. na otvorenom)

2. Pozornica: Vrsta: _____
Lokacija: _____
Zadnji zid: _____
Postavka: _____
Osoblje: _____

3. Stolovi sa klupama: _____
(samo na manifest. na otvorenom za 200 osoba ispred bine)

4. Ograda: _____
(osigurani dio ispred pozornice na manifest. na otvorenom/policija)

5. Tehnika: Ton: _____
Struja: _____

6. Okvirni program: Muzika: _____
Poslužnje: _____
(ako je poslužnje u vlastitoj organizaciji, potrebna je dozvola od gradskih vlasti)

7. Redoslijed govornika: _____
(pozdravne riječi oko 5 min.)
Govor: _____
(završne riječi oko 5 min.)

8. Informirati policiju: _____
(kontakt osoba)

(broj telefona)

9. Policijska situacija: _____

(saznanja značajna za sigurnost, demonstracije, itd..)

10. Redari:

(broj redara, barem jedna žena radi kontrole)

(kontakt osoba)

(dogovor sa policijom na licu mjesta)

11. Ulaz posjetilaca:

(kontrola, event. bedževi, pozivnice, itd.)

12. Gradska uprava:

(kontakt osoba)

(dostupnost)

13. Hitna pomoć:

(institucija)

(dostupnost/na licu mjesta)

14. Bolnica:

(informirati za prvu pomoć)

15. Reklamne mjere:

(plakatiranje)

(informirati regionalne medije)

(oglas/organi)

(štandovi, itd..)

16. Mediji:

(uklj. osobu zaduženu za rad sa medijima) (mjesto/kontakt osoba)

17. Posebne želje:

(npr. poklon, traženi intervjui itd.)

Radi pripreme govornika, centrala stranke bi uredima stranke na nivou ogranaka trebalo da pošalje dodatne upitnike.

6.4.10 Check-lista za govore i javne nastupe

Kao kandidat svoje stranke za parlament imate stalnu obavezu da prisustvujete terminima gdje se od Vas često očekuje da održite govor. I kao nosilac funkcije svoje stranke traži se od Vas da držite govore.

Kao dio pripreme za javni nastup trebalo bi da razjasnite sljedeće stvari:

- Koliko vremena imam na raspolaganju za svoje izlaganje, koliko vremena ima za diskusiju?
- Kakve su prostorije, hoću li govoriti napolju ili pod šatorom (eventualni faktori ometanja)?
- Kojim ljudima ću se obraćati? Kakva su njihova predznanja o mojoj glavnoj temi?
- Šta zanima moju publiku?
- Da li je moj način izražavanja jasan, jednostavan i razumljiv?
- Da li prilikom izlaganja održavam kontakt očima sa čitavom publikom, da li je moj govor tijela otvoren i okrenut ka slušaocima?
- Mogu li svoje izlaganje učiniti slikovitijim tako što ću pripremiti folije ili *power-point* prezentaciju na standardne teme? (Za političke govore to se ne preporučuje, ali na manifestacijama za ciljne grupe kada je jasno određena tema svakako se preporučuje.)
- Kako bi mogli da glase protuargumenti?
- Kakav informativni materijal ću ponijeti sa sobom (prospekt kandidata, brošure)?
- Da li sam prigodno obučen?

Na diskusijama na štandu ili na drugim otvorenim mjestima na kojima nastupate trebalo bi uvijek koristiti mikrofon da bi učesnici zaista bili u mogućnosti da Vas čuju, ali nikako ne dozvolite da Vas isprovociraju ili nadjačaju.

Ostanite mirni. Pokažite izdržljivost i spremnost za diskusiju. Slušajte. Budite tolerantni. Nikako ne ispuštajte mikrofon iz ruke. To pravilo važi i za javne sastanke sa pitanjima građana. Na takvim sastancima Vaš suradnik bi trebalo da ima spreman drugi mikrofon. Za vrijeme razgovora pomoćnici treba da dijele informativni materijal. Dozvole za info-standove izdaje lokalna vlast.

6.4.11 Check-lista za pomoćna sredstva

Pomoćna sredstva	Stoji na raspolaganju	Treba nabaviti
Lokali i sale		
- broj mjesta		
- iznajmljivanje sale		
- oprema		
Mjesta za štand i diskusiju na ulici		
Reklamna sredstva		
Štand		
Pomoćna sredstva u kancelariji		
Računar		
E-mail priključak		
Štampač u boji		
Fotokopir		
Fax		
Pomoćna sredstva za akcije		
Zvučnici		
Štand za diskusije		
Video uređaj		
LCD-beamer		
Pano		
Overhead-projektor		
Držač za plakat		
Mikrofon		
Vozila		

6.4.12 Check-lista za termine

Termini	Već zakazani	Treba zakazati
Zakonski termini		
Raspisivanje izbora		
Prijava kandidata		
Nominiranje izb. liste		
Birački spiskovi		
Manifestacije		
Sajmovi		
Sportske manifestacije		
Razna sportska takmičenja, npr. pikado i slično		
Kulturne manifestacije		
Slavlja udruženja		
Politički termini		
Sjednice		
Konferencije na lok. nivou		
Konferencije na reg. nivou		
Nastupi pozn. ličnosti		
Organizacija		
Fotografiranje		
Otvorena vrata za građane		
Sastavljanje predizbornog tima		
Termini za odmor za članove tima		
Sastanci organizacijske grupe		
Pozdravljanje dobrovoljaca		
Obuka pomoćnika		
Termini za angažman dobrovoljaca		
Termini u završnoj fazi predizborne kampanje		
Reklamna sredstva		
Naručivanje plakata		
Isporučivanje plakata		
Lijepljenje plakata		

Plakatiranje		
Naručivanje rekl. sredstava		
Isporučivanje rekl. sredstava		
Materijal o kandidatu		
Informacione brošure		
Obraćanje članovima stranke i ciljnim grupama		
Cirkularna pisma		
Elektronska pošta		
Telefonske akcije		
Kućne posjete		
Akcije pismima		
Finansije		
Utvrđivanje sredstava na raspolaganju		
Mjere donatora / sponzora		
Akcije i manifestacije		
Manifestacije		
Canvassing		
Ostale akcije		
Mediji		
Konferencije za novinare		
Razgovori sa novinarima		
Planirano davanje oglasa		
Redovne izjave za novinare		
Termini političkih protivnika		
Termini na odmoru		
Ostalo		

6.5 Donacije i odvajanja za političke stranke

Finansiranje političkih stranaka i predizbornih kampanja je osjetljiva tema. Utoliko više stranka mora da vodi računa da odnos prema novcu, donacijama i donatorima na svim nivoima bude u skladu sa važećim zakonima.

- Zakon o finansiranju političkih stranaka ("Službeni glasnik BiH", broj: 22/00) od 18. avgusta 2000. Godine
- Zakon o izmjeni Zakona o finansiranju političkih stranaka ("Službeni glasnik BiH", broj: 102/09) od 29. decembra 2009. godine i
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o finansiranju političkih stranaka ("Službeni glasnik BiH", broj 54/10) od 05. jula 2010. godine

6.5.1 Prilog: Zakon o finansiranju političkih stranaka

Neslužbeni prečišćeni tekst ¹

Član 1.

Cilj zakona

Ovim zakonom se uređuju način i uslovi pod kojima političke stranke i članovi političkih stranaka koji djeluju u njihovo ime obezbjeđuju sredstva za rad.

Član 2.

Definicija političkih stranaka

1. Političkim strankama u smislu ovog zakona smatraju se organizacije u koje se građani slobodno i dobrovoljno organizuju te se u skladu sa zakonom registruju kod nadležnog suda u bilo kom Entitetu - u svrhu ispoljavanja političkih aktivnosti i ostvarivanja političkih ciljeva.

Član 3.

Izvori finansiranja

1. Politička stranka može da obezbijedi sredstva samo iz:
 - a) članarina;
 - b) priloga pravnih i fizičkih lica;
 - c) prihoda od imovine u vlasništvu političke stranke
 - d) budžeta BiH za finansiranje parlamentarnih grupa u skladu sa članom 10. ovog zakona, kao i iz entitetskih budžeta i svih njihovih nižih jedinica u skladu sa entitetskim zakonima, kao i iz Brčko Distrikta BiH;
 - e) dobiti od preduzeća koja su u vlasništvu političke stranke.
2. Preduzeće iz stava 1. e) ovog člana može da se bavi samo djelatnošću vezanom za kulturu ili izdavačkom djelatnošću.
3. Članarina iz stava 1. a) ovog člana je samo redovni iznos

¹Ovaj neslužbeni prečišćeni tekst sadrži tekst Zakona o finansiranju političkih stranaka ("Službeni glasnik BiH", broj: 22/00,) Zakon o izmjeni Zakona o finansiranju političkih stranaka ("Službeni glasnik BiH", broj: 102/09) i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o finansiranju političkih stranaka ("Službeni glasnik BiH", broj 54/10)

koji član plaća prema odredbama statuta političke stranke. Prilozi su uplate koje prelaze iznose navedene članarine.

4. Godišnji prihod stranke iz stava 1. c) i e) ovog člana ne smije premašiti 20% iznosa ukupnog godišnjeg prihoda stranke. U roku od 30 dana nakon podnošenja finansijskog izvještaja u skladu sa članom 11., prihod koji je veći od navedenih 20% stranka daje u dobrotvorne svrhe jednoj ili više organizacija koje se bave dobrotvornim radom.

Član 4.

Prilozi

1. Pravna i fizička lica mogu da daju priloge političkim strankama ili članovima stranaka koji djeluju u njihovo ime. U smislu ovog zakona, prilog političkoj stranci ili članovima stranke koji djeluju u njeno ime podrazumijeva i poklone date stranci ili članu stranke koji djeluje u njeno ime, besplatne usluge ili pružanje usluge političkoj stranci ili članovima stranke koji djeluju u njeno ime pod uslovima kojima se ta stranka stavlja u povlašten položaj u odnosu na druge.

2. Pravno ili fizičko lice koje političkoj stranci pruža uslugu ili prodava proizvod mora stranci da ispostavi račun, bez obzira na to ko snosi plaćanje usluge ili proizvoda, odnosno, bez obzira na to da li je usluga pružena ili proizvod dat bez naplate.

Član 5.

Limit na visinu priloga

Ukupan iznos svih priloga jednog fizičkog lica u jednoj kalendarskoj godini ne smije premašiti osam (8) prosječnih netoplaća, a ukupan iznos svih priloga jednog pravnog lica u jednoj kalendarskoj godini ne smije premašiti petnaest (15) prosječnih netoplaća. Pod pojmom prosječne netoplaće podrazumjeva se prosječna netoplaća iz prethodne godine, prema zvaničnim podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine.

Član 6.

Dužnost prijavljivanja priloga

1. Politička stranka dužna je voditi evidenciju o svim priložima fizičkih i pravnih lica, te izdati potvrdu fizičkom i pravnom licu od kojeg je primila prilog.

2. Ako ukupni iznos priloga jednog lica iz stava 1. člana 4. ovog zakona premašuje 100 KM, ta uplata mora da se unese u finansijski izvještaj u skladu sa članom 11. ovog zakona.

Član 7.

Prilozi članova političke partije

U slučaju da prilog političkoj stranci daje njen član ili grupa članova, taj prilog se prikazuje na isti način kao i prilog iz člana 6. ovog zakona.

Član 8.

Zabranjeni prilozi

1. Državni, entitetski i kantonalni organi, organi Brčko Distrikta BiH, organi opštinskih i mjesnih zajednica, javne institucije, javna preduzeća, humanitarne organizacije, anonimni donatori, vjerske zajednice, kao i pravna lica u kojima uloženi javni kapital iznosi najmanje 25% ne mogu da finansiraju političke stranke.

2. Privatna preduzeća koja obavljaju javne usluge na osnovu ugovora sa vladom ne mogu finansijski pomagati političke stranke.

Član 9.

Zabranjene aktivnosti

1. Zabranjen je bilo kakav politički pritisak na pravna i fizička lica u vezi sa priložima za političke stranke.

2. Zabranjeno je obećavati povlastice i lične koristi bilo koje vrste donatorima političkih stranaka.

Član 10.

Izdvajanja iz državnog budžeta

1. Finansiranje parlamentarnih grupa zastupljenih u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine raspoređuje se na način da se 30% sredstava raspoređuje jednako svim parlamentarnim grupama, 60% od ukupnog iznosa raspoređuje se srazmjerno broju poslaničkih mjesta koje svaka parlamentarna grupa ima u trenutku raspodjele, dok se 10% od ukupnog iznosa raspoređuje parlamentarnim grupama srazmjerno broju poslaničkih mjesta koja pripadaju manje zastupljenom spolu. Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine utvrđuje koji je spol podzastupljen prema zvaničnim rezultatima izbora.

2. Detaljan način raspodjele sredstava biće regulisan Poslovnikom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

Član 11.

Obaveza podnošenja finansijskog izvještaja

1. Političke stranke vode evidenciju o svojim prihodima i rashodima. Politička stranka je dužna da Centralnoj izbornoj komisiji Bosne i Hercegovine podnese finansijski izvještaj za svaku kalendarsku godinu (računovodstvenu godinu).

2. Politička stranka podnosi poseban finansijski izvještaj za period izborne propagande na način kako je utvrđeno Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine.

3. Do 31.03 naredne godine političke stranke podnose finansijski izvještaj u formi koju odobri Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine. Ovaj izvještaj sadrži podatke utvrđene Izbornim zakonom. Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine donosi propise za provođenje odredbi kojima se bliže utvrđuju sadržaj, forma, način i drugi detalji izvještavanja.

4. Sva lica koja su dužna da podnesu izvještaj moraju da podnesu i dodatne izvještaje koje Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine zatraži.

5. Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine je u potpunosti nadležna da provodi i izvršava odredbe ovog člana na način kako je to predviđeno Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine.

Član 12.

Imenovanje ovlaštenog lica unutar političke stranke

1. Politička stranka obavezna je imenovati ovlašteno lice koje je odgovorno za vođenje poslovnih knjiga političkih stranaka, podnošenje finansijskih izvještaja i koje je ovlašćeno da kontaktira sa Centralnom izbornom komisijom Bosne i Hercegovine.

2. Podnosioci izvještaja obavještavaju Centralnu izbornu komisiju Bosne i Hercegovine o imenovanju ovlaštenog lica iz stava 1. ovog člana u roku od petnaest (15) dana od njegovog imenovanja i u slučaju bilo kakve promjene statusa tog lica dužni su u roku od petnaest (15) dana obavjestiti Centralnu izbornu komisiju BiH o toj promjeni.

3. Ovlašteno lice potpisuje sve izvještaje i odgovorno je za vođenje evidencije u vezi sa izvještajima, a na zahtjev Centralne izborne komisije Bosne i Hercegovine ovlašteno lice mora da dostavi izvještaje na uvid. Političke stranke čuvaju sve svoje finansijske izvještaje najmanje šest (6) godina nakon podnošenja.

4. Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine sve izvještaje stavlja na raspolaganje javnosti i preuzima odgovarajuće mjere da bi se obezbijedilo da svi građani imaju pristup informacijama koje su sadržane u izvještajima.

Član 13.

Nadležnosti Centralne izborne komisije Bosne i Hercegovine

1. Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine je nadležna da ispita slučajeve u kojima nije postupljeno u skladu sa odredbama ovog zakona, i može određenim licima da naredi da odgovore na pitanja u pisanoj formi da bi se obezbijedili dokumentovani i drugi dokazi, te pribavile izjave svjedoka u vezi sa istragom koju je eventualno pokrenula Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine. Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine može da započne istragu ili preduzme odgovarajuće mjere samostalno ili po uloženom prigovoru.

2. Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine je nadležna za provođenje odredbi ovog zakona i nadležna je da odluči da li su politička stranka ili drugo lice prekršili odredbe ovog zakona, kao i da izrekne sankcije bilo kojoj političkoj stranci zbog nepridržavanja navedenih odredbi ili da preduzme odgovarajuće administrativne mjere u okviru svoje opšte nadležnosti, u skladu sa zakonom.

3. Prije izricanja kazne ili preduzimanja administrativne mjere, Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine nastojće da postigne da politička stranka za koju je ustanovljeno da je prekršila odredbe ovog zakona, dobrovoljno otkloni uočene nedostatke, ako su oni otklonjivi.

Član 14.

Finansijska kontrola političkih stranaka

1. Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine uspostavlja službu za reviziju finansiranja političkih stranaka (u daljem tekstu Služba za reviziju), koja pregleda i kontroliše finansijske izvještaje koje podnesu političke stranke i vrši reviziju finansiranja političkih stranaka u skladu sa ovim zakonom..

2. Revizija finansijskih izvještaja političke stranke uključuje izvještaje iz državnog i entitetskog sjedišta (uključujući i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine) i najmanje dvije regionalne kancelarije koje izabere Služba za reviziju.

3. Ako nakon podnošenja stranci završnog pismenog izvještaja o reviziji nema prigovora, revizor službeno potvrđuje nalaze revizije. Ovom potvrdom se dokazuje da je stanje finansijskog poslovanja, nakon pravilno obavljene revizije i na osnovu knjiga i dokumenata političke stranke i informacija i dokaza koje su dostavili izvršni odbori, u skladu sa odredbama ovog zakona. Ako su uloženi prigovori, revizor mora da odbije da službeno potvrdi reviziju ili mora da je izmijeni u skladu sa prigovorom. U potvrdi koju daje revizor moraju da se navedu

imena regionalnih kancelarija u kojima je revizija izvršena.

4. Potvrda revizora mora da se priloži uz finansijski izvještaj koji se dostavlja i objavljuje u "Službenom glasniku BiH".

5. Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine osnivače službu za reviziju vodeći računa o profesionalnoj osposobljenosti revizora. Centralna izborna komisija će biti zadužena za zapošljavanje i smjenjivanje radnika u službi za reviziju.

6. U smislu prethodnog stava, lice koje je imenovano za revizora ne smije da bude član izvršnog odbora, član glavnog odbora stranke, imenovan za knjigovođu ili zaposlen u stranci čije je poslovanje predmet revizije, odnosno u nekoj od regionalnih kancelarija te stranke, odnosno lice koje je bilo u navedenom svojstvu u periodu od tri godine prije navedenog imenovanja.

7. U slučaju da služba za reviziju smatra da treba da se obavi detaljniji finansijski pregled da bi se obazbijedilo da knjigovodstveni izvještaj bude vjerodostojan, službi za reviziju omogućava se pristup prostorijama stranke. Ako se pristup prostorijama stranke uskrati, smatra se da navedena stranka nije dostavila finansijski izvještaj i Centralna izborna komisija joj uskraćuje pravo da se kandiduje na narednim izborima.

Član 15.

Uloga Centralne izborne komisije Bosne i Hercegovine

1. O svim nepravilnostima i kršenjima odredbi ovog zakona Služba za reviziju izvještava Centralnu izbornu komisiju BiH. U slučaju da politička stranka ne postupi prema odredbama ovog zakona, Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine je nadležna da izrekne novčanu kaznu u skladu sa Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine.

2. Ako je politička stranka dobila sredstva u iznosu koji premašuje najveći utvrđeni godišnji prihod iz člana 3. d) ili premašuje najveći utvrđeni iznos priloga iz člana 5. ili na način koji je zabranjen članom 8., Centralna izborna komisija političkoj stranci izriče novčanu kaznu čiji iznos ne prelazi trostruki iznos sume koja je dobivena na nezakonit način. Ovim članom se ovakva kazna dozvoljava i izriče čak i ako ukupan iznos novčane kazne prekoračuje deset hiljada konvertibilnih maraka (10.000 KM).

Član 16.

Uloga Apelacionog vijeća

Apelaciono vijeće ima nadležnost da razmotri žalbe na odluke Centralne izborne komisije Bosne i Hercegovine. Apelaciono vijeće je ovlašteno da izrekne novčane kazne u skladu sa Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine.

Član 17.

Dužnost podnošenja izvještaja Parlamentu

Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine je dužna da svake godine podnese izvještaj o pregledanom stanju finansijskog poslovanja Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine. Izvještaj se dijeli kao skupštinski štampani materijal.

Član 18.

Raspodjela sredstava od novčanih kazni

1. Sva sredstva od novčanih kazni koje izrekne Izborna komisija ili Apelaciono vijeće, kao i nezakonito prikupljanje priloga raspodjeljuju se na slijedeći način:

- a) 70 % iznosa dodjeljuje se na budžetsko finansiranje parlamentarnih grupa kako je predviđeno u članu 10;
- b) 30 % iznosa dodjeljuje se za finansiranje Izborne komisije Bosne i Hercegovine, Službe za reviziju finansijskog poslovanja i Apelacionog vijeća.

Član 19.

Prelazne odredbe

Dok postoji služba za finansijsko poslovanje (ZPP), političke stranke u svoj izvještaj o poslovanju iz člana 10. unose i spisak svih godišnjih finansijskih transakcija izvršenih putem službe za finansijsko poslovanje.

Član 20.

1. Politička stranka obavezna je da, najkasnije u roku od 90 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona Službi za reviziju dostavi podatke o svojoj imovini, i to razvrstane prema iznosu, vrsti i porijeklu te imovine.

2. U slučaju bilo kakve promjene u imovini, političke stranke dužne su u roku od 15 dana obavijestiti Centralnu izbornu komisiju BiH o toj promjeni.

Član 21a.

Ovlašćuju se ustavnopravne komisije oba doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine da, u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona, utvrde prečišćeni tekst Zakona o finansiranju političkih stranaka.

Član 22.

Stupanje na snagu

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH", a objavljuje se i u "Službenim novinama Federacije BiH", "Službenom glasniku Republike Srpske" i "Službenom glasniku Brčko Distrikta BiH".

6.6 Zakon o izborima

Propisi u vezi sa izborima kao što su vremenski rokovi, sastavljanje izbornih lista, itd. propisani su Zakonom o izborima. Svi stranački ogranci bi trebalo da budu upoznati sa tim zakonom.

6.6.1 Prilog: Izborni zakon Bosne i Hercegovine

Ovaj neslužbeni prečišćeni tekst sadrži tekst:

- Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 23/01),
- Odluku o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 7/02),
- Odluku o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 9/02),
- Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 20/02),
- Ispravka zakona o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 25/02),
- Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 4/04),
- Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 20/04),
- Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 25/05),
- Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 52/05),
- Ispravka zakona o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 65/05),
- Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 77/05),
- Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 11/06),
- Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 24/06),
- Zakon o usvajanju zakona o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 32/07),

- Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 33/08),
- Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 37/08) i
- Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 32/10).

IZBORNI ZAKON BOSNE I HERCEGOVINE⁶

POGLAVLJE 1

OSNOVNE ODREDBE

Član 1.1

Ovim Zakonom uređuje se izbor članova i delegata Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i članova Predsjedništva Bosne i Hercegovine, te utvrđuju principi koji važe za izbore na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini.

Član 1.1a

Pojedini izrazi korišteni u ovom Zakonu znače:

- 1) "Politički subjekt" podrazumijeva političku stranku, nezavisnog kandidata, koaliciju ili listu nezavisnih kandidata, ovjerenu za učešće na izborima u skladu s ovim zakonom.
- 2) "Izborna jedinica" podrazumijeva:
 - a) osnovnu izbornu jedinicu koja podrazumijeva općinu, grad Banju Luku, Brčko Distrikt BiH, gradsku izbornu jedinicu Grada Mostara i izborne jedinice gradskog područja Grada Mostara u kojoj se bira i konstituira ukupan broj predstavnika za određeni nivo vlasti i koje unutar sebe nemaju višečlane izborne jedinice,
 - b) kantonalnu izbornu jedinicu u kojoj se bira i konstituira ukupan broj predstavnika za određeni nivo vlasti i koje unutar sebe nemaju višečlane izborne jedinice,
 - c) entitetsku izbornu jedinicu u kojoj se bira i konstituira entitetski nivo vlasti, koje unutar sebe imaju višečlane izborne jedinice i
 - d) entitetsku izbornu jedinicu u kojoj se bira državni nivo vlasti.
- 3) "Višečlana izborna jedinica" podrazumijeva izbornu jedinicu u kojoj se bira više od jednog a manje od ukupnog broja predstavnika za određeni nivo vlasti.
- 4) "Izborni ciklus" podrazumijeva mandatni period koji se odnosi na određeni nivo vlasti.
- 5) "Izborni prag" podrazumijeva određen procent osvojenih glasova (važećih glasačkih listića) koji

mora osvojiti politički subjekt da bi stekao pravo učešća u raspodjeli mandata.

- 6) "Izborna kampanja" podrazumijeva radnje i postupke u periodu utvrđenom ovim Zakonom u kojem politički subjekt na zakonom utvrđen način upoznaje birače i javnost sa svojim programom i kandidatima za predstojeće izbore.
- 7) "Kompenzacijski mandati" podrazumijevaju mandate koji se raspodjeljuju na liste političkih stranaka ili koalicija prema broju dobivenih važećih glasova i služe da kompenziraju nedovoljnu proporcionalnost na nivou entiteta, a koja nastaje sabiranjem rezultata za pojedine višečlane izborne jedinice u entitetu."
- 8) "Pripadnik nacionalne manjine" podrazumijeva državljanina Bosne i Hercegovine koji ne pripada nijednom od tri konstitutivna naroda. Nacionalnu manjinu čine ljudi istog ili sličnog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne historije i drugih obilježja."
- 9) "Raseljeno lice" podrazumijeva državljanina Bosne i Hercegovine kojem je status raseljenog lica utvrdio nadležni organ uprave za pitanja raseljenih lica u skladu sa zakonom.
- 10) "Izbjeglo lice" podrazumijeva državljanina Bosne i Hercegovine koji ima biračko pravo i boravi u inozemstvu u statusu izbjeglog lica iz BiH.
- 11) "Parlamentarna stranka" podrazumijeva političku stranku koja je zastupljena u predstavničkim ili zakonodavnim organima vlasti.
- 12) "Izborni period" podrazumijeva period od dana raspisivanja izbora do dana potvrđivanja rezultata izbora.
- 13) "Izborna godina" je period koji se poklapa s kalendarskom godinom u kojoj je predviđeno održavanje izbora.
- 14) "Birač" je, u smislu ovog zakona, državljanin Bosne i Hercegovine koji je upisan u Centralni birački spisak.
- 15) "Glasač" je, u smislu ovog zakona, državljanin Bosne i Hercegovine koji je upisan u Centralni birački spisak i koji je ostvario aktivno biračko pravo.

Član 1.2

- (1) Sredstva za provođenje izbora su sredstva za materijalne troškove i sredstva za naknade za rad tijela za provođenje izbora.

⁶ Ovaj neslužbeni prečišćeni tekst preuzet je sa internet stranice Centralne izborne komisije Bosne i Hercegovine: www.izbori.ba. Neslužbeni prečišćeni tekst se koristi samo za internu upotrebu, i na isti se ne može pozivati prilikom službene upotrebe.

(2) Sredstva za materijalne troškove su sredstva za osiguranje vršenja ovlaštenja tijela za provođenje izbora iz člana 2.9 i člana 2.13 ovog Zakona i Odluke Centralne izborne komisije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Centralna izborna komisija BiH), kojom se utvrđuje nadležnost izbornih komisija entiteta, a u skladu s članom 2.21 ovog Zakona.

(3) Sredstva za naknade za rad tijela za provođenje izbora su sredstva utvrđena u članu 2.12 stav (9) i člana 2.19 stav (11) i (12) ovog Zakona.

Član 1.2a

(1) U budžetu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Budžet BiH) osiguravaju se sredstva za osiguranje vršenja ovlaštenja Centralne izborne komisije BiH iz člana 2.9 i člana 2.19 stav (12) ovog Zakona.

(2) U budžetu entiteta i kantona osiguravaju se sredstva za vršenje ovlaštenja izbornih tijela iz člana 2.21 ovog Zakona u skladu sa Odlukom Centralne izborne komisije BiH kojom se utvrđuje nadležnost ovih izbornih tijela, kao i nedostajuća sredstva za finansiranje obaveza iz stava (3) ovog člana.

(3) U budžetu općina i grada osiguravaju se sredstva za vršenje ovlaštenja općinskih izbornih komisija iz člana 2.13 i sredstva za naknade iz člana 2.12 stav (9) i člana 2.19 stav (11) ovog Zakona.

(4) U budžetu Brčko Distrikta BiH osiguravaju se sredstva za vršenje ovlaštenja izborne komisije Brčko Distrikta BiH i sredstva za naknade za rad izborne komisije i biračkih odbora Brčko Distrikta BiH u skladu sa Izbornim zakonom Brčko Distrikta BiH.

(5) Sredstvima za vršenje ovlaštenja i provedbu izbora samostalno raspolaže u okviru odobrenog budžeta izborna komisija iz stava (1), (2), (3) i (4) ovog člana, koja je ovlaštena odrediti način korištenja sredstava i provoditi nadzor nad njihovom raspodjelom i korištenjem.

(6) Sredstva za provođenje izbora, institucije iz stava (1), (2), (3) i (4) ovog člana moraju osigurati u roku od 15 dana od dana donošenja odluke Centralne izborne komisije BiH o raspisivanju izbora.

Član 1.2b

Kada načelniku općine, odnosno gradonačelniku, koji je neposredno izabran, prestane mandat u skladu sa zakonom, sredstva za provođenje novih izbora osigurati će se u budžetu općine, odnosno grada za koje se provodi izbor za načelnika općine, odnosno za gradonačelnika.

Član 1.3

Izbor članova svih organa vlasti vrši se na osnovu slobodnih izbora, općeg i jednakog biračkog prava direktno od birača tajnim glasanjem, osim ako ovim Zakonom nije drugačije određeno.

Član 1.3a

(1) Članovi predstavničkih tijela izabrani u skladu s ovim Zakonom, osim u slučajevima utvrđenim

članom 1.10 ovog Zakona, ne mogu se opozvati, a prava i dužnosti počinju im danom konstituiranja predstavničkih tijela.

(2) Mandat članova predstavničkih tijela izabranih na redovnim izborima traje četiri godine i teče od dana objavljivanja rezultata izbora u Službenom glasniku BiH.

(3) Izabrani nosilac mandata, izabran na neposrednim i posrednim izborima, dužan je da potpiše izjavu kojom odbija ili prihvata mandat na obrascu koji propisuje Centralna izborna komisija BiH.

Član 1.4

(1) Svaki državljanin Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: državljanin BiH) sa navršenih 18 godina života ima pravo da glasa i da bude biran (u daljem tekstu: biračko pravo), u skladu s odredbama ovog Zakona.

(2) Da bi ostvario svoje biračko pravo, državljanin mora biti upisan u Centralni birački spisak, u skladu s ovim Zakonom.

Član 1.5

(1) Državljanin BiH, koji imaju biračko pravo u skladu s ovim Zakonom, imaju pravo da glasaju lično u općini u kojoj imaju prebivalište.

(2) Državljanin BiH koji privremeno živi u inozemstvu i ima biračko pravo, ima pravo da glasa lično (dolaskom na odgovarajuće biračko mjesto u BiH ili u diplomatsko-konzularnom predstavništvu BiH u inozemstvu) ili poštom (slanjem glasačkog listića poštom) za općinu u kojoj je imao prebivalište prije odlaska u inozemstvo, ako u toj općini ima prijavljeno prebivalište u trenutku podnošenja prijave za glasanje van zemlje.

(3) Centralna izborna komisija BiH će posebnim propisom, u skladu s ovim Zakonom, regulirati kompletan postupak glasanja u diplomatsko-konzularnom predstavništvu BiH (postupak i rokove prijavljivanja za glasanje, imenovanje biračkih odbora, utvrđivanje broja i rasporeda biračkih mjesta i postupak provođenja izbora).

(4) Centralna izborna komisija BiH utvrdit će broj i raspored biračkih mjesta u diplomatsko-konzularnim predstavništvima BiH prema kriterijima iz člana 5.2 ovoga Zakona.

(5) Centralna izborna komisija BiH imenovat će biračke odbore za glasanje u diplomatsko-konzularnim predstavništvima BiH, tako da se u svakom biračkom odboru osigura zastupljenost članova iz svakog konstitutivnog naroda.

Član 1.6

(1) Nijedno lice koje je na izdržavanju kazne izrečene od Međunarodnog suda za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju, i nijedno lice koje je pod optužnicom Suda, a koje se nije povinovalo naredbi da se pojavi pred Sudom, ne može biti upisano u Centralni birački spisak, niti može biti kandidat (pojam kandidata u smislu ovog zakona odnosi se na lica oba spola), niti imati bilo koju imenovanu, izbornu ni drugu javnu funkciju na teritoriji Bosne i Hercegovine.

(2) Sve dok neka politička stranka ili koalicija ima na funkciji ili položaju u političkoj stranci lice iz

stava (1) ovog člana, smatrat će se da ne ispunjava uslove za sudjelovanje na izborima.

Član 1.7

Nijedno lice koje je na izdržavanju kazne koju je izrekao Sud Bosne i Hercegovine, sud Republike Srpske ili sud Federacije Bosne i Hercegovine i sud Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ili koje se nije povinovalo naredbi da se pojavi pred Sudom Bosne i Hercegovine, sudom Republike Srpske ili sudom Federacije Bosne i Hercegovine i sudom Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine zbog ozbiljnih povreda humanitarnog prava, a Međunarodni sud za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju razmatrao je njegov dospije prije hapšenja utvrdio da zadovoljava međunarodne pravne standarde, ne može biti upisano u Centralni birački spisak, niti može biti kandidat, niti imati bilo koju imenovanu, izbornu ni drugu javnu funkciju na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Član 1.7a

Nijedno lice koje je na izdržavanju kazne koju je izrekao sud druge zemlje ili lice koje se nije povinovalo naredbi da se pojavi pred sudom druge zemlje zbog ozbiljnih povreda humanitarnog prava, a Međunarodni sud za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju razmatrao je njegov dosije prije hapšenja i utvrdio da zadovoljava međunarodne pravne standarde, ne može biti upisano u Centralni birački spisak, niti može biti kandidat, niti imati bilo koju imenovanu, izbornu ni drugu javnu dužnost na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Član 1.8

(1) Sudije redovnih i ustavnih sudova, tužioc i njihovi zamjenici, pravobranioци i njihovi zamjenici, ombudsmeni i njihovi zamjenici, članovi sudova/domova/vijeća za ljudska prava, notari policijski službenici, državni službenici, pripadnici Oružanih snaga BiH, pripadnici Obavještajno-sigurnosne agencije BiH, kao i diplomatski i konzularni predstavnici BiH u inozemstvu, koji imaju diplomatski status u skladu s Bečkom konvencijom o diplomatskim odnosima (iz 1961.godine), mogu se kandidirati za javnu izbornu dužnost samo ako prethodno podnesu ostavku na taj položaj ili postupe u skladu sa zakonima koji reguliraju njihov status.

(2) Ako delegat u Domu naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine istovremeno ima mandat člana Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, Narodne skupštine Republike Srpske ili kantonalne skupštine, dužan je u roku od tri dana u pisanom obliku obavijestiti Centralnu izbornu komisiju BiH za koji se mandat odlučio, čime mu drugi mandati koje ima prestaju.

(3) Ako delegat u Domu naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine stekne pravo na mandat u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Predstavničkom domu Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, Narodnoj skupštini Republike Srpske ili kantonalnoj skupštini u skladu sa članom 9.10 ovog Zakona, a u pisanom obliku u roku od tri dana ne obavijestiti Centralnu izbornu komisiju BiH o odricanju tog prava, mandat mu neće biti dodijeljen, već će biti dodijeljen slijedećem kvalificiranom kandidatu s liste iste izborne jedinice u skladu sa članom 9.8

stava (2) ovog Zakona. Ako se nakon upita Centralne izborne komisije BiH delegat odluči za korištenje tog prava, prestaje mu mandat delegata u Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH.

(4) Jedno lice može obavljati najviše jednu neposredno izabranu javnu dužnost ili najviše jednu neposredno i jednu posredno izabranu dužnost, osim ako ovim Zakonom nije drugačije regulirano. Nespojivo je istovremeno vršenje ovih funkcija sa vršenjem funkcija u izvršnim organima vlasti. Također je nespojivo istovremeno vršenje više od jedne funkcije u izvršnim organima vlasti.

(5) Jedno lice ne može istovremeno vršiti javnu izabranu funkciju u Bosni i Hercegovini i javnu izabranu ili politički imenovanu funkciju u drugoj državi. Nosilac izborne ili politički imenovane funkcije u drugoj državi dužan je, u roku od 48 sati nakon potvrde njegovog mandata u Bosni i Hercegovini, vratiti jedan od ova dva mandata. Nosilac javne izborne funkcije u Bosni i Hercegovini, koji je izabran ili imenovan na politički imenovanu funkciju u drugoj državi, dužan je u roku od 48 sati od izbora ili imenovanja u drugoj državi, vratiti mandat u Bosni i Hercegovini.

(6) Pod izvršnom funkcijom, u smislu ovog člana, podrazumijeva se Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, predsjednik i potpredsjednici Federacije Bosne i Hercegovine, predsjednik i potpredsjednici Republike Srpske, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, uključujući premijera, Vlada Republike Srpske, uključujući predsjednika Vlade, Vlada Brčko Distrikta BiH, kantonalna vlada, gradonačelnik, zamjenik gradonačelnika, gradska vlada, načelnik općine, zamjenik načelnika općine, rukovodeći službenici koje je imenovao načelnik općine, te ostale izvršne funkcije utvrđene zakonom.

Član 1.9

(1) Mandat pripada izabranom nosiocu mandata, a ne političkoj stranci, koaliciji ili listi nezavisnih kandidata koja ga je predložila na kandidatskoj listi. Mandat ne može prestati osim u zakonom predviđenim slučajevima.

(2) Ukoliko izabrani nosilac mandata, u toku trajanja mandata, istupi iz političke stranke, koalicije ili liste nezavisnih kandidata koja je učestvovala na izborima i na čijoj je kandidatskoj listi bio izabrani nosilac mandata, postaje samostalni vijećnik/odbornik, odnosno poslanik/zastupnik.

Član 1.10

(1) Izabranom članu organa vlasti na svim nivoima prestaje mandat prije isteka vremena na koje je izabran:

1. danom podnošenja ostavke;
2. ako je opozvan u skladu sa zakonom;
3. danom smrti;
4. danom pravosnažnosti sudske presude kojom je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od šest mjeseci ili duže;

5. danom pravosnažnosti sudske odluke kojom je lišen poslovne sposobnosti (proglašen mentalno nesposobnim);
6. danom kada je izabran ili imenovan na funkciju čije je vršenje nespojivo sa funkcijom izabranog člana određenog organa, kao što je predviđeno zakonom;
7. ako odjavi prebivalište sa područja izborne jedinice u kojoj je upisan u Centralni birački spisak da glasa i u kojoj je izabran, istekom roka od šest mjeseci od dana odjave prebivališta, ili
8. ako iz razloga utvrđenih zakonom izgubi pravo da bude biran.

(2) Izabranom članu organa vlasti na bilo kom nivou prestaje mandat danom nastupanja nekog od razloga za prestanak mandata utvrđenih zakonom. Centralna izborna komisija BiH donosi odluku o prestanku mandata izabranom članu organa vlasti u roku koji ne može biti duži od 15 dana od dana kada su nastupili razlozi za prestanak mandata, odnosno od saznanja o razlogu za prestanak mandata i o tome obavještava organ vlasti u kojem je izabrani član imao mandat.

(3) Ako član podnese ostavku, dužan je da je podnese na obrascu koji utvrdi Centralna izborna komisija BiH.

Član 1.11

Kandidati svih političkih stranaka, koalicija, liste nezavisnih kandidata, kao i nezavisni kandidati i drugi učesnici u izbornom procesu, imaju potpunu slobodu da tokom izborne kampanje vrše izborne aktivnosti na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine. Nadležni organi osigurat će slobodu kretanja kandidata, pristalica i birača tokom cijelog izbornog procesa.

Član 1.12

Nadležni organi na svim nivoima vlasti ne smiju diskriminirati lica zbog pripadnosti nekoj političkoj stranci ili koaliciji, ili zbog davanja podrške nezavisnom kandidatu ili listi nezavisnih kandidata.

Član 1.13

Prijava za ovjeru za učestvovanje na izborima uključuje izjavu, potpisanu od predsjednika političke stranke, koalicije ili nezavisnog kandidata, da će se ta politička stranka, koalicija ili nezavisni kandidat u svojim aktivnostima pridržavati Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.

Član 1.14

(1) Izbori na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini održavaju se prve nedjelje u oktobru, osim ako se ovaj datum ne podudara s obilježavanjem vjerskog praznika jednog od konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine. Izbore koje nije moguće održati prve nedjelje u oktobru, zbog podudaranja s vjerskim praznikom, Centralna izborna komisija BiH zakazuje za nedjelju nakon prve nedjelje u oktobru koja se ne podudara sa vjerskim praznikom.

(2) Centralna izborna komisija BiH raspisuje izbore u skladu s ovim Zakonom, obavještava sve nadležne organe na svim nivoima vlasti i javnost o datumu održavanja izbora najmanje 150 dana prije

održavanja izbora, osim ako odredbama Poglavlja 14. ovog Zakona nije drugačije određeno.

(3) Centralna izborna komisija BiH objavljuje datume izbora za sve nivoe vlasti u "Službenom glasniku BiH", u službenim glasilima entiteta i "Službenom glasniku Brčko Distrikta BiH" i sredstvima javnog informiranja.

POGLAVLJE 2

ORGANI ZA PROVEDBU IZBORA

Član 2.1

(1) Organi nadležni za provedbu izbora su izborne komisije i birački odbori.

(2) Izborne komisije i birački odbori nezavisni su i nepristrasni u svom radu. Član izborne komisije ili biračkog odbora neće učestvovati u donošenju odluke kada taj član ili član njegove uže porodice ima lični ili finansijski interes, ili ako postoji drugi sukob interesa, koji može dovesti u sumnju njegovu sposobnost da djeluje nepristrasno. Članovima uže porodice smatraju se članovi porodice u smislu člana 15.7 stav (2) ovog Zakona.

(3) Svi organi vlasti na svim nivoima i dužnosnici u Bosni i Hercegovini i diplomatsko-konzularnim predstavništvima BiH obavezni su pomagati organima nadležnim za provedbu izbora.

Član 2.2

(1) Član izborne komisije i biračkog odbora je lice sa pravom glasa.

(2) Član izborne komisije i biračkog odbora je lice sa odgovarajućom stručnošću i iskustvom u provedbi izbora.

(3) Centralna izborna komisija BiH utvrđuje koje su kvalifikacije potrebne za člana izborne komisije i biračkog odbora u smislu iz stava (2) ovog člana.

(4) U sastavu općinske izborne komisije i biračkog odbora nastojat će se osigurati da broj članova manje zastupljenog spola bude najmanje 1/3 od ukupnog broja članova.

(5) Članovi organa za provođenje izbora su obavezni stalno se obučavati tokom vršenja mandata u skladu sa planom i programom edukacije koje donosi Centralna izborna komisija BiH.

(6) Ukoliko član izborne komisije i biračkog odbora u toku mandata ne prisustvuje obuci iz stava (5) ovog člana, bit će razriješen dužnosti.

Član 2.3

(1) Za člana izborne komisije ili biračkog odbora ne može biti imenovano lice:

1. koje se ne može kandidirati u smislu odredbi članova 1.6, 1.7 i 1.7a ovog Zakona;
2. koje je član najvišeg izvršno-političkog organa političke stranke ili koalicije (predsjednik, potpredsjednik, generalni sekretar ili član izvršnog odbora ili glavnog odbora);
3. koje je nosilac izabranog mandata ili je član izvršnog organa vlasti, osim u slučajevima predviđenim članom 2.12 stav (4) ovog Zakona;

4. koje je kandidat za izbore za bilo koji nivo vlasti; i

5. kojem je izrečena kazna za radnju koja predstavlja težu povredu izbornih zakona ili propisa za koju je lično odgovorno, u posljednje četiri godine, računajući od dana pravosnažnosti odluke.

(2) Centralna izborna komisija BiH odlučit će da li težina povrede ili lična odgovornost u smislu tačke 5. ovog člana čine lice nepodobnim da bude član izborne komisije ili biračkog odbora.

Član 2.4

(1) Član izborne komisije imenuje se na sedam godina.

(2) Član biračkog odbora imenuje se za svake izbore.

Član 2.5

(1) Centralna izborna komisija BiH sastoji se od sedam članova: dva iz reda Hrvata, dva iz reda Bošnjaka, dva iz reda Srba i jedan iz reda ostalih.

(2) Kandidate za Centralnu izbornu komisiju BiH zajednički predlažu članovi komisije za izbor i imenovanje. Kandidati za Centralnu izbornu komisiju BiH bit će pravni stručnjaci sa iskustvom u provedbi izbora i/ili izborni stručnjaci, i ne mogu obavljati dužnost u organima stranke, udruženja ili fondacija koje su organizaciono ili finansijski povezane sa strankom, niti mogu biti uključeni u bilo kakvu stranačku aktivnost.

(3) Komisija za izbor i imenovanje ima sedam članova od kojih dva imenuje predsjednik Visokog sudskog i tužilačkog vijeća iz reda članova Vijeća, tri imenuje Administrativna komisija Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine iz reda članova Komisije iz Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i dva imenuje predsjednik Centralne izborne komisije BiH iz reda članova Centralne izborne komisije BiH.

(4) U komisiji za izbor i imenovanje moraju biti zastupljeni konstitutivni narodi, dva Bošnjaka, dva Srbina i dva Hrvata i jedan iz reda ostalih.

(5) Komisija za izbor i imenovanje sastaje se radi odlučivanja o pitanjima imenovanja koja se reguliraju ovim zakonom. Postupak oglašavanja i utvrđivanja prijedloga kandidata provodi se u skladu sa poslovníkom koji donosi komisija za izbor i imenovanje. Odluka o listi kandidata za Centralnu izbornu komisiju BiH donosi se dvotrećinskom većinom glasova.

(6) U skladu sa svojom procedurom, Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine imenuje članove Centralne izborne komisije BiH sa liste kandidata. Ako se ova lista ne dostavi Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u roku od 30 dana prije isteka mandata članova Centralne izborne komisije BiH, Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine predlaže i imenuje članove Centralne izborne komisije BiH.

(7) Komisija za izbor i imenovanje dužna je dostaviti listu kandidata Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

najkasnije 30 dana prije isteka mandata članova Centralne izborne komisije BiH.

(8) U slučaju da član Centralne izborne komisije BiH ne može obavljati funkciju, iz razloga utvrđenih članom 2.15 ovog Zakona, Centralna izborna komisija BiH obavještava Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u tom slučaju imenuje novog člana iz reda istog konstitutivnog naroda, uključujući i ostale, iz kojeg je bio prethodni član. Novi član imenuje se sa kandidatske liste koju je dostavila komisija za izbor i imenovanje.

(9) U slučaju da Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH ne provede postupak iz stava (6) ovog člana članovi Centralne izborne komisije BiH nastaviti će obavljati svoju dužnost do imenovanja novih članova Centralne izborne komisije BiH.

(10) Sredstva za troškove objave javnog konkursa osiguravaju se u budžetu Centralne izborne komisije BiH.

Član 2.6

Predsjednik Centralne izborne komisije BiH bira se iz reda članova Centralne izborne komisije BiH. Po jedan član Centralne izborne komisije BiH iz reda Hrvata, Bošnjaka, Srba, i član iz reda ostalih obavljat će funkciju predsjednika Centralne izborne komisije BiH po principu rotacije i to jedanput u sedam godina u trajanju od 21 mjesec.

Član 2.6a

(1) Član Centralne izborne komisije BiH prava iz radnog odnosa ostvaruje u Centralnoj izornoj komisiji BiH u skladu sa zakonom.

(2) Akt o izboru i stupanju na funkciju i prestanku funkcije člana Centralne izborne komisije BiH donosi Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH.

(3) Član Centralne izborne komisije BiH ima pravo na platu i druga primanja koja proizlaze iz statusa radnog odnosa u visini koja je utvrđena Zakonom o plaćama i naknadama u institucijama BiH.

Član 2.7

Centralna izborna komisija BiH donosi propise kojima uređuje svoj način rada, uključujući i izbor predsjednika.

Član 2.8

(1) Za postupke izvršene u okviru dužnosti i obaveza, a koje su utvrđene ovim i drugim zakonima, članovi Centralne izborne komisije BiH neće biti krivično i građanski odgovorni.

(2) Na imunitet iz stava (1) ovog člana, članovi Centralne izborne komisije BiH mogu se pozvati u bilo koje vrijeme za postupke izvršene u okviru njihovih dužnosti i obaveza u Centralnoj izornoj komisiji BiH, ali se on ne može smatrati opštom preprekom za krivično gonjenje ili pokretanje parničnog postupka.

Član 2.9

Centralna izborna komisija BiH je nezavisan organ koji podnosi izvještaj neposredno Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine i čije ovlasti iz nje proizlaze. Centralna izborna komisija BiH:

1. koordinira, nadgleda i regulira zakonitost rada svih izbornih komisija i biračkih odbora u skladu s ovim Zakonom;
2. donosi administrativne propise za provedbu ovog Zakona;
- 2.a donosi odluku o održavanju neposrednih izbora u Bosni i Hercegovini, propisanih ovim Zakonom;
3. predlaže budžet za Centralnu izbornu komisiju BiH, i podnosi izvještaj o izvršenju budžeta;
4. odgovorna je za tačnost, ažurnost i ukupni integritet Centralnog biračkog spiska za teritoriju Bosne i Hercegovine;
- 4.a. osigurava statističke evidencije razvrstane po spolu, starosti, razvrstani po izbornim jedinicama za svaki dio izbornog procesa;
5. ovjerava političke stranke, koalicije, liste nezavisnih kandidata i nezavisne kandidate za učešće na svim nivoima neposrednih izbora u Bosni i Hercegovini;
6. potvrđuje i ovjerava kandidatske liste i kandidate za sve nivoe neposrednih i posrednih izbora u Bosni i Hercegovini obuhvaćenih ovim Zakonom;
7. odgovorna je za pravovremeno štampanje, distribuciju i sigurnost glasačkih listića i obrazaca za neposredne izbore na svim nivoima u Bosni i Hercegovini;
8. utvrđuje sadržaj i formu glasačkih listića za sve nivoe neposrednih izbora u Bosni i Hercegovini;
9. utvrđuje i potvrđuje rezultate svih neposrednih i posrednih izbora obuhvaćenih ovim Zakonom, ovjerava da su ti izbori provedeni u skladu sa ovim Zakonom i objavljuje rezultate svih neposrednih i posrednih izbora obuhvaćenih ovim Zakonom;
10. izdaje uvjerenje licima koja su dobila mandat na svim nivoima neposrednih i posrednih izbora u Bosni i Hercegovini obuhvaćenih ovim Zakonom;
11. obavještava izbornu komisiju ili birački odbor ili bilo koje drugo tijelo nadležno za provođenje izbora da ne postupaju u skladu s odredbama ovog Zakona, ili da ih krše, i nadležnom organu nalaže poduzimanje odgovarajućih mjera;
12. objavljuje u službenim glasilima i sredstvima javnog informiranja u Bosni i Hercegovini i van nje, poslovnike, propise i izborne rezultate neposrednih i posrednih izbora u Bosni i Hercegovini obuhvaćenih ovim Zakonom, informacije za birače, te ostale informacije neophodne za provedbu ovog zakona i svih izbornih zakona;
13. obavlja sve izborne aktivnosti za izbor članova Predsjedništva Bosne i Hercegovine i članova Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine;
14. donosi odluku o prestanku mandata izabranog zvaničnika na svim nivoima neposrednih i posrednih izbora u Bosni i Hercegovini obuhvaćenih ovim Zakonom, a vodi

i prethodni postupak, gdje je potrebno, o utvrđivanju činjeničnog stanja (u slučaju kada je izabrani zvaničnik podnio ostavku, da je to učinio svojom voljom);

15. provjerava odluku nadležnog organa o prestanku mandata izabranog zvaničnika opozivom, kako bi se osiguralo da je mandat izabranog zvaničnika prestao u skladu s ovim Zakonom,;

16. podnosi godišnji izvještaj Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine o provođenju izbora u Bosni i Hercegovini, provedbi ovog Zakona i inicira izmjene ovog Zakona; i

17. obavlja sve druge poslove utvrđene zakonom.

Član 2.10

Centralna izborna komisija BiH će poništiti izbore u izornoj jedinici ili na nekom biračkom mjestu, ako ustanovi da je za vrijeme glasanja ili brojanja glasačkih listića došlo do nepravilnosti koje mogu utjecati na rezultate izbora.

Član 2.11

(1) Administrativno-tehničke i stručne poslove za Centralnu izbornu komisiju BiH obavlja Sekretarijat Centralne izborne komisije BiH kojeg osniva Centralna izborna komisija BiH.

(2) Sekretarijat Centralne izborne komisije BiH ima generalnog sekretara kojeg imenuje Centralna izborna komisija BiH po postupku i na način utvrđen zakonom.

(3) Centralna izborna komisija BiH donosi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji Sekretarijata Centralne izborne komisije BiH na prijedlog generalnog sekretara, uz prethodnu suglasnost Vijeća ministara BiH.

Član 2.12

(1) Općinska izborna komisija sastoji se od tri, pet ili sedam članova. Općinska izborna komisija može imati sekretara općinske izborne komisije za obavljanje administrativno-tehničkih poslova.

(2) Centralna izborna komisija BiH utvrđuje broj članova općinske izborne komisije prema broju birača upisanih u Centralni birački spisak i veličini općine.

(3) Centralna izborna komisija BiH može koristiti druge kriterije pri utvrđivanju broja članova općinske izborne komisije.

(4) Član općinske izborne komisije može biti predsjednik ili sudija redovnog suda, sekretar općinskog vijeća, odnosno skupštine općine i gradskog vijeća, lica profesionalno zaposlena u općinskim organima uprave i druga lica, ako ispunjavaju uslove određene članom 2.2 ovog Zakona, a nemaju smetnji iz člana 2.3 ovog Zakona.

(5) Članove općinske izborne komisije imenuje općinsko vijeće, odnosno skupština općine, uz suglasnost Centralne izborne komisije BiH, na osnovu javnog oglasa po proceduri koju utvrđuje Centralna izborna komisija BiH posebnim propisom.

(6) Članove općinske izborne komisije razrješava općinsko vijeće, odnosno skupština općine, uz suglasnost Centralne izborne komisije BiH.

(7) Član općinske izborne komisije ne može biti zastupnik, odnosno punomoćnik političkog subjekta koji učestvuje na izborima, niti lice koje je pravosnažnom sudskom presudom osuđeno na kaznu zatvora u trajanju od šest mjeseci ili duže.

(8) Općinsko vijeće, odnosno skupština općine imenuje predsjednika iz reda članova općinske izborne komisije iz stava (5) ovog člana, uz suglasnost Centralne izborne komisije BiH.

(9) Članovi izbornih komisija osnovne izborne jedinice imaju pravo na stalnu mjesečnu naknadu za svoj rad. Visinu naknade utvrđuje Centralna izborna komisija BiH svojim propisom, tako da se u izbornom periodu ona isplaćuje najviše u visini isplaćenog paušala odbornika, odnosno vijećnika u toj osnovnoj izbornoj jedinici, a izvan izbornog perioda 30% od tog iznosa.

Član 2.13

Općinska izborna komisija:

1. nadgleda i kontrolira rad Centra za birački spisak iz člana 3.8 ovog Zakona;
2. određuje biračka mjesta na području općine za glasanje na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini;
3. provodi postupak imenovanja, imenuje i obučava članove biračkog odbora;
4. brine o sigurnosti i dostavi biračkim odborima izbornog materijala za glasanje na svim nivoima izbora u Bosni i Hercegovini;
5. obavještava birače o svim informacijama neophodnim za provedbu izbora, u skladu sa propisima Centralne izborne komisije BiH;
6. odgovorna je za uređenje biračkog mjesta i druge tehničke pripreme za izbore;
7. odgovorna je za pravilno brojanje glasačkih listića na biračkim mjestima i u općinskim centrima za brojanje;
8. objedinjuje rezultate izbora sa svih biračkih mjesta u općini, posebno za svaki organ za koji je vršen izbor, i dostavlja ih Centralnoj izbornoj komisiji BiH i
9. obavlja druge poslove u skladu sa zakonom i propisima Centralne izborne komisije BiH.

Član 2.14

(1) Sastav izborne komisije je multietničan, tako da odražava zastupljenost konstitutivnih naroda, uključujući i ostale, u izbornoj jedinici za koju se organ nadležan za provođenje izbora osniva, vodeći računa o posljednjem popisu stanovništva provedenom na državnom nivou. Sastav izborne komisije će, u pravilu, odražavati ravnopravnu zastupljenost spolova.

(2) Ako sastav izborne komisije ne bude u skladu sa stavom (1) ovog člana, Centralna izborna komisija BiH poništiti će imenovanje članova i o tome izvjestiti organ nadležan za imenovanje. Organ nadležan za imenovanje će u roku od 15 dana od dana donošenja odluke Centralne izborne komisije BiH izvršiti ponovno imenovanje organa, u skladu sa kriterijem iz stava (1) ovog člana.

(3) Ako izborna komisija ponovo ne bude odgovarajućeg sastava, Centralna izborna komisija BiH imenuje članove izborne komisije u skladu sa stavom (1) ovog člana.

Član 2.15

(1) U slučaju da član izborne komisije podnese ostavku, umre, bude spriječen obavljati funkciju, bude smijenjen sa funkcije člana komisije ili ne može biti član izborne komisije ili biračkog odbora u smislu člana 2.3 ovog Zakona, novi član tog organa imenuje se na način i postupkom kako je imenovan prethodni član.

(2) Imenovanje novog člana općinske izborne komisije vrši se u roku koji ne može biti duži od 30 dana od dana prestanka mandata prethodnog člana, a u izbornom periodu općinsko vijeće, odnosno skupština općine imenuje zamjenskog člana općinske izborne komisije, bez provođenja postupka izbora propisanog u članu 2.12 stav (5) ovog zakona, najkasnije u roku od sedam dana od dana prestanka mandata iz stava (1) ovog člana.

(3) Mandat zamjenskog člana iz stava (2) ovog člana traje do povratka redovnog člana, odnosno do izbora novog člana po postupku propisanom članom 2.12 stav (5) ovog zakona.

(4) Ukoliko članu izborne komisije mandat ističe u izbornom periodu, mandat mu se produžava do isteka izbornog perioda, odnosno do potvrđivanja rezultata izbora, nakon čega će se izvršiti imenovanje novog člana izborne komisije po postupku propisanom u ovom zakonu.

Član 2.16

(1) Ako je član općinske izborne komisije duže odsutan iz neopravdanih razloga, onemogućava rad komisije ili krši odredbe ovog zakona ili druge propise, općinsko vijeće/skupština općine uz prethodno pribavljenu suglasnost Centralne izborne komisije BiH odnosno Centralna izborna komisija BiH može smijeniti tog člana. U skladu s članom 2.12 stav (5) ovog Zakona, imenovat će se novi član općinske izborne komisije.

(2) Ako je član općinske izborne komisije duže odsutan iz opravdanih razloga, u skladu s članom 2.12 stav (5) ovog Zakona, imenovat će se novi član općinske izborne komisije koji će za vrijeme odsustva zamjenjivati imenovanog člana općinske izborne komisije.

(3) Kao opravdani razlozi odsustva iz stava (2) ovog člana podrazumijevaju se bolest, školovanje, stručno usavršavanje kao i drugi razlozi koje cijeni organ nadležan za imenovanje općinske izborne komisije.

Član 2.17

Sjednice izbornih komisija su javne, osim ako nije drugačije određeno propisima Centralne izborne komisije BiH. Izborna komisija dužna je osigurati da javnost bude blagovremeno obaviještena o održavanju njenih sjednica.

Član 2.18

(1) Izborne komisije i birački odbori, osim Centralne izborne komisije BiH, donose odluke natpolovičnom većinom od ukupnog broja članova, osim ako ovim zakonom nije drugačije određeno.

(2) Centralna izborna komisija BiH donosi odluke dvotrećinskom većinom od ukupnog broja članova, osim ako ovim Zakonom nije drugačije određeno. Ako se odluka ne može donijeti dvotrećinskom većinom od ukupnog broja članova na prvom sastanku, na drugom sastanku odluka se donosi većinom glasova.

Član 2.19

(1) Birački odbor sastoji se od tri ili pet članova od kojih je jedan predsjednik.

(2) Predsjednik i članovi biračkog odbora imaju zamjenike.

(3) Predsjednika i članove biračkog odbora kao i njihove zamjenike imenuje općinska izborna komisija najkasnije u roku od 30 dana prije dana održavanja izbora.

(4) Na odluku općinske izborne komisije o imenovanju predsjednika, članova biračkih odbora i njihovih zamjenika može se uložiti prigovor općinskoj izbornoj komisiji. Na odluku općinske izborne komisije, kojom je odlučeno o prigovoru, može se uložiti žalba Centralnoj izbornoj komisiji BiH.

(5) Politička stranka koja je članica koalicije ili nezavisni kandidat koji je član liste nezavisnih kandidata nema pravo u toj izbornoj jedinici samostalnog učešća u postupku žrijebanja i imenovanja za članove biračkog odbora.

(6) Politička stranka koja je članica više ovjerenih koalicija za različite organe vlasti ima pravo učešća u postupku žrijebanja u sklopu koalicije koja je ovjerena za najviši organ koji uključuje izborne jedinice nižeg organa vlasti.

(7) Ako općinska izborna komisija ne imenuje članove biračkog odbora i njihove zamjenike u skladu sa stavom (3) ovog člana, članove biračkog odbora i njihove zamjenike imenovat će Centralna izborna komisija BiH.

(8) Politički subjekt u toj izbornoj jedinici koji ima ovjerenu kandidatsku listu ili kandidata za učešće na izborima u skladu s ovim zakonom ima pravo da učestvuje u postupku žrijebanja za dodjelu mjesta u biračkom odboru.

(9) Postupak žrijebanja iz stava (8) ovog člana obavlja općinska izborna komisija u roku koji ne smije biti kraći od 60 dana prije dana održavanja izbora.

(10) Nakon izvršenog žrijebanja, a najkasnije u roku od sedam dana, politički subjekt koji je učestvovao u žrijebanju dostavit će općinskoj izbornoj komisiji imena kandidata za članove biračkog odbora u kojem su osvojili mjesto putem žrijeba.

(11) Ako politički subjekt ne dostavi imena kandidata za članove biračkog odbora u roku iz stava (10) ovog člana, to će se smatrati odustajanjem od dodijeljenog mjesta u biračkom odboru, ili je broj kandidata za članove biračkog odbora koje je predložila ovjerena politička stranka manji od broja članova biračkog odbora, općinska izborna komisija samostalno će imenovati članove biračkog odbora, vodeći računa o multietničkom sastavu biračkog odbora, gdje je to moguće.

(12) Postupak žrijebanja provodi se u skladu sa obaveznim uputstvom koje donosi Centralna izborna komisija BiH.

(13) Samo jedan predstavnik jednog političkog subjekta može biti u sastavu jednog biračkog odbora.

(14) Kandidati koji su imenovani za predsjednike i zamjenike predsjednika biračkih odbora obavezni su da pohađaju obuku za rad u biračkom odboru koju organizira općinska izborna komisija. Općinska izborna komisija će, nakon izvršene provjere znanja, uspješnim predsjednicima i njihovim zamjenicima dodijeliti certifikate.

(15) Predsjednici i zamjenici predsjednika biračkih odbora koji su dobili certifikat dužni su učestvovati u obuci članova biračkih odbora, koju organizira općinska izborna komisija. Općinska izborna komisija će, nakon izvršene provjere znanja, uspješnim članovima biračkih odbora i njihovim zamjenicima također dodijeliti certifikate.

(16) Članovi biračkih odbora imaju pravo na naknadu za svoj rad. Odluku o visini ove naknade donosi općinska izborna komisija.

(17) Za provođenje općih izbora odluku o visini naknade za rad članova biračkih odbora donosi Centralna izborna komisija BiH.

Član 2.20

(1) Birački odbor neposredno rukovodi radom biračkog mjesta, osigurava pravilnost i tajnost glasanja i evidentira rezultate glasanja na biračkom mjestu.

(2) Predsjednik biračkog odbora osigurava da se proces glasanja na biračkom mjestu odvija nesmetano, u skladu s odredbama Poglavlja 5. i 7. ovog Zakona.

Član 2.21

(1) Izborne komisije entiteta formiraju se prema zakonu entiteta, a u skladu s ovim zakonom. Njihovu nadležnost utvrđuje Centralna izborna komisija BiH u skladu s ovim Zakonom.

(2) Način izbora i sastav svih drugih izbornih komisija utvrđuje se zakonom entiteta, a u skladu s odredbama ovog Zakona.

POGLAVLJE 3

BIRAČKI SPISAK

Član 3.1

(1) Centralni birački spisak je evidencija o državljanima BiH koji imaju biračko pravo u skladu sa ovim zakonom i formira se, vodi i koristi za potrebe organizacije i provođenja izbora u skladu sa zakonom, za provođenje referenduma, za provođenje opoziva izabranog funkcionera i izbore organa lokalne samouprave u skladu sa zakonom.

(2) Centralni birački spisak i izvod iz Centralnog biračkog spiska su javni.

(3) Pravo uvida u Centralni birački spisak ostvaruje se u skladu sa ovim Zakonom.

(4) Političkim subjektima koji su ovjereni za učešće na izborima i kojima je ovjerena kandidatska lista za učešće na izborima u skladu sa ovim Zakonom

osigurat se, na njihov zahtjev, izvod iz Centralnog biračkog spiska za nivo vlasti odnosno izbornu jedinicu u kojoj učestvuju na izborima, u elektronskoj formi ili u ispisu.

Član 3.2

(1) Centralni birački spisak je jedinstven, stalan i redovno se ažurira.

(2) U Centralni birački spisak upisuju se državljani BiH:

- a) koji su navršili 18 godina;
- b) koji će na dan održavanja izbora navršiti 18 godina;
- c) koji imaju biračko pravo u skladu sa ovim Zakonom, a žive privremeno u inostranstvu i
- d) koji imaju biračko pravo u skladu sa članom 20.8 stav (6) ovog Zakona.

(3) Centralni birački spisak ne sadrži imena državljana BiH koji su pravosnažnom odlukom nadležnog organa lišeni potpune poslovne sposobnosti. Ako je ovakvo lice upisano, brisat će se iz Centralnog biračkog spiska, a ako se licu pravosnažnom odlukom nadležnog organa vrati poslovna sposobnost, bit će upisano u Centralni birački spisak.

Član 3.3

Centralni birački spisak sačinjava se i vodi na osnovu podataka iz službenih evidencija o prebivalištu i boravištu državljana BiH koje vodi nadležni državni organ, drugih javnih isprava i službenih evidencija o državljanima BiH koje vode Centralna izborna komisija BiH i drugi nadležni organi i na osnovu javnih isprava i podataka koji se dobiju neposredno od građana.

Član 3.4

(1) Centralni birački spisak vodi se i obrađuje u elektronskoj formi.

(2) Evidenciji Centralnog biračkog spiska ili njegovim izvodima pristupa se i podaci se obrađuju istom metodologijom i upotrebom istog kompjuterskog programa, na svim mjestima na kojima se obavljaju poslovi obrade i pribavljaju podaci za potrebe vođenja Centralnog biračkog spiska.

(3) Evidencija Centralnog biračkog spiska obrađuje se i vodi upotrebom kompjuterske obrade podataka, po jedinstvenoj metodologiji i programu čiji se sadržaj i način korištenja utvrđuje između nadležnog organa Bosne i Hercegovine i Centralne izborne komisije BiH.

Član 3.5

(1) Centralni birački spisak vodi se po službenoj dužnosti.

(2) Centralna izborna komisija BiH vodi Centralni birački spisak za teritoriju Bosne i Hercegovine na osnovu evidencije nadležnog državnog organa koji vodi registar građana Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o centralnoj evidenciji i razmjeni podataka, osim ako ovim zakonom nije drugačije određeno.

(3) Nadležni državni organ iz stava (2) ovog člana održava i odgovoran je za cjelokupnu tehničku obradu svih podataka značajnih za evidenciju Centralnog biračkog spiska (u daljnjem tekstu: organ koji tehnički održava evidenciju Centralnog biračkog spiska).

(4) Nadležnom organu koji vodi evidencije o državljanima BiH u skladu s odredbama Zakona o jedinstvenom matičnom broju, Zakona o prebivalištu i boravištu državljana BiH i Zakona o ličnoj karti državljana BiH podatke dostavljaju:

- a) nadležni matični ured o smrti građana starijih od 18 godina i
- b) nadležno ministarstvo Bosne i Hercegovine o ispisu iz državljanstva BiH.

(5) Organu koji tehnički održava evidenciju Centralnog biračkog spiska podatke u skladu s Zakonom o centralnoj evidenciji i razmjeni podataka kao i odredbama Zakona o jedinstvenom matičnom broju, Zakona o prebivalištu i boravištu državljana BiH i Zakona o ličnoj karti državljana BiH dostavlja nadležni organ koji vodi evidencije o promjenama prebivališta i boravišta.

(6) Organu koji tehnički održava evidenciju Centralnog biračkog spiska podatke dostavljaju:

- a) općinske izborne komisije o biračkim mjestima i
- b) Centralna izborna komisija BiH i općinske izborne komisije o promjenama biračke opcije.

(7) Za tačnost i ažurnost podataka potrebnih za izradu Centralnog biračkog spiska odgovoran je organ nadležan za vođenje službenih evidencija o tim podacima.

(8) Nadležni matični uredi dužni su da nadležnom organu koji vodi službene evidencije o jedinstvenom matičnom broju, prebivalištu i boravištu državljana BiH dostavi sve promjene koje utiču na ažurnost Centralnog biračkog spiska u pisanoj formi najkasnije u roku od sedam dana od dana kada je promjena nastala.

(9) Nadležni organi koji vode službene evidencije o jedinstvenom matičnom broju, prebivalištu i boravištu državljana BiH odgovorni su za ažurnost i ispravnost navedene evidencije, te su dužni da čuvaju dosjee dokumenata, javnih isprava i zahtjeva građana na osnovu kojih se vodi i ažurira Centralni birački spisak i da na zahtjev Centralne izborne komisije BiH, osiguraju pristup i uvid u ove dokumente.

Član 3.6

(1) Centralna izborna komisija BiH odgovorna je za tačnost, ažurnost i ukupni integritet Centralnog biračkog spiska.

(2) Centralna izborna komisija BiH u vođenju Centralnog biračkog spiska:

- a) obavještava nadležne organe o uočenim nedostacima i poduzima odgovarajuće mjere i radnje radi otklanjanje nepravilnosti i uspostavljanja tačnosti i ažurnosti Centralnog biračkog spiska;
- b) izrađuje izvode iz Centralnog biračkog spiska za raseljena lica Bosne i Hercegovine;

- c) izrađuje izvode iz Centralnog biračkog spiska za birače koji glasaju van Bosne i Hercegovine;
- d) vodi posebne evidencije o licima kojima je po osnovu zakona oduzeto pravo da glasaju i
- e) zaključuje i potvrđuje konačne izvode iz Centralnog biračkog spiska koji se koristi za izbore.

(3) Izrada izvoda iz Centralnog biračkog spiska za birače iz stava (2) tačka b) ovog člana vrši se na osnovu podataka koje dostavljaju nadležni državni organi i podataka koje dostavljaju građani u skladu sa ovim Zakonom.

(4) Izrada izvoda iz Centralnog biračkog spiska za birače iz stava (2) tačka c) ovog člana vrši se na osnovu podataka koje ima Centralna izborna komisija BiH i podataka koje dostavljaju građani koji glasaju van Bosne i Hercegovine.

(5) Nadležni organi iz stava (3) i (4) ovog člana odgovorni su za tačnost, ažurnost i blagovremeno dostavljanje podataka koji su potrebni za izradu izvoda iz Centralnog biračkog spiska.

(6) Centralna izborna komisija BiH svojim propisima utvrdit će:

- a) rokove i način za zaključivanje i potvrđivanje konačnog Centralnog biračkog spiska i
- b) rokove za dostavljanje podataka o promjenama u evidencijama raseljenih lica i evidenciji državljana koji glasaju van Bosne i Hercegovine.

Član 3.7

(1) Na osnovu podataka sadržanih u evidenciji Centralnog biračkog spiska, Centralna izborna komisija BiH za svaku osnovnu izbornu jedinicu izrađuje izvod iz Centralnog biračkog spiska koji sadrži podatke o svim biračima sa pravom glasa za tu osnovnu izbornu jedinicu, koji se općinskoj izbornoj komisiji dostavlja najkasnije u roku od 20 dana prije dana održavanja izbora.

(2) Izvod iz Centralnog biračkog spiska vodi se prema mjestu prebivališta državljana BiH i to po biračkim mjestima.

(3) Centralna izborna komisija BiH može utvrditi izvod iz Centralnog biračkog spiska i za druge izborne jedinice za koje se provode određeni izbori, za potrebe provođenja postupka opoziva izabranog funkcionera i za provođenje referenduma, na osnovu podataka sadržanih u Centralnom biračkom spisku.

(4) Državljanin BiH nalazi se u jednom izvodu iz Centralnog biračkog spiska, za jednu osnovnu izbornu jedinicu i na jednom biračkom mjestu.

Član 3.8

(1) U svakoj općini nadležni općinski organ uspostavlja Centar za birački spisak.

(2) Nadležni općinski organ obučava osoblje Centra za birački spisak, u suradnji sa općinskom izbornom komisijom.

(3) Centar za birački spisak:

- a) pruža tehničku pomoć općinskoj izbornoj komisiji u određivanju biračkih mjesta na

teritoriji općine i raspoređivanju birača po biračkim mjestima;

b) ažurira podatke iz tačke a) ovog stava u skladu sa promjenom broja birača i propisima Centralne izborne komisije BiH;

c) osigurava uvid u izvod iz Centralnog biračkog spiska na teritoriji svoje općine;

d) osigurava podatke za Centralni birački spisak koji su utvrđeni propisima Centralne izborne komisije BiH;

e) pruža tehničku pomoć općinskoj izbornoj komisiji u vezi sa zahtjevom i prigovorom birača koji se odnose na izvod iz Centralnog biračkog spiska i

f) obavlja i druge poslove koje mu odredi Centralna izborna komisija BiH i općinska izborna komisija, u skladu sa propisima Centralne izborne komisije BiH.

(4) Centar za birački spisak vodi evidenciju podnesenih zahtjeva i prigovora iz stava (2) tačke d) i e) ovog člana i dužan je da čuva dokumentaciju priloženu uz te zahtjeve i prigovore.

(5) Centralna izborna komisija BiH će svojim propisima bliže utvrditi način, odgovornost za rad, rok za uspostavljanje i sva druga pitanja bitna za rad Centra za birački spisak.

Član 3.9

(1) Državljanin BiH koji ima biračko pravo upisuje se u Centralni birački spisak za osnovnu izbornu jedinicu gdje ima prijavljeno prebivalište u Bosni i Hercegovini, osim ako ovim Zakonom nije drugačije određeno.

(2) Državljanin BiH koji ima biračko pravo u skladu s ovim Zakonom i privremeno živi u inozemstvu upisuje se u Centralni birački spisak za osnovnu izbornu jedinicu gdje je imao prijavljeno prebivalište u Bosni i Hercegovini prije odlaska u inozemstvo.

(3) Državljanin BiH koji ima biračko pravo u skladu s ovim Zakonom i koji ima status izbjegle osobe iz Bosne i Hercegovine upisuje se u Centralni birački spisak za osnovnu izbornu jedinicu u kojoj je imala prebivalište u skladu sa odredbama člana 20. 8 ovog Zakona.

(4) Državljanin BiH koji ima biračko pravo u skladu s ovim Zakonom i koji ima status raseljene osobe upisuje se u Centralni birački spisak za osnovnu izbornu jedinicu na osnovu izražene biračke opcije, u skladu sa odredbama člana 20. 8 ovog Zakona.

(5) Zahtjev za određivanje ili promjenu biračke opcije u smislu stava (4) ovog člana podnosi lično podnosilac zahtjeva u roku i na obrascima koje određuje i propisuje Centralna izborna komisija BiH.

(6) Ako državljani BiH ne podnese zahtjev za određivanje ili promjenu biračke opcije u smislu stava (5) ovog člana bit će upisan u Centralni birački spisak za osnovnu izbornu jedinicu u kojoj je bio upisan na posljednjim izborima, ako nije uopće bio upisan u Centralni birački spisak, bit će upisan u Centralni birački spisak za osnovnu izbornu jedinicu u kojoj je imao prebivalište prema

posljednjem popisu stanovništva u Bosni i Hercegovini.

Član 3.10

(1) Evidencija Centralnog biračkog spiska sadrži sljedeće podatke o državljanima BiH koji imaju biračko pravo:

- a) prezime i ime i ime jednog roditelja,
- b) datum rođenja,
- c) jedinstveni matični broj,
- d) spol,
- e) naziv općine gdje birač ima prebivalište ili boravište,
- f) adresa prebivališta odnosno boravišta (ulica, kućni broj i mjesto),
- g) naziv općine odnosno izborne jedinice za koju lice ima pravo glasa,
- h) biračka opcija,
- i) biračko mjesto,
- j) datum prijave prebivališta ili boravišta i
- k) rubrika "napomena".

(2) Na osnovu elektronske evidencije Centralnog biračkog spiska, sačinjavaju se izvodi iz Centralnog biračkog spiska.

(3) Formu i sadržaj izvoda iz Centralnog biračkog spiska koji se koriste za provođenje izbora utvrđuje Centralna izborna komisija BiH.

Član 3.11

Objavljivanje podataka iz Centralnog biračkog spiska i stavljanje sadržaja na uvid javnosti vrši se vodeći računa o principima zaštite ličnih podataka, a u skladu sa Zakonom o zaštiti ličnih podataka.

Član 3.12

(1) Prebivalište je općina u kojoj se državljanin nastanio sa namjerom da tu stalno živi i gdje je prijava prebivališta izvršena u skladu sa Zakonom o prebivalištu i boravištu državljana BiH.

(2) Za državljanina BiH koji ima status raseljenog ili izbjeglog lica prebivalište je mjesto boravka u kojem je imao prebivalište prema posljednjem popisu stanovništva koji je izvršila država Bosna i Hercegovina.

Član 3.12a

(1) Birač koji promijeni prebivalište u periodu od 45 dana prije održavanja izbora do dana održavanja izbora naći će se na izvodu iz Centralnog biračkog spiska na redovnom biračkom mjestu u općini u kojoj je imao prebivalište do dana promjene prebivališta.

(2) Nadležni organ koji vodi evidenciju o promjenama prebivališta i boravišta vrši provjeru tačnosti podataka o promjeni prebivališta i boravišta, o čemu se sačinjava službeni izvještaj.

Član 3.13

(1) Upis u Centralni birački spisak vrše nadležni organi u skladu sa odredbama člana 3.5 ovog Zakona.

(2) Svaki državljanin BiH ima pravo izvršiti uvid u izvod iz Centralnog biračkog spiska i zahtijevati njegove ispravke ako se radi o ispravci njegovih ličnih podataka. Zahtjev se podnosi u pisanoj formi organu iz stava (4) ovog člana.

(3) Lični podaci u smislu stava (2) ovog člana su podaci iz člana 3.10 stav (1) tačke tačke a), b), c), e) i j) ovog Zakona.

(4) Ispravke ličnih podataka u Centralnom biračkom spisku vrše se kod nadležnog organa koji je odgovoran za vođenje evidencija o tim podacima.

Član 3.14

Centralna izborna komisija BiH donosi propise kojima utvrđuje način i postupak izrade izvoda iz Centralnog biračkog spiska za birače koji su:

a) vezani za svoje domove zbog starosti, bolesti ili invaliditeta i

b) zatvorenici ili su vezani za ustanove, a imaju pravo da glasaju.

Član 3.15

(1) Državljanin BiH koji privremeno živi u inozemstvu, a koji ima biračko pravo u skladu s ovim Zakonom i upisan je u Centralni birački spisak, da bi se nalazio u izvodu iz Centralnog biračkog spiska za glasanje van Bosne i Hercegovine, dužan je da za svake izbore podnese prijavu Centralnoj izbornoj komisiji BiH. Prijava mora biti primljena prije roka koji utvrdi Centralna izborna komisija BiH u periodu nakon raspisivanja izbora. Uz ispunjenu prijavu, koju potpisuje, podnosilac prijave prilaže i dokaz o identitetu podnosioca prijave predviđen ovim Zakonom i podatke o tačnoj adresi u inozemstvu, te izjašnjenje o opciji glasanja u diplomatsko-konzularnom predstavništvu BiH ili poštom.

(2) Državljanin BiH koji ima status izbjeglog lica iz Bosne i Hercegovine, a koji ima biračko pravo u skladu s ovim Zakonom i upisan je u Centralni birački spisak, da bi se nalazio u izvodu iz Centralnog biračkog spiska za glasanje van Bosne i Hercegovine, dužan je da za svake izbore podnese prijavu Centralnoj izbornoj komisiji BiH. Prijava mora biti primljena prije roka koji utvrdi Centralna izborna komisija BiH u periodu nakon raspisivanja izbora, te sadržavati izjašnjenje o opciji glasanja u diplomatsko-konzularnom predstavništvu BiH ili poštom. Uz ispunjenu prijavu, koju potpisuje, podnosilac prijave prilaže i:

a) dokaz o identitetu podnosioca prijave predviđen ovim Zakonom;

b) podatke o tačnoj adresi u inozemstvu i

c) dokaz o prebivalištu u Bosni i Hercegovini u skladu sa članom 20.8 ovog Zakona, ako želi da izvrši promjenu u podacima pod kojim je upisan u Centralni birački spisak za osnovnu izbornu jedinicu za koju ima pravo glasa.

(3) Izbjeglo lice iz Bosne i Hercegovine koje se ne nalazi u Centralnom biračkom spisku, da bi bilo upisano u Centralni birački spisak i time ostvarilo biračko pravo u skladu sa ovim Zakonom, dužno je da podnese prijavu Centralnoj izbornoj komisiji

BiH. Uz ispunjenu prijavu, koju potpisuje, podnosilac prijave prilaže i:

- a) dokaz o identitetu podnosioca prijave,
- b) dokaz o državljanstvu Bosne i Hercegovine,
- c) dokaz o promjeni prebivališta u Bosni i Hercegovini u skladu sa članom 20.8 ovog Zakona,
- d) podatke o tačnoj adresi u inozemstvu.

(4) Dokaz o identitetu podnosioca prijave u smislu tačke a) stava 3. ovog člana jedan je od sljedećih važećih dokumenata:

- a) pasoš,
- b) vozačka dozvola,
- c) važeća lična isprava izdata od zemlje domaćina i
- d) izbjeglički karton izdat od vlade zemlje domaćina ili druge međunarodne organizacije.

(5) Popunjenu i potpisanu prijavu i potrebne dokumente podnosilac prijave može poslati telefaksom i elektronskim putem. Postupak i način slanja, primanja, obrade, arhiviranja i zaštite elektronskih prijava i dokumenata utvrđuje Centralna izborna komisija BiH posebnim propisom.

(6) Ako ispuni propisane uslove iz stava (1), (2) i (3) ovog člana, podnosilac prijave nalazit će se u izvodu iz Centralnog biračkog spiska za glasanje van Bosne i Hercegovine.

(7) Podnosilac prijave iz stava (1), (2) i (3) ovog člana odgovoran je za vjerodostojnost podataka koje podnosi uz prijavu.

(8) Centralna izborna komisija BiH utvrđuje formu obrasca prijave iz stava (1), (2) i (3) ovog člana, način i postupak kojim se provjerava tačnost podataka u dokumentima koja podnesu izbjegla lica iz Bosne i Hercegovine koja zahtijevaju da budu upisana u Centralni birački spisak, provjerava dokaze kojim se dokazuje identitet i prebivalište za izbjegla lica i donosi odgovarajuća uputstva u vezi sa postupkom upisa birača u izvod iz Centralnog biračkog spiska za glasanje van Bosne i Hercegovine.

(9) Upis u Centralni birački spisak državljana BiH koji imaju status izbjeglih lica iz Bosne i Hercegovine, a koji imaju biračko pravo u skladu s ovim Zakonom, kontinuirani je proces koji se vrši tokom cijele godine, uz priloženu dokumentaciju iz stava (3) ovog člana.

Član 3.16

(1) Državljanin BiH iz člana 3.15 stav (1), (2) i (3) ovog Zakona dužan je da dostavi sve izmjene koje se odnose na podatke koje je prethodno dostavio u Centralnu izbornu komisiju BiH i na osnovu kojih se nalazi u izvodu iz Centralnog biračkog spiska za glasanje van Bosne i Hercegovine. Izmjene o podacima dostavljaju se najkasnije do isteka roka utvrđenog za podnošenje prijave za glasanje van Bosne i Hercegovine za naredne izbore.

(2) Ako državljani BiH iz člana 3.15 stav (1) ovog Zakona ne podnese prijavu prije isteka roka utvrđenog za podnošenje prijave za glasanje van Bosne i Hercegovine na narednim izborima, nalazit

će se u izvodu iz Centralnog biračkog spiska za glasanje na odgovarajućem biračkom mjestu u osnovnoj izbornoj jedinici u kojoj ima prebivalište.

(3) Ako državljani BiH iz člana 3.15 stav (2) ovog Zakona ne dostavi dokaze o prebivalištu u Bosni i Hercegovini u skladu sa članom 20.8 ovog Zakona, bit će upisano u izvod iz Centralnog biračkog spiska za glasanje van Bosne i Hercegovine, sa pravom glasa za osnovnu izbornu jedinicu u kojoj ima prebivalište prema podacima kojim raspolaže organ koji tehnički održava evidenciju Centralnog biračkog spiska.

(4) Ako se državljani BiH koji je upisan u izvod iz Centralnog biračkog spiska za glasanje van zemlje vratio u Bosnu i Hercegovinu prije roka utvrđenog za zaključenje izvoda iz konačnog Centralnog biračkog spiska za naredne izbore, dužan je da podnese zahtjev za promjenu biračke opcije nadležnom Centru za birački spisak.

(5) Centar za birački spisak putem općinske izborne komisije zaprima i obrađuje sve zahtjeve iz stava (4) ovog člana u skladu sa propisima Centralne izborne komisije BiH i dostavlja ove podatke Centralnoj izbornoj komisiji BiH radi evidentiranja nastalih promjena na izvodu iz Centralnog biračkog spiska za glasanje van Bosne i Hercegovine.

(6) Ako se državljani BiH koji je upisan u izvod iz Centralnog biračkog spiska za glasanje van zemlje vratio u Bosnu i Hercegovinu nakon isteka roka utvrđenog za zaključenje izvoda iz konačnog Centralnog biračkog spiska za naredne izbore, bit će mu dozvoljeno da glasa nepotvrđenim/kovertiranim glasačkim listićem na biračkom mjestu u osnovnoj izbornoj jedinici za koju ima pravo da glasa.

Član 3.17

(1) Državljanin BiH koji ima biračko pravo, a ne nalazi se u zaključenom izvodu iz Centralnog biračkog spiska, može glasati ako predoči važeći identifikacioni dokument iz člana 5.12 ovog Zakona i potvrdi o mjestu prebivališta.

(2) Birač iz stava (1) ovog člana će glasati na biračkom mjestu prema njegovom prebivalištu.

(3) Centralna izborna komisija BiH utvrđuje propisima način i postupak glasanja birača iz stava (1) ovog člana i način provjere biračkog prava ovih birača.

POGLAVLJE 4

OVJERA I KANDIDIRANJE ZA IZBORE

Član 4.1

Da bi učestvovali na izborima, političke stranke, nezavisni kandidati, koalicije i liste nezavisnih kandidata ovjeravaju se kod Centralne izborne komisije BiH.

Član 4.2

(1) Da bi se ovjerio za izbore za sve organe na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini, nezavisni kandidat ili kandidat na kandidatskoj listi političke stranke, nezavisnih kandidata ili kandidatskoj listi koalicije mora ispunjavati sljedeće uslove:

1. kandidat mora biti upisan u Centralni birački spisak u općini u kojoj se kandidira, ili u općini unutar granica izborne jedinice ako se kandidira za viši nivo vlasti, najkasnije do dana raspisivanja izbora; i
2. kandidat se može kandidirati samo za funkciju u jednoj izbornoj jedinici, na bilo kojem nivou vlasti, i pojaviti se na samo jednoj listi političke stranke, koalicije ili listi nezavisnih kandidata.

Član 4.3

Da bi učestvovala na izborima, politička stranka mora biti registrirana kod nadležnog organa, u skladu sa zakonom. Uz prijavu za ovjeru mora biti priložen dokaz koji nije stariji od 60 dana da je politička stranka registrirana kod nadležnog organa. Politička stranka mora podnijeti prijavu za ovjeru pod istim nazivom pod kojim se registrirala kod nadležnog organa.

Član 4.4

(1) Prijava za ovjeru političke stranke ili nezavisnog kandidata sastoji se od spiska koji sadrži ime i prezime, originalan potpis, broj važeće lične karte i jedinstveni matični broj svakog birača upisanog u Centralni birački spisak koji podržava prijavu političke stranke ili nezavisnog kandidata.

(2) Obrazac za potpise utvrđuje Centralna izborna komisija BiH. Obrasci se unaprijed štampaju, te sadrže prostor predviđen za upisivanje naziva stranke ili imena i prezimena nezavisnog kandidata, kao i redne serijske brojeve.

(3) Političke stranke ili nezavisni kandidati, dužni su potpise prikupljati samo na obrascima koje im dodjeli Centralna izborna komisija BiH. Ostali obrasci, koje dostavi politička stranka ili nezavisni kandidat, ne uzimaju se u obzir.

(4) Obrazac za potpise također sadrži ime i prezime, broj važeće lične karte, originalni potpis i jedinstveni matični broj lica koje je odgovorno za prikupljanje potpisa podrške.

(5) Da bi se ovjerila za učešće na izborima, politička stranka mora podnijeti Centralnoj izbornoj komisiji BiH prijavu za učestvovanje na izborima, koja sadrži najmanje:

1. tri hiljade (3.000) potpisa birača upisanih u Centralni birački spisak za izbore za članove Predsjedništva Bosne i Hercegovine;
2. tri hiljade (3.000) potpisa birača upisanih u Centralni birački spisak za izbore za poslanike Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine;
3. dvije hiljade (2.000) potpisa birača upisanih u Centralni birački spisak za izbore poslanika Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, ili za izbore narodnih poslanika Narodne skupštine Republike Srpske, ili za izbor predsjednika i potpredsjednika Republike Srpske;
4. pet stotina (500) potpisa birača upisanih u Centralni birački spisak za izbore poslanika u kantonalne skupštine Federacije Bosne i Hercegovine;
5. stotinu potpisa birača upisanih u Centralni birački spisak za izbore za općinsko vijeće,

odnosno skupštinu općine i za načelnika općine, u općini u kojoj broj birača upisanih u Centralni birački spisak na dan raspisivanja izbora nije bio veći od 10.000 birača, ili 200 potpisa za izbore u općini u kojoj je ovaj broj bio veći od 10.000 birača upisanih u Centralni birački spisak;

6. pet % potpisa birača upisanih u Centralni birački spisak za izbore za općinsko vijeće, odnosno skupštinu općine i za načelnika općine, u općini u kojoj broj birača upisanih u Centralni birački spisak na dan raspisivanja izbora nije bio veći od 1000 birača upisanih u Centralni birački spisak i

7. Potpisi podrške podneseni za izbore za viši nivo vlasti važe i za niži nivo vlasti koji je uključen u taj nivo vlasti.

Član 4.5

(1) Politička stranka čiji član je nosilac mandata u istom organu za koji politička stranka podnosi prijavu za ovjeru kandidature oslobođena je obaveze prikupljanja potpisa iz člana 4.4 ovog Zakona, osim za izbore za članove Predsjedništva Bosne i Hercegovine.

(2) Politička stranka oslobođena je obaveze prikupljanja potpisa iz člana 4.4 ovog Zakona i u slučaju kada se podnosi prijava za ovjeru kandidature za organ koji je na istom ili nižem nivou od organa u kojem član političke stranke ima mandat.

(3) U smislu ovog člana, politička stranka dužna je podnijeti izjavu koju je potpisao izabrani dužnosnik, kao i potvrđni obrazac, kojim se potvrđuje da je bio član te političke stranke u vrijeme kada je dobio mandat i da je još član te političke stranke.

Član 4.6

(1) Politička stranka podnosi prijavu za ovjeru Centralnoj izbornoj komisiji BiH najkasnije 135 dana prije dana izbora.

(2) Centralna izborna komisija BiH ovjerava prijavu političke stranke za učestvovanje na izborima, ako su ispunjeni uvjeti utvrđeni ovim Zakonom, najkasnije u roku od 15 dana od dana prijema prijave.

(3) Ako Centralna izborna komisija BiH ustanovi da su podaci iz prijave netačni ili nepotpuni ili da prijava sadrži neki drugi nedostatak ili nepravilnosti u smislu ovog Zakona ili akta Centralne izborne komisije BiH, o tome obavještava podnosioca prijave, koji je dužan ispraviti nepravilnosti u roku od dva dana od dana prijema obavještenja. Nakon isteka ovog roka ako politička stranka ne otkloni nedostatak ili nepravilnost iz ovog stava, Centralna izborna komisija BiH neće ovjeriti prijavu političke stranke za učešće na izborima, Centralna izborna komisija BiH odlučuje da li će potvrditi ili odbiti prijavu za učešće na izborima.

Član 4.7

Ako dvije političke stranke ili koalicije ili dvije liste nezavisnih kandidata imaju identične nazive ili nazive koji su slični u tolikoj mjeri da bi mogli zbuniti birača ili ga dovesti u zabludu, Centralna izborna komisija BiH utvrđuje koja politička stranka

ima pravo da koristi taj naziv u izborne svrhe, uzimajući u obzir datum kada se svaka politička stranka registrirala kod nadležnog organa.

Član 4.8

Da bi se izvršila ovjera za učešće na izborima, nezavisni kandidat mora Centralnoj izbornoj komisiji BiH podnijeti prijavu za učestvovanje na izborima koja sadrži najmanje:

1. hiljadu pet stotina (1.500) potpisa birača upisanih u Centralni birački spisak za izbore za članove Predsjedništva Bosne i Hercegovine;
2. hiljadu pet stotina (1.500) potpisa birača upisanih u Centralni birački spisak za izbore za poslanike Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine;
3. hiljadu (1.000) potpisa birača upisanih u Centralni birački spisak za izbore poslanika Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, ili za izbore narodnih poslanika Narodne skupštine Republike Srpske, ili za izbor predsjednika i potpredsjednika Republike Srpske;
4. dvjesto pedeset (250) potpisa birača upisanih u Centralni birački spisak za izbore poslanika u kantonalnoj skupštini u Federaciji Bosne i Hercegovine;
5. stotinu (100) potpisa birača upisanih u Centralni birački spisak za izbore za općinsko vijeće, odnosno skupštinu općine i za načelnika općine i
6. pet % potpisa birača upisanih u Centralni birački spisak za izbore za općinsko vijeće, odnosno skupštinu općine i za načelnika općine, u općini u kojoj broj birača upisanih u Centralni birački spisak na dan raspisivanja izbora nije bio veći od 1000 birača upisanih u Centralni birački spisak.

Član 4.9

Kada se nezavisni kandidat s mandatom u svojstvu nezavisnog kandidata kandidira za organ koji je na istom ili nižem nivou od organa u kojem ima mandat, oslobođen je obaveze prikupljanja potpisa iz člana 4.8 ovog Zakona, osim obaveze prikupljanja potpisa za izbor člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine, predsjednika i potpredsjednika Republike Srpske.

Član 4.10

- (1) Nezavisni kandidat podnosi prijavu za kandidaturu najkasnije 135 dana prije izbora. Prijava sadrži ime i prezime, nacionalnost i broj važeće lične karte, adresu, jedinstveni matični broj, datum i potpis nezavisnog kandidata.
- (2) Centralna izborna komisija BiH potvrđuje prijavu nezavisnog kandidata za učestvovanje na izborima, ako su ispunjeni uvjeti utvrđeni ovim zakonom najkasnije u roku od 15 dana od dana prijema prijave.
- (3) Centralna izborna komisija BiH provjerava da li je prijava podnesena u skladu s ovim Zakonom, te ovjerava, odbija prijavu ili zahtjeva od kandidata da otkloni nepravilnosti u prijavi.

(4) Ako Centralna izborna komisija BiH ustanovi da su podaci iz prijave netačni ili nepotpuni ili da prijava sadrži neki drugi nedostatak ili nepravilnosti u smislu ovog Zakona ili akta Centralne izborne komisije BiH, o tome obavještava podnosioca prijave, koji je dužan ispraviti nepravilnosti u roku od dva dana od dana prijema obavještenja. Nakon isteka ovog roka ako nezavisni kandidat ne otkloni nedostatak ili nepravilnost iz ovog stava, Centralna izborna komisija BiH neće ovjeriti prijavu nezavisnog kandidata za učešće na izborima.

(5) Nezavisni kandidat ne može se istovremeno kandidirati kao nezavisni kandidat u više od jedne izborne jedinice, niti se može istovremeno kandidirati na listi političke stranke, listi nezavisnih kandidata ili kandidatskoj listi koalicije.

(6) Nakon ovjere, nezavisni kandidat ne može povući kandidaturu.

Član 4.11

Da bi se politička stranka ili nezavisni kandidat ovjerali za izbore dužni su podnijeti potpise podrške u skladu sa članom 4.4 i 4.8 ovog Zakona. Jedan birač može na obrascu za potpis podrške svoj glas dati samo jednoj političkoj stranci ili nezavisnom kandidatu u jednom entitetu. Centralna izborna komisija BiH regulira način na koji se potpisi podrške provjeravaju i potvrđuju.

Član 4.12

(1) Dvije ili više ovjerenih političkih stranaka koje žele formirati koaliciju moraju Centralnoj izbornoj komisiji BiH podnijeti prijavu za ovjeru pod jednim nazivom koalicije i akt o određivanju ovlaštenog predstavnika koalicije potpisan od svih predsjednika političkih stranaka članica koalicije i podatke o sjedištu koalicije, odnosno adresu na koju će biti dostavljana sva pismena. Ako koalicije imaju identične nazive ili nazive koji su slični nazivu političke stranke ili koalicije u tolikoj mjeri da bi mogli zbuniti birača ili ga dovesti u zabludu, Centralna izborna komisija BiH utvrđuje ko ima pravo da koristi taj naziv u izborne svrhe.

(2) Koalicija podnosi prijavu za ovjeru najkasnije 110 dana prije dana izbora.

(3) Ako su ispunjeni uslovi utvrđeni ovim Zakonom, Centralna izborna komisija BiH ovjerava prijavu koalicije za učešće na izborima najkasnije u roku od sedam dana od dana prijema prijave.

(4) Ako Centralna izborna komisija BiH ustanovi da su podaci iz prijave netačni ili nepotpuni ili da prijava sadrži neki drugi nedostatak ili nepravilnosti u smislu ovog Zakona ili akta Centralne izborne komisije BiH, o tome obavještava podnosioca prijave, koji otklanja nepravilnosti u roku od dva dana od dana prijema obavještenja. Nakon isteka ovog roka ako koalicija ne otkloni nedostatak ili nepravilnost iz ovog stava, Centralna izborna komisija BiH neće ovjeriti prijavu koalicije za učešće na izborima

Član 4.13

(1) Politička stranka koja je član koalicije ne može za isti organ vlasti učestvovati na izborima kao član druge koalicije ili kao posebna politička stranka.

(2) Koalicija ima status političke stranke u izbornom procesu od dana ovjere za učešće na

izborima koalicije, do dana ovjere izbornih rezultata. Politička stranka se, kao član koalicije, ne može povući iz ovjerene koalicije sve do ovjere izbornih rezultata.

Član 4.14

Koalicija može zadržati naziv pod kojim je bila ovjerena za prethodne izbore samo ako je sačinjavaju iste političke stranke koje su bile ovjerene kao koalicija na prethodnim izborima.

Član 4.15

(1) Za izbore na svim nivoima vlasti, dva ili više ovjerenih nezavisnih kandidata mogu se udružiti i podnijeti jednu listu nezavisnih kandidata, pod jednim imenom. Lista nezavisnih kandidata podnosi svoj zahtjev za ovjeru najkasnije 110 dana prije dana izbora.

(2) Centralna izborna komisija BiH ovjerava prijavu liste nezavisnih kandidata za učešće na izborima ako su ispunjeni uslovi utvrđeni ovim Zakonom najkasnije u roku od sedam dana od dana prijema prijave.

(3) Ako Centralna izborna komisija BiH ustanovi da su podaci iz prijave netačni ili nepotpuni ili da prijava sadrži neki drugi nedostatak ili nepravilnost u smislu ovog Zakona ili akta Centralne izborne komisije BiH, o tome obavještava podnosioca prijave, koji je dužan otkloniti nepravilnosti u roku od dva dana od dana prijema obavještenja. Nakon isteka ovog roka ako podnosilac liste nezavisnih kandidata ne otkloni nedostatak ili nepravilnost iz ovog stava, Centralna izborna komisija BiH neće ovjeriti prijavu liste nezavisnih kandidata za učešće na izborima.

Član 4.16

Uz prijavu za ovjeru, politička stranka ili nezavisni kandidat prilažu dokaz o uplaćenju taksu u iznosu koji je odredila Centralna izborna komisija BiH za te izbore. Uplaćeni novčani iznos za taksu za ovjeru se vraća ako politička stranka ili nezavisni kandidat dobiju najmanje jedan mandat na izborima ili ako zahtjev bude odbijen. Ako je mandat osvojila koalicija ili lista nezavisnih kandidata, u smislu ovog člana, smatrat će se da je jedan mandat osvojila svaka politička stranka u koaliciji ili svaki nezavisni kandidat na listi nezavisnih kandidata, bez obzira na to koja je stranka u koaliciji ili nezavisni kandidat na listi nezavisnih kandidata dobio mandat.

Član 4.17

Da bi politička stranka, koalicija, nezavisni kandidat ili lista nezavisnih kandidata bila ovjerena za učešće na izborima, dužni su uz svaku prijavu priložiti svu potrebnu dokumentaciju i podatke predviđene ovim Zakonom.

Član 4.18

Ovjerena politička stranka, koalicija ili lista nezavisnih kandidata dostavlja Centralnoj izbornoj komisiji BiH kandidatsku listu na ovjeru.

Član 4.19

(1) Ovjerena politička stranka ili koalicija podnose posebnu kandidatsku listu za svaku izbornu jedinicu.

(2) Za općinske i kantonalne izbore broj kandidata na kandidatskoj listi političke stranke, koalicije ili na listi nezavisnih kandidata može biti veći za deset procenata (10%) od broja mandata koji se dodjeljuju.

(3) Za višečlane izborne jedinice, utvrđene u Poglavljima 9, 10. i 11. ovog Zakona i Vijeće Grada Mostara, broj kandidata na kandidatskoj listi političke stranke ili koalicije može biti veći za najviše pet kandidata od broja mandata koji se dodjeljuju u toj višečlanoj izbornoj jedinici.

(4) Svaka kandidatska lista uključuje kandidate muškog i ženskog spola. Kandidati spola koji je manje zastupljen raspoređuju se na kandidatskoj listi na sljedeći način: najmanje jedan kandidat manje zastupljenog spola među prvih dva kandidata, dva kandidata manje zastupljenog spola među prvih pet kandidata i tri kandidata manje zastupljenog spola među prvih osam kandidata, itd. Broj kandidata manje zastupljenog spola mora biti najmanje jednak ukupnom broju kandidata na listi podijeljenom sa tri, zaokruženim na prvi viši cijeli broj.

(5) Kandidatska lista sadrži ime i prezime svakog kandidata na listi, jedinstveni matični broj, adresu prebivališta, izjašnjenje o pripadnosti konstitutivnom narodu ili grupi ostalih, broj važeće lične karte i mjesto njenog izdavanja, potpis predsjednika političke stranke, odnosno predsjednika političkih stranaka u koaliciji. Uz prijedlog liste dostavlja se izjašnjenje svakog od kandidata na listi o prihvatanju kandidature, izjava da nema smetnji iz člana 1.10 stav (1) tačka 5. ovog Zakona i izjava o imovinskom stanju kandidata iz člana 15.7 ovog Zakona. Izjašnjenje i izjave moraju biti ovjerene na način propisan zakonom ili kod nadležne općinske izborne komisije.

(6) Izjašnjenje o pripadnosti konstitutivnom narodu ili grupi ostalih iz stava (5) ovog člana koristit će se kao osnov za ostvarivanje prava na izabranu odnosno imenovanu funkciju za koju je uslov izjašnjenje o pripadnosti konstitutivnom narodu ili grupi ostalih u izbornom ciklusu za koji je kandidatska lista podnesena.

(7) Kandidat ima pravo da se ne izjasni o svojoj pripadnosti konstitutivnom narodu ili grupi ostalih na kandidatskoj listi, ali neizjašnjenje će se smatrati kao odustajanje od prava na izabranu, odnosno imenovanu funkciju za koju je uslov izjašnjenje o pripadnosti konstitutivnom narodu ili grupi ostalih.

(8) Ako se na kandidatskim listama nalazi veći broj kandidata od broja propisanog stavovima (2) i (3) ovog člana ili kandidatska lista ne ispunjava uslove iz stava (4) ovog člana, Centralna izborna komisija BiH ovjerit će kandidatsku listu do broja na listi koji ispunjava uslove propisane ovim Zakonom.

Član 4.20

Ime kandidata na listi političke stranke, koalicije ili na listi nezavisnih kandidata ne može se povući nakon što kandidatsku listu ovjeri Centralna izborna komisija BiH. Ako je kandidat lišen poslovne sposobnosti, ili odbije mandat nakon ovjere izbornih rezultata od Centralne izborne komisije BiH, ime tog kandidata uklanja se sa kandidatske liste i mandat se dodjeljuje u skladu sa

članom 9.10 ovog Zakona, osim za kandidatske liste za kantone i općine, kada se mandat dodjeljuje u skladu sa članom 13.5 ovog Zakona. Kandidat ili njegov zakonski zastupnik, u slučaju kada je kandidat nesposoban, mora Centralnoj izbornoj komisiji BiH podnijeti izjavu o odbijanju mandata u pisanoj formi. Kandidat ne može povući svoju kandidaturu prije ovjere izbornih rezultata.

Član 4.21

(1) Kandidatske liste političkih stranaka, liste nezavisnih kandidata i koalicija moraju se podnijeti Centralnoj izbornoj komisiji BiH najkasnije 90 dana prije dana izbora.

(2) Centralna izborna komisija BiH pregleda kandidatsku listu i ovjerava ili odbija kandidate na listi najkasnije 25 dana nakon što joj je kandidatska lista podnesena. Centralna izborna komisija BiH obavještava političku stranku, koaliciju ili listu nezavisnih kandidata o kandidatima koji su odbijeni. Politička stranka, koalicija ili lista nezavisnih kandidata dužna je u roku od pet dana od dana prijema obavještenja otkloniti nepravilnosti na kandidatskoj listi, zamjenjivanjem kandidata ili osiguravanjem dodatne dokumentacije, ako Centralna izborna komisija BiH uputi takav zahtjev.

(3) Nakon ovjere kandidatskih listi, sve do isteka mandata organa, politička stranka, koalicija ili lista nezavisnih kandidata ne mogu mijenjati kandidatsku listu.

Član 4.22

(1) Centralna izborna komisija BiH vodi evidenciju o prijavama za ovjeru učešća na izborima.

(2) Sve izmjene podataka koje se vode u evidenciji o prijavama za ovjeru učešća na izborima, politička stranka, koalicija, nezavisni kandidat i lista nezavisnih kandidata dužni su, u roku od deset dana od dana izmjene, dostaviti Centralnoj izbornoj komisiji BiH.

Član 4.23

(1) Nakon ovjeravanja podnesenih kandidatskih listi, Centralna izborna komisija BiH objavljuje kandidatsku listu sa nazivima ovjerenih političkih stranaka, koalicija, nezavisnih kandidata i listi nezavisnih kandidata, za svake izbore, prema redoslijedu koji se dobije žrijebanjem, u skladu sa članom 5.15 ovog Zakona. Kandidatske liste objavljuju se u službenim glasilima najkasnije 45 dana prije dana izbora. Kandidatske liste se također izlažu na biračkim mjestima i objavljuju u sredstvima javnog informiranja.

(2) Nakon ovjere kandidatskih listi pa do početka štampanja glasačkih listića, politička stranka, koalicija i lista nezavisnih kandidata ima pravo da zamijeni kandidata na listi samo u slučaju smrti kandidata, ili ako je u tom vremenu kandidat postao nepodoban za kandidaturu u smislu ovog Zakona.

(3) Centralna izborna komisija BiH uklonit će s kandidatske liste kandidata iz stava (2) ovog člana i naložiti političkoj stranci, koaliciji ili listi nezavisnih kandidata da u roku od 48 sati izvrši zamjenu kandidata na kandidatskoj listi i takav kandidat podliježe provjerama u skladu s odredbama ovog Zakona.

(4) Ako politička stranka, koalicija i lista nezavisnih kandidata ne izvrši zamjenu kandidata u roku iz stava (3) ovog člana, kandidatska lista bez imena kandidata iz stava (2) ovog člana smatrat će se potpunom i ovjerenom.

Član 4.24

(1) Svaka politička stranka ili koalicija, koja je ovjerena da predloži kandidate za Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Predstavnički dom Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine ili za Narodnu skupštinu Republike Srpske podnosi Centralnoj izbornoj komisiji BiH kandidatsku listu za kompenzacijske mandate. Ta lista dostavlja se za svaki od navedenih organa za koji je politička stranka ili koalicija ovjerena, u roku od pet dana od dana ovjere listi kandidata u skladu s članom 4.21 ovog Zakona.

(2) Kandidatska lista za kompenzacijske mandate sadrži samo imena kandidata koji se već nalaze na redovnim kandidatskim listama koje je podnijela politička stranka ili koalicija za jednu ili više višečlanih izbornih jedinica. Kandidati koji se nalaze na kandidatskoj listi za kompenzacijske mandate mogu biti sa liste bilo koje višečlane izborne jedinice jednog entiteta i za isti izborni nivo. Kandidatska lista za kompenzacijske mandate se sačinjava u skladu sa članom 4.19 stav (4) ovog Zakona.

(3) Kandidatska lista za kompenzacijske mandate može sadržati maksimalno onoliko imena kandidata koliko je političkoj stranci ili koaliciji već ovjereno na svim redovnim kandidatskim listama za sve višečlane izborne jedinice jednog entiteta i za isti izborni nivo.

(4) Kandidatska lista za kompenzacijske mandate neće se štampati na glasačkom listiću i koristi se samo u svrhu dodjele kompenzacijskih mandata na osnovu članova 9.7, 10.6 i 11.6 ovog Zakona. Liste objavljuje u "Službenom glasniku BiH" i sredstvima javnog informiranja Centralna izborna komisija BiH.

Član 4.25

(1) U smislu ovog Poglavlja, svaki dokument ili pismeno koje politička stranka, koalicija, nezavisni kandidat ili lista nezavisnih kandidata podnese Centralnoj izbornoj komisiji BiH smatrat će se važećim samo ako su ga potpisala lica koja su u prijavi za ovjeru za učešće na izborima navedena kao lica ovlaštena za zastupanje i čiji je potpis deponovan kod Centralne izborne komisije BiH.

(2) U smislu ovog Poglavlja, Centralna izborna komisija BiH će sve odnose sa političkom strankom, koalicijom, nezavisnim kandidatom i listom nezavisnih kandidata obavljati isključivo preko sjedišta političke stranke, koalicije, nezavisnog kandidata ili liste nezavisnih kandidata ili preko lica ovlaštenog za zastupanje pred Centralnom izbornom komisijom BiH.

POGLAVLJE 5

PROVOĐENJE IZBORA

Član 5.1

(1) Glasanje se provodi na biračkim mjestima, osim ako ovim zakonom nije drugačije određeno.

(2) Biračka mjesta određuje općinska izborna komisija najkasnije 65 dana prije dana izbora. Općinska izborna komisija, neposredno nakon određivanja biračkih mjesta, podnosi spisak lokacija biračkih mjesta Centralnoj izbornoj komisiji BiH. Centralna izborna komisija BiH može promijeniti lokaciju biračkog mjesta ako utvrdi da nije pogodna za glasanje.

(3) Biračko mjesto ne može se nalaziti u vjerskom objektu, zgradi organa vlasti, zgradi koja je vlasništvo političke stranke ili u kojoj je sjedište političke stranke, zgradi koja je korištena kao mjesto za mučenja ili zlostavljanja, ili mjestu gdje se služi ili konzumira alkohol.

(4) Svako biračko mjesto označava se rednim brojem.

(5) Općinska izborna komisija, najkasnije 15 dana prije dana izbora, objavljuje koja su biračka mjesta određena za glasanje i gdje birači mogu glasati.

Član 5.2

(1) Biračko mjesto određuje se prema broju birača, koji, u pravilu ima do 800, a ne može biti veći od 1.000, uzimajući u obzir i udaljenost birača od biračkog mjesta.

(2) U prostoriji određenoj za glasanje uređuje se poseban prostor u kojem je osigurana tajnost glasanja.

(3) Općinska izborna komisija dužna je blagovremeno osigurati da prostor određen za biračko mjesto bude pripremljen i otvoren za vrijeme glasanja.

(4) Pod biračkim mjestom i njegovom okolinom, u smislu ovog zakona, smatra se biračko mjesto kao i prostor u krugu od 50 metara od ulaza u zgradu u kojoj se nalazi biračko mjesto.

Član 5.3

(1) Općinska izborna komisija, u skladu s uputstvom Centralne izborne komisije BiH, a najkasnije 12 sati prije otvaranja biračkih mjesta na dan izbora, dostavlja biračkom odboru birački materijal, uključujući odgovarajući broj glasačkih kutija, glasačkih listića i kandidatskih listi, izvod iz Centralnog biračkog spiska za određeno biračko mjesto i obrazac zapisnika o radu biračkog odbora o čemu se sačinjava zapisnik koji potpisuju svi članovi biračkog odbora.

(2) U slučaju da izborni materijal iz stava (1) ovog člana nije dostavljen potpun i u ispravnom stanju, birački odbor o tome obavještava općinsku izbornu komisiju koja je obavezna da otkloni sve uočene nedostatke odmah, a najkasnije do otvaranja biračkog mjesta.

(3) Birački odbor odgovoran je za sigurnost biračkog materijala od trenutka prijema tog materijala do završetka svih svojih dužnosti nakon zatvaranja biračkog mjesta i uručivanja materijala općinskoj izbornoj komisiji, u skladu s odredbama ovog zakona.

Član 5.4

(1) Centralna izborna komisija BiH osigurava biračkom odboru dovoljan broj glasačkih listića, uključujući jedan broj dodatnih glasačkih listića u odnosu na broj glasačkih listića koji su prema

izvodu iz Centralnog biračkog spiska potrebni za to biračko mjesto. Centralna izborna komisija BiH donosi propise kojima se utvrđuje način zaduživanja glasačkih listića izdatih pojedinom biračkom mjestu.

(2) Nadležna općinska izborna komisija, u skladu s uputstvima Centralne izborne komisije BiH, potvrđuje broj primljenih glasačkih listića, kao i broj glasačkih listića dostavljenih biračkim mjestima.

(3) Centralna izborna komisija BiH donosi propise o kontroli glasačkih listića.

Član 5.5

Svi članovi biračkog odbora ili njihovi zamjenici moraju biti prisutni tokom cijelog procesa glasanja, uključujući utvrđivanje rezultata glasanja.

Član 5.6

(1) Predsjednik biračkog odbora, zajedno sa ostalim članovima biračkog odbora, održava red na biračkom mjestu i njegovoj okolini. Ako se red na biračkom mjestu naruši, predsjednik biračkog odbora može zatražiti pomoć policije. Glasanje se prekida dok se na biračkom mjestu nalaze pripadnici policije.

(2) Predsjednik biračkog odbora, prilikom otvaranja biračkog mjesta, dužan je u skladu s propisom Centralne izborne komisije BiH odrediti dužnosti svakom članu biračkog odbora i evidentirati ih u dijelu zapisnika o radu biračkog odbora predviđenom za unošenje navedenih podataka.

(3) Predsjednik biračkog odbora može sa biračkog mjesta i njegove okoline udaljiti svako lice koje narušava red. Svako udaljavanje sa biračkog mjesta bit će zabilježeno u zapisnik o radu biračkog odbora. Birački odbor odlučuje o udaljavanju sa biračkog mjesta posmatrača akreditiranog u skladu s odredbama Poglavlja 17 ovog Zakona.

(4) Na biračkom mjestu i u njegovoj okolini nije dozvoljeno nošenje oružja ili opasnih predmeta, osim za pripadnike policije u slučajevima navedenim u stavu (1) ovog člana.

(5) Nije dozvoljeno donošenje obilježja i simbola sa političkom konotacijom na biračko mjesto i u njegovu okolinu.

Član 5.7

(1) Tokom procesa glasanja vodi se zapisnik o radu biračkog odbora. Zapisnik o radu biračkog odbora je pisani dokument u koji se upisuju informacije u vezi sa glasanjem, kao i drugi događaji koji se dešavaju na biračkom mjestu i u njegovoj okolini, od otvaranja biračkog mjesta do utvrđivanja izbornih rezultata. Formu zapisnika o radu biračkog odbora propisuje Centralna izborna komisija BiH. U zapisnik se unose sljedeći podaci:

1. spisak i količina izbornog materijala, dostavljena biračkom mjestu;
2. spisak svih akreditiranih posmatrača na biračkom mjestu;
3. zapažanja o svim važnim događajima do kojih dođe na biračkom mjestu i

4. svi podaci koji se, u skladu s odredbama ovog Zakona, unose u zapisnik o radu biračkog odbora.

(2) Član biračkog odbora, birač ili akreditirani posmatrač ima pravo da u zapisnik o radu biračkog odbora unese svoje mišljenje ili primjedbe na proces glasanja, ili ih predati u pisanoj formi, o čemu predsjednik biračkog odbora izdaje potvrdu o predaji primjedbi, a o čemu može obavijestiti i općinsku izbornu komisiju. Ako ovo lice lično ne potpiše zapisnik o radu biračkog odbora, njegovo mišljenje ili primjedba neće biti razmatrani.

(3) Ako se članu biračkog odbora, biraču ili akreditiranom posmatraču onemogućí da unese svoje mišljenje ili primjedbe u zapisnik, one se mogu dostaviti općinskoj izbornoj komisiji.

Član 5.8

Prije početka glasanja, birački odbor, u sastavu predviđenom članom 5.5 ovog Zakona, u prisustvu akreditiranih posmatrača će:

1. izložiti prazne glasačke kutije i zapečatiti ih;
2. prebrojati i upisati u odgovarajuće obrasce ukupan broj birača za biračko mjesto na osnovu izvoda iz Centralnog biračkog spiska i
3. prebrojati i upisati u odgovarajuće obrasce ukupan broj svih glasačkih listića koji su primljeni za to biračko mjesto.

Član 5.9

(1) Glasanje traje neprekidno u toku dana, sa početkom u 07.00 sati i završetkom u 19.00 sati. Ako dođe do narušavanja reda, predsjednik biračkog odbora može prekinuti glasanje dok se ne uspostavi red. Razlozi i uzroci prekida glasanja unose se u zapisnik o radu biračkog odbora.

(2) Biračko mjesto zatvara se u 19.00 sati. Biračima koji čekaju u redu na biračkom mjestu u vrijeme njegovog zatvaranja dozvoljeno je da glasaju.

(3) Ako je zbog narušavanja reda glasanje prekinuto u trajanju do tri sata ili kraće, glasanje će se produžiti za period u dužini trajanja tog prekida, o čemu odlučuje predsjednik biračkog odbora. Ako je prekid trajao duže od tri sata, o dužini perioda za koji se glasanje produžava odlučuje općinska izborna komisija.

(4) Ako biračko mjesto nije otvoreno na vrijeme, a kašnjenje je trajalo do tri sata ili kraće, glasanje na tom biračkom mjestu može se produžiti za vremenski period u dužini trajanja kašnjenja. Ako je kašnjenje trajalo duže od tri sata, o dužini perioda za koji se glasanje produžava odlučuje općinska izborna komisija.

Član 5.10

Centralna izborna komisija BiH i nadležni organi za provedbu izbora osiguravaju da glasanje bude tajno i da se obavlja lično, glasačkim listićem.

Član 5.11

(1) Članovi biračkog odbora dužni su objasniti biraču način glasanja i osigurati tajnost glasanja.

(2) Članovi biračkog odbora ne smiju utjecati na odluku birača.

Član 5.12

(1) Birač glasa na biračkom mjestu u kojem je upisan u izvod iz Centralnog biračkog spiska.

(2) Birač koji, u skladu s ovim zakonom, ima pravo glasati za općinu u kojoj je imao prebivalište 1991. godine, može glasati na biračkom mjestu za glasanje u odsutnosti.

(3) Predsjednik ili član biračkog odbora utvrđuje identitet birača na osnovu važeće lične isprave.

(4) Važeća lična isprava, sa fotografijom, u smislu stava (3) ovog člana, jedan je od sljedećih dokumenata:

1. lična karta,
2. pasoš i
3. vozačka dozvola.

(5) Ako je birač promijenio ime, obavezan je, uz jednu od navedenih ličnih isprava, dati na uvid i rješenje o promjeni imena izdato od nadležnog organa.

Član 5.13

(1) Član biračkog odbora dužan je utvrditi identitet birača, označiti njegovo ime i prezime na izvodu iz Centralnog biračkog spiska na koji će se birač potpisati, potom član biračkog odbora izdaje odgovarajući glasački listić ili listiće.

(2) Potpis birača na izvodu iz Centralnog biračkog spiska mora odgovarati potpisu sa identifikacionog dokumenta koji se predočava članu biračkog odbora o čemu je član biračkog odbora dužan da ga upozori, i za šta je odgovoran član biračkog odbora.

Član 5.14

(1) Centralna izborna komisija BiH utvrđuje formu i sadržaj glasačkog listića za sve nivoe neposrednih izbora u Bosni i Hercegovini.

(2) Glasački listić omogućava biraču da glasa samo za jednu od sljedećih opcija:

1. nezavisnog kandidata; ili
2. političku stranku, koaliciju ili listu nezavisnih kandidata; ili
3. mogućnost da, u okviru kandidatske liste jedne političke stranke, koalicije ili liste nezavisnih kandidata, označi jednog ili više kandidata. Ako je birač ispravno označio jednog ili više kandidata na jednoj listi, smatra se da je ta lista dobila jedan važeći glas u svrhu raspodjele mandata.

(3) Birač može glasati samo na način koji je utvrđen u ovom članu.

Član 5.15

(1) Glasački listić sadrži samo sljedeće podatke:

1. datum izbora;
2. naziv organa za koji se vrši izbor;
3. nazive političkih stranaka, koalicija, listi nezavisnih kandidata i imena nezavisnih kandidata s oznakom «nezavisni kandidat», po redoslijedu utvrđenom na zbirnoj listi

žrijebanjem provedenim kako bi se odredio njihov redoslijed na glasačkom listiću, kao i imena svih kandidata na listama i

4. uputstvo o načinu korištenja i ispunjavanja glasačkog listića.

(2) Za svaku političku stranku, koaliciju, listu nezavisnih kandidata i nezavisnog kandidata, žrijebanjem se izvlači broj, kako bi se odredio njihov redoslijed na glasačkom listiću. Broj dobijen žrijebanjem koristi se za određenu političku stranku ili koaliciju za svaki nivo izbora za koji se ta politička stranka ili koalicija pojavljuje na glasačkom listiću. Centralna izborna komisija BiH objavljuje mjesto, datum i vrijeme održavanja žrijebanja za redoslijed na glasačkom listiću. Predstavnici političkih stranaka, koalicija, listi nezavisnih kandidata, nezavisnih kandidata i drugi akreditirani posmatrači mogu prisustvovati žrijebanju.

Član 5.16

Birač glasa u posebnom prostoru u kojem je osigurana tajnost glasanja.

Član 5.17

Glasački listić je nevažeći:

1. ako nije ispunjen, ili je ispunjen tako da nije moguće sa sigurnošću utvrditi kojoj je političkoj stranci, koaliciji, nezavisnom kandidatu ili listi nezavisnih kandidata birač dao svoj glas;
2. ako su dopisana imena kandidata; ili
3. ako je označeno više od jedne političke stranke, koalicije, nezavisnog kandidata ili liste nezavisnih kandidata; ili
4. ako se na osnovu oznaka, koje je birač dopisao na glasački listić, kao što je potpis, može utvrditi njegov identitet; ili
5. ako birač označi glasački listić na način drugačiji od onog koji je utvrđen u članu 5.14 ovog zakona.

Član 5.18

(1) Ako se ime birača ne nalazi na izvodu iz Centralnog biračkog spiska zato što se birač upisao u Centralni birački spisak da glasa izvan zemlje, a vratio se da glasa lično u Bosni i Hercegovini, njegovo ime dodaje se na poseban obrazac koji sadrži sve podatke kao i izvod iz Centralnog biračkog spiska. Birač se potpisuje na izvod i ima pravo glasati nepotvrđenim-kovetiranim glasačkim listićem, u skladu s odredbama ovog zakona.

(2) Lične isprave birača zadržavaju se dok birač ne vrati nepotvrđeni-kovetirani glasački listić u zapečaćenoj koverti. Birač stavlja svoj glasački listić u posebnu kovertu, na kojoj će se naznačiti podaci na osnovu kojih se može provjeriti njegovo biračko pravo. Koverta će biti zapečaćena prije nego što je birač ubaci u glasačku kutiju. Poslije zatvaranja biračkog mjesta i poslije otvaranja glasačkih kutija, u skladu s odredbama ovog Zakona, birački odbor broji nepotvrđene-kovetirane glasačke listiće iz glasačke kutije i zapisuje dobijeni broj u zapisnik o radu biračkog odbora, te pakuje i dostavlja sve zapečaćene kovertu općinskoj izbornoj komisiji. Općinska izborna komisija prosljeduje Centralnoj izbornoj

komisiji BiH pakete zapečaćenih koverti sa svih biračkih mjesta u toj općini. Centralna izborna komisija BiH potvrđuje da je taj birač upisan u Centralni birački spisak da glasa izvan zemlje, kao i biračko pravo tog birača prije nego što se otvori koverta i prije nego što glasački listić bude prebrojan. Ako ne može biti potvrđeno da je taj birač upisan u Centralni birački spisak za glasanje van zemlje i da ima biračko pravo, koverta se ne otvara, niti se broji.

Član 5.19

(1) Na zahtjev birača koji je slijep, nepismen ili je fizički nesposoban, predsjednik biračkog odbora odobrava primjenu postupka po kojem drugo lice, koje izabere birač koji nije u mogućnosti da glasa, pomaže tom biraču pri potpisivanju izvoda iz Centralnog biračkog spiska i glasanju.

(2) Lice koje pomaže pri glasanju ne može biti član biračkog odbora, akreditirani posmatrač ili posmatrač političke stranke, koalicije, liste nezavisnih kandidata ili nezavisnog kandidata.

(3) Lice koje pomaže biraču da glasa napisat će svoje ime štampanim slovima na izvod iz Centralnog biračkog spiska do imena birača kojem je pomagalo i potpisati se. Lice koje pomaže tom biraču ne mora biti upisno u Centralni birački spisak kao birač.

(4) Jedno lice može, u smislu stava (1) i (2) ovog člana, pomagati samo jednom biraču.

Član 5.20

U slučaju oštećenja glasačkog listića u toku glasanja, birački odbor dužan je biraču izdati novi glasački listić i odložiti oštećeni listić u posebnu kovertu sa naznakom "oštećeni glasački listići".

Član 5.21

(1) Državljanin BiH koji ima biračko pravo, a koji je u inozemstvu, ima pravo glasati poštom. Centralna izborna komisija BiH utvrđuje način i proceduru glasanja državljana BiH poštom.

(2) Centralna izborna komisija BiH donosi propise za glasanje državljana BiH koji imaju biračko pravo, a koji su vezani za domove zbog starosti, bolesti ili invaliditeta, koji su zatvorenici ili su vezani za ustanove.

Član 5.22

(1) Centralna izborna komisija BiH donosi propise za brojanje glasačkih listića i utvrđivanje rezultata glasanja birača koji su glasali nepotvrđenim glasačkim listićima, birača koji su glasali glasačkim listićima za glasanje u odsutnosti, birača zatvorenika ili birača koji su vezani za ustanove, birača koji su vezani za domove i nisu u mogućnosti da dođu na biračko mjesto zbog starosti, bolesti ili invaliditeta, kao i birača koji su glasali poštom.

(2) Svi glasački listići broje se na biračkim mjestima, osim ako Centralna izborna komisija BiH utvrdi da će se glasački listići brojati u jednom ili više glavnih centara za brojanje. Centralna izborna komisija BiH donosi propise za brojanje glasova i utvrđivanje rezultata u Glavnom centru za brojanje. Rezultati glasanja u Glavnom centru za brojanje bit će javno izloženi u centru za brojanje,

kako bi javnost mogla imati uvida u njih, a kopije rezultata glasanja bit će uručene akreditiranim posmatračima rada Glavnog centra za brojanje na njihov zahtjev.

(3) Centralna izborna komisija BiH imenuje direktora Glavnog centra za brojanje, kao i tri zamjenika. Direktor i njegovi zamjenici imenuju se iz redova različitih konstitutivnih naroda, odnosno jedan iz reda ostalih. Direktor i njegovi zamjenici su lica sa najmanje tri godine iskustva u provođenju izbora i ne mogu biti članovi političke stranke.

(4) Glasački listići broje se tako da se ne naruši tajnost glasanja.

Član 5.23

(1) Ako se brojanje glasačkih listića vrši na biračkom mjestu, birački odbor počinje utvrđivati rezultate glasanja nakon završetka procesa glasanja i zatvaranja biračkog mjesta.

(2) Birački odbor prvo broji neiskorištene i upropaštene glasačke listiće i stavlja ih u odvojene pakete koji se nakon toga zapečate.

(3) Birački odbor nakon toga odvojeno broji birače koji su potpisali izvode iz Centralnog biračkog spiska, birače koji su potpisali poseban izvod iz člana 5.18 ovog Zakona, te utvrđuje ukupan broj birača, koji su glasali na biračkom mjestu, i upisuje ove podatke u odgovarajuće obrasce. Birački odbor zatim otvara jednu po jednu glasačku kutiju i broji koverta sa nepotvrđenim glasačkim listićima, ako ih ima, kao i glasačke listiće koji se nalaze u glasačkoj kutiji. Nakon toga, birački odbor broji važeće glasačke listiće kojima je glasano za svaku pojedinu političku stranku, koaliciju, listu nezavisnih kandidata i nezavisnog kandidata, kao i broj glasova za svakog kandidata na kandidatskoj listi, te utvrđuje broj nevažećih glasačkih listića.

Član 5.24

Nakon zatvaranja biračkog mjesta na kojem su glasali birači u odsutnosti, birački odbor razvrstava glasačke listiće po općinama za koje su birači glasali i dostavlja ih nadležnim općinskim izbornim komisijama. Centralna izborna komisija BiH utvrđuje način i postupak razvrstavanja glasačkih listića po općinama i njihovu dostavu nadležnim izbornim komisijama.

Član 5.25

(1) Osim u slučaju kad Centralna izborna komisija BiH utvrdi da će se brojanje djelimično ili u potpunosti obaviti u centrima za brojanje, u skladu sa članom 5.22 stav (2) ovog Zakona, nakon zatvaranja biračkog mjesta i završetka postupka brojanja, birački odbor u odgovarajuće obrasce unosi sljedeće podatke:

- 1) ukupan broj glasova;
- 2) ukupan broj važećih glasova za svaku političku stranku, koaliciju, listu nezavisnih kandidata i nezavisnog kandidata;
- 3) ukupan broj glasova za svakog pojedinačnog kandidata na kandidatskoj listi;
- 4) ukupan broj nevažećih glasačkih listića, posebno navodeći broj glasačkih listića koji su nevažeći jer nisu ispunjeni, a posebno broj

glasačkih listića koji su nevažeći jer su pogrešno ispunjeni;

5) ukupan broj upropaštenih glasačkih listića;

6) ukupan broj nepotvrđenih glasačkih listića koji se nalaze u glasačkoj kutiji, ako ih ima i

7) ukupan broj neiskorištenih glasačkih listića.

(2) Zapisnik o radu biračkog odbora i odgovarajuće obrasce potpisuju svi članovi biračkog odbora. Ako neki član odbije da se potpiše, predsjednik ili jedan od članova koji se potpisuju to će evidentirati zajedno sa razlozima nepotpisivanja.

Član 5.26

(1) Nakon utvrđivanja rezultata glasanja, birački odbor odmah, a najkasnije 12 sati nakon zatvaranja biračkog mjesta, dostavlja nadležnoj općinskoj izbornoj komisiji zapisnik o radu biračkog odbora, izvod iz Centralnog biračkog spiska, sve posebne obrasce iz člana 5.18 ovog Zakona, sve nepotvrđene glasačke listiće, važeće glasačke listiće, nevažeće glasačke listiće, te odvojeno neiskorištene i upropaštene glasačke listiće, kao i sve druge obrasce koje zahtijeva Centralna izborna komisija BiH. Predsjednik biračkog odbora zadržava primjerak izvještaja o rezultatima glasanja.

(2) Predsjednik biračkog odbora javno izlaže detaljni tabelarni prikaz rezultate glasanja na biračkom mjestu po političkim subjektima i kandidatima kako bi javnost mogla imati uvid u njih, a kopije rezultata glasanja bit će uručene akreditiranim posmatračima rada biračkog odbora na njihov zahtjev.

(3) Birački odbor isporučuje sav preostali izborni materijal općinskoj izbornoj komisiji.

Član 5.27

(1) Nakon što od biračkih odbora dobije svu dokumentaciju i materijale za izbore, općinska izborna komisija utvrđuje objedinjene zbirne rezultate glasanja provedenog na teritoriji te općine za organe na svim nivoima vlasti za koje su provedeni izbori i o tome sastavlja zapisnik, koji se podnosi Centralnoj izbornoj komisiji BiH u roku od 24 sata nakon zatvaranja biračkih mjesta. Objedinjeni zbirni rezultati glasanja za općinu sadrže iste podatke prema članu 5.25 ovog Zakona. Općinska izborna komisija zadržava primjerak objedinjenih zbirnih rezultata glasanja i distribuira ga drugim izbornim organima, u skladu sa propisima Centralne izborne komisije BiH.

(2) Općinska izborna komisija javno će izložiti detaljni tabelarni prikaz za objedinjene zbirne rezultate izbora po političkim subjektima i kandidatima kako bi javnost mogla imati uvid u njih, a kopije objedinjenih rezultata glasanja bit će uručene akreditiranim posmatračima rada općinske izborne komisije na njihov zahtjev.

Član 5.28

(1) Da bi bila prihvatljiva, svaka pojedinačna koverta s glasačkim listićem mora imati poštanski žig zemlje iz koje se glasa, s datumom ne kasnijim od datuma održavanja izbora.

(2) Glasački listići za glasanje poštom, koji nisu dostavljeni u skladu sa stavom (1) ovog člana, neće se brojati.

(3) Da bi se brojao glasački listić koji je blagovremeno dostavljen poštom, birač za kog je utvrđeno da je ispravno upisan u izvod iz Centralnog biračkog spiska za glasanje poštom, mora ga vratiti u zapečaćenoj koverti kako bi se osigurala tajnost glasanja tog lica, i uz njega priložiti kopiju jedne od ličnih isprava prema članu 5.12 ovog Zakona.

Član 5.29

(1) Centralna izborna komisija BiH utvrđuje rezultate svih neposrednih i posrednih izbora obuhvaćenih ovim zakonom istekom roka za podnošenje prigovora, žalbe, odnosno nakon pravosnažnosti odluka.

(2) Propisima Centralne izborne komisije BiH određuju se redoslijed utvrđivanja izbornih rezultata za organe na svim nivoima vlasti, način na koji se detaljan tabelarni prikaz rezultata glasanja stavlja na raspolaganje javnosti, te način objavljivanja izbornih rezultata. Detaljan tabelarni prikaz rezultata glasanja uključuje rezultate na nivou biračkog mjesta po političkim subjektima i kandidatima, s tim da se ne naruši tajnost glasanja, utvrđena članom 5. 10 ovog Zakona.

Član 5.29a

Centralna izborna komisija BiH objavljuje preliminarne, nezvanične i nekompletne rezultate izbora za sve nivoe vlasti za koje se izbori održavaju, po sljedećem rasporedu:

- a) prve rezultate u 24.00 sata na dan izbora,
- b) dva puta u toku naredna 24 sata,
- c) u narednih pet dana svaka 24 sata,
- d) narednih dana svakih 48 sati, sve do objavljivanja konačnih, službenih i kompletnih rezultata izbora.

Član 5.30

(1) Nakon što Centralna izborna komisija BiH utvrdi i objavi izborne rezultate, općinska izborna komisija, ovjerena politička stranka, koalicija, lista nezavisnih kandidata ili nezavisni kandidat, mogu zahtijevati da Centralna izborna komisija BiH ponovno broji glasačke listiće u određenim izbornim jedinicama u kojima su se politička stranka, koalicija, lista nezavisnih kandidata ili nezavisni kandidat kandidirali za izbore. Akreditirani posmatrač može zahtijevati da Centralna izborna komisija BiH ponovno broji glasačke listiće na biračkom mjestu na kojem je bio posmatrač. Ovjerena politička stranka, koalicija, lista nezavisnih kandidata, nezavisni kandidat ili akreditirani posmatrač mogu zahtijevati od Centralne izborne komisije BiH da ponovno broji glasačke listiće za glasanje u odsutnosti, glasačke listiće kojima se glasalo izvan Bosne i Hercegovine ili nepotvrđene-kovertirane glasačke listiće.

(2) Grupa od 50 ili više birača, koji su glasali na istom biračkom mjestu, može zahtijevati da Centralna izborna komisija BiH ponovno broji glasačke listiće na biračkom mjestu na kojem su glasali.

(3) Općinska izborna komisija može zahtijevati da Centralna izborna komisija BiH ponovno broji glasačke listiće na biračkom mjestu u njenoj općini.

(4) Centralna izborna komisija BiH može razmatrati zahtjev za ponovno brojanje glasačkih listića, ako su ispunjeni sljedeći uslovi:

- 1) da je zahtjev podnesen u pisanoj formi i da ga je potpisao akreditirani posmatrač, grupa od 50 ili više birača koji su glasali na istom biračkom mjestu, nezavisni kandidat, predsjednik političke stranke, nosilac liste nezavisnih kandidata ili bilo koji od predsjednika političkih stranaka koje su formirale koaliciju, ili općinska izborna komisija;
- 2) da su u zahtjevu tačno navedene činjenice koje opravdavaju ponovno brojanje, uključujući članove ovog zakona koji nisu poštovani ili su prekršeni;
- 3) da je u zahtjevu naveden približan broj glasačkih listića za koje se vjeruje da nisu ispravni;
- 4) da je u zahtjevu navedeno kako bi ova povreda zakona utjecala na izborne rezultate i
- 5) da je zahtjev podnesen Centralnoj izornoj komisiji BiH u roku od tri dana od dana kada je Centralna izborna komisija BiH objavila izborne rezultate.

(5) Centralna izborna komisija BiH može, ako joj nije podnesen zahtjev za ponovno brojanje u smislu stava (1) ovog člana, ili ako se zahtjev za ponovno brojanje ne smatra valjanim u smislu stava (3) ovog člana, po službenoj dužnosti narediti ponovno brojanje glasačkih listića.

(6) Centralna izborna komisija BiH naređuje ponovno brojanje glasačkih listića ako utvrdi da je učinjena povreda ovog Zakona i da ta povreda utječe na dodjelu mandata.

Član 5.31

Ako Centralna izborna komisija BiH naredi ponovno brojanje glasačkih listića, tačno će navesti koji će se glasački listići ponovno brojati, kao i datume, mjesta i postupke za ponovno brojanje. Kandidati političkih stranaka, koalicija, listi nezavisnih kandidata i nezavisni kandidati i kandidat s liste pripadnika nacionalnih manjina koji se pojavljuju na glasačkom listiću za koji se vrši ponovno brojanje, kao i drugi akreditirani posmatrači, mogu biti prisutni u toku ponovnog brojanja.

Član 5.32

(1) Nakon završetka ponovnog brojanja glasačkih listića i istekom roka za podnošenje žalbe, odnosno nakon pravosnažnosti odluka, Centralna izborna komisija BiH potvrđuje izborne rezultate za organe na svakom pojedinom nivou vlasti, u roku od 30 dana od dana održavanja izbora.

(2) Centralna izborna komisija BiH donosi propise o potvrđivanju izbornih rezultata.

POGLAVLJE 6

ZAŠTITA IZBORNOG PRAVA

Član 6.1

Zaštitu izbornog prava osiguravaju izborne komisije i Apelacioni odjel Suda Bosne i Hercegovine.

Član 6.2

(1) Birač i politički subjekt čije je pravo ustanovljeno ovim zakonom povrijeđeno može izbornoj komisiji uložiti prigovor najkasnije u roku od 48 sati, odnosno u roku od 24 sata u izbornom periodu od učinjene povrede, osim ako ovim zakonom nije drugačije određeno.

(2) Izborne komisije mogu, po saznanju za učinjenu povredu iz svoje nadležnosti, pokrenuti postupak po službenoj dužnosti protiv političkog subjekta i zaposlenog ili na drugi način angažiranog u izornoj administraciji zbog kršenja odredbi ovog zakona.

(3) Inicijativu za pokretanje postupka u smislu stava (2) ovog člana može podnijeti pravno ili fizičko lice nadležnoj izornoj komisiji u pisanoj formi, u kojoj je obavezno navesti mjesto, vrijeme, sadržaj učinjene povrede i počinioca.

Član 6.3

(1) Prigovor se podnosi na obrascu koji propiše Centralna izborna komisija BiH. Prigovor sadrži kratak opis učinjene povrede i prilog-dokaze koji potvrđuju navode prigovora. Prigovor mora potpisati podnositelj prigovora. Ako je podnositelj prigovora politička stranka ili koalicija ili lista nezavisnih kandidata, prigovor potpisuje predsjednik ili ovlašten predstavnik političke stranke ili koalicije ili liste nezavisnih kandidata ili lice koje oni ovlaste uz priloženo ovlaštenje. Podaci o ovlaštenom predstavniku deponiraju se kod općinske izborne komisije.

(2) Prigovor se dostavlja bez odgađanja svim stranama navedenim u prigovoru. Strane navedene u prigovoru mogu se u roku od 24 sata od prijema prigovora, u pisanoj formi, izjasniti o navodima prigovora. Nadležni organi mogu odrediti saslušanje strana.

(3) Centralna izborna komisija BiH utvrđuje proceduralne upute za rješavanje po prigovorima podnesenim izbornim komisijama.

(4) Prigovor koji je prema članu 6.2 ovog Zakona podnijelo neovlašteno lice, ili je prigovor podnesen neblagovremeno ili je nepotpun, odbacuje se.

(5) Prigovor će se odbaciti i ako se ne može utvrditi ko je podnositelj prigovora. Podneseni prigovor odnosno žalba u postupku zaštite izbornog prava ne odgađaju obavljanje izbornih radnji koje su propisane ovim zakonom.

Član 6.4

(1) Općinska izborna komisija u svojoj općini ima prvostepenu nadležnost za odlučivanje po prigovorima uložnim zbog povreda pravila ponašanja iz Poglavlja 7, osim u slučaju povrede iz člana 7.3 stav (1) tačka 3) i 7), člana 7.3 stav (2) i člana 7.4 stav (1) tačka 3) ovog Zakona, o čemu odlučuje Centralna izborna komisija BiH.

(2) Općinska izborna komisija dužna je da razmotri prigovor i da donese odluku u roku od 48 sati nakon isteka roka utvrđenog članom 6.3. stav (3) ovog Zakona. Općinska izborna komisija dužna je da o svojoj odluci odmah obavijesti podnosioca prigovora, kao i druge strane. Prilikom rješavanja prigovora, općinska izborna komisija može

postupati na osnovu utvrđenih činjenica ili održavati rasprave.

(3) Prigovor koji je prema članu 6.2 ovog Zakona podnijelo neovlašteno lice, ili ako prigovor nije pravovremeno podnesen, odbacuje se.

Član 6.5

Općinska izborna komisija može narediti poduzimanje mjera kojima se otklanjaju nepravilnosti na koje se odnosi prigovor iz člana 6.4 ovog Zakona, što uključuje ali se ne ograničava na dodavanje ili brisanje imena birača sa Centralnog biračkog spiska, pokrenuti inicijativu za smjenjivanje lica koje radi u centru za birački spisak ili smijeniti člana u biračkom odboru, ili naređivanje određenom licu ili stranci da obustavi aktivnosti kojima se krši ovaj zakon i izreći novčanu kaznu.

Član 6.6

(1) Centralna izborna komisija BiH ima prvostepenu nadležnost za odlučivanje po prigovorima uložnim zbog povreda pravila izbornog procesa, izbornih prava, povrede Poglavlja 16. učinjene od političkog subjekta i povrede iz člana 7.3 stav (1) tačka 3) i 7), člana 7.3 stav (2) i člana 7.4 stav (1) tačka 3) ovog Zakona.

(2) Na odluke izbornih komisija može se uložiti žalba Centralnoj izornoj komisiji BiH u roku od 48 sati od prijema prvostepene odluke.

(3) Centralna izborna komisija BiH dužna je da razmotri prigovor i žalbu i da donese odluku u roku od 48 sati nakon isteka roka utvrđenog članom 6.3. stav (3) ovog Zakona. Centralna izborna komisija BiH dužna je da o svojoj odluci odmah obavijesti podnosioca prigovora, kao i druge strane.

(4) Prigovor ili žalba, koje je prema članu 6.2 ovog Zakona podnijelo neovlašteno lice, ili ako prigovor ili žalba nisu blagovremeno podneseni, odbacuju se.

(5) Prilikom rješavanja prigovora i žalbi, Centralna izborna komisija BiH može postupati na osnovu utvrđenih činjenica ili održavati rasprave. Centralna izborna komisija BiH može dozvoliti stranama da podnesu nove dokaze ili svoje odluke zasnivati na dokumentaciji iz spisa komisija nižeg stepena.

Član 6.7

Centralna izborna komisija BiH, kada odlučuje po službenoj dužnosti ili kada odlučuje o prigovorima i žalbama, ima ovlaštenja da naredi izornoj komisiji, Centru za birački spisak ili biračkom odboru da poduzmu mjere kojima se otklanjaju utvrđene nepravilnosti. Centralna izborna komisija BiH također ima ovlaštenja da izrekne sljedeće sankcije:

1. novčanu kaznu koja ne prelazi iznos od 10.000 konvertibilnih maraka;
2. uklanjanje imena kandidata sa kandidatske liste ako se utvrdi da je kandidat lično odgovoran za povredu;
3. poništenje ovjere političke stranke, koalicije, liste nezavisnih kandidata ili nezavisnog kandidata i

4. zabranu angažiranja određenog lica za rad na biračkom mjestu, u Centru za birački spisak, u općinskoj izbornoj komisiji ili drugoj izbornoj komisiji uspostavljenoj u skladu sa članom 2.21 ovog Zakona.

Član 6.8

(1) Ako izborna komisija smatra da je učinjeno krivično djelo koje se odnosi na izborni proces, dužna je da to djelo prijavi nadležnom tužilaštvu.

(2) Prilikom podnošenja prijave, izborna komisija navodi i dokaze koji su joj poznati, te poduzima potrebne mjere da bi se sačuvali tragovi navodno učinjenog krivičnog djela, predmeti kojima je ili pomoću kojih je učinjeno to djelo i drugi dokazi.

Član 6.9

(1) Apelacioni odjel Suda Bosne i Hercegovine nadležan je da rješava po žalbama na odluke Centralne izborne komisije BiH. Žalba se podnosi Apelacionom odjelu Suda Bosne i Hercegovine u roku od dva dana od dana prijema odluke Centralne izborne komisije BiH, kojom je odlučeno o primjeni ovog Zakona.

(2) Žalba se podnosi preko Centralne izborne komisije BiH.

(3) Apelacioni odjel Suda Bosne i Hercegovine, kada odlučuje o primjeni ovog zakona dužan je donijeti odluku po žalbi u roku od tri dana od dana prijema žalbe.

POGLAVLJE 7

PRAVILA PONAŠANJA U IZBORNOJ KAMPANJI

Član 7.1

(1) Političke stranke, koalicije, liste nezavisnih kandidata i nezavisni kandidati imaju pravo:

- 1) voditi izbornu kampanju u mirnom okruženju;
- 2) organizirati i održavati javne skupove na kojima mogu slobodno iznositi svoje stavove kako bi stekli podršku birača i
- 3) štampati i dijeliti plakate, postere i druge materijale u vezi sa izbornom kampanjom.

(2) Za javni skup iz tačke 2) z stava (1) ovog člana nije potrebno odobrenje nadležnog organa, s tim što je organizator dužan 24 sata prije održavanja takvog skupa o tome obavijestiti organ nadležan za održavanje javnog reda i mira.

(3) Ako su dva ili više organizatora najavili nadležnom organu održavanje javnog skupa na istom mjestu i u isto vrijeme, pravo na održavanje javnog skupa na tom mjestu i u zatraženo vrijeme imat će organizator koji je prvi pismeno obavijestio nadležni organ o održavanju javnog skupa, o čemu će podnosiocima obavijestiti nadležni organ, u roku ne dužem od 12 sati od podnesenog obavještenja o održavanju javnog skupa.

Član 7.2

(1) Nadležni općinski organi dužni su osigurati ravnopravan tretman političkim strankama, koalicijama, listama nezavisnih kandidata i nezavisnim kandidatima koji su ovjereni za učešće na izborima u njihovim zahtjevima da javna mjesta i javne objekte koriste u svrhu kampanje,

uključujući održavanje skupova, izlaganje oglasa, plakata, postera i drugog sličnog materijal

(2) Zabranjeno je uklanjati, prekrivati, oštećivati ili mijenjati štampane oglase, plakate, postere ili druge materijale koji se, u skladu sa zakonom, koriste u svrhu izborne kampanje političkih stranaka, koalicija, listi nezavisnih kandidata ili nezavisnih kandidata. Centralna izborna komisija zabranit će isticanje, štampanje i rasturanje oglasa, plakata, postera i drugih materijala, koji se koriste u svrhu izborne kampanje političkih stranaka, koalicija, listi nezavisnih kandidata ili nezavisnih kandidata, na kojima se žene ili muškarci predstavljaju na stereotipan i uvredljiv ili ponižavajući način i naložiti političkoj stranci, koaliciji, listi nezavisnih kandidata ili nezavisnom kandidatu da postavljene materijale ukloni. Odluka Centralne izborne komisije je konačna u upravnom postupku, ali se protiv nje može pokrenuti upravni spor.

(3) Nadležni organi neće dozvoliti političkim strankama, koalicijama, listama nezavisnih kandidata i nezavisnim kandidatima da postavljaju oglase, plakate, postere, odnosno da pišu svoja imena ili slogane koji su u vezi sa izbornom kampanjom, unutar ili na zgradama u kojima su smješteni organi vlasti na svim nivoima, javna preduzeća, javne ustanove i mjesne zajednice, na vjerskim objektima, na javnim putevima i javnim površinama, osim na mjestima predviđenim za plakatiranje i oglašavanje.

Član 7.3

(1) Kandidatima i pristalicama političkih stranaka, listi nezavisnih kandidata, listi pripadnika nacionalnih manjina i koalicija, kao i nezavisnim kandidatima i njihovim pristalicama, te zaposlenima ili na drugi način angažiranim u izbornoj administraciji nije dozvoljeno:

- 1) nositi i pokazivati oružje na političkim skupovima, biračkim mjestima i njihovoj okolini, kao i za vrijeme okupljanja u vezi s aktivnostima političkih stranaka, koalicija, listi nezavisnih kandidata i nezavisnih kandidata u izbornom procesu;
- 2) ometati skupove drugih političkih stranaka, koalicija i nezavisnih kandidata, kao i podsticati druge na takve aktivnosti;
- 3) sprječavati novinare da obavljaju svoj posao u skladu sa pravilima profesije i izbornim pravilima;
- 4) obećavati novčane nagrade ili druge materijalne koristi s ciljem dobivanja podrške birača ili prijetnje pristalicama drugih političkih stranaka, koalicija, listi nezavisnih kandidata i nezavisnih kandidata;
- 5) podsticati na glasanje lica koje nema pravo glasa;
- 6) podsticati lica da glasaju više puta na istim izborima, ili da glasaju u ime drugog lica; ili
- 7) koristiti se jezikom koji bi nekoga mogao navesti ili podstaći na nasilje ili širenje mržnje, ili objavljivati ili upotrebljavati slike, simbole, audio i video zapise, SMS poruke, internet komunikacije ili druge materijale koji mogu tako djelovati.

(2) Zabranjeno je lažno predstavljanje u ime bilo koje političke stranke, koalicije, liste nezavisnih kandidata ili nezavisnog kandidata.

Član 7.4

(1) U periodu koji počinje 24 sata prije otvaranja biračkih mjesta i traje do njihovog zatvaranja, političkim strankama, koalicijama, listama nezavisnih kandidata i nezavisnim kandidatima i kandidatima na listama pripadnika nacionalnih manjina zabranjeno je učestvovanje u javnim političkim aktivnostima što uključuje, ali se ne ograničava samo na sljedeće:

1. održavanje skupova u cilju izborne kampanje;
2. izlaganje na biračkom mjestu i u njegovoj okolini bilo kakvih materijala u cilju uticanja na birače;
3. korištenje domaćih i međunarodnih sredstava komunikacije s ciljem utjecaja na birače;
4. korištenje megafona ili drugih razglasnih uređaja u cilju uticanja na birače; i
5. svaka aktivnost kojom se ometa ili opstruira izborni proces.

(2) Pod sredstvima komunikacije iz tačke 3) stava (1) ovog člana podrazumijevaju se sredstva kojima se može isporučiti zvučni, video ili tekstualni sadržaj. Takva sredstva obuhvataju ali nisu ograničena na radio i televizijski program, štampane medije, internet, SMS poruke ili video-poruke isporučene putem mobilnih telefona itd.

POGLAVLJE 8

PREDSJEDNIŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

Član 8.1

(1) Članove Predsjedništva Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Predsjedništvo BiH), koji se neposredno biraju sa teritorije Federacije Bosne i Hercegovine - jednog Bošnjaka i jednog Hrvata, biraju birači upisani u Centralni birački spisak da glasaju u Federaciji Bosne i Hercegovine. Birač upisan u Centralni birački spisak da glasa u Federaciji Bosne i Hercegovine može glasati ili za Bošnjaka ili za Hrvata, ali ne za oba. Izabran je bošnjački i hrvatski kandidat koji dobije najveći broj glasova među kandidatima iz istog konstitutivnog naroda.

(2) Člana Predsjedništva BiH, koji se neposredno bira sa teritorije Republike Srpske - jednog Srbina, biraju birači upisani u Centralni birački spisak da glasaju u Republici Srpskoj. Izabran je kandidat koji dobije najveći broj glasova.

(3) Mandat članova Predsjedništva BiH traje četiri godine.

Član 8.2

Kandidatska lista, u smislu ovog Poglavlja, sastoji se od imena kandidata za člana Predsjedništva BiH.

Član 8.3

Predsjedavajući Predsjedništva BiH mijenja se svakih osam mjeseci po načelu rotacije između članova Predsjedništva BiH.

Član 8.4

Ako član Predsjedništva BiH iz bilo kojih razloga prestane vršiti svoju funkciju, ili ako je trajno ili privremeno nesposoban za vršenje funkcije, zamjenjujući član Predsjedništva BiH preuzima dužnost člana Predsjedništva BiH u skladu sa Zakonom o popunjavanju upražnjenog mjesta člana Predsjedništva BiH u toku trajanja mandata ("Službeni glasnik BiH", broj 21/00).

Član 8.6

Mandat novog člana Predsjedništva BiH završava kad bi se završio i mandat člana kojeg je zamijenio. Novi član Predsjedništva BiH preuzima prava, dužnosti i odgovornosti člana Predsjedništva BiH kojega je zamijenio, uključujući i predsjedavanje sjednicama Predsjedništva BiH.

Član 8.7

O postojanju trajne nesposobnosti za vršenje funkcije člana Predsjedništva BiH odlučuje Ustavni sud Bosne i Hercegovine.

Član 8.8

(1) Ustavni sud Bosne i Hercegovine može odlučiti da je član Predsjedništva BiH privremeno nesposoban za vršenje svoje funkcije.

(2) Ako je član Predsjedništva BiH privremeno nesposoban da obavlja svoju funkciju u smislu stava (1) ovoga člana, tada zamjenjujući tog člana preuzima prava, dužnosti i odgovornosti nesposobljenog člana Predsjedništva BiH, dok Ustavni sud Bosne i Hercegovine ne donese odluku da taj član nije više privremeno nesposoban za obavljanje funkcije.

POGLAVLJE 9

PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE

Potpoglavlje A

PREDSTAVNIČKI DOM PARLAMENTARNE SKUPŠTINE BOSNE I HERCEGOVINE

Član 9.1

(1) Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine sastoji se od 42 člana, od kojih 28 neposredno biraju birači upisani u Centralni birački spisak za glasanje za teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine, a 14 neposredno biraju birači upisani u Centralni birački spisak za glasanje za teritoriju Republike Srpske. Mandat članova Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine traje četiri godine.

(2) Od 28 članova, koje neposredno biraju birači upisani u Centralni birački spisak za glasanje za teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine, 21 bira se iz višečlanih izbornih jedinica prema formuli proporcionalne zastupljenosti, u skladu sa članom 9.5 ovog Zakona, a sedam su kompenzacijski mandati izabrani sa teritorije Federacije, u skladu sa članom 9.6 ovog Zakona.

(3) Od 14 članova, koje neposredno biraju birači upisani u Centralni birački spisak za glasanje na teritoriji Republike Srpske, devet se bira iz višečlanih izbornih jedinica prema formuli proporcionalne zastupljenosti, u skladu sa članom 9.5 ovog Zakona, a pet su kompenzacijski mandati

izabranih sa teritorije Republike Srpske kao cjeline, u skladu sa članom 9.6 ovog Zakona.

(4) Birač ima jedan glasački listić za mandate proporcionalne zastupljenosti u višečlanoj izbornoj jedinici za koju je upisan u Centralni birački spisak.

Član 9.2

21 mandat iz pet višečlanih izbornih jedinica za Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, sa teritorije Federacije Bosne i Hercegovine, raspodjeljuje se na sljedeći način:

- a) Izborna jedinica 1 sastoji se od Kantona 1 i Kantona 10 i bira tri člana,
- b) Izborna jedinica 2 sastoji se od Kantona 7 i Kantona 8 i bira tri člana,
- c) Izborna jedinica 3 sastoji se od Kantona 5 i Kantona 9 i bira četiri člana,
- d) Izborna jedinica 4 sastoji se od Kantona 4 i Kantona 6 i bira šest članova i
- e) Izborna jedinica 5 sastoji se od Kantona 2 i Kantona 3 i Brčko Distrikta BiH i bira pet članova.

Član 9.3

Devet mandata iz tri višečlane izborne jedinice za Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, sa teritorije Republike Srpske, raspodjeljuje se na sljedeći način:

- a) Izborna jedinica 1 sastoji se od općina: Bosanska Krupa/Krupa na Uni, Bosanski Novi/Novi Grad, Bosanska Dubica/Kozarska Dubica, Prijedor, Bosanska Gradiška/Gradiška, Laktaši, Srbac, Prnjavor, Bosanski Petrovac/Petrovač, Sanski Most/Oštra Luka, Banja Luka, Čelinac, Drvar/Istočni Drvar, Ključ/Ribnik, Mrkonjić Grad, Jajce/Jezero, Skender Vakuf/ Kneževo, Kotor Varoš, Šipovo, Kupres/Kupres i Kostajnica i bira tri člana,
- b) Izborna jedinica 2 sastoji se od općina: Derventa, Bosanski Brod/Brod, Odžak/Vukosavlje, Bosanski Šamac/Šamac, Orašje/Donji Žabar, Modriča, Gradačac/Pelagićevo, Bijeljina, Doboј, Gračanica/Petrovo, Lopare, Ugljevik i Teslić, i Brčko Distrikta BiH i bira tri člana i
- c) Izborna jedinica 3 sastoji se od općina: Kalesija/Osmaci, Zvornik, Šekovići, Vlasenica, Bratunac, Srebrenica, Sokolac, Han Pijesak, Ilidža/Istočna Ilidža, Stari Grad Sarajevo/Istočni Stari Grad, Novo Sarajevo/Istočno Novo Sarajevo, Trnovo (RS), Pale (RS), Rogatica, Višegrad, Mostar/Istočni Mostar, Nevesinje, Kalinovik, Gacko, Foča/Foča, Goražde/Novo Goražde, Čajniče, Rudo, Stolac/Berkovići, Ljubinje, Bileća, Trebinje i Milići i bira tri člana.

Član 9.4

Političke stranke, koalicije i nezavisni kandidati, ovjereni u skladu s odredbama ovog Zakona, mogu se kandidirati za izbor u izbornoj jedinici.

Član 9.5

(1) U svakoj izbornoj jedinici mandati se raspodjeljuju na sljedeći način: za svaku političku stranku i koaliciju, ukupan broj važećih glasova

koje je politička stranka ili koalicija osvojila dijeli se sa 1, 3, 5, 7, 9, 11, i tako redom, sve dok je to potrebno za tu raspodjelu mandata. Brojevi koji se dobiju ovom serijom dijeljenja su "količnici". Broj glasova za nezavisnog kandidata je količnik tog kandidata.

(2) Količnici se redaju od najvećeg do najmanjeg. Mandati se dijele po redu, počevši od najvećeg količnika, dok se ne raspodijele svi mandati izborne jedinice za određeni organ.

(3) Politička stranka, koalicija, lista nezavisnih kandidata i nezavisni kandidat ne može sudjelovati u raspodjeli mandata ako ne osvoji više od 3% od ukupnog broja važećih glasačkih listića u izbornoj jedinici.

Član 9.6

Kompenzacijski mandati dodjeljuju se na sljedeći način:

- a) U raspodjeli kompenzacijskih mandata mogu učestvovati samo političke stranke i koalicije koje su osvojile više od 3% od ukupnog broja važećih glasačkih listića za područje entiteta za koji je sačinjena kompenzacijska lista. Prvo se, prema formuli utvrđenoj u članu 9.5 ovog Zakona, raspodjeljuje ukupan broj mandata za zakonodavni organ koji se dodjeljuju za teritoriju određenog entiteta, umanjeno za broj mandata koje su osvojili nezavisni kandidati.
- b) Od broja mandata koje je dobila lista političke stranke ili koalicije, primjenom ovog postupka, oduzima se broj mandata koje je ta politička stranka ili koalicija osvojila, prema postupku utvrđenom u članu 9.5 ovog Zakona. Preostali broj je broj kompenzacijskih mandata koji lista dobija.
- c) Ako politička stranka ili koalicija dobije negativan broj mandata primjenom postupka iz tačke b) ovog člana, ta politička stranka ili koalicija zadržat će mandate dobijene u izbornim jedinicama, ali neće dobiti nijedan kompenzacijski mandat. U slučaju da jedna ili više listi dobiju negativan broj mandata, u skladu s tim se smanjuje broj mandata koji se raspodjeljuju prema postupku iz ovog člana, kako bi se sačuvao tačan broj mandata u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine izabranih sa teritorije određenog entiteta.

Član 9.7

Kompenzacijski mandati koje osvoji politička stranka ili koalicija u skladu sa članom 9.6 ovog Zakona dodjeljuju se jedan po jedan kandidatima koji nisu izabrani sa liste kompenzacijskih mandata te političke stranke ili koalicije, od vrha liste pa sve dok mandati ne budu raspodijeljeni ili dok se lista ne iscrpi.

Član 9.7a

(1) Izuzetno od odredbi člana 9.6 i 4.24 ovog Zakona, politička stranka i koalicija koja na kandidatskoj listi za kompenzacione mandate nema više kandidata, a ima još osvojenih mandata za raspodjelu, može po obavještenju Centralne izborne komisije BiH u roku od 48 sati na propisanom obrascu dostaviti dopunsku

kandidatsku listu za kompenzacione mandate u skladu s članom 4.19 stav (4) ovog Zakona.

(2) Postupak podnošenja dopunske kandidatske liste za kompenzacione mandate i formu obrasca iz stava (1) ovog člana Centralna izborna komisija BiH propisat će posebnim uputstvom.

Član 9.8

(1) Ako prilikom raspodjele u skladu sa članovima 9.5, 9.6 i 9.7 ovog Zakona budu dobijeni identični količnici, mandat se dodjeljuje žrijebanjem.

(2) Mandati koje lista dobije raspodjeljuju se najprije među kandidatima sa liste, od kojih je svaki dobio najmanje pet procenata (5%) od ukupnog broja važećih glasova koje je dobila ta lista i to dodjelom mandata redoslijedom od najvećeg do najmanjeg broja glasova. Ako ima još mandata koje treba dodijeliti listi, a preostali kandidati su dobili manje od pet procenata (5%) od ukupnog broja važećih glasova koje je ta lista dobila, raspodjela mandata među preostalim kandidatima te liste vrši se prema njihovom redoslijedu na listi.

(3) Ako politička stranka ili koalicija nema na listi dovoljan broj kandidata da popuni mjesta koja su joj dodijeljena, mandat se prenosi na kandidatsku listu te političke stranke ili koalicije u drugoj izbornoj jedinici u skladu sa postupkom utvrđenim u članu 9.7 ovog Zakona.

Član 9.9

Ako mandat nezavisnog kandidata prestane, u skladu sa odredbama člana 1.10 ovog Zakona, mandat ostaje upražnjen do narednih redovno raspisanih izbora.

Član 9.10

(1) Ako mandat kandidata političke stranke ili koalicije prestane u skladu s odredbama člana 1.10 ovog Zakona, mandat se dodjeljuje sljedećem kandidatu sa liste iste izborne jedinice u skladu sa članom 9.8 stav (2) ovog Zakona. Upraznjeno mjesto kompenzacijskog mandata popunjava se sa liste kompenzacijskih mandata te političke stranke.

(2) Ako nema kandidata na listi iste izborne jedinice, mandat se dodjeljuje listi iste političke stranke ili koalicije u drugoj izbornoj jedinici u skladu sa članom 9.8 stav (3) ovog Zakona. Ako nema preostalih kandidata na bilo kojoj listi za političku stranku ili koaliciju, mandat ostaje upražnjen do sljedećih redovno raspisanih izbora.

Član 9.11

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine svake četiri godine preispituje izborne jedinice i broj mandata dodijeljenih svakoj izbornoj jedinici utvrđenoj ovim Poglavljem, kako bi se osiguralo da su utvrđene, uzimajući u obzir geografska ograničenja, u skladu sa demokratskim principima, a naročito sa proporcionalnošću između broja mandata i broja birača upisanih u Centralni birački spisak.

Potpoglavlje B

DOM NARODA PARLAMENTARNE SKUPŠTINE BOSNE I HERCEGOVINE

Član 9.12

Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH sastoji se od 15 delegata, od kojih su dvije trećine iz Federacije Bosne i Hercegovine (uključujući pet Hrvata i pet Bošnjaka) i jedna trećina iz Republike Srpske (pet Srba). 49

Član 9.12a

(1) Bošnjačke odnosno hrvatske delegate u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH, iz Federacije Bosne i Hercegovine bira bošnjački odnosno hrvatski klub delegata u Domu naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine.

(2) Delegati iz reda bošnjačkog i hrvatskog naroda u Domu naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine biraju delegate iz svog konstitutivnog naroda.

(3) Delegati iz reda srpskog naroda i iz reda ostalih u Domu naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine ne učestvuju u postupku izbora bošnjačkih odnosno hrvatskih delegata za Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH iz Federacije Bosne i Hercegovine.

(4) Delegate u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH (pet Srba) iz Republike Srpske bira Narodna skupština Republike Srpske.

(5) Poslanici iz reda bošnjačkog i hrvatskog naroda i iz reda ostalih u Narodnoj skupštini Republike Srpske učestvuju u postupku izbora delegata u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH iz Republike Srpske.

Član 9.12b

(1) Izbor delegata iz reda bošnjačkog i hrvatskog naroda u Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine sprovodi se odmah po sazivanju Doma naroda Parlamenta Federacije BiH, a najkasnije 30 dana od dana ovjere izbora u skladu sa ovim Zakonom.

(2) Izbor delegata iz Republike Srpske u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH sprovodi se odmah po sazivanju Narodne skupštine Republike Srpske, a najkasnije 30 dana od dana ovjere izbora u skladu sa ovim Zakonom.

Član 9.12c

(1) Izbor bošnjačkih odnosno hrvatskih delegata u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH sprovodi se na način da svaki politički subjekt koja je zastupljena u bošnjačkom odnosno hrvatskom klubu ili svaki delegat iz bošnjačkog odnosno hrvatskog kluba u Domu naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine ima pravo da nominira jednog ili više kandidata na listi za izbor bošnjačkih odnosno hrvatskih delegata u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH.

(2) Svaka lista može sadržavati više kandidata od broja delegata koji se biraju u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH.

Član 9.12d

(1) Svaki delegat bošnjačkog odnosno hrvatskog kluba u Domu naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine daje jedan glas za listu kandidata za izbor bošnjačkih odnosno hrvatskih delegata u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH.

(2) Glasanje se provodi tajnim glasanjem u skladu sa ovim Zakonom.

Član 9.12e

(1) Izbor delegata iz Republike Srpske u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH sprovodi se na način da svaka politička stranka ili svaki poslanik u Narodnoj skupštini Republike Srpske ima pravo da nominira jednog ili više kandidata na listu za izbor srpskog delegata u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH.

(2) Svaka lista može sadržavati više kandidata od broja delegata koji se biraju u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH.

Član 9.12f

(1) Svaki poslanik u Narodnoj skupštini Republike Srpske daje jedan glas za listu kandidata za izbor delegata u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH iz Republike Srpske.

(2) Glasanje se provodi tajnim glasanjem u skladu sa ovim Zakonom.

Član 9.12g

(1) Izborni materijal i rezultati glasanja iz članova 9.12d i 9.12f ovog Zakona dostavljaju se Centralnoj izbornoj komisiji BiH na potvrđivanje u skladu sa članom 2.9 ovog Zakona i konačnu raspodjelu mandata u skladu sa članom 9.5 ovog Zakona.

(2) Mandati se raspodjeljuju jedan po jedan po listama, u skladu sa članom 9.5 ovog Zakona. Osvojeni mandati dodjeljuju se prema njihovom redoslijedu na listi.

(3) Ako prilikom raspodjele u skladu sa članom 9.5 ovog Zakona budu dobijeni identični količnici, mandat se dodjeljuje žrijebanjem.

Član 9.12h

(1) Ako neko mjesto delegata u Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH ostane upražnjeno u skladu sa članom 1.10 ovog Zakona, to mjesto popunjava sljedeći kvalifikovani kandidat na istoj listi na kojoj je bio delegat kojem je prestao mandat.

(2) Ako na toj listi nema preostalih kandidata, mandat se dodjeljuje kandidatu sa najvišim količnikom sa druge liste, iz odgovarajućeg konstitutivnog naroda.

(3) Ako nema takvog kandidata, organiziraju se novi izbori za izbor delegata iz reda odgovarajućeg konstitutivnog naroda u skladu sa članovima od 9.12c do 9.12g ovog Zakona.

Član 9.12i

Izbore u smislu ovog Poglavlja (postupak kandidiranja i glasanja) provode nadležna radna tijela u Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine i Narodnoj skupštini Republike Srpske.

POGLAVLJE 9A

PREDSJEDNIK I POTPREDSJEDNICI FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Član 9.13

Pri izboru predsjednika i potpredsjednika Federacije BiH, najmanje jedna trećina delegata klubova zastupnika konstitutivnih naroda u Domu naroda Parlamenta Federacije BiH predlaže kandidate za mjesta predsjednika i potpredsjednika Federacije BiH.

Član 9.14

(1) Iz reda kandidata iz člana 9.13 ovog Zakona formiraju se zajedničke liste kandidata za mjesta predsjednika i potpredsjednika Federacije BiH.

(2) Predstavnički dom Parlamenta Federacije BiH glasa o jednoj ili više zajedničkih listi koju sačinjavaju tri kandidata, uključujući po jednog kandidata iz svakog konstitutivnog naroda. Lista koja dobije većinu glasova u Predstavničkom domu Parlamenta Federacije BiH bit će izabrana ukoliko dobije većinu glasova u Domu naroda Parlamenta Federacije BiH, uključujući i većinu glasova klubova poslanika svakog konstitutivnog naroda.

Član 9.15

U slučaju da zajednička lista prezentirana od strane Predstavničkog doma Parlamenta Federacije BiH ne dobije potrebnu većinu u Domu naroda Parlamenta Federacije BiH, ova procedura će se ponoviti. Ukoliko, u ponovljenoj proceduri, zajednička lista koja dobije većinu glasova u Predstavničkom domu Parlamenta Federacije BiH bude ponovno odbijena u Domu naroda Parlamenta Federacije BiH, ta zajednička lista smatrat će se izabranom.

Član 9.16

Delegati u Domu naroda Parlamenta Federacije BiH iz reda ostalih mogu učestvovati u izboru kandidata za predsjednika i potpredsjednika. Međutim, ovom prilikom se neće formirati bilo kakav klub zastupnika ostalih i njihov se glas neće računati pri računanju određene većine u klubovima zastupnika konstitutivnih naroda.

Član 9.17

Mandat predsjednika i potpredsjednika traje četiri godine, pod uslovom da taj mandat ne ističe ranije.

POGLAVLJE 10 PARLAMENT FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Potpoglavlje A

PREDSTAVNIČKI DOM PARLAMENTA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Član 10.1

(1) Predstavnički dom Parlamenta Federacije BiH sastoji se od 98 poslanika koje neposredno biraju birači koji su upisani u Centralni birački spisak za glasanje na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine. Mandat poslanika Predstavničkog doma Federacije BiH traje četiri godine.

(2) Određeni broj poslanika bira se iz višečlanih izbornih jedinica prema formuli proporcionalne zastupljenosti, iz člana 9.5 ovog Zakona. Kompenzacijski mandati dodjeljuju se sa teritorije

Federacije Bosne i Hercegovine kao cjeline, u skladu sa članom 9.6 ovog Zakona. Predstavnički dom Parlamenta Federacije BiH, na osnovu smjernica iz člana 10.2 ovog Zakona, utvrđuje broj mandata, granice višečlanih izbornih jedinica, te broj kompenzacijskih mandata.

(3) Najmanje četiri člana svakog konstitutivnog naroda bit će zastupljeno u Predstavničkom domu Parlamenta Federacije BiH.

(4) Birač ima jedan glasački listić za mandate proporcionalne zastupljenosti u višečlanim izbornim jedinicama za koje je birač upisan u Centralni birački spisak. Ovaj glasački listić uzima se u obzir i za raspodjelu kompenzacijskih mandata u skladu sa članom 10.5 ovog Zakona.

Član 10.2

(1) Predstavnički dom Parlamenta Federacije BiH, na osnovu smjernica iz ovog člana, utvrđuje broj mandata, kao i granice višečlanih izbornih jedinica, te broj kompenzacijskih mandata.

(2) Od 98 mandata za Predstavnički dom Parlamenta Federacije BiH, između dvadeset tri procenta (23%) i dvadeset sedam procenata (27%) su kompenzacijski mandati. Preostali mandati raspodjeljuju se u višečlanim izbornim jedinicama.

(3) Minimalan broj višečlanih izbornih jedinica je deset. Minimalan broj članova višečlanih izbornih jedinica je tri, a maksimalan 15. Brčko Distrikt BiH bit će uključen u jednu od ovih višečlanih izbornih jedinica.

(4) Broj mandata za izbornu jedinicu utvrđuje se na sljedeći način: broj birača upisanih u Centralni birački spisak za Predstavnički dom Parlamenta Federacije BiH, koji je utvrdila Centralna izborna komisija BiH, dijeli se s ukupnim brojem mandata koji se raspodjeljuju u izbornim jedinicama. Kako bi se utvrdio broj mandata koji pripadaju jednoj izornoj jedinici, dijeli se broj birača upisanih u Centralni birački spisak za tu izbornu jedinicu sa količnikom koji je dobijen u prethodnoj podjeli. Mandati koji se ne mogu raspodijeliti na osnovu cijelih brojeva, raspodjeljuju se izbornim jedinicama na osnovu najvećeg decimalnog ostatka.

Član 10.3

(1) Političke stranke, koalicije i nezavisni kandidati koji su ovjereni u skladu sa odredbama ovog Zakona, mogu se kandidirati za izbore u izornoj jedinici.

(2) Svaki nezavisni kandidat za mandat u izornoj jedinici kandidira se na jednoj kandidatskoj listi.

Član 10.4

U svakoj višečlanoj izornoj jedinici mandati se raspodjeljuju prema formuli iz člana 9.5 ovog Zakona.

Član 10.5

Kompenzacijski mandati dodjeljuju se prema formuli iz člana 9.6 ovog Zakona.

Član 10.6

(1) Kompenzacijski mandat, koji je osvojila politička stranka ili koalicija, u skladu sa članom

10.5 ovog Zakona, raspodjeljuje se jedan po jedan neizabranim kandidatima na kandidatskoj listi političke stranke ili koalicije za kompenzacijske mandate, počevši od vrha liste, sve dok se svi mandati ne raspodijele ili dok se lista ne iscrpi.

(2) Ukoliko svaki od konstitutivnih naroda ne osvoji minimalan broj od četiri mandata, naknadni kompenzacijski mandat se dodjeljuje kandidatu relevantnog naroda sa kompenzacijske liste političke stranke ili koalicije koja je osvojila najveći broj glasova i koja na listi ima još kvalificiranih kandidata iz reda relevantnog konstitutivnog naroda.

(3) Ukoliko politička stranka ili koalicija na svojoj kompenzacijskoj listi nema dovoljno kvalificiranih kandidata iz reda relevantnog konstitutivnog naroda da popuni mjesta koja su joj dodijeljena, mandat se prenosi na listu stranke ili koalicije koja je osvojila najveći broj glasova i koja ima još takvih kandidata na svojoj kompenzacijskoj listi. Ukoliko na bilo kojoj kompenzacijskoj listi nema kandidata iz reda relevantnog konstitutivnog naroda, mjesto se prenosi na listu stranke ili koalicije koja je osvojila najveći broj glasova i koja ima još takvih kandidata na drugoj listi, u skladu sa članom 9.8 stav (2) ovog Zakona.

Član 10.7

(1) Ako se prilikom raspodjele u skladu sa članovima 10.4, 10.5 i 10.6 ovog Zakona dobiju identični količnici, mandat se dodjeljuje žrijebanjem.

(2) Mandati koje lista dobije raspodjeljuju se među kandidatima sa liste na način utvrđen u članu 9.8 stav (2) ovog Zakona.

(3) Ako politička stranka ili koalicija nema na listi dovoljno kandidata da popuni mjesta koja su joj dodijeljena, mandati se prenose na kandidatske liste te političke stranke ili koalicije u drugoj izornoj jedinici, u skladu sa postupkom iz člana 9.7 ovog Zakona.

Član 10.8

(1) Ako mandat izabranog nezavisnog kandidata prestane u skladu s odredbama člana 1.10 ovog Zakona, mandat ostaje upražnjen na način utvrđen u članu 9.9 ovog Zakona.

(2) Ako mandat kandidata političke stranke ili koalicije prestane u skladu s odredbama člana 1.10 ovog Zakona, mandat se dodjeljuje na način utvrđen u članu 9.10 ovog Zakona.

Član 10.8A

(1) Pri raspodjeli mandata kako bi se popunili mandati koji su prestali u skladu s članom 1.10 ovog Zakona, osigurava se minimalna zastupljenost od četiri člana iz reda svakog konstitutivnog naroda.

(2) Sljedeća pravila primjenjivat će se i ista derogiraju rješenja predviđena u članovima 9.9 i 9.10 ovog Zakona svaki put kada bi primjena ovih članova svela zastupljenost jednog konstitutivnog naroda ispod minimuma određenog u članu 10.1 ovog Zakona:

a) Ako mandat izabranog nezavisnog kandidata prestane, u skladu sa članom 10.8 ovog

Zakona, upražnjeno mjesto popunile se iz reda političke stranke ili koalicije koja ima najveći količnik u istoj izbornoj jedinici i koja, u skladu sa članom 9.8 stav (2) ovog Zakona na svojoj listi ima još kvalificiranih kandidata iz reda istog konstitutivnog naroda iz kojeg je bio i nezavisni kandidat kojem je prestao mandat.

- 1). Ukoliko politička stranka ili koalicija nema dovoljno kvalificiranih kandidata na listi u istoj izbornoj jedinici da popuni mjesta koja su joj dodijeljena, mandat se prenosi na listu stranke ili koalicije koja je osvojila najveći broj glasova i koja na svojoj listi ima još takvih kandidata u bilo kojoj drugoj izbornoj jedinici u skladu s članom 9.8 stav (2) ovog Zakona.
- b) Ako mandat izabranog kandidata političke stranke ili koalicije prestane, mandat se dodjeljuje sljedećem kandidatu sa liste iste izborne jedinice koji pripada istom konstitutivnom narodu kao i prvobitni kandidat, u skladu s članom 9.8 stav (2) ovog Zakona.
 - 1). U slučaju da nema preostalih kandidata na listi iste izborne jedinice koji pripadaju istom konstitutivnom narodu, mandat se dodjeljuje listi iste političke stranke ili koalicije u drugoj izbornoj jedinici koja je osvojila najveći broj glasova, u skladu s članom 9.8 stav (2) ovog Zakona.
 - 2). Ukoliko nema preostalih kandidata na listama bilo koje političke stranke ili koalicije, mandat se dodjeljuje političkoj stranci ili koaliciji iz iste izborne jedinice koja je osvojila najveći broj glasova i koja ima kvalificiranog kandidata koji pripada istom konstitutivnom narodu kao i prvobitni kandidat sa njene liste, u skladu s članom 9.8 stav (2) ovog Zakona.
 - 3). Ukoliko nema preostalih kandidata iz iste izborne jedinice koji pripadaju istom konstitutivnom narodu kao i prvobitni kandidat, mandat se dodjeljuje političkoj stranci ili koaliciji u bilo kojoj izbornoj jedinici, koja je osvojila najveći broj glasova i ima kvalificirane kandidate koji pripadaju tom konstitutivnom narodu u skladu s članom 9.8 stav (2) ovog Zakona.
- c) Ako kompenzacijski mandat izabranog kandidata političke stranke ili koalicije prestane, mandat se dodjeljuje kandidatu sa iste liste kompenzacijskih mandata koji pripada istom konstitutivnom narodu, u skladu s članom 9.7 ovog Zakona.
 - 1). U slučaju da nema preostalih kvalificiranih kandidata koji pripadaju istom konstitutivnom narodu na istoj listi kompenzacijskih mandata, mandat se dodjeljuje stranci ili koaliciji koja je osvojila najveći broj glasova i koja ima kvalificiranog kandidata iz reda istog konstitutivnog naroda na svojoj listi kompenzacijskih mandata. Mandat se tada dodjeljuje u skladu s članom 9.7 ovog Zakona.

Član 10.9

Parlament Federacije BiH svake četiri godine preispituje izborne jedinice i broj mandata koji se dodjeljuju svakoj izbornoj jedinici i koji su utvrđeni

ovim poglavljem, kako bi se osiguralo da su utvrđeni, uzimajući u obzir geografska ograničenja, u skladu sa demokratskim principima, a naročito proporcionalnošću između broja mandata i broja birača upisanih u Centralni birački spisak.

Potpoglavlje B

DOM NARODA PARLAMENTA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Član 10.10

Kantonalna zakonodavna tijela biraju 58 delegata u Dom naroda Parlamenta Federacije BiH, 17 iz reda bošnjačkog, 17 iz reda srpskog, 17 iz reda hrvatskog naroda i sedam iz reda ostalih.

Član 10.11

(1) Predstavnici iz reda bošnjačkog, hrvatskog, srpskog naroda i reda ostalih u svakoj skupštini kantona biraju delegate iz svog konstitutivnog naroda u tom kantonu.

(2) Svaka stranka koja je zastupljena u odgovarajućim klubovima konstitutivnih naroda i ostalih ili svaki član jednog od tih klubova ima pravo nominirati jednog ili više kandidata na listi za izbor delegata tog određenog kluba iz tog kantona.

(3) Svaka lista može sadržavati više kandidata od broja delegata koji se biraju, pod uslovom da zakonodavno tijelo kantona ima veći broj delegata iz reda bošnjačkog, hrvatskog, srpskog naroda i ostalih, od broja delegata iz reda bošnjačkog, hrvatskog, srpskog naroda i iz reda ostalih koji se biraju u Dom naroda Parlamenta Federacije BiH.

Član 10.12

(1) Broj delegata iz svakog konstitutivnog naroda i iz reda ostalih, koji se biraju u Dom naroda Parlamenta Federacije BiH iz zakonodavnog tijela svakog kantona je proporcionalan broju stanovnika kantona prema posljednjem popisu. Centralna izborna komisija BiH određuje, nakon svakog popisa, broj delegata koji se biraju iz svakog konstitutivnog naroda i iz reda ostalih, a koji se biraju iz zakonodavnog tijela svakog kantona.

(2) Za svaki kanton, broj stanovnika iz svakog konstitutivnog naroda i iz reda ostalih se dijeli brojevima 1, 3, 5, 7, itd. sve dok je to potrebno za raspodjelu. Brojevi koji se dobiju kao rezultat ovih dijeljenja predstavljaju količnike svakog konstitutivnog naroda i ostalih u svakom kantonu. Svi količnici konstitutivnih naroda se redaju zasebno po veličini tako što se najveći količnik svakog konstitutivnog naroda i iz reda ostalih stavlja na prvo mjesto. Svakom konstitutivnom narodu se daje jedno mjesto u svakom kantonu. Najveći količnik za svaki konstitutivni narod u svakom kantonu se briše sa liste količnika tog konstitutivnog naroda. Preostala mjesta se daju konstitutivnim narodima i ostalim, jedno po jedno, od najvećeg prema najmanjem prema preostalim količnicima na listi.

Član 10.13

Izbor delegata u Dom naroda Parlamenta Federacije BiH se vrši odmah po sazivanju kantonalne skupštine nakon izbora za kantonalne skupštine, a najkasnije mjesec dana nakon ovjere izbora u skladu s članom 5.32 ovog Zakona.

Član 10.14

(1) Svaki delegat u kantonalnoj skupštini daje jedan glas za listu na kojoj je njegov odgovarajući klub.

(2) Izbor se vrši tajnim glasanjem.

Član 10.15

Rezultat glasanja se dostavlja Centralnoj izbornoj komisiji BiH za konačnu raspodjelu mjesta. Mandati se raspodjeljuju jedan po jedan po listama ili kandidatu sa najvišim količnicima koji su rezultirali iz formule za proporcionalnu raspodjelu utvrđenu u članu 9.5 ovog Zakona. Kada lista dobije mandat, mandat se raspoređuje s vrha liste.

Član 10.16

(1) Kada se ne izabere potreban broj delegata koji se biraju u Dom naroda Parlamenta Federacije BiH iz reda svakog konstitutivnog naroda ili iz reda «ostalih» u datom zakonodavnom tijelu kantona, preostali broj delegata iz reda bošnjačkog, hrvatskog i srpskog naroda ili ostalih bira se iz drugog kantona, dok se ne izabere potreban broj delegata iz reda svakog konstitutivnog naroda.

(2) Centralna izborna komisija BiH vrši ponovnu raspodjelu mjesta koja se ne mogu popuniti iz jednog kantona odmah po završetku prvog kruga izbora delegata u Dom naroda Parlamenta Federacije BiH u svim kantonima. Centralna izborna komisija vrši preraspodjelu tog mjesta neizabranom kandidatu koji ima najviši količnik na svim listama koje se kandidiraju za odgovarajući konstitutivni narod ili za grupu ostalih u svim kantonima.

Član 10.17

(1) Ukoliko neko mjesto ostane upražnjeno uslijed smrti, ostavke ili trajne onesposobljenosti delegata u Domu naroda Parlamenta Federacije BiH, to mjesto popunjava sljedeći kvalificirani kandidat na istoj listi na kojoj je bio delegat koji je umro, dao ostavku ili je trajno onesposobljen.

(2) Ukoliko na listi nema preostalih kandidata, mandat se dodjeljuje neizabranom kandidatu sa najvišim količnikom s druge liste koji se kandidira za odgovarajući konstitutivni narod ili za grupu ostalih u istom kantonu.

(3) Ukoliko nema takvog kandidata, Centralna izborna komisija BiH vrši preraspodjelu tog mjesta u skladu s članom 10.16 stav (2) ovog Zakona.

Član 10.18

(1) Mandat delegata Doma naroda Parlamenta Federacije BiH traje četiri godine.

(2) U slučaju raspuštanja kantonalne skupštine, mandati delegata koje je imenovala ta kantonalna skupština ističu po imenovanju novih delegata koje bira nova kantonalna skupština nakon novih izbora. Mandat tih novih delegata traje do narednih redovno zakazanih izbora.

POGLAVLJE 11

NARODNA SKUPŠTINA REPUBLIKE SRPSKE

Član 11.1

(1) Narodna skupština Republike Srpske sastoji se od 83 narodna poslanika, koje neposredno biraju birači upisani u Centralni birački spisak da glasaju za Republiku Srpsku. Određeni broj poslanika bira se iz višečlanih izbornih jedinica prema formuli proporcionalne zastupljenosti iz člana 9.5 ovog Zakona. Kompenzacijski mandati dodjeljuju se sa teritorije Republike Srpske kao cjeline u skladu sa članom 9.6 ovog Zakona. Narodna skupština Republike Srpske utvrđuje, na osnovu smjernica iz člana 11.2 ovog Zakona, broj mandata i granice višečlanih izbornih jedinica, te broj kompenzacijskih mandata.

(2) Najmanje četiri člana svakog konstitutivnog naroda bit će zastupljeno u Narodnoj skupštini Republike Srpske.

(3) Birač ima jedan glasački listić za mandate proporcionalne zastupljenosti u višečlanoj izbornoj jedinici za koju je birač upisan u Centralni birački spisak.

(4) Mandat poslanika Narodne skupštine Republike Srpske traje četiri godine.

Član 11.2

(1) Narodna skupština Republike Srpske utvrđuje, na osnovu smjernica iz ovog člana, broj mandata i granice višečlanih izbornih jedinica i broj kompenzacijskih mandata.

(2) Od 83 mandata za Narodnu skupštinu, između dvadeset i tri procenta (23%) i dvadeset i sedam procenata (27%) su kompenzacijski mandati. Preostali mandati raspodjeljuju se u višečlanim izbornim jedinicama.

(3) Ustanovit će se najmanje šest višečlanih izbornih jedinica. Višečlana izborna jedinica ima najmanje četiri, a najviše 15 poslanika. Brčko Distrikt BiH bit će uključen u jednu od višečlanih izbornih jedinica.

(4) Broj mandata za izbornu jedinicu utvrđuje se na sljedeći način: broj birača upisanih u Centralni birački spisak za Republiku Srpsku, koji je utvrdila Centralna izborna komisija BiH, dijeli se s ukupnim brojem mandata koji se dodjeljuju u izbornim jedinicama. Kako bi se utvrdio broj mandata koji pripada jednoj izbornoj jedinici, dijeli se broj birača upisanih u Centralni biračko spisak za tu izbornu jedinicu sa količnikom koji je dobijen u prethodnoj podjeli. Mandati koji se ne mogu raspodijeliti na osnovu cijelih brojeva raspodjeljuju se izbornim jedinicama na osnovu najvećeg decimalnog ostatka.

Član 11.3

(1) Političke stranke, koalicije i nezavisni kandidati, ovjereni u skladu sa odredbama ovog Zakona, mogu se kandidirati za izbore u izbornoj jedinici.

(2) Svaki nezavisni kandidat za mandat u izbornoj jedinici kandidira se na jednoj listi.

Član 11.4

U svakoj izbornoj jedinici mandati se raspodjeljuju prema formuli iz člana 9.5 ovog Zakona.

Član 11.5

Kompenzacijski mandati raspodjeljuju se prema formuli iz člana 9.6 ovog Zakona.

Član 11.6

(1) Kompenzacijski mandat, koji je politička stranka ili koalicija dobila u skladu sa članom 11.5 ovog Zakona, dodjeljuje se jedan po jedan neizabranim kandidatima na listi kandidata političke stranke ili koalicije za kompenzacijske mandate, počevši od vrha liste sve dok se svi mandati ne raspodijele, ili dok se ne iscrpi lista.

(2) Ukoliko svaki od konstitutivnih naroda ne osvoji minimalan broj od četiri mandata, naknadni kompenzacijski mandat dodjeljuje se kandidatu relevantnog konstitutivnog naroda sa kompenzacijske liste političke stranke ili koalicije koja je osvojila najveći broj glasova i koja na listi ima još kvalificiranih kandidata iz reda relevantnog konstitutivnog naroda.

(3) Ukoliko politička stranka ili koalicija na svojoj kompenzacijskoj listi nema dovoljno kvalificiranih kandidata iz reda relevantnog konstitutivnog naroda da popuni mjesta koja su joj dodijeljena, tada se mandat prenosi na listu stranke ili koalicije koja je osvojila najveći broj glasova i koja ima još takvih kandidata na svojoj kompenzacijskoj listi. Ukoliko na bilo kojoj kompenzacijskoj listi nema kandidata iz reda relevantnog konstitutivnog naroda, mjesto se prenosi na listu stranke ili koalicije koja je osvojila najveći broj glasova i koja ima još takvih kandidata na drugoj listi, u skladu s članom 9.8 stav (2) ovog Zakona.

Član 11.7

(1) Ako prilikom raspodjele, u skladu s članovima 11.4, 11.5 i 11.6 ovog Zakona, budu dobijeni identični količnici, mandat se dodjeljuje žrijebanjem.

(2) Mandati koje lista dobije raspodjeljuju se među kandidatima sa liste na način utvrđen u članu 9.8 stav (2) ovog Zakona.

(3) Ako politička stranka ili koalicija nema na listi dovoljan broj kandidata da bi popunila mjesta koja su joj dodijeljena, mandat se prenosi na kandidatsku listu te stranke ili koalicije u drugoj izbornoj jedinici, prema postupku utvrđenom u članu 9.8 ovog Zakona.

Član 11.8

(1) Ako mandat izabranog nezavisnog kandidata prestane u skladu s odredbama člana 1.10 ovog Zakona, mandat ostaje upražnjen na način utvrđen u članu 9.9 ovog Zakona.

(2) Ako mandat kandidata političke stranke ili koalicije prestane u skladu s odredbama člana 1.10 ovog Zakona, mandat se dodjeljuje na način utvrđen u članu 9.10 ovog Zakona.

Član 11.8A

(1) Pri raspodjeli mandata kako bi se popunili mandati koji su prestali u skladu s članom 1.10 ovog Zakona, osigurava se minimalna zastupljenost od četiri člana iz reda svakog konstitutivnog naroda.

(2) Sljedeća pravila primjenjivat će se i ista derogiraju rješenja predviđena u članovima 9.9 i 9.10 ovog Zakona svaki put kada bi primjena ovih članova svela zastupljenost jednog konstitutivnog naroda ispod minimuma određenog u članu 10.1 ovog Zakona:

a) Ako mandat izabranog nezavisnog kandidata prestane, u skladu sa članom 11.8 ovog Zakona, upražnjeno mjesto popunit će se iz reda političke stranke ili koalicije koja ima najveći količnik u istoj izbornoj jedinici i koja, u skladu sa članom 9.8 stav (2) ovog Zakona, na svojoj listi ima još kvalificiranih kandidata iz reda istog konstitutivnog naroda iz kojeg je bio i nezavisni kandidat kojem je prestao mandat.

1). Ukoliko politička stranka ili koalicija nema dovoljno kvalificiranih kandidata na listi u istoj izbornoj jedinici da popuni mjesta koja su joj dodijeljena, mandat se prenosi na listu stranke ili koalicije koja je osvojila najveći broj glasova i koja na svojoj listi ima još takvih kandidata u bilo kojoj drugoj izbornoj jedinici, u skladu s članom 9.8 stav (2) ovog Zakona.

b) Ako mandat izabranog kandidata političke stranke ili koalicije prestane, mandat se dodjeljuje sljedećem kandidatu sa liste iste izborne jedinice koji pripada istom konstitutivnom narodu kao i prvobitni kandidat, u skladu s članom 9.8 stav (2) ovog Zakona.

1). U slučaju da nema preostalih kandidata na listi iste izborne jedinice koji pripadaju istom konstitutivnom narodu, mandat se dodjeljuje listi iste političke stranke ili koalicije u drugoj izbornoj jedinici koja je osvojila najveći broj glasova, u skladu s članom 9.8 stav (2) ovog Zakona.

2). Ukoliko nema preostalih kandidata na listama bilo koje političke stranke ili koalicije, mandat se dodjeljuje političkoj stranci ili koaliciji iz iste izborne jedinice koja je osvojila najveći broj glasova i koja ima kvalificiranog(ne) kandidat(a) koji pripada(ju) istom konstitutivnom narodu kao i prvobitni kandidat sa njene liste, u skladu s članom 9.8 stav (2) ovog Zakona.

3). Ukoliko nema preostalih kandidata iz iste izborne jedinice koji pripadaju istom konstitutivnom narodu kao i prvobitni kandidat, mandat se dodjeljuje političkoj stranci ili koaliciji u bilo kojoj izbornoj jedinici, koja je osvojila najveći broj glasova i ima kvalificirane kandidate koji pripadaju tom konstitutivnom narodu, u skladu s članom 9.8 stav (2) ovog Zakona.

c) Ako kompenzacijski mandat izabranog kandidata političke stranke ili koalicije prestane, mandat se dodjeljuje kandidatu sa iste liste kompenzacijskih mandata koji pripada istom konstitutivnom narodu, u skladu s članom 9.7 ovog Zakona.

1). U slučaju da nema preostalih kvalificiranih kandidata koji pripadaju istom konstitutivnom narodu na istoj listi kompenzacijskih mandata, mandat se dodjeljuje stranci ili koaliciji koja je osvojila najveći broj glasova i koja ima kvalificiranog kandidata iz reda istog

konstitutivnog naroda na svojoj listi kompenzacijskih mandata. Mandat se tada dodjeljuje u skladu s članom 9.7 ovog Zakona.

Član 11.9

Narodna skupština Republike Srpske svake četiri godine preispituje izborne jedinice i broj mandata dodijeljenih svakoj izbornoj jedinici koji su utvrđeni ovim poglavljem, kako bi se osiguralo da su utvrđeni uzimajući u obzir geografska ograničenja, u skladu sa demokratskim principima, a naročito proporcionalnošću između broja mandata i broja birača upisanih u Centralni birački spisak.

POGLAVLJE 11A

IZBOR DELEGATA U VIJEĆE NARODA REPUBLIKE SRPSKE

Potpoglavlje A VIJEĆE NARODA REPUBLIKE SRPSKE

Član 11.10

(1) Sastav Vijeća naroda Republike Srpske zasniva se na paritetu tako da svaki konstitutivni narod ima isti broj predstavnika.

(2) Vijeće naroda Republike Srpske sastoji se od 28 delegata, osam iz reda bošnjačkog, osam iz reda srpskog, osam iz reda hrvatskog naroda i četiri iz reda ostalih. 60

Član 11.11

(1) Članove Vijeća naroda Republike Srpske bira odgovarajući klub poslanika u Narodnoj skupštini Republike Srpske.

(2) U slučaju da je broj članova koji se biraju u jedan klub delegata Vijeća naroda Republike Srpske veći od broja predstavnika u odgovarajućem klubu poslanika Narodne skupštine Republike Srpske, bira se dodatni broj poslanika od strane kluba poslanika koji se u tu svrhu uspostavlja iz reda svih odbornika pripadnika odgovarajućeg konstitutivnog naroda u skupštinama općina u Republici Srpskoj.

Član 11.12

(1) Svaka politička stranka zastupljena u klubovima poslanika odgovarajućih konstitutivnih naroda i ostalih ili svaki član jednog od ovih klubova poslanika, uključujući i ad-hoc članove izabrane u skladu s članom 11.11 stav (2) ovog Zakona ima pravo da predloži jednog ili više kandidata na listi za izbor delegata tog relevantnog kluba delegata.

(2) Svaka lista može sadržati više kandidata od broja delegata koji se bira.

(3) Kandidati ne mogu biti poslanici u Narodnoj skupštini Republike Srpske ili odbornici u skupštini općine.

(4) Svaki poslanik u Narodnoj skupštini Republike Srpske jednom glasa za listu unutar svog kluba delegata.

(5) Glasanje se provodi tajnim glasanjem.

Član 11.13

(1) Rezultati glasanja saopštavaju se Centralnoj izbornoj komisiji BiH u svrhu konačne dodjele mjesta.

(2) Mandati se, jedan po jedan, raspodjeljuju na liste ili kandidatima sa najvećim količnicima koji proizlaze iz formule proporcionalne raspodjele predviđene u članu 9.5 ovog Zakona. Kada jedna lista osvoji mandat, taj mandat se dodjeljuje s vrha liste.

Član 11.14

(1) Ukoliko postoji upražnjeno mjesto zbog smrti, ostavke, ili trajne spriječenosti delegata u Vijeću naroda Republike Srpske, to upražnjeno mjesto popunjava se sljedećim kvalificiranim kandidatom sa iste liste sa koje dolazi delegat koji je umro, dao ostavku, ili je trajno spriječen.

(2) Ukoliko nema preostalih kandidata na toj listi, tada se mandat dodjeljuje neizabranom kandidatu sa najvećim količnikom sa druge liste koji se kandidira za odgovarajući konstitutivni narod ili za ostale.

(3) Ukoliko nema takvog kandidata, organiziraju se novi izbori za odgovarajući konstitutivni narod u skladu s članovima 11.12 i 11.13 ovog Zakona.

Član 11.15

Izbor delegata u Vijeće naroda Republike Srpske održava se čim se sazove Narodna skupština Republike Srpske, a najkasnije mjesec dana nakon potvrde rezultata u skladu s članom 5.32 ovog Zakona.

Član 11.16

(1) Mandat delegata u Vijeću naroda Republike Srpske traje četiri godine, pod uslovom da taj mandat ne ističe ranije.

(2) Kao rezultat skraćivanja mandata Narodne skupštine Republike Srpske i raspuštanja Narodne skupštine Republike Srpske, prestaje mandat Vijeća naroda Republike Srpske.

POGLAVLJE 12

PREDSJEDNIK I POTPREDSJEDNICI REPUBLIKE SRPSKE

Član 12.1.

Predsjednika i dva potpredsjednika Republike Srpske, koji se neposredno biraju sa teritorije Republike Srpske, biraju birači upisani u Centralni birački spisak da glasaju u Republici Srpskoj.

Član 12.2

Birač upisan u Centralni birački spisak da glasa za predsjednika Republike Srpske može glasati samo za jednog kandidata.

Član 12.3.

Bira se kandidat iz reda svakog konstitutivnog naroda koji dobije najveći broj glasova. Između ta tri kandidata, po jedan iz svakog konstitutivnog naroda, za predsjednika se bira kandidat koji dobije najveći broj glasova, a dva kandidata koji se po broju osvojenih glasova nalaze na drugom i trećem mjestu biraju se za potpredsjednike.

Član 12.4

Mandat predsjednika i potpredsjednika Republike Srpske traje četiri godine.

POGLAVLJE 13

KANTONALNE SKUPŠTINE, OPĆINSKA VIJEĆA, ODNOSNO SKUPŠTINE OPĆINA I

GRADSKA VIJEĆA, ODNOSNO SKUPŠTINE GRADA

Član 13.1

Mandati za kantonalne skupštine, općinska vijeća, odnosno skupštine općina i gradska vijeća, odnosno skupštine grada, dodjeljuju se po sistemu proporcionalne zastupljenosti, u skladu s odredbom člana 13.5 ovog Zakona.

Član 13.2

Broj članova općinskog vijeća, odnosno skupštine općine je sljedeći:

- 1) između 11 i 17 članova, za općine sa brojem birača upisanih u Centralni birački spisak manjim od 8.000;
- 2) između 17 i 25 članova, za općine sa brojem birača upisanih u Centralni birački spisak između 8.000 i 20.000 i
- 3) između 25 i 31 člana, za općine sa brojem birača upisanih u Centralni birački spisak većim od 20.000.

Član 13.3

Broj članova kantonalne skupštine je sljedeći:

- 1) između 20 i 25 članova, za kantone sa brojem birača upisanih u Centralni birački spisak manjim od 75.000;
- 2) između 25 i 30 članova, za kantone sa brojem birača upisanih u Centralni birački spisak između 75.000 i 200.000 i
- 3) između 30 i 35 članova, za kantone sa brojem birača upisanih u Centralni birački spisak većim od 200.000.

Član 13.4

Politička stranka, koalicija, nezavisni kandidat ili lista nezavisnih kandidata, koje je ovjerila Centralna izborna komisija BiH, mogu se kandidirati za mandate koji se dodjeljuju u skladu s ovim Poglavljem.

Član 13.5

(1) Raspodjela mandata za kantonalnu skupštinu i općinsko vijeće, odnosno skupštinu općine vrše se u skladu sa članom 9.5 ovog Zakona.

(2) Ako je političkoj stranci, koaliciji ili listi nezavisnih kandidata dodijeljen broj mandata koji je jednak broju kandidata na njihovoj listi, a pri tome je ostalo još mandata koje treba dodijeliti, preostali količnici te političke stranke, koalicije ili liste nezavisnih kandidata zanemaruju se pri raspodjeli preostalih mandata. Ako nezavisni kandidat osvoji mandat, preostali količnici tog nezavisnog kandidata zanemaruju se pri raspodjeli preostalih mandata.

(3) Ako je rezultat isti zbog identičnih količnika, mandat se dodjeljuje žrijebanjem.

(4) Mandati koje je osvojila lista raspodjeljuju se najprije među kandidatima sa te liste, od kojih je svaki dobio najmanje pet procenata (5%) od ukupnog broja važećih glasova koje je ta lista dobila, i to dodjelom mandata prema redoslijedu od najvećeg do najmanjeg broja glasova. Ako je pri tome ostalo još mandata koje treba dodijeliti listi, a preostali kandidati su dobili manje od pet procenata (5%) od ukupnog broja važećih glasova koje je ta lista dobila, raspodjela mandata među preostalim kandidatima sa liste vrši se prema njihovom redoslijedu na listi.

Član 13.6

(1) Ako mandat kandidata sa liste političke stranke, koalicije, ili nezavisnih kandidata prestane u skladu sa članom 1.10 ovog Zakona, mandat se dodjeljuje sljedećem kandidatu, u skladu sa članom 13.5 stav (4) ovog Zakona.

(2) Centralna izborna komisija BiH vrši ponovnu raspodjelu mandata prema proceduri utvrđenoj u članu 9.5 ovog Zakona.

Član 13.7

(1) Općinski načelnik, odnosno gradonačelnik bira se u skladu s ovim Zakonom, ustavima, entitetskim zakonima i statutom općine, odnosno grada.

(2) Ako se općinski načelnik, odnosno gradonačelnik bira neposredno, općinskog načelnika, odnosno gradonačelnika biraju birači upisani u Centralni birački spisak u toj izbornoj jedinici u skladu s ovim zakonom, entitetskim zakonom, statutom općine, odnosno grada.

(3) U slučaju da izabranom načelniku, odnosno gradonačelniku iz stava (2) ovog člana prestane mandat u skladu s članom 1.10 ovog Zakona ili bude opozvan, općinski načelnik, odnosno gradonačelnik bira se u skladu s ovim Zakonom, entitetskim zakonom, statutom općine, odnosno grada.

Član 13.10

(1) Članove gradskog vijeća, odnosno skupštine grada biraju općinska vijeća, odnosno skupštine općina koje sačinjavaju taj grad.

(2) Mandati za gradsko vijeće, odnosno skupštinu grada dodjeljuju se kandidatskim listama po sistemu proporcionalne zastupljenosti političkih stranaka, koalicija, listi nezavisnih kandidata ili grupa članova, kao što je utvrđeno u članu 13.5 ovog Zakona. Raspodjela mandata među kandidatima sa iste liste vrši se prema redoslijedu na listi kandidata za ove izbore.

(3) Svako gradsko vijeće, odnosno skupština grada, bira gradonačelnika i predsjednika gradskog vijeća, odnosno skupštine grada, na način utvrđen zakonom i statutom.

Član 13.11

Mandat općinskog vijeća, skupštine općine, gradskog vijeća, skupštine grada, odnosno kantonalne skupštine traje četiri godine.

Član 13.12

U roku od 15 dana od dana konstituiranja općinskog vijeća, odnosno skupštine općine vrši se izbor članova gradskog vijeća, odnosno skupštine grada.

Član 13.13

Prilikom imenovanja službenika koji rukovode organima uprave u općinskim, kantonalnim i gradskim izvršnim organima od općinskog načelnika ili predsjednika vlade kantona, odnosno prilikom izbora općinskog ili izvršnog organa skupštine grada od skupštine općine ili skupštine grada, vodit će se računa o sastavu stanovništva općine, kantona, odnosno grada.

POGLAVLJE 13A

UČEŠĆE PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA U IZBORIMA ZA OPĆINSKI NIVO

Član 13.14

(1) Pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na zastupljenost u općinskom vijeću, odnosno u skupštini općine i gradskom vijeću, odnosno skupštini grada srazmjerno procentu njihovog učešća u stanovništvu prema posljednjem popisu u Bosni i Hercegovini.

(2) Broj pripadnika nacionalnih manjina koji se neposredno biraju u općinsko vijeće, odnosno skupštinu općine i gradsko vijeće, odnosno skupštinu grada utvrđuje se statutom općine, odnosno grada pri čemu se pripadnicima svih nacionalnih manjina, koji u ukupnom broju stanovništva te izborne jedinice, prema zadnjem popisu stanovništva, učestvuju s više od 3%, garantira najmanje jedno mjesto.

(3) Da bi se ovjerali za učešće na izborima za popunu garantiranih mandata za pripadnike nacionalnih manjina u općinskom vijeću, odnosno skupštini općine i gradskom vijeću, odnosno skupštini grada, političke stranke i nezavisni kandidati podnose prijavu za učešće na izborima za općinsko vijeće, odnosno skupštinu općine i gradsko vijeće, odnosno skupštinu grada, u skladu s odredbama ovog Zakona.

(4) Pravo prijave za učešće na izborima za popunu garantiranih mandata za pripadnike nacionalnih manjina ima i:

- a) registrirano udruženje ili drugi registrirani organizirani oblik djelovanja nacionalnih manjina i
- b) grupa od najmanje 40 građana koji imaju biračko pravo koji uz prijavu za učešće na izborima dostavljaju i imena kandidata.

(5) Kandidati koje predloži udruženje, odnosno drugi registrirani organizirani oblik djelovanja nacionalnih manjina i grupa od najmanje 40 građana koji imaju biračko pravo imaju status nezavisnog kandidata.

(6) Političke stranke, koalicije političkih stranaka, udruženja nacionalnih manjina i drugi registrirani organizirani oblici nacionalnih manjina, te grupa od najmanje 40 građana koji imaju biračko pravo mogu predložiti najviše onoliko kandidata koliko se pripadnika nacionalnih manjina bira u toj izbornoj jedinici.

(7) Nakon što se ovjeri kandidatura svakog pojedinačnog kandidata, Centralna izborna komisija BiH utvrđuje konačnu posebnu listu kandidata pripadnika nacionalnih manjina za općinsko vijeće, odnosno u skupštinu općine i gradsko vijeće, odnosno skupštinu grada.

(8) Kao predstavnik nacionalne manjine može biti izabran samo onaj kandidat čije ime se nalazi na posebnoj listi kandidata pripadnika nacionalnih manjina predloženih u skladu s odredbama ovog člana.

(9) Posebna lista kandidata pripadnika nacionalnih manjina iz stava (7) ovog člana nalazi se na glasačkom listiću iza listi ostalih političkih subjekata čije se kandidatske liste takmiče za redovne mandate za općinsko vijeće, odnosno skupštinu općine i gradsko vijeće, odnosno skupštinu grada.

(10) Redoslijed kandidata na posebnoj listi iz stava (9) ovog člana utvrdit će se žrijebanjem na način i po postupku koji utvrdi Centralna izborna komisija BiH.

(11) Birač ima samo jedan glas. Ako se birač opredijeli da glasa za posebnu listu kandidata pripadnika nacionalnih manjina, glasat će tako što će označiti ime samo jednog kandidata na posebnoj listi kandidata pripadnika nacionalnih manjina.

(12) Za predstavnika pripadnika nacionalne manjine bit će izabran kandidat koji dobije najveći broj glasova na posebnoj listi kandidata pripadnika nacionalnih manjina. U općinskom vijeću, odnosno u skupštini općine i gradskom vijeću, odnosno skupštini grada u kojima se dodjeljuje više od jednog mandata, mandati će se dodijeliti kandidatima sa sljedećim najvećim brojem osvojenih glasova prema broju osvojenih važećih glasova.

(13) Odredbe člana 9.5 stav (3) ovog Zakona neće se primijeniti prilikom raspodjele mandata za liste pripadnika nacionalnih manjina za općinsko vijeće, odnosno skupštinu općine i gradsko vijeće, odnosno skupštinu grada.

(14) Pri raspodjele mandata, prvo se dodjeljuju garantirani mandati pripadnicima nacionalnih manjina, a zatim redovni mandati u skladu s članom 9.5 ovog Zakona.

(15) U slučaju da dva kandidata na posebnoj listi kandidata pripadnika nacionalnih manjina dobiju isti broj važećih glasova, mandat će se dodijeliti žrijebanjem koje organizira Centralna izborna komisija BiH.

(16) Ako se ne dodijeli pripadniku nacionalne manjine, mandat ostaje upražnjen.

(17) U slučaju prestanka mandata izabranog nosioca mandata iz stava (12) ovog člana u smislu odredbi člana 1.10 ovog Zakona, zamjenski mandat dodijelit će se kandidatu sa sljedećim najvećim brojem dobivenih važećih glasova na posebnoj listi kandidata pripadnika nacionalnih manjina. Ako je lista iscrpljena, mandat ostaje upražnjen.

(18) Za sve što nije regulirano ovim poglavljem, primjenjivat će se opće odredbe ovog Zakona.

POGLAVLJE 14

PONOVNI, ODGOĐENI I PRIJEVREMENI IZBORI

Član 14.1

Ponovni izbori provode se na osnovu istih kandidatskih listi i istih izvoda iz Centralnog biračkog spiska koji su korišteni na poništenim izborima i provode se na dan koji odredi Centralna izborna komisija BiH, najkasnije 14 dana od dana pravosnažnosti odluke Centralne izborne komisije BiH o poništenju izbora.

Član 14.2

(1) Odluku o odgađanju izbora na određenom biračkom mjestu ili u izbornoj jedinici donosi Centralna izborna komisija BiH na osnovu činjenica koje ukazuju da izbore nije moguće provesti u skladu s odredbama ovog Zakona.

(2) Odgođeni izbori provode se ako u nekoj izbornoj jedinici ili biračkom mjestu glasanje nije obavljeno onog dana koji je određen za glasanje.

(3) Odgođene izbore raspisuje Centralna izborna komisija BiH.

(4) Odgođeni izbori u pravilu se provode u roku od sedam dana, a najkasnije 30 dana od dana koji je određen za glasanje na redovnim izborima.

Član 14.3

(1) Ako je neki izabrani organ raspušten odnosno ako mu prestane mandat u skladu sa ustavom i zakonom, Centralna izborna komisija BiH donosi odluku o raspisivanju prijevremenih izbora kojom se utvrđuje tačan datum održavanja izbora.

(2) Prijevremeni izbori bit će održani u roku od 90 dana od dana raspuštanja izabranog organa, odnosno prestanka mandata u skladu sa ustavom i zakonom.

(3) Od dana raspisivanja prijevremenih izbora do dana održavanja izbora ne može proteći manje od 30 niti više od 90 dana.

(4) Mandat članova organa izabranih na prijevremenim izborima traje do isteka tekućeg mandata organa izabranih na redovnim izborima.

(5) Centralna izborna komisija BiH provodi prijevremene izbore na način i prema postupku utvrđenom ovim Zakonom za provođenje redovnih izbora.

(6) Centralna izborna komisija BiH utvrđuje rokove koji su potrebni za održavanje izbora u skladu sa ovim Poglavljem.

Član 14.3a

Izuzetno, od odredbe člana 20.8 stav (1) i (2) ovog Zakona, u provođenju prijevremenih izbora za općinsko vijeće, skupštinu općine, općinskog načelnika, odnosno gradonačelnika, birač koji je upisan u izvod iz Centralnog biračkog spiska za glasanje u odsustvu svoje pravo da glasa ostvaruje lično u općini u kojoj je imao prebivalište prema posljednjem popisu stanovništva koji je izvršila država Bosna i Hercegovina.

POGLAVLJE 15

FINANSIRANJE KAMPANJE

Član 15.1

(1) Politička stranka i nezavisni kandidat koji učestvuju na izborima za organe vlasti Bosne i Hercegovine na svim nivoima dužni su, u vrijeme podnošenja prijave za ovjeru za učešće na izborima, Centralnoj izbornoj komisiji BiH podnijeti finansijski izvještaj za period koji počinje tri mjeseca prije dana podnošenja prijave za ovjeru. Osim toga, u roku od trideset dana od dana objavljivanja izbornih rezultata u Službenom glasniku BiH, podnosi se i finansijski izvještaj za period od dana podnošenja prijave za ovjeru za izbore do dana ovjere rezultata izbora. Ovi izvještaji sadrže:

1. raspoloživu gotovinu;
2. sve prihode i rashode, zasnovane na članarini, transparentnim priložima iz inozemstva, priložima fizičkih i pravnih lica, priložima u obliku robe i usluga (u daljem tekstu: prilozi u naturi), prihodima na vlastitu imovinu i poduzetničke aktivnosti, u skladu s odredbama Zakona o finansiranju političkih stranaka, kreditima, pozajmicama, donacijama, olakšicama, povratu novca, ostalim materijalnim troškovima i ostalim izvorima prihoda za period izvještavanja koje odredi Centralna izborna komisija BiH;
3. identitet lica ili izvora uplate i doprinosa u naturi, kao i identitet lica koje je primilo takvu uplatu koja premašuje iznos od stotinu (100) konvertibilnih maraka, zajedno sa datumom i iznosom takve uplate;
4. ukupan iznos svih dospjelih dugovanja i ukupan iznos isplata po sljedećim osnovama: troškovi štampanja plakata i plakatiranja, troškovi štampanja predizbornih oglasa, proglasa, saopštenja i sl. u javnim glasilima, troškovi organizacije i održavanja predizbornih skupova i troškovi štampanja, reprodukcije i slanja predizbornog materijala koji se šalje biračima; i
5. iznos i vrstu neizmirenih dugova i obaveza koje duguje podnosilac izvještaja ili

koje treća lica duguju podnosiocu izvještaja, a u slučaju da su takvi dugovi i obaveze izmireni za manji iznos od njihovog prijavljenog iznosa ili vrijednosti, i izjavu koja se odnosi na okolnosti i uvjete pod kojima su takvi dugovi ili obaveze otpisani.

(2) Prijava za učešće na izborima političke stranke i nezavisnog kandidata neće biti ovjerena ukoliko politička stranka i nezavisni kandidat ne podnese finansijski izvještaj za period koji počinje tri mjeseca prije početka perioda za podnošenje prijave za ovjeru.

(3) Centralna izborna komisija BiH neće izdavati ovjerenje licima koja su dobila mandat na svim nivoima neposrednih i posrednih izbora u Bosni i Hercegovini obuhvaćenih ovim Zakonom, ukoliko njihova politička stranka i nezavisni kandidat ne podnesu Centralnoj izbornoj komisiji BiH finansijski izvještaj za period od dana podnošenja prijave za ovjeru za izbore do dana ovjere rezultata izbora u

roku od 30 dana od dana objavljivanja izbornih rezultata u "Službenom glasniku BiH".

Član 15.2

(1) Centralna izborna komisija BiH donosi pravila i propise za provođenje odredbi ovog Poglavlja kojima se bliže utvrđuju sadržaj, forma, način i drugi detalji izvještavanja.

(2) Svi podnosioci izvještaja moraju podnijeti i dodatne izvještaje u skladu sa zahtjevom Centralne izborne komisije BiH ili Zakonom o finansiranju političkih stranaka.

Član 15.3

(1) Svaki politički subjekt imenuje ovlašteno lice, koje je odgovorno za podnošenje izvještaja i vođenje knjiga, i koje je ovlašteno da kontaktira sa Centralnom izbornom komisijom BiH.

(2) Podnosioci izvještaja obavještavaju Centralnu izbornu komisiju BiH o imenovanju ovlaštenog lica iz stava (1) ovog člana u roku od tri dana od njenog imenovanja i, u slučaju bilo kakve promjene njegovog statusa, dužni su obavijestiti Centralnu izbornu komisiju BiH u roku od tri dana.

(3) Ovlašteno lice potpisuje sve izvještaje i odgovorno je za vođenje evidencije u vezi sa izvještajima. Na zahtjev Centralne izborne komisije BiH, ovlašteno lice dostavlja izvještaje na uvid.

Član 15.4

Nezavisni kandidat neposredno je odgovoran za podnošenje izvještaja Centralnoj izbornoj komisiji BiH.

Član 15.5

Centralna izborna komisija BiH osigurava javnosti pristup svim izvještajima i poduzima odgovarajuće mjere kako bi osigurala da svi građani imaju nesmetan pristup informacijama koje su sadržane u izvještajima.

Član 15.6

(1) Centralna izborna komisija BiH ovlaštena je da ispita slučajeve u kojima nije postupljeno u skladu s odredbama ovog Poglavlja, i može određenim licima narediti da odgovore na pitanja u pisanoj formi, kako bi se osigurali dokumentirani i drugi dokazi, te pribavile izjave svjedoka u vezi sa istragom koju je poduzela Centralna izborna komisija BiH. Centralna izborna komisija BiH može početi istragu ili poduzeti odgovarajuće mjere izvršenja, samostalno ili po prigovoru.

(2) Centralna izborna komisija BiH nadležna je za provedbu odredbi ovog Poglavlja i ovlaštena je da odluči da li je politička stranka, koalicija, lista nezavisnih kandidata ili nezavisni kandidat ili drugo lice prekršilo odredbe ovog Poglavlja, kao i da izrekne sankcije bilo kojoj političkoj stranci, koaliciji, listi nezavisnih kandidata ili nezavisnom kandidatu zbog nepoštivanja navedenih odredbi, ili da poduzme odgovarajuće administrativne mjere u okviru svoje opće nadležnosti u skladu s ovim Zakonom.

(3) Prije izricanja kazne ili poduzimanja administrativne mjere, Centralna izborna komisija BiH nastojat će postići da politička stranka, koalicija, lista nezavisnih kandidata ili nezavisni

kandidat, za koje je ustanovljeno da su prekršili odredbe ovog Poglavlja, dobrovoljno postupe po tim odredbama.

Član 15.7

(1) Svaki kandidat za izbornu funkciju na nivou Bosne i Hercegovine ili na nivou entiteta dužan je, u roku od 15 dana od dana prihvatanja kandidature za izbore, podnijeti Centralnoj izbornoj komisiji BiH, na određenom obrascu, potpisanu izjavu o svom ukupnom imovinskom stanju koja sadrži:

1) sadašnje prihode i izvore prihoda, uključujući sve prihode, plaće, dobit od imovine, priloge iz člana 15.1 ovog Zakona, uplate i druge zarade ostvarene u Bosni i Hercegovini i inozemstvu u protekloj kalendarskoj godini;

2) imovinu, uključujući novac, račune u banci, poslovnu dokumentaciju, dionice, vrijednosne papire, obveznice, nekretnine, ličnu imovinu, stanarsko pravo i drugu imovinu i dobra u vrijednosti većoj od 5.000 KM, u Bosni i Hercegovini i inozemstvu; i

3) rashode i druge obaveze, uključujući sva dugovanja, obaveze, mjenice, kredite i garancije za takve obaveze u Bosni i Hercegovini i inozemstvu.

(2) Izjava treba da uključuje podatke o imovinskom stanju kandidata i članova njihove uže porodice; bračnog druga, djece i članova domaćinstva prema kojima kandidat ima zakonsku obavezu održavanja.

Član 15.8

(1) Kandidati izabrani na svim nivoima vlasti, osim nivoa Bosne i Hercegovine i nivoa entiteta, dužni su, u roku od 30 dana od dana objave ovjere mandata u Službenom glasniku BiH, na posebnom obrascu, predati Centralnoj izbornoj komisiji BiH potpisanu izjavu o imovinskom stanju iz člana 15.7 ovog Zakona.

(2) Izabrani član organa vlasti na svim nivoima dužan je da Centralnoj izbornoj komisiji BiH podnese izvještaj o imovinskom stanju u roku od 30 dana nakon isteka mandata na koji je izabran, kao i u slučaju prestanka mandata u smislu člana 1. 10 stav (1) tačke 1), 4), 5), 6). 7) i 8) ovog Zakona u roku od 30 dana od dana prestanka mandata.

(3) Centralna izborna komisija BiH donosi uputstva kojima se bliže određuje izgled i način ispunjavanja obrazaca iz stava (1) ovog člana i člana 15.7 ovog Zakona.

Član 15.9

Centralna izborna komisija BiH omogućava da obrasci koji sadrže izjave o ukupnom imovinskom stanju budu dostupni javnosti. Centralna izborna komisija BiH nije odgovorna za tačnost podataka koji se odnose na podatke sadržane u obrascu.

Član 15.10

(1) U roku od sedam dana od zaključivanja Centralnog biračkog spiska, Centralna izborna komisija BiH objavljuje broj birača za svaku izbornu jedinicu. Taj broj je osnov za određivanje maksimalnog iznosa sredstava koji politički subjekt može potrošiti za finansiranje izborne kampanje.

(2) Maksimalno dozvoljeni iznos za finansiranje troškova izborne kampanje za izbore izračunava se tako da se broj birača u svim izbornim jedinicama u kojima politički subjekt iz stava (1) ovog člana ima kandidatsku listu ili kandidata pomnoži sa:

- 1) 30 feninga..... za izbore za načelnika općine/gradonačelnika i za članove općinskog vijeća/ skupštine općine
- 2) 20 feninga za izbore za članove kantonalnih skupština
- 3) 30 feninga..... za izbore za članove Narodne skupštine Republike Srpske i Predstavničkog doma Parlamenta Federacije BiH
- 4) 30 feninga za izbore za članove Parlamentarne skupštine BiH
- 5) 30 feninga za izbore za članove Predsjedništva BiH
- 6) 30 feninga za izbore za predsjednika i potpredsjednike Republike Srpske

(3) Za izbore iz stava (2) tačka a) ovog člana u općinama u kojima je broj birača upisanih u Centralni birački spisak manji od 3.000, smatra se da je upisano u Centralni birački spisak 3.000 birača.

(4) U slučaju ponavljanja izbora u izbornoj jedinici, odnosno biračkom mjestu troškovi izborne kampanje po biraču mogu iznositi do 30% troškova poništenih izbora u izbornoj jedinici odnosno biračkom mjestu.

POGLAVLJE 16

MEDIJI U IZBORNOJ KAMPANJI

Član 16.1

Mediji u BiH će pravedno, profesionalno i stručno pratiti izborne aktivnosti uz dosljedno poštivanje novinarskog kodeksa, te opće prihvaćenih demokratskih principa i pravila, posebno osnovnog principa slobode izražavanja.

Član 16.2

Elektronski mediji pratit će predizborne aktivnosti i pridržavat će se principa uravnoteženosti, poštenja i nepristrasnosti.

Član 16.3

(1) U emisijama elektronskih medija nijedan politički subjekt ne može imati povlašten položaj u odnosu prema drugom političkom subjektu.

(2) Funkcioneri na svim nivoima vlasti koji su kandidati na izborima ne smiju imati povlašten položaj prema drugim učesnicima u izbornom procesu.

(3) Informiranje o redovnim aktivnostima funkcionera na svim nivoima vlasti dopušteno je u okviru informativnih programa elektronskih medija, bez navođenja njihove kandidature na izborima i stranačke pripadnosti, kad god se radi o aktivnostima koje proizlaze iz zakonom utvrđenog djelokruga organa kojima pripadaju.

Član 16.4

Elektronski mediji će posebno voditi računa o tome da se principi uravnoteženosti, poštenja i nepristrasnosti poštuju u informativnim emisijama, pogotovo u emisijama aktualnih vijesti, zatim u intervjuima, te u raspravama o aktualnim političkim temama, poput okruglih stolova i slično, koje tematski nisu u direktnoj vezi sa izbornim aktivnostima političkih subjekata, ali bi mogle imati utjecaj na raspoloženje birača.

Član 16.5

(1) Mediji će pri objavljivanju rezultata istraživanja javnog mnijenja jasno i nedvosmisleno o tome izvijestiti javnost navodeći:

- a) naziv institucije ili ime lica koje je naručilo i platilo istraživanje;
- b) naziv i sjedište institucije koja je sprovela istraživanje;
- c) ispitni uzorak i mogućnost odstupanja u ishodu istraživanja;
- d) period u kojem je provedeno istraživanje.

(2) Rezultati telefonskog anketiranja ili uličnih anketa provedenih među biračima tokom izborne kampanje neće biti prezentirani kao siguran i autentičan stav određene društvene grupe, što je medij, koji provodi anketiranje i objavljuje rezultate, dužan posebno naglasiti.

Član 16.6

Novinari i voditelji u elektronskim medijima ne smiju u redovnim i posebnim emisijama iznositi svoju eventualnu stranačku pripadnost ili naklonost.

Član 16.7

Redoslijed nastupa za direktno obraćanje političkih subjekata u posebnim emisijama utvrdit će se žrijebanjem uoči početka izborne kampanje, a u prisustvu predstavnika političkih subjekata.

Član 16.8

(1) Elektronski mediji obavijestit će sve političke subjekte o terminima učestvovanja u posebnim emisijama.

(2) Jednom utvrđeni termini u emisijama elektronskih medija ne mogu se mijenjati, a ne dolazak predstavnika političkog subjekta na dogovoreni termin emisije smatrat će se svojevrijem odustajanjem od izborne promocije preko elektronskih medija.

Član 16.9

(1) Javni elektronski mediji dužni su besplatno i u potpunosti objavljivati radio i TV spot, saopćenja i informacije Centralne izborne komisije BiH kako bi birači bili informirani o svim aspektima izbornog procesa.

(2) Ukoliko javni elektronski medij odbije postupiti u skladu sa stavom (1) ovog člana, Centralna izborna komisija BiH podnijet će prijavu Regulatornoj agenciji za komunikacije na nadležni postupak.

Član 16.10

U periodu od 48 sati prije otvaranja biračkih mjesta pa do zatvaranja biračkih mjesta neće se objavljivati rezultati istraživanja javnog mijenja u vezi sa glasanjem i izborima.

Član 16.11

(1) U toku 24 sata prije otvaranja biračkih mjesta na teritoriji Bosne i Hercegovine neće biti nikakvog medijskog izvještavanja o bilo kakvoj aktivnosti koja se odnosi na političku i izbornu kampanju.

(2) Period izborne šutnje traje do zatvaranja biračkih mjesta.

Član 16.12

(1) Elektronski mediji omogućit će pod jednakim uslovima svakom političkom subjektu plaćeno političko oglašavanje (oglasi, javni pozivi, spotovi i bilo koji drugi vid promocije političkog subjekta) u periodu od 30 dana prije dana održavanja izbora.

(2) Elektronski mediji osigurat će da plaćena politička oglašavanja budu jasno odvojena od preostalog programa i da ne ulaze u limit o dozvoljenom reklamnom vremenu koje je utvrdila Regulatorna agencija za komunikacije BiH.

(3) Elektronski mediji će narudžbe za plaćeno političko oglašavanje zaprimiti od političkih subjekata direktno, odnosno preko pravnih ili fizičkih lica, koje politički subjekti za to ovlaste.

(4) Narudžbe sa sadržajem oglašavanja moraju se elektronskom mediju dostaviti najkasnije 48 sati prije emitiranja.

(5) Novčanu naknadu za usluge objavljivanja naručilac je dužan uplatiti unaprijed prema cjenovniku koji ne može biti veći od postojećeg cjenovnika marketinške usluge elektronskog medija.

Član 16.13

Elektronski medij ima pravo da odbije emitirati političko oglašavanje ako:

a) oglašavanje nije naručeno putem narudžbe u pisanom obliku;

b) oglas ne zadovoljava tehničke i profesionalne standarde koji su jasno utvrđeni i s kojim su pravovremeno upoznati politički subjekti, i

c) ako je oglas ili sadržaj oglasa protivan Ustavu ili zakonima BiH.

Član 16.14

(1) Javni elektronski mediji će u periodu od 30 dana prije dana održavanja izbora ravnopravno i fer predstavljati političke subjekte i informirati javnost o svim pitanjima u vezi sa izbornom kampanjom i izbornim procesom.

(2) Javni elektronski medij će u periodu od 30 dana prije dana održavanja izbora omogućiti političkim subjektima besplatan termin za neposredno obraćanje.

(3) Zabranjeno je vođenje plaćene izborne kampanje putem elektronskih i printanih medija, ili bilo kojeg oblika plaćenog javnog oglašavanja, osim održavanja internih skupova organa i statutarnih tijela političkih subjekata, u periodu od

dana raspisivanja izbora do dana službenog početka izborne kampanje. Zabranjeno je vođenje izborne kampanje putem elektronskih i printanih medija koja je stereotipnog i uvredljivog sadržaja u odnosu na muškarce i/ili žene ili koja podstiče stereotipno i uvredljivo ponašanje na osnovu spola ili ponižavajući odnos prema pripadnicima različitih spolova.

(4) Centralna izborna komisija BiH svojim propisima utvrdit će koliko vremena se dodjeljuje političkim subjektima, termin i trajanje emitovanja i geografska područja pokrivena tim emitovanjem.

(5) Javni elektronski medij omogućit će pod jednakim uslovima u periodu od 30 dana prije dana održavanja izbora plaćeno političko oglašavanje političkim subjektima u trajanju od najviše 30 minuta sedmično.

Član 16.15

(1) Privatni elektronski mediji omogućit će pod jednakim uslovima u periodu od 30 dana prije dana održavanja izbora plaćeno političko oglašavanje političkim subjektima u trajanju od najviše 60 minuta sedmično.

(2) Privatni elektronski mediji mogu u periodu od 30 dana prije dana održavanja izbora omogućiti političkim subjektima besplatan termin za neposredno obraćanje, ali pod jednakim uslovima za sve.

(3) Na pismeni zahtjev, organ nadležan za reguliranje rada elektronskih medija može izuzeti privatni elektronski medij od primjene odredbi ovog člana.

(4) Odredbe stava (3) ovog člana ne odnose se na privatne elektronske medije koji emitiraju vlastiti informativno-politički program ili ga preuzimaju od drugog elektronskog medija.

Član 16.16

(1) Organ za reguliranje rada elektronskih medija, nadležan za provođenje zakona i propisa o medijima, nadležan je u svim slučajevima povrede odredbi o medijima u vezi sa izborima koje su utvrđene ovim Zakonom i drugim zakonima koji reguliraju rad medija.

(2) Za rješavanje po prigovorima na povrede ovog Poglavlja od političkih subjekata nadležna je Centralna izborna komisija BiH.

Član 16.17

Politički subjekti svoje primjedbe na sadržaj u štampanim medijima u vezi sa praćenjem izborne kampanje upućuju Vijeću za štampu.

Član 16.18

Centralna izborna komisija BiH donosi propise kojima se bliže uređuje primjena odredbi ovog Poglavlja.

POGLAVLJE 17

IZBORNI POSMATRAČI

Član 17. 1

(1) Predstavnicima međunarodnih posmatrača, udruženja građana, političkih stranaka, koalicija, listi nezavisnih kandidata i nezavisnih kandidata (u

daljem tekstu: posmatrač) mogu posmatrati sve izborne aktivnosti u Bosni i Hercegovini, pod uslovom da se akreditiraju u skladu s ovim Zakonom.

(2) Posmatrači imaju pristup svim relevantnim dokumentima i javnim sastancima izbornih komisija, mogu u toku cijelog perioda izbornog procesa u bilo koje vrijeme kontaktirati bilo koje lice i imaju pristup svim centrima za birački spisak, biračkim mjestima i centrima za brojanje i drugim relevantnim mjestima, kako je utvrdila Centralna izborna komisija BiH.

Član 17. 2

(1) Posmatrači, u toku posmatranja izbornog procesa, neće ometati izborne aktivnosti i poštivat će tajnost glasanja. Posmatrač može imati po jednog predstavnika istovremeno na javnom sastanku izborne komisije, u centru za birački spisak, centru za brojanje, biračkom mjestu ili drugim relevantnim mjestima, kako je utvrdila Centralna izborna komisija BiH.

(2) Ograničenje broja posmatrača iz stava (1) ovog člana ne odnosi se na međunarodne posmatrače.

(3) Za vrijeme posmatranja izbornih aktivnosti posmatrači će nositi službene akreditacije i neće nositi bilo kakva obilježja ili oznake koje ih povezuju s određenom političkom strankom, koalicijom, listom nezavisnih kandidata ili nezavisnim kandidatom.

Član 17. 3

Centralna izborna komisija BiH akreditira i izdaje akreditacije međunarodnim posmatračima. Centralna izborna komisija BiH donosi propise kojima se utvrđuju kriteriji i proces podnošenja zahtjeva za akreditiranje međunarodnih posmatrača.

Član 17. 4

(1) Centralna izborna komisija BiH akreditira i izdaje akreditacije udruženjima građana. Centralna izborna komisija BiH donosi propise kojima se utvrđuju kriteriji za akreditiranje udruženja građana i distribuciju akreditacija. Zahtjev za izdavanje akreditacija treba da sadrži:

1) izjavu, koju je potpisao ovlašteni predstavnik udruženja građana, da udruženje nije osnovala i da ga ne sponzorira ovjerena politička stranka, koalicija, lista nezavisnih kandidata ili nezavisni kandidat, te da udruženje nije uključeno u bilo kakve aktivnosti u ime ovjerene političke stranke, koalicije, liste nezavisnih kandidata ili nezavisnog kandidata; i

2) ime, broj važeće lične karte i jedinstveni matični broj predloženog posmatrača.

(2) U slučaju kada Centralna izborna komisija BiH utvrdi da je udruženje građana osnovano i da ga sponzorira ovjerena politička stranka, odnosno da je uključeno u bilo kakve aktivnosti u ime ovjerene političke stranke, Centralna izborna komisija BiH odbit će izdavanje akreditacije takvom udruženju.

Član 17.5

(1) Nadležna izborna komisija akreditira ovjerenu političku stranku, koaliciju, listu nezavisnih kandidata ili nezavisnog kandidata kao posmatrača

u izornoj jedinici u kojoj se ta politička stranka, koalicija, lista nezavisnih kandidata ili nezavisni kandidat kandidiraju.

(2) Centralna izborna komisija BiH akreditira posmatrače koji će posmatrati rad Centralne izborne komisije BiH i glavnog centra (glavnih centara) za brojanje.

(3) Entitetske i kantonalne izborne komisije akreditiraju posmatrače koji će nadgledati rad ovih komisija.

(4) Općinska izborna komisija izdaje akreditacije posmatračima koji će posmatrati rad općinske izborne komisije, centara za birački spisak i biračkih mjesta i drugih relevantnih mjesta iz njene nadležnosti.

(5) Politička stranka, koalicija, lista nezavisnih kandidata ili nezavisni kandidat predaju listu imena, broj važeće lične karte i jedinstvene matične brojeve predloženih posmatrača nadležnoj izornoj komisiji.

Član 17.6

Centralna izborna komisija BiH donosi propise o izgledu akreditacije i načinu na koji je posmatrač koristi.

Član 17.7

Centralna izborna komisija BiH utvrđuje rok za podnošenje zahtjeva za akreditaciju posmatrača i rok za rješavanje po zahtjevima za akreditaciju posmatrača.

Član 17.8

Posmatrač, kome je općinska, kantonalna ili entitetska izborna komisija odbila izdati akreditaciju, može u roku od tri dana od dana prijema odluke podnijeti prigovor Centralnoj izornoj komisiji BiH koja će ga riješiti najkasnije u roku od sedam dana od dana prijema.

Član 17.9

(1) Posmatrač može stavljati obrazložene primjedbe na rad organa nadležnih za provođenje izbora utvrđenih ovim zakonom u pisanoj formi koje se prilažu u zapisnik o radu organa nadležnog za provođenje izbora, na osnovu čega politički subjekt može uložiti prigovor nadležnom organu.

(2) Posmatrač ima pravo zahtijevati prepis zapisnika o radu organa nadležnog za provođenje izbora čiji rad je posmatrao.

Član 17.10

(1) Zbog kršenja odredbe člana 17.2 ovog zakona, akreditiranom posmatraču organ koji je izdao akreditaciju može oduzeti svojstvo posmatrača i poništiti akreditaciju.

(2) Centralna izborna komisija BiH donosi bliže propise o uslovima i proceduri primjene ovog Poglavlja.

POGLAVLJE 18

BRČKO DISTRIKT BOSNE I HERCEGOVINE

Član 18. 1

(1) Ovim Zakonom utvrđuju se principi koji važe za izbore u Brčko Distriktu BiH.

(2) Teritorija Brčko Distrikta BiH jedna je izborna jedinica.

Član 18. 2

Državljanin BiH koji je upisan u Centralni birački spisak za glasanje za Brčko Distrikt BiH ima pravo glasati:

- 1) za članove Predsjedništva Bosne i Hercegovine i Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH odgovarajućim glasačkim listićem u entitetu čiji je taj birač državljanin;
- 2) na izborima za entitet čiji je taj birač državljanin; i
- 3) na izborima za Skupštinu Brčko Distrikta BiH ili bilo koju drugu izbornu funkciju u Brčko Distriktu BiH.

Član 18. 3

Sredstva za provođenje izbora u Brčko Distriktu BiH osigurati će se u Budžetu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distriktu BiH, zavisno od toga za koji se nivo provode izbori.

POGLAVLJE 19

GRAD MOSTAR

Član 19.1.

Ovim Zakonom se uređuje izbor vijećnika u Vijeće Grada Mostara (u daljem tekstu: Gradsko vijeće). Izuzetno od odredaba Poglavlja 13. ovog Zakona, principi utvrđeni ovim Poglavljem primjenjuju se na izbore u Gradu Mostaru.

Član 19.2.

(1) U sastav Gradskog vijeća ulazi 35 članova. Vijećnici u Gradskom vijeću se biraju u gradskoj izbornoj jedinici i izbornim jedinicama gradskog područja, na način utvrđen u članu 19.4 ovog Zakona.

(2) "Gradska izborna jedinica" u smislu stava (1) ovog člana obuhvata cijelo područje Grada definirano u članu 5. Statuta Grada Mostara.

(3) "Izborne jedinice gradskog područja" u smislu stava (1) ovog člana su bivše gradske općine kako je to definirano članom 7. i 15. Statuta Grada Mostara.

Član 19.3.

Grad Mostar ima jednu izbornu komisiju uspostavljenu u skladu sa odredbama ovog Zakona u dijelu u kojem se ovaj Zakon odnosi na općinske izborne komisije.

Član 19.4

(1) 17 vijećnika se bira iz gradske izborne jedinice. Minimalno četiri vijećnika iz svakog od konstitutivnih naroda i jedan vijećnik kao pripadnik iz reda ostalih se bira iz gradske izborne jedinice.

(2) Tri vijećnika se biraju iz svake od 6 izbornih jedinica gradskog područja.

(3) Izborna jedinica gradskog područja 1 sastoji se od bivše gradske općine Mostar Sjever.

(4) Izborna jedinica gradskog područja 2 sastoji se od bivše gradske općine Mostar Stari Grad.

(5) Izborna jedinica gradskog područja 3 sastoji se od bivše gradske općine Mostar Jugoistok.

(6) Izborna jedinica gradskog područja 4 sastoji se od bivše gradske općine Mostar Jug.

(7) Izborna jedinica gradskog područja 5 sastoji se od bivše gradske općine Mostar Jugozapad.

(8) Izborna jedinica gradskog područja 6 sastoji se od bivše gradske općine Mostar

Zapad.

(9) Nijedan od konstitutivnih naroda niti iz grupe "ostalih" ne mogu imati više od 15 svojih predstavnika u Gradskom vijeću.

Član 19.5

(1) Prvo se vrši dodjela mandata koji se popunjavaju iz gradske izborne jedinice, prema formuli utvrđenoj u članu 9.5 stav (1) ovog Zakona. Ako dodjela mandata iz gradske izborne jedinice ne omogućuje minimalnu zastupljenost bilo kojeg od konstitutivnih naroda i/ili iz reda ostalih na način utvrđen u skladu s članom 19.4 stav (1) ovog Zakona, primjenjivat će se slijedeći metod:

a) jedan ili više posljednjih mandata koji će se dodjeljivati iz gradske izborne jedinice potreban za ispunjavanje kvota bilo kojeg od konstitutivnih naroda odnosno iz reda ostalih dodjeljuje se jednom ili više kandidata iz reda odgovarajućeg konstitutivnog naroda i/ili iz reda ostalih koji je tj. koji su dobili najveći broj glasova sa liste političke stranke, sa liste nezavisnih kandidata ili sa liste koalicije kojima je mandat dodijeljen prema članu 9.5 stav (1) ovog Zakona. Ukoliko se mandat utvrđen prema formuli iz člana 9.5 stav (1) ovog Zakona dodijeli nezavisnom kandidatu, primjenjuje se tačka b) ovog člana.

b) Ako politička stranka, lista nezavisnih kandidata ili koalicija kojima je mandat dodijeljen na način utvrđen u članu 9.5 stav (1) ovog Zakona ne posjeduje dovoljan broj odgovarajućih kandidata na listi svoje gradske izborne jedinice, ili ako bi mandat, prema članu 9.5 ovog Zakona, bio dat jednom ili više nezavisnih kandidata, mandat se prenosi:

1). na političku stranku ili stranke, listu ili liste nezavisnih kandidata ili koaliciju ili koalicije koje imaju takve preostale kandidate na svojim listama;

ili

2). na nezavisnog kandidata ili kandidate iz reda odgovarajućeg konstitutivnog naroda ili iz reda ostalih koji ima drugi po redu najveći količnik kao što je to utvrđeno članom 9.5 ovog Zakona.

c) Ako se nijedan kandidat iz reda jednog ili više datih konstitutivnih naroda ili iz reda ostalih ne nađe u skladu sa stavom a) i b) ovog člana, mandat se prenosi na:

1). političku stranku, listu nezavisnih kandidata ili listu koalicije koja raspolaže tim kandidatima preostalim na listi bilo koje druge

izborne jedinice gradskog područja nakon što su mjesta koja su popunjena iz ovih izbornih jedinica dodijeljena u skladu s članom 19.6 ovog Zakona

ili

2). na nezavisnog kandidata ili kandidate iz reda odgovarajućeg konstitutivnog naroda ili iz reda ostalih koji su se kandidirali za bilo koju izbornu jedinicu gradskog područja, a koji ima najveći količnik kao što je to utvrđeno članom 9.5 ovog Zakona.

(2) Član 9.5 stav (2) ovog Zakona se ne primjenjuje kada se dodjeljuju mandati iz ovog člana.

Član 19.6

(1) Mandati koji se popunjavaju iz izbornih jedinica gradskih područja nakon toga se dodjeljuju prema formuli utvrđenoj u članu 9.5 ovog Zakona. Mandati se dodjeljuju pojedinačno počevši sa najviše rangiranim kandidatom u svakoj izornoj jedinici gradskog područja i nastavlja se na sličan način kako bi se popunilo svako dostupno mjesto iz svake izborne jedinice gradskog područja. Redoslijed popunjavanja mandata dodijeljenih svakoj izornoj jedinici gradskog područja za svaki od tri uzastopna koraka određuje se žrijebanjem. Žrijebanje organizira Centralna izborna komisija BiH.

(2) Ukoliko bi dodjela mandata iz izborne jedinice gradskih područja vodila ka zastupljenosti jednog konstitutivnog naroda i/ili iz reda ostalih preko kvote koja je utvrđena prema članu 19.4 stav (4) ovog Zakona, primjenjivat će se sljedeći metod:

a) Mandat će biti preraspodijeljen kandidatu koji ne pripada datom konstitutivnom narodu i/ili iz reda ostalih koji je dobio najveći broj glasova na listi političke stranke, liste nezavisnih kandidata ili koalicije kojima je mandat dodijeljen u skladu sa članom 9.5 stav (1) ovog Zakona. Ako bi se mandat prema formuli iz člana 9.5 stav (1) ovog Zakona dodjeljivao nezavisnom kandidatu, primjenjivat će se tačka b) ovog člana.

b) Ako takav kandidat ne postoji ili ako bi se mandat prema formuli iz člana 9.5 stav 1. ovog zakona dodjeljivao nezavisnom kandidatu, mandat se prenosi u istu izbornu jedinicu gradskog područja ili:

1). političkoj stranci, listi nezavisnih kandidata ili koalicije koja ima kandidata koji ne pripada datom konstitutivnom narodu i/ili iz reda ostalih koji je preostao na listi;

ili

2). nezavisnom kandidatu ili kandidatima koji ne pripada/ju datom konstitutivnom narodu i/ili iz reda ostalih koji imaju najveći sljedeći količnik kao što je to utvrđeno u članu 9.5 ovog Zakona.

c) Ako ne postoji takav kandidat u skladu sa tačkom a) i b) ovog člana, mandat odnosno mandati se prenose na:

1). političku stranku, listu nezavisnih kandidata ili koalicije koja ima takvog kandidata koji je

preostao na listi iz bilo koje druge izborne jedinice gradskog područja nakon što su mjesta popunjena iz te izborne jedinice gradskog područja bila dodijeljena u skladu sa članom 19.6 ovog Zakona;

ili

2). nezavisnog kandidata iz odgovarajućeg konstitutivnog naroda ili iz reda ostalih koji se kandidirao za bilo koju izbornu jedinicu gradskog područja, a koji je dobio najveći količnik kao što je to utvrđeno članom 9.5 ovog Zakona.

Član 19.7

Izuzetno od odredaba člana 13.7 ovog Zakona, gradonačelnik Grada Mostara se bira indirektno u skladu sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine.

POGLAVLJE 19A

KAZNE NE ODREDBE

Član 19.8

Novčanom kaznom u iznosu od 200,00 KM do 1.000,00 KM kaznit će se zaposleni ili angažirani u izornoj administraciji za povredu, ako:

a) učestvuje u donošenju odluke koja može dovesti u sumnju njegovu sposobnost da djeluje nepristrasno (član 2.1);

b) ne odredi biračka mjesta na području općine za glasanje na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini (član 2.13 stav (1) tačka 2.);

c) ne osigura izborni materijal za glasanje na svim nivoima izbora u Bosni i Hercegovini (član 2.13 stav (1) tačka 4);

d) ne obavijesti birače o svim informacijama neophodnim za provođenje izbora, u skladu s propisima Centralne izborne komisije BiH (član 2.13 stav (1) tačka 5);

e) nepravilno broji glasačke listiće na biračkim mjestima i u općinskim centrima za brojanje (član 2.13 stav (1) tačka 7);

f) imenuje predsjednika i članove biračkih odbora i njihove zamjenike suprotno članu 2.19 stav (3);

g) ne ažurira podatke u skladu s promjenom broja birača i propisima Centralne izborne komisije BiH (član 3.8 stav (3) tačka b));

h) ne osigura uvid u izvod iz Centralnog biračkog spiska na teritoriji svoje općine (član 3.8 stav (3) tačka c));

i) ne osigura podatke za Centralni birački spisak koji su utvrđeni propisima Centralne izborne komisije BiH (član 3.8 stav (3) tačka d));

j) ne vodi evidenciju zahtjeva i prigovora i ne čuva dokumentaciju (član 3.8 stav (4));

k) odredi biračka mjesta suprotno članu 5.1 stav (3);

l) ne osigura izborni materijal za glasanje (član 5.3 stav (3));

m) ne odredi dužnosti članovima biračkog odbora (član 5.6 stav (2));

- n) zapisnik o radu biračkog odbora ne sadrži podatke propisane ovim zakonom (član 5.7);
- o) ne objasni biraču način glasanja i ne osigura tajnost glasanja (član 5.11 stav (1));
- p) ne utvrdi identitet birača i potpis birača na izvodu iz Centralnog biračkog spiska u skladu s ovim zakonom (član 5.13);
- r) ako izda glasački listić ili listiće suprotno propisima koji reguliraju izdavanje glasačkih listića (član 5.13));
- s) pomaže licu pri glasanju na način koji nije u skladu s ovim zakonom (član 5.19 stav (2));
- t) su obrasci popunjeni suprotno članu 5.25 i
- u) podaci objedinjenih zbirnih rezultata glasanja za općinu nisu u skladu s članom 5.27.

Član 19.9

(1) Novčanom kaznom u iznosu od 1.000,00 KM do 10.000,00 KM kaznit će se politički subjekt za povredu, ako:

- a) u roku od deset dana ne dostavi izmjene podataka (član 4.22);
- b) uklanja, prekriva, oštećuje ili mijenja štampane oglase, plakate, postere ili druge materijale koji se, u skladu sa zakonom, koriste u svrhu izborne kampanje političkih stranaka, koalicija, listi nezavisnih kandidata ili nezavisnih kandidata (član 7.2 stav (2));
- c) postavlja oglase, plakate, postere, odnosno piše svoje ime ili slogane koji su u vezi sa izbornom kampanjom, u ili na zgradama u kojima su smješteni organi vlasti na svim nivoima, javna preduzeća, javne ustanove i mjesne zajednice, te na vjerskim objektima, na javnim putevima i javnim površinama, osim na mjestima predviđenim za plakatiranje i oglašavanje (član 7.2 stav (3));
- d) nosi i pokazuje oružje na političkim skupovima, biračkim mjestima i njihovoj okolini, kao i za vrijeme okupljanja u vezi s aktivnostima političkih stranaka, koalicija, listi nezavisnih kandidata i nezavisnih kandidata u izbornom procesu (član 7.3 stav (1) tačka 1.);
- e) ometa skupove drugih političkih stranaka, koalicija i nezavisnih kandidata, kao i podstiče druge na takve aktivnosti (član 7.3 stav (1) tačka 2.);
- f) sprečava novinare da obavljaju svoj posao u skladu s pravilima profesije i izbornim pravilima (član 7.3 stav (1) tačka 3.);
- g) obećava novčane nagrade s ciljem dobivanja podrške birača ili prijeti pristalicama drugih političkih stranaka, koalicija, listi nezavisnih kandidata i nezavisnih kandidata (član 7.3 stav (1) tačka 4.);
- h) podstiče na glasanje lice koje nema pravo glasa (član 7.3 stav (1) tačka 5.);
- i) podstiče lica da glasaju više puta na istim izborima ili da glasaju u ime drugog lica (član 7.3 stav (1) tačka 6.);

- j) koristi se jezikom koji bi nekoga mogao navesti ili podstaći na nasilje ili širenje mržnje, ili objavljuje ili upotrebljava slike, simbole, audio i videozapise, SMS poruke, internet poruke ili druge materijale koji mogu tako djelovati (član 7.3 stav (1) tačka 7.);
- k) se lažno predstavlja u ime bilo koje političke stranke, koalicije, liste nezavisnih kandidata ili nezavisnog kandidata (član 7.3 stav (2));
- l) održava skupove s ciljem izborne kampanje (član 7.4 stav (1) tačka 1);
- m) izlaže na biračkom mjestu i u njegovoj okolini bilo kakve materijale s ciljem utjecaja na birače (član 7.4 stav (1) tačka 2);
- n) koristi domaća i međunarodna sredstava komunikacije s ciljem utjecaja na birače (član 7.4 stav (1) tačka 3);
- o) koristi megafon ili druge razglasne uređaje s ciljem utjecaja na birače (član 7.4 stav (1) tačka 4);
- p) ometa ili opstruira izborni proces (članu 7.4 stav (1) tačka 5);
- r) ne podnese uz izjavu o prihvatanju kandidature za izbore i izjavu o ukupnom imovinskom stanju na određenom obrascu (član 15.7);
- s) vodi izbornu kampanju u periodu od dana raspisivanja izbora do dana službenog početka izborne kampanje (član 16.14 stav (3));
- t) posmatrač, u toku posmatranja izbornog procesa, ometa izborne aktivnosti, ne poštuje tajnost glasanja (član 17.2 stav (1));
- u) posmatrač za vrijeme posmatranja izbornih aktivnosti ne nosi službenu akreditaciju i nosi bilo kakva obilježja ili oznake koje ih povezuju s određenom političkom strankom, koalicijom, listom nezavisnih kandidata ili nezavisnim kandidatom (član 17.2 stav (3));

(2) Za povrede iz stava (1) tačka b), c), d), e), f), g), h), i), j), k), l), m), n), o) i p) ovog člana koji počinu pristalica političkog subjekta kaznit će se taj politički subjekt.

(3) Za povrede iz stava (1) tačka a) ovog člana kaznit će se i odgovorno lice političke stranke, koalicije i liste nezavisnih kandidata novčanom kaznom u iznosu od 200,00 KM do 5.000,00 KM.

(4) Za povrede iz stava (1) tačka b), c), d), e), f), g), h), i), j), k), l), m), n), o), p) i r) ovog člana kaznit će se i kandidat političkog subjekta novčanom kaznom u iznosu od 1.000,00 KM do 5.000,00 KM.

(5) Za povrede iz stava (1) tačka d), h), i) ovog člana kaznit će se i zaposleni ili angažirani u izornoj administraciji novčanom kaznom u iznosu od 200,00 KM do 1.000,00 KM.

Član 19.10

Novčanom kaznom u iznosu od 200,00 KM do 3.000,00 KM kaznit će se za povrede kandidat izabran na svim nivoima vlasti, ako:

- a) u roku od 30 dana od dana objave ovjere mandata u "Službenom glasniku BiH", na

posebnom obrascu, ne preda potpisanu izjavu o imovinskom stanju iz člana 15.7 ovog Zakona (član 15.8 stav (1)) i

- b) u roku od 30 dana nakon isteka mandata na koji je izabran, kao i u slučaju prestanka mandata u smislu člana 1. 10 stav (1) tačke 1., 3., 5., 6. i 7. ovog Zakona u roku od 30 dana od dana prestanka mandata, ne podnese izvještaj o imovinskom stanju (član 15.8 stav (2)).

POGLAVLJE 20

PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 20.8

(1) Sve dok Visoki predstavnik ili Parlamentarna skupština BiH ne odluče drugačije, a u skladu sa stavom (7) ovog člana, državljanin BiH koji ima status raseljenog lica i koji ima biračko pravo, može ostvariti svoje pravo da se upiše u Centralni birački spisak i da glasa lično, ili u odsutnosti za općinu u kojoj je imao prebivalište prema posljednjem popisu stanovništva koji je izvršila država Bosna i Hercegovina, osim u slučaju kada to lice može predočiti dokaz o promjeni prebivališta u skladu sa zakonom, u periodu od posljednjeg popisa stanovništva koji je izvršila država Bosna i Hercegovina do trenutka kada je to lice steklo status raseljenog lica, ili lično za općinu gdje ima boravište, pod uslovom da je imalo boravište u toj općini najmanje šest mjeseci prije dana izbora.

(2) Državljanin BiH, koji je raseljeno lice i ima biračko pravo u skladu s ovim članom, bit će upisan u Centralni birački spisak zavisno od biračke opcije koju izabere, za općinu u kojoj je imalo prebivalište prema posljednjem popisu stanovništva koji je izvršila država Bosna i Hercegovina, osim u slučaju kada može predočiti dokaz o promjeni prebivališta u skladu sa zakonom, u periodu od posljednjeg popisa stanovništva koji je izvršila država Bosna i Hercegovina do trenutka kada je stekao status raseljenog lica, ili za općinu u kojoj ima boravište i predoči dokaz da je prijavilo boravište u toj općini najmanje šest mjeseci prije dana izbora.

(3) Državljanin BiH koji koristi kuću ili stan na kojim nema pravo vlasništva ili stanarsko pravo, a izdata je izvršna isprava od nadležnog sudskog ili upravnog organa o povratu te kuće ili stana, ili odluka Komisije za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica, nema pravo glasanja u mjestu boravišta dok ne napusti tuđu imovinu, i može se za izbore nalaziti u izvodu iz Centralnog biračkog spiska samo u općini u kojoj je imalo posljednje prebivalište prema posljednjem popisu stanovništva u Bosni i Hercegovini.

(4) Boravište je, u smislu ovog člana, općina u kojoj raseljeno lice, državljanin BiH, privremeno boravi, dok se ne steknu uslovi za njegov povratak u općinu u kojoj je imalo prebivalište prema posljednjem popisu stanovništva koji je izvršila država Bosna i Hercegovina.

(5) Sve dok Visoki predstavnik ili Parlamentarna skupština BiH ne odluče drugačije, a u skladu sa stavom (7) ovog člana, državljanin BiH koji ima status izbjeglog lica i koji ima biračko pravo, ima pravo da se upiše u Centralni birački spisak i da glasa lično ili poštom za općinu u kojoj je imao

prebivalište prema posljednjem popisu stanovništva koji je izvršila država Bosna i Hercegovina, osim u slučaju kada to lice može predočiti dokaz o promjeni prebivališta u skladu sa zakonom u periodu od posljednjeg popisa stanovništva koji je izvršila država Bosna i Hercegovina do trenutka kada je steklo status izbjeglog lica.

(6) Državljanin BiH, koji ima status izbjeglog lica i ima biračko pravo u skladu s ovim članom, bit će upisan u izvod Centralni birački spisak za općinu u kojoj je imao prebivalište prema posljednjem popisu stanovništva koji je izvršila država Bosna i Hercegovina, osim u slučaju kada može predočiti dokaz o promjeni prebivališta u skladu sa zakonom u periodu od posljednjeg popisa stanovništva koji je izvršila država Bosna i Hercegovina do trenutka kada je steklo status izbjeglog lica.

(7) Posebna prava predviđena ovim članom za raseljena i izbjegla lica, po kojima raseljena i izbjegla lica mogu biti upisana u izvod iz Centralnog biračkog spiska i glasati, prestat će na dan koji utvrdi Visoki predstavnik. Ako Visoki predstavnik ne donese odluku prije isteka svog mandata, raseljeni i izbjegli birači zadržat će posebna prava dok Parlamentarna skupština BiH ne odluči drugačije.

(8) Prije donošenja odluke o prestanku posebnih prava za raseljena i izbjegla lica po kojima mogu glasati, treba uzeti u obzir sljedeće okolnosti:

- 1) stanje provedbe Imovinskog zakona;
- 2) broj lica upisanih u izvod iz Centralnog biračkog spiska kao raseljena lica; i
- 3) faktore kojima se utvrđuje održivost povratka, u koje spadaju sigurnost povratnika, pristup obrazovanju i uslugama, odsustvo diskriminacije prilikom zapošljavanja i u radnom odnosu, te u funkcioniranju pravosudnog sistema.

Član 20.9

(1) Izuzetno, za općinske izbore 2008.godine, sva lica koja imaju biračko pravo a koja su imala mjesto svog prebivališta u općini Srebrenica, prema posljednjem popisu stanovništva izvršenom u Bosni i Hercegovini, imat će pravo da se upišu u birački spisak kako bi glasala lično ili u odsustvu za općinu Srebrenica, bez obzira imaju li status izbjeglice ili raseljenog lica i bez obzira jesu li zasnovala prebivalište izvan općine Srebrenica.

(2) Lica iz stava (1) ovog člana imaju pravo odlučiti da glasaju za općinu u kojoj trenutno prebivaju ili za općinu Srebrenica.

(3) Centralna izborna komisija BiH dalje će urediti proceduru upisivanja lica iz stava (1) ovog člana.

Član 20.9A

(1) Do 31. decembra 2007. godine primjenjivat će se sljedeća isključenja:

- a) Nijedno lice koje je odlukom visokog predstavnika smijenjeno sa javne dužnosti zbog činjenja ili nečinjenja u suprotnosti sa obavezama iz Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ili u vezi s uslovima za njegovu provedbu ne može se kandidirati na

neposrednim ili posrednim izborima obuhvaćenim ovim zakonom ili obavljati bilo koji mandat koje je dobilo na neposrednim ili posrednim izborima obuhvaćenim ovim Zakonom, osim ako drugačije ne odredi Visoki predstavnik.

b) Nijedno lice koje je na osnovu odredbi Poglavlja 14. *Uputstva stranama* koja su donesena na osnovu Aneksa 1A Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini smijenjeno sa komandne odnosno rukovodne ili druge vojne dužnosti zbog angažiranja u aktivnostima koje predstavljaju prijetnju ili opasnost za mirovni proces, ne može se kandidirati na neposrednim ili posrednim izborima obuhvaćenim ovim zakonom ili obavljati bilo koji mandat koji je dobilo na neposrednim ili posrednim izborima obuhvaćenim ovim Zakonom;

c) Nijedno lice kojem je Komesar IPTF-a odlukom oduzeo privremene ovlasti ili odbio certifikaciju zbog ometanja provedbe Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, ne može se kandidirati na neposrednim ili posrednim izborima obuhvaćenim ovim zakonom ili obavljati mandat koji je dobilo na neposrednim ili posrednim izborima obuhvaćenim ovim Zakonom.

(2) Centralna izborna komisija BiH će, nakon što se utvrdi da li je donesena odluka iz stava (1) ovog člana i da li su ispunjeni uslovi iz ovog člana, biti zadužena za provedbu zabrana iz ovog člana.

Član 20.9B

(1) Do 31. decembra 2007. godine Centralna izborna komisija BiH osigurat će da se u zahtjevu za ovjeru bilo koje političke stranke i svoj ostaloj dokumentaciji koja je podnesena u skladu s članom 4.3 ovog zakona, te u skladu s internim propisima Centralne izborne komisije BiH, ne navodi lice iz člana 20.9A.

(2) Ukoliko se u dokumentima iz stava (1) ovog člana pokaže da lice iz tačke a) stava (1) člana 20.9A zauzima bilo koji položaj u stranci, Centralna izborna komisija BiH će pravovremeno dobiti potvrdu od međunarodne agencije koja je donijela odluku o tome da li je, odlukom ili na drugi način, izričito utvrđeno da lice na koje se ta odluka odnosi ima pravo zauzimati položaj u političkoj stranci.

(3) Ukoliko se u dokumentima iz stava (1) ovog člana pokaže da lice iz člana 20.9A zauzima centralni položaj u stranci i utvrđeno je da to lice nema pravo zauzimati položaj iz stava (2) ovog člana, ta politička stranka neće ispuniti uslove za ovjeru.

Član 20.11

Entiteti usklađuju svoje zakone i propise s ovim Zakonom u roku od 45 dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona.

Član 20.12a

Glasanje u diplomatsko-konzularnom predstavništvu BiH iz člana 1.5 stav (2) ovog Zakona održat će se samo u onom diplomatsko-konzularnom predstavništvu BiH za koje Centralna izborna komisija BiH, u suradnji s Ministarstvom vanjskih poslova BiH, utvrdi da ispunjava uvjete

propisane posebnim propisom iz člana 1.5 stav (3) ovog Zakona.

Član 20.12b

(1) Izuzetno, od odredbi člana 9.10 i člana 4.24 ovog zakona, političkom subjektu, koji je na neposrednim izborima održanim 01. oktobra 2006. godine, dobio kompenzacijski mandat, koji je ostao upražnjen, dodjeljuje se mandat kandidatu sa najvećim brojem dobijenih glasova sa redovne kandidatske liste istog izbornog nivoa tog političkog subjekta.

(2) Centralna izborna komisija BiH će posebnim propisom utvrditi način primjene ovog člana.

Član 20.13

(1) Dok entiteti ne osnuju višečlane izborne jedinice, važe sljedeće višečlane izborne jedinice:

a) Od 98 članova Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, koje neposredno biraju birači upisani u Centralni birački spisak za glasanje za teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine, 73 se bira iz 12 višečlanih izbornih jedinica, a 25 su kompenzacijski mandati izabrani s teritorije Federacije Bosne i Hercegovine u cjelini. Ovi mandati se raspodjeljuju u skladu s članovima 9.5 do 9.8 ovog Zakona.

b) 73 mandata iz višečlanih izbornih jedinica za Predstavnički dom Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine raspodjeljuje se na sljedeći način:

1). Izborna jedinica 1 sastoji se od Kantona 1 i bira devet članova.

2). Izborna jedinica 2 sastoji se od Kantona 2, dijela Kantona 3 (Gradačac, Gračanica, Doboj-Istok), te birača iz Brčko Distrikta BiH upisanih u Centralni birački spisak za glasanje u Federaciji Bosne i Hercegovine, bira pet članova.

3). Izborna jedinica 3 sastoji se od dijela Kantona 3 (Lukavac, Srebrenik, Tuzla, Čelić) i bira sedam članova.

4). Izborna jedinica 4 sastoji se od dijela Kantona 3 (Teočak, Banovići, Živinice, Kalesija, Sapna i Kladanj) i bira četiri člana.

5). Izborna jedinica 5 sastoji se od dijela Kantona 4 (Doboj-Jug, Tešanj, Maglaj, Žepče, Zavidovići, Zenica i Usora) i bira osam članova.

6). Izborna jedinica 6 sastoji se od dijela Kantona 4 (Kakanj, Vareš, Olovo, Visoko i Breza) i bira četiri člana.

7). Izborna jedinica 7 sastoji se od Kantona 5 i dijela Kantona 9 (Novi Grad-Sarajevo, Ilidža, Hadžići i Trnovo) i bira šest članova.

8). Izborna jedinica 8 sastoji se od Kantona 6 i bira devet članova.

9). Izborna jedinica 9 sastoji se od Kantona 7 i bira osam članova.

10). Izborna jedinica 10 sastoji se od Kantona 8 i bira tri člana.

- 11). Izborna jedinica 11 sastoji se od dijela Kantona 9 (Ilijaš, Vogošća, Centar-Sarajevo, Stari Grad-Sarajevo, Novo Sarajevo) i bira sedam članova.
- 12). Izborna jedinica 12 sastoji se od Kantona 10 i bira tri člana.
- (2) Od 83 člana Narodne skupštine Republike Srpske, koje neposredno biraju birači upisani u Centralni birački spisak za glasanje za teritoriju Republike Srpske, 62 bira se iz 6 višočlanih izbornih jedinica, a 21 su kompenzacijski mandati izabrani sa teritorije Republike Srpske u cjelini. Ovi mandati raspodjeljuju se u skladu s članovima 9.5 do 9.8 ovog Zakona.
- (3) 62 mandata iz višočlanih izbornih jedinica Narodne skupštine Republike Srpske raspodjeljuju se na sljedeći način:
- a) Izborna jedinica 1 sastoji se od općina: Bosanska Krupa/Krupa na Uni, Bosanski Novi/Novi Grad, Bosanska Dubica/Kozarska Dubica, Prijedor, Bosanska Gradiška/Gradiška, Laktaši, Srbac, Prnjavor, Sanski Most/Oštra Luka i Kostajnica i bira 13 članova.
- b) Izborna jedinica 2 sastoji se od općina: Bosanski Petrovac/Petrovac, Banja Luka, Čelinac, Drvar/Istočni Drvar, Ključ/Ribnik, Mrkonjić Grad, Jajce/Jezero, Skender Vakuf /Knežev, Kotor Varoš, Šipovo i Kupres/ Kupres i bira 12 članova.
- c) Izborna jedinica 3 sastoji se od općina: Derventa, Bosanski Brod/Brod, Odžak/Vukosavlje, Modriča, Dobo, Gračanica/Petrovo i Teslić i bira 10 članova.
- d) Izborna jedinica 4 sastoji se od općina: Bosanski Šamac/Šamac, Orašje/Donji Žabar, Gradačac/Pelagićevo, Bijeljina, Lopare, Ugljevik, te birači iz Brčko Distrikta BiH koji su upisani u Centralni birački spisak za glasanje u Republici Srpskoj, i bira devet članova.
- e) Izborna jedinica 5 sastoji se od općina: Kalesija /Osmaci, Zvornik, Šekovići, Vlasenica, Bratunac, Srebrenica, Sokolac, Han Pijesak, Ilidža/Istočna Ilidža, Stari Grad/Istočni Stari Grad, Novo Sarajevo/Istočno Novo Sarajevo, Trnovo (RS), Pale (RS), Rogatica i Milići i bira 11 članova.
- f) Izborna jedinica 6 sastoji se od općina: Višegrad, Mostar/Istočni Mostar, Nevesinje, Kalinovik, Gacko, Foča/Foča, Goražde/Novo Goražde, Čajniče, Rudo, Stolac/Berkovići, Ljubinje, Bileća i Trebinje i bira sedam članova.

Član 20.14

Parlamentarna skupština BiH izvršit će preispitivanje novčanih kazni i ograničenja troškova utvrđenih ovim zakonom najmanje svake četiri godine, te odrediti da li su u skladu s ekonomskim i finansijskim stanjem u Bosni i Hercegovini.

Član 20.15

Novčane kazne utvrđene ovim zakonom prihod su Budžeta BiH.

Član 20.16 A

- (1) Do potpune provedbe Aneksa 7. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, raspodjela mjesta po konstitutivnom narodu koja je obično uređena Poglavljem 10., Potpoglavlje B ovog Zakona odvija se u skladu s ovim članom.
- (2) Do organiziranja novog popisa, kao osnov koristi se popis iz 1991. godine tako da svaki kanton bira sljedeći broj delegata:
- a) iz zakonodavnog tijela Kantona br. 1, Unsko-sanski kanton, bira se pet delegata, uključujući dva iz reda bošnjačkog, jednog iz reda hrvatskog i dva iz reda srpskog naroda;
- b) iz zakonodavnog tijela Kantona br. 2, Posavski kanton, biraju se tri delegata, uključujući jednog iz reda bošnjačkog, jednog iz reda hrvatskog i jednog iz reda srpskog naroda;
- c) iz zakonodavnog tijela Kantona br. 3, Tuzlanski kanton, bira se osam delegata, uključujući tri iz reda bošnjačkog, jednog iz reda hrvatskog, dva iz reda srpskog naroda i dva iz reda ostalih;
- d) iz zakonodavnog tijela Kantona br. 4, Zeničko-dobojski kanton, bira se osam delegata, uključujući tri iz reda bošnjačkog, dva iz reda hrvatskog, dva iz reda srpskog naroda i jednog iz reda ostalih;
- e) iz zakonodavnog tijela Kantona br. 5, Bosansko-podrinjski kanton - Goražde, biraju se tri delegata, uključujući jednog iz reda bošnjačkog, jednog iz reda hrvatskog i jednog iz reda srpskog naroda;
- f) iz zakonodavnog tijela Kantona br. 6, Srednjobosanski kanton, bira se šest delegata, uključujući jednog iz reda bošnjačkog, tri iz reda hrvatskog, jednog iz reda srpskog naroda i jednog iz reda ostalih;
- g) iz zakonodavnog tijela Kantona br. 7, Hercegovačko-neretvanski kanton, bira se šest delegata, uključujući jednog iz reda bošnjačkog, tri iz reda hrvatskog, jednog iz reda srpskog naroda i jednog iz reda ostalih;
- h) iz zakonodavnog tijela Kantona br. 8, Zapadnohercegovački kanton, biraju se četiri delegata, uključujući jednog iz reda bošnjačkog, dva iz reda hrvatskog i jednog iz reda srpskog naroda;
- i) iz zakonodavnog tijela Kantona br. 9, Kanton Sarajevo, bira se 11 delegata, uključujući tri iz reda bošnjačkog, jednog iz reda hrvatskog, pet iz reda srpskog naroda i dva iz reda ostalih i
- j) iz zakonodavnog tijela Kantona br. 10, Kanton 10, biraju se četiri delegata, uključujući jednog iz reda bošnjačkog, dva iz reda hrvatskog i jednog iz reda srpskog naroda.

Član 20.18

Ovaj Zakon će se objaviti u "Službenom glasniku BiH", u službenim glasilima entiteta i "Službenom glasniku Brčko Distrikta BiH".

6.7 Obrada rezultata izbora

6.7.1 Osigurati većinu

Period nakon izbora je period prije izbora! Nakon kampanje potrebno je utrti pravi put ka budućnosti, ka novom periodu vladanja.

6.7.2 Zahvalite se pomoćnicima i biračima

Nakon izbora obavezno učiniti sljedeće

- zahvalite se biračima na povjerenju (npr. izjavom za štampu, naljepnicom preko plakata)
- zahvalite se aktivnim pomoćnicima (npr. organiziranjem proslave)
- zahvalite se donatorima (npr. ličnim pismom glavnog kandidata, predsjednika lokalnog ogranaka, pozivom na razgovor/prijem)
- što prije pozovite na sastanak nove članove koje je stranka pridobila u toku kampanje
- uklonite sve plakate i sakupite držače za plakate
- obradite svu značajnu dokumentaciju (npr. spiskove adresa) kako bi bila korisna za dalji rad.

6.7.3 Analiza izbora

Nakon izbora potrebno je intenzivno i kritički analizirati predizbornu kampanju i rezultat izbora. Posebno je potrebno pozabaviti se rezultatom izbora po regionima.

Pri tom treba obratiti pažnju na sljedeće:

- Gdje je stranka prošla izuzetno dobro? Postoje li razlozi za to?
- Gdje je stranka prošla loše? Postoje li razlozi za to?
- U kom odnosu stoje rezultati kandidata prema rezultatima stranke?

Također je potrebno kritički se osvrnuti na vlastitu predizbornu kampanju kako bi sljedeća kampanja bila još bolja. S tim u vezi treba obratiti pažnju na sljedeće aspekte:

- Da li je strategija bila dobra?
- Da li je bilo dovoljno finansija?
- Da li su sredstva komunikacije bila uspješna?

- Kako su protekle akcije?

Rezultate analize trebalo bi unijeti u izvještaj imajući u vidu sljedeće aspekte:

- Početna situacija
- Strategija
- Planiranje kampanje
- Finansiranje
- Upotrebljena sredstva komunikacije
- Akcije
- Analiza izlaznosti na izbore.

6.8 Berza ideja: 100 ideja do izbora

Ovdje ćete pronaći 100 ideja za manifestacije i akcije u periodu do izbora. Ponešto će Vam sigurno biti poznato, a nešto i novo.

Najbolje bi bilo da zajedno sa odgovornim osobama još jednom pregledate kalendar termina Vašeg stranačkog ogranka i da provjerite da li možete ubaciti još jednu ili dvije dodatne akcije kako biste mobilizirali svoje birače.

Treba da imate u vidu da neke akcije ne možete sprovoditi neposredno prije izbora, npr. posjetu javnim ustanovama kao što su vrtići i visoke škole.

Većina predloženih akcija pogodna je, međutim, i za period izvan predizborne kampanje i može stoga u svako doba biti organizirana od strane stranke.

6.8.1 Djeca i omladina, škola i slobodno vrijeme

- Posjete vrtićima, igraonicama, igralištima
- Posjeta osnovnoj školi koja nudi produženi boravak za učenike poslije časova
- Informativna posjeta u vezi sa opremanjem škole modernim računarima
- Igranje u vodi – dan sa djecom na početku sezone kupanja u otvorenim bazenima
- Igre bez granica (djeca i odrasli)
- Dječje takmičenje u crtanju
- Takmičenje školskih novina – članak na aktuelnu temu

- Večer u diskoteci sa kampanjom za borbu protiv droge
- Koncerti sa mladim muzičkim grupama
- Posjete kandidata obrazovnim institucijama
- Obuka u vožnji bicikla i iz sigurnosti (motor) u suradnji sa auto-školom
- Diskusije između policajaca i omladine
- Posjeta vatrogascima
- Posjeta visokoj ili višoj školi u okolini
- Ljetni festival sa mladim umjetnicima koji kreiraju program.

6.8.2 Za mlade i stare: slobodno vrijeme, sport i više od toga

- Slavimo partnerske odnose između europskih gradova – festival sa kulinarskim specijalitetima
- Takmičenje mladih bendova
- Tematsko filmsko večer u kinu
- Akcija na temu fudbala – veliko platno
- Stranački fudbalski turnir
- Fudbalski turniri (seosko prvenstvo/gradsko prvenstvo)
- TV prenos na velikom platnu u gostionicama ili na trgovima sa komentarima i savjetima političarima
- Teniski turnir

Sportski talentovani kandidati učestvuju u turniru zajedno sa članovima i prijateljima lokalnih klubova (slično je moguće i sa mnogim drugim sportovima)

- Vožnja bicikla (po općini)
- Sportske manifestacije sa poznatima
- Susreti motociklista sa vožnjom
- Susreti kandidata sa motoristima ili sportistima na rolerima na izletištu, diskusije i/ili slavlja, eventualno uz muziku (pogodno i za bicikliste).
- Rolerijada
- Šahovski turnir – uključujući i velike figure na otvorenom

- Porodično popodne sa porodičnim igrama (Čovječe, ne ljuti se i sl.)
- Planinarenje sa osmatranjem ptica
- Planinarenje sa poznatim političarima
- Planinarenje do izvora vode na temu „čista voda“
- Jednostavno je pomoći (npr. Crveni krst - kurs prve pomoći)
- Posjeta fitness studiju „Kondicija za predizbornu kampanju“ ili na temu „zdravstvena politika“

6.8.3 Na lokalnom nivou

Posebno je značajno u ličnom okruženju kod građana zalagati se za svoju politiku, svoje kandidate i svoje ciljeve. U direktnom ličnom razgovoru građani se najbolje mogu uvjeriti u kompetencije kandidata i istovremeno ga mogu i privatno upoznati.

Na susretu u komšiluku na:

- Doručku
- Branču
- Popodnevnoj kafi

Ili možete organizirati:

- Obilaske mjesta
- Posjete seoskog domaćinstva
- Jedan dan odmora u okrugu
- Općinsku biciklijadu: gradonačelnik i općinski oci voze bicikl kroz dijelove svoje općine, razgovaraju o komunalnim pitanjima i potrebama građana (posebno pogodno za seoske općine koje su razučene).
- Kućne posjete kandidata po ciljnim grupama, npr. „mlade porodice“
- Posebno obraćanje novim građanima
- Redakcijske posjete u lokalnim novinama/radio-stanicama
- Sastavljanje lokalnog plana za slobodno vrijeme
- Slavlje povodom jubileja lokalnog ogranka
- Međusobne posjete lokalnih ogranaka (razmjena mišljenja i iskustava)
- Razgovori u opuštenoj atmosferi o temama od lokalnog interesa

- Akcija građanski upitnik
- Informativni dan sa kandidatima o određenim temama i na različitim mjestima: „Kandidati idu na glasanje“
- Jutarnja diskusija sa političarima
- Info-štanovi, i u stambenim mjestima
- Informativne posjete npr. privrednim organizacijama
- Posjeta lokalnim preduzećima
- Manifestacije u preduzećima
- Osnivačko slavlje zanatlija „Ovdje se stvaraju nova radna mjesta“
- Posjeta komunalnih institucija
- Prostorno planiranje, obnova sela (obilazak općine, posjeta primjernih modela u susjedstvu)
- Posjeta humanitarnim ustanovama
- Posjeta lokalnim ustanovama

6.8.4 Zaštita životne sredine

- Sistem za prečišćavanje/za obradu starog papira
- Posjeta fabrici za „tehničku zaštitu životne sredine“ na lokalnom nivou
- Planinarenje/šetnje pored vode
- Šetnja u šumi
- Organizirano čišćenje potoka

6.8.5 Zajednička zabava

- Ulični ili porodični festival
- Vožnje splavom ili gumenim čamcem
- Dječji festival
- Kafa sa starijima
- Vinski festival (npr. sa izborom za kraljicu vina)

- Prijepodneva diskusija i susreti s građanima uz muziku
- Roštiljada za porodice (sa sportovima i igrama i zabavom za djecu)
- Takmičenja u kuhanju
- Posjeta kinima/kafićima povodom tematskih manifestacija
- Susret „Festival generacija“

6.8.6 Posebne akcije

Provjerite da li Vam ova godina nudi povod za posebne akcije, npr. da li je jubilej nekog značajnog političkog događaja ili jubilarni rođendan Vaše stranke.

- Rođendanski prijem sa članovima i prijateljima stranke i lokalnim poznatim ličnostima
- Rođendansko slavlje sa kafom i kolačima i mnogo gostiju; podijelite „najveći kolač u mjestu“
- Talk-show: dugogodišnji članovi pričaju o istoriji stranke.
- Diskusija među generacijama: stranka nekada i sada. Mladi i stariji članovi razgovaraju o tome šta im se dopada kod stranke i šta očekuju od budućnosti.

6.8.7 Sigurnosna politika

- Posjeta kasarni i diskusija sa vojnicima
- Javni forum „U razgovoru sa vojskom“
- Podijumska diskusija o aktuelnim temama
- Posjeta stanici policije
- Diskusija sa mladima, stručnjacima za narkomaniju i policijom o opasnostima droga.

6.8.8 Umjetnost, kultura, istraživanje i internet za mlade i stare

- Predstavnici slikarstva i arhitekture zajedno sa djecom i omladinom uljepšavaju svoju općinu. Sakupljanje ideja koje nastaje kroz intenzivno bavljenje svojim mjestom i eventualno je finansirano od strane lokalnih firmi.
- „Dani knjige“: skrenuti pažnju na lokalne autore, umjetnike, sportiste itd. u suradnji sa književnicima, knjižarima, ilustratorima i glumcima
- Informativna posjeta muzeju
- Posjeta istraživačkoj ustanovi u bližem okruženju

- Posjeta inovativnoj firmi koja veliku pažnju posvećuje istraživanjima
- Internet-forum sa kandidatima
- Javna tribina na temu „Umjetnost i kultura u našem gradu“
- Aukcije slika itd. čiji su autori političari u dobrotvorne svrhe
- Organiziranje buvlje pijace.

6.8.9 Ostalo

- Kandidati određenih dana primaju telefonske pozive građana
- Prikupljanje razloga zbog čega je lijepo živjeti u tom gradu, najbolji razlog se nagrađuje
- Kandidati plakiraju medijski efikasno
- Jutarnja diskusija sa novinarima
- „Šta mi želimo“- mladi prave novine sa Kandidatom
- Akcije sa zvučnicima radi upućivanja na manifestacije/izborne termine/predstavljanje kandidata
- Prijemi za različite ciljne grupe

6.9 Kontakt osobe, kontakti i linkovi

6.9.1 Kontakt osobe u centrali stranke

Oblast planiranje (na primjer)

Gospodin N.N.
Tel: 033 234 567
E-mail: nn@stranka.ba

Ovdje bi trebalo navesti sve važne kontakt osobe u Vašoj centrali stranke sa brojevima telefona i *e-mail* adresama. Tako će članovi stranke uvijek moći doći do potrebnih informacija.

6.9.2 Adrese lokalnih ogranaka

Lokalni ogranci

6.9.3 Internet kao izvor informacija

Sve što ima veze sa izborima

Centralna izborna komisija BiH

<http://www.izbori.ba>

Izborni zakon

<http://www.izbori.ba/documents/ZAKONI/POIZpw110508.pdf>

Izorno pravo i Izborni sistem i drugi osnovni akti Ustava Bosne i Hercegovine

<http://www.ccbh.ba>

JP NIO Službeni list Bosne i Hercegovine

<http://www.sllist.ba/>

Ustavni organi

Predsjedništvo BiH

<http://www.predsjednistvobih.ba>

Vijeće ministara BiH

<http://www.vijeceministara.gov.ba/>

Parlamentarna skupština BiH

<http://www.parlament.ba/>

Ustavni sud BiH

<http://www.ustavnisud.ba/>

Statističke ustanove

Agencija za statistiku BiH

<http://www.bhas.ba/new/>

Federalni zavod za statistiku

<http://www.fzs.ba/>

Republički zavod za statistiku Republike Srpske

<http://www.rzs.rs.ba/>

„Politika“/Političko obrazovanje

Fondacija Konrad Adenauer u BiH

<http://www.kas.de/sarajevo>

SDA - Stranka demokratske akcije

www.sda.ba

PDP – Partija demokratskog progresa

www.pdpinfo.net

HDZBIH – Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine

www.hdzbih.org

Politička akademija HDZBiH

<http://www.politicka-akademija.ba/>

HDZ1990 – Hrvatska demokratska zajednica 1990

www.hdz1990.org

Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu / Institut za društvena istraživanja

<http://www.fpn.unsa.ba>

Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci

<http://www.unibl.rs.rs>

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

<http://www.pfmo.ba>

Internet stranica dr. sc. Zorana Tomića

<http://www.zorantomic.net/>

Linkovi za ekonomsko-političke informacije

Agencija za promociju stranih investicija

<http://www.fipa.gov.ba/>

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH

<http://www.mvteo.gov.ba>

Direkcija za europske integracije BiH

<http://www.dei.gov.ba>

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine

<http://www.mvteo.gov.ba>

Ekonomski institut u Sarajevu

<http://www.eis.ba>

Ekonomski institut u Banjoj Luci

<http://www.ekinst.org>

Poslovno finansijski portal Beta

<http://www.beta.ba>

Internet portal Biznis.ba

<http://www.biznis.ba>

Međunarodne organizacije

Ured visokog predstavnika i specijalnog predstavnika Evropske unije

<http://www.ohr.int>

Organizacija za sigurnost i kooperaciju u Europi

<http://www.oscebih.org>

Vijeće za regionalnu saradnju

<http://www.rcc.int>

Nevladine organizacije

Perpetuum Mobile

<http://www.pm.rs.ba>

Centri civilnih inicijativa

<http://www.ccibih.org>

Monitoring institucija vlasti u Bosni i Hercegovini

<http://www.vlastibih.com>

Media plan institut

<http://www.mediaplan.ba>

Mediacentar

<http://www.media.ba>

Agencije za istraživanje javnog mnijenja

Agencija Trend

<http://www.trend10.biz>

Agencija Plus

<http://www.ag-plus.ba>

Agencija Rejting

<http://www.rejting.ba>

Mediji

Agencije

FENA

<http://www.fena.ba>

SRNA

<http://www.srna.rs>

ONASA

<http://www.onasa.com.ba>

NINA

<http://www.nina.ba>

Televizije

Televizija Bosne i Hercegovine

<http://www.bhrt.ba>

RTV Federacije Bosne i Hercegovine

<http://www.rtvfbih.ba>

RTRS

<http://www.rtrs.tv>

NTV Hayat

<http://www.ntvhayat.com>

OBN

<http://www.obn.ba>

TV Sarajevo

<http://www.tvsa.ba>

ATV Banja Luka

<http://www.atvbl.com>

RTV Mostar

<http://www.rtvmo.ba>

RTV Alfa

<http://www.tvalfa.ba>

RTV Bijeljina

<http://www.rtvbn.com>

RTV Distrikt Brčko

<http://www.rtv-brcko.com>

RTV Pink

<http://www.rtvpink.com>

RTV Tuzlanski kanton

<http://www.rtvtk.ba>

RTV USK

<http://www.rtvusk.ba>

RTV Istočno Sarajevo

<http://www.rtvvis.tv>

Dnevne novine

Oslobođenje

<http://www.oslobodjenje.ba>

Dnevni avaz

<http://www.avaz.ba>

Dnevni list

<http://www.dnevni-list.ba>

Glas Srpske

<http://www.glassrpske.com>

Nedjeljnici**BH Dani**

<http://www.bhdani.com>

Slobodna Bosna

<http://www.slobodna-bosna.ba>

Start

<http://www.startbih.info>

Novi reporter

<http://www.novireporter.com>

Radio stanice**Big radio Banja Luka**

<http://www.bigradiobl.com>

Radio Kameleon

<http://www.kameleon.ba>

Radio M

<http://www.radiom.net>

Studentski EFM radio

<http://www.efm.co.ba>

Radio 88 Mostar

<http://www.studio88.ba>

Radio Plus

<http://www.plusportal.info>

Radio Nes

<http://www.nesradio.com>

Radio Bobar

<http://www.radiobobar.com>

Radio Sarajevo

<http://www.radiosarjevo.ba>

RSG

<http://www.rsg.ba>

Radio BM

<http://www.bmradio.com>

Radio Vikom

<http://www.vikom.tv>

Radio BN

<http://www.rtvbn.com>

Radio Bihać

<http://www.rtvbihac.ba>

Radio postaja Novi Travnik

<http://www.radio-nt.com>

6.9.4 Literatura

Arnautović, Suad, *Političko predstavljanje i izborni sistemi u Bosni i Hercegovini u XX stoljeću*, Sarajevo 2008.

Arnautović, Suad, *Izbori u Bosni i Hercegovini '90 – analiza izbornog procesa*, Sarajevo 1996.

Arnautović, Suad, *Propedeutika političkog marketinga, razumijevanje i organiziranje uspješne izborne kampanje*, Sarajevo, 2001.;

Arnautović, Suad, *Kampanja za lokalne izbore, Kako organizirati i realizirati uspješnu izbornu kampanju*, Sarajevo, 2000.

Arnautović, Suad, *Lokalni izbori 2004: naučene lekcije*, Sarajevo 2005.

Jurilj, Marinko, Sapunar, Marko, Tomić, Zoran i Juka, Slavica, *Javno komuniciranje – pravo i etika*, Mostar 2007.

Spahić, Besim, Tomić, Zoran i Granić, Ivica, *Strategija izbornih kampanja*, Zagreb-Sarajevo 2008.

Tomić, Zoran, *Odnosi s javnošću – teorija i praksa*, Zagreb-Sarajevo 2008.

Tomić, Zoran, *Izborni marketing*, Mostar 2008.

Odgovorni:

Konrad-Adenauer-Stiftung, Predstavništvo u Bosni i Hercegovini

Ferhadija 19. 71000 Sarajevo

Tel.: 033 215 240

Fax: 033 215 239

E-mail: kas@bih.net.ba

www.kas.de/sarajevo

